

Honvédségi Szemle

140. évfolyam
2012/4. szám

A MAGYAR HONVÉDSÉG KÖZPONTI FOLYÓÍRATA

A PROFESSZIONÁLIS HADERŐ SZERVEZETI KULTÚRÁJA

Honvédségi Szemle

A MAGYAR HONVÉDESEG KÖZPONTI FOLYOIRATA

Megjelenik évente hat alkalommal, minden páratlan hónapban (január, március, május, július, szeptember, november)

Kiadja a Honvéd Vezérkar

A kiadásért felel:

Dr. Orosz Zoltán altábornagy

Szerkesztőbizottság:

Elnök: dr. Orosz Zoltán altábornagy

Tagok:

Bozó Tibor dandártábornok

Dr. Böröndi Gábor dandártábornok

Csepregi László ezredes

Farkas Anikó

Frigyer László mk. vezérőrnagy

Gulyás Zoltán dandártábornok

Dr. Harai Denes nyá. ezredes

Huszár János dandártábornok

Kiss Zoltán nyá. alezredes

Korom Ferenc dandártábornok

Lamos Imre dandártábornok

Matetits László mk. alezredes

Mihóczy Zoltán dandártábornok

Mikusi Zsolt ezredes

Dr. Nagy László nyá. mk. ezredes

Siposné dr. Kecskeméthy Klára ezredes

Siposs Ernő Péter dandártábornok

Dr. Szakály Sándor

Dr. Schandl László orvos dandártábornok

Szpisják József mk. dandártábornok

Vass Sándor mk. dandártábornok

A folyóirat kiadásában és terjesztésében közreműködik a Zrínyi Média –

HM Kommunikációs Kft.

Felelős vezető:

Dr. Bozsonyi Károly ügyvezető

Kiadói főszerkesztő: Zsalakó István

Szerkesztőség

Felelős szerkesztő: Kiss Zoltán

(06 30 343-4801)

Korrektor: Eszes Boldizsár

Szerkesztőségi titkár: Solti Gabriella

Telefon: 272-02; 459-5355

e-mail: hsz@hm.gov.hu

A szerkesztőség címe:

1087 Budapest, Kerepesi u. 29/B

Címlapfotó: Krasznai-Nehrebeczky Mária

Fotók: Zrínyi Média, a szerzők felvételei,

archív, internet

A tördelés a Zrínyi Média grafikai

stúdiójában készült.

Tervezőszerkesztő: Dancs Katalin

Nyomdai munkák: HM Térképészeti

Közhasznú Nonprofit Kft.

Felelős vezető: Németh László ügyvezető

Ár nélküli, belső terjesztésű kiadvány.

A folyóirat teljes terjedelmében olvasható

a parbeszed.hm.gov.hu és a honvedelem.

hu portálon

HU ISSN 2060-1506

A Honvédségi Szemlét az MTA Hadtudo-

mányi Bizottsága A kategóriás mértékadó

folyóiratként ismeri el.

A Honvédségi Szemle lapelődői:

Ludovica Academia Közlönye,

Magyar Katonai Közölny, Magyar Mars,

Magyar Katonai Szemle, Honvéd,

Katonai Szemle,

Honvédelem, Új Honvédségi Szemle

A Honvédségi Szemle tagja

az Európai Katonai

Sajtószövetségnek

(EMPA)

Tartalom

Sáfár Albert dandártábornok:

Gripenek a Szövetség egységes légtérvédelmében

1

Holp György ezredes:

A NATO Katonai Bizottságának szerepe a Szövetség legfelsőbb szintű döntéshozatalában

2

Benei Péter őrnagy:

Nagyüzem a fegyverzetellenőrzésben

4

Molnár Otília:

Húsz éves a Nyitott Égbolt-szerződés

6

Zsivkó Zsolt őrnagy:

Nyitott Égbolt-tanfolyam Horvátországban

8

Gál Csaba nyá. mk. ezredes:

Nemzetközi katonapolitikai és haditechnikai szemle

9

MISSZIÓBAN

Dr. Lippai Péter ezredes:

Egy PRT-parancsnok gondolatai (1.)

12

Tarjáni Attila százados:

Mentorként Afganisztánban

20

KIKÉPZÉS – FELKÉSZÍTÉS

Somosi Vilmos mk. őrnagy – Bódai Miklós főhadnagy:

A 3D toronyszimulátor alkalmazásának lehetőségei

23

Szabó József nyá. ezredes:

A professzionális haderő szervezeti kultúrája, hatalmi viszonyok a katonai szervezetben

26

MÚLTUNK

Dr. Helgert Imre nyá. ezredes:

A Hősök tere nemzeti emlékhely

29

Dr. Szabó Péter:

Magyar honvédalakulatok és a helyi társadalom kapcsolata a keleti hadművelleti területen 1941–1943

35

Magó Károly zászlós:

Magyar pilóták személyazonosítása közvetett bizonyítékok alapján

38

FÓRUM

Varga Attila alezredes:

Hogyan tovább? A repülőfegyvernem aktuális kérdései

43

Gulyás Attila mk. százados:

Gondolatok a nemzeti különleges művelési erők fejlesztéséről

48

Kiss Róbert zászlós:

Hagyományörzés a 39. zászlóaljnál

53

Siposné dr. Kecskeméthy Klára ezredes:

Leslie Cecil Maygar, Ausztrália magyar hőse

55

Honnan jövünk, hol vagyunk és hova megyünk? Konferencia a magyarországi zsidóságnak az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharcban betöltött szerepéről (Összeállította: Haris T. Csaba)

58

SZEMLE

Dr. Besenyő János őrnagy:

Feltáru a titkok kamrája. A mélységi felderítés történetét feldolgozó kötetről

63

INTERJÚ

„A közös munkát folytatni kívánjuk!” Beszélgetés Biagio Abrate vezérezredessel, az Olasz Véderő Vezérkar főnökével (Szép László ezredes)

64

Sáfár Albert dandártábornok:

GRIPENEK A SZÖVETSÉG EGYSÉGES LÉGTÉRVÉDELMEBEN

A Honvédségi Szemle olvasói előtt jól ismert, hogy a JAS39 EBS HU harcászati repülőgépet már a kezdetektől kiemelt figyelem kísérte. A versengő típusok közötti kiválasztásról, majd az első svédországi képzésre kiutazó repülőgép-vezető és mérnök-műszaki állomány legfrissebb tapasztalatairól, a gyakorlatokon való részvételről és természetesen az éleslövészetek végrehajtásáról cikkek sora jelent meg. Mindezeket összefoglalva, no és a Wikipédiát „fellapozva” komoly ismereteket szerezhettek az érdeklődők a magyar Griffről.

Ugyanakkor azonban abban is biztos vagyok, hogy a magyar légierőben – a típusnak is köszönhetően – meghonosodott új repülőgép-vezetői és műszaki kiszolgálási kultúráról kevesebb szó esett. Az első gépek érkezése óta eltelt időszakban szinte észrevétlenül alakult át az egész légierő. A negyedik generációs vadászgép a korábban meglévő képességekről (légi harc, légvédelmi, felderítési, földicél-támadási feladatok) kialakult képet is átalakította, kibővítette. Az új technológia, a NATO-követelmények bevezetése csendben, a háttérben, de jelentős mértékben formálta a meglévő tapasztalatot és gondolkodásmódot, a feladatok végrehajtásához való hozzáállást. Ugyanakkor az új képességek, mint például az elektronikai hadviselés vagy a harcászati adatkapcsolat használata, új kihívások elé állította az állományt. Ezek a területek nagyon komoly felkészülést igényelnek és nem utolsósorban új szervezeti elemek kialakítását teszik szükségessé, hogy a modern légierő-harcászatan elengedhetetlenül szükséges képességet maradéktalanul kihasználhassuk.

Magyarország a NATO tagjaként vállalja, hogy hozzájárul a légierő feladatai közé tartozó kollektív légtér-szuverenitás biztosításához. A meglévő nemzeti erőik integrálásával veszünk részt a szövetség egységes

légtérvédelmében. A JAS39 EBS HU Gripen képességeivel kiemelkedő módon járul hozzá a békeidős légi rendészeti (Air Policing – AP) feladatok végrehajtásához, ugyanakkor képes akár nagyobb távolságban is megvédeni a légi harcot, kivívni a légi fölényt. Többször bebizonyosodott gyakorlatokon, gyakorló és esetenként éles riasztások során, hogy a kiképzett Gripen-személyzetek képesek gyorsan azonosítani, igazoltatni a légtérrendészeti szabályokat megsértő repülőgépeket, ugyanakkor a Griffmadár korábbi típusoknál jelentősebb hatótávolsága nagyobb térbeli és időbeni mozgásteret biztosít az alkalmazás során.

A repülőgép számítógépes tervező- és kiértékelőrendszere lényegesen nagyobb pontosságot nyújt a feladatok végrehajtásához. A rendelkezésre álló modern szimulátor költséghatékony módon biztosít felkészülési, gyakorlási lehetőséget bármely feladatípus végrehajtása előtt. A kiértékelőrendszer biztosítja a repülési feladat utáni mindenre kiterjedő, pontos kiértékelést mind a személyzet, mind a parancsnok számára. Mindezek együtt jelentős mértékben növelik a repülésbiztonságot, amit egyértelműen alátámasztanak a statisztikák.

A repülőgépek kiszolgálása is új gondolkodásmódot honosított meg. A nem elegendő létszámban kiképzett mérnök-műszaki kiszolgálóállomány létszáma a kezdetekben gondot okozott, fokozta az állomány túlterheltségét. A kiképzett biztosítóállomány létszámának növelése és az átgondolt logisztikai tervezés végrehajtása biztosítja a repülési feladatokra igénybe vehető repülőgépek szükséges számát. A rendelkezésre állás biztosításának alapja a repülési feladatok és a műszaki üzemben tartási szükségletek folyamatos tervezése és egyeztetése, ami lehetővé teszi a repülőgépek meglépcsőzését, azt, hogy meg-

felelő időbeni elkülönítéssel kerüljenek az időszakos ellenőrzésekre. A hosszabb időre történő logisztikai tervezés terén még vannak feladataink, van még javítanivaló, de ez jelentős mértékben függ a költségvetési feltételektől.

A már említett különböző gyakorlatokon való részvétel során eddig nagy többségében kizárólag a légvédelmi feladatok élveztek prioritást. A jövőben nagyobb szerepet kell kapnia a szárazföldi erők közvetlen légi támogatásának (CAS), együttműködve a nemrég kialakított előretolt légi irányító (JTAC) képességgel. Biztos vagyok benne, hogy ezt a képességet egyre nagyobb mértékben kell felhasználni a saját szárazföldi erőink tevékenységét, annak eredményességét jelentősen támogatni képes CAS-feladatok végrehajtására. A szövetségi és nemzeti igényeket összehangolva ez a képesség a jövőben is fontos része lesz a magyar légierő feladatrendszerének.

A Gripen repülőgépeknek továbbra is kiemelkedő szerepük lesz a légvédelmi és az légi rendészeti feladatok végrehajtásában. Jövőbeni célunk, hogy kiképzettségben és a logisztikai támogatás megtervezésében és biztosításában eljussunk oda, hogy ez a feladatrendszer kiterjeszhető legyen az ország területén kívülre is. Ki kell azonban hangsúlyozni: a JAS39 Gripen honi területen kívül, a bázis-repülőterétől távol (kitelepült viszonyok között) történő üzemeltetése újabb kihívások elé állítja a Magyar Honvédséget, de leginkább a logisztikai biztosítás rendszerét. Nagyon alapos tervezést, együttműködést és összehangolást igényel más, a feladatban érintett területekkel. A nehézségek ellenére ez a csúcstechnikát üzemeltető és csúcstechnológiát alkalmazó terület kiválthatja szövetségeseink elismerését, öregbítheti a Magyar Honvédség hírnevét.

A JAS39 Gripen nem csak a svéd és a magyar légierő kötelékében, hanem más országok légierőjében is méltán vívott ki elismerést. Az üzemeltetés során szerzett tapasztalatok alapján folyamatos fejlesztések, szoftverfrissítések történnek, ezzel is biztosítva a hosszú távú, megbízható fegyverrendszerként történő üzemeltetését. A Gripen használó haderők csapata egyre bővül, újabb országok választják légierőjük számára e többfeladatú harcászati repülőgépet – nem véletlenül.

A magyar Gripenek a jövőben is bizonyítani fogják, hogy a NATO keretein belül, országunk és a szövetség kollektív védelme érdekében képesek teljesíteni a legmagasabb elvárásokat, és megfelelni azoknak a kihívásoknak, amelyeket a változó világ támaszt a magyar légierővel és a Magyar Honvédséggel szemben.

Holp György ezredes:

A NATO KATONAI BIZOTTSÁGÁNAK SZEREPE A SZÖVETSÉG LEGFELSŐBB SZINTŰ DÖNTÉSHOZATALÁBAN

Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (továbbiakban: NATO – Szövetség) korunkban a világ legerősebb és történelmi mértékkel mérve is a legsikeresebb politikai-katonai szövetsége. Stratégiáját, védelmi ambíciószintjét, a rendelkezése teljesítéséhez szükséges képességek minőségét és mennyiségét, a nemzetközi válságkezelésben való részvétele mértékét és mikéntjét, valamint állásfoglalásait valamennyi egyéb kérdésben a 28 tagállam konszenzusán alapuló döntések eredményeként alakítja ki. De kik hozzák a döntéseket? Hogyan jelenik meg a tagállamok érdeke, akarata a döntéshozatal során azért, hogy a közös elhatározások valóban támogathatóak, vállalhatóak legyenek valamennyi tagállam számára?

A NATO politikai-katonai szervezet, amelyben a végső döntéseket – összhangban a védelmi terület és a haderő feletti civil irányításának nyugati demokráciákban elfogadott elvével – a tagállamok állam- és kormányfőit reprezentáló Észak-atlanti Tanács (North Atlantic Council – NAC) hozza meg. Természetesen az állam- és kormányfők nem ülnek össze minden egyes, a NATO-t érintő kérdés megvitatására, ugyanis a NAC több formátumban ülésezik és hoz döntést. A legmagasabb szinten – az állam- és kormányfők részvételével – általában kétfévente (legutóbb 2012. május 20–21. között, a chicagói csúcstalálkozó); a külügyminiszterek és a védelmi miniszterek szintjén évente kétszer; illetve heti egy-két alkalommal tart ún. állandó ülést a tagországok NATO-nagykövetei részvételével.

Ahhoz, hogy a civil politikusokból álló NAC a katonai jellegű szakmai kérdésekben is megalapozott döntéseket tudjon hozni, a döntéshozatal során megfelelő szintű (stratégiai), kellően részletezett (amennyi a stratégiai szintű döntéshozatalhoz szükséges) és releváns (a konkrét helyzet sajátosságait és a kapcsolódó körülményeket egyaránt figyelembe vevő) katonai állásfoglalást, tanácsot kell kapnia. Ilyen katonai javaslat, állásfoglalás érkezhet egyrészt a NATO stratégiai parancsnokaitól (műveleti vagy transzformációs), akik a felelősségi területükhöz tartozó kérdésekben adhatnak tanácsot, másrészt a NATO Katonai Bizottságtól (Military Committee – MC), amely jogosult bármely katonai jellegű kérdésben véleményt formálni a tagállamok nemzeti álláspontjai figyelembevételével, és véleményét javaslatként a NAC elé terjeszteni.

Kérdésként, vajon mi szükség van a NATO Katonai Bizottságára, amikor a NATO stratégiai parancsnokai autentikus katonai

szakmai tanácsokkal szolgálhatnak? A választ kezdjük azzal a jól ismert ténnyel, hogy a NATO nem egy nemzetek feletti (transznacionális), hanem egy kormányok közötti nemzetközi szervezet. Ez azt jelenti, hogy a NATO-nak nincsen egy olyan, a tagállamok felett álló központi szerve, amely kötelező érvénnyel előírná részükre, hogy mit kellene tenniük a közös védelem érdekében. Ezzel szemben a NATO – a washingtoni szerződésben, a NATO új stratégiai koncepciójában lefektetett elvek, valamint az állam- és kormányfői csúcstalálkozók során tett deklarációk alapján – a tagállamok közös, konszenzusra épülő akarata fejezi ki a közös biztonság és védelem megvalósítása terén, a sajátos nemzeti érdekek lehetőség szerinti érvényesítésével. Valójában ez a kulcsa a NATO működésének: a tagállamok nemzeti érdekeinek megjelenítése, azok összehangolása, az esetleges nézeteltérések feloldása a közös védelem megvalósítása érdekében úgy, hogy a Szövetség minden egyes kihívásra egységesen, közös elhatározással és eltökéltséggel reagáljon.

A NATO stratégiai parancsnokai katonai javaslatokat kizárólag a NATO érdekeinek figyelembevételével készítik elő – ami szakmai szempontból maximálisan támogató –, viszont a javaslatokból eredő feladatok megvalósítása a tagállamok nemzeti haderőire hárul, mert a nemzeti haderőkből áll össze a NATO katonai ereje. A szövetségi feladatok nemzeti erővel történő végrehajtásából következik, hogy a tagállamoknak joguk van véleményt formálni a Szövetség előtt álló feladatok tervezését, szervezését és megvalósítását illetően. A Katonai Bizottság az a szervezet, amely – a tagállamok közös bölcsességén alapuló katonai döntések meghozatala érdekében – fórumot biztosít katonai-szakmai téren a nemzeti vélemények kifejtésének, a nemzeti szándékok érvényre juttatásának és a fennmaradó vitás kérdések feloldásának.

A továbbiakban tekintsük át a Katonai Bizottság összetételét, nézzük meg, ki és hogyan jogosult arra, hogy a NATO legfelsőbb szintű katonai döntéshozatalában részt vegyen. És vajon „mitől olyan okos ez a NATO?”, milyen agytrósz áll a döntéshozatal mögött?

A tagállamok hadereinek első számú felelős vezetői és szószólói a vezérkarfőnökök, így nem kérdéses, kikből is áll a Katonai Bizottság. Valóban, a Katonai Bizottság a tagállamok vezérkarfőnökeinek testülete, amely – hasonlóan a NAC-hoz – több formátumban ülésezik. Az

MC évente 2-3 alkalommal ül össze vezérkarfőnöki formátumban, amikor időszzerű, stratégiai fontosságú katonapolitikai kérdéseket vitat meg, foglal állást azokban, valamint a Szövetség egészét érintő katonai döntéseket hoz, amiket a NAC elé terjeszt a politikai vezetők informálása, egyetértése céljából. Bár a tagállamok vezérkarfőnökei bármikor jogosultak részt venni az MC ülésein, hazai elfoglaltságukból eredően ez kevésbé valószínű. Ezért az év többi részében az MC állandó ülészakán a vezérkarfőnökök képviselőiben a tagállamok katonai képviselői vesznek részt, általában heti 2-3 alkalommal.

A Katonai Bizottság mindkét formátumú üléseit a Katonai Bizottság elnöke vezeti (Chairman of the MC – CMC), akit a tagállamok vezérkarfőnökei választanak meg maguk közül. Mivel a CMC kizárólag NATO-szerepben tevékenykedhet (csakúgy, mint a stratégiai parancsnokok, tehát nem képviselheti nemzeti érdekeit), a CMC-t adó országban új vezérkarfőnököt kell kinevezni, aki országát az MC-ben képviseli.

A Katonai Bizottság ülésein a tagállamok katonai képviselői a vezérkarfőnökük képviselőiben szólnak meg. Ez azt jelenti, hogy az MC állandó ülészakán tett valamennyi hozzászólás, vélemény egyben az adott tagállam hivatalos álláspontja, tehát a katonai képviselőnek itt nincsen lehetősége improvizálni, saját véleményt kifejteni. Akkor mégis, mit mondhat a katonai képviselő? A katonai képviselő hozzászólásának alapja a HVKF (vagy helyettese) által kiadott mandátum. A mandátum lehet általános irányelv jellegű egy adott témakörben, vagy konkrét szövegszerű állásfoglalás, amit a katonai képviselő az MC ülésén ismertet.

De vajon mi alapján készül a nemzeti mandátum? E kérdés megválaszolására szükséges tesztelni az MC munkáját támogató eljárások és szervezetek vázlatos ismertetését. Az MC által megvitatandó témákat a Nemzetközi Katonai Törzs (International Military Staff – IMS) készíti elő vitára, illetve dolgozza ki, és fejleszti az MC döntéseire kapcsolódó dokumentumokat. Az IMS ezt a munkát vagy a NAC-tól érkező feladatszabás, vagy valamilyen nemzeti indítványozás alapján, illetve a stratégiai parancsnokok által készített iratok MC általi véleményezésével összefüggésben végzi. Az IMS szervezete a koncepció-kidolgozástól a műveleteken át a logisztikai támogatásig valamennyi katonai funkciót lefedti, így állományával valamennyi kérdésben képes a feladatszabás alapján fogalmazványokat, terve-

zeteket összeállítani. Azért, hogy ezek az iratok már korai fázisukban tükrözzék a tagállamok álláspontját, a szövegezésük az IMS osztályvezetői által elnökölt szakmai munkacsoportokban (MC Working Group – MCWG) folyik, a NATO-központban működő nemzeti képviseltek szakértői bevonásával.

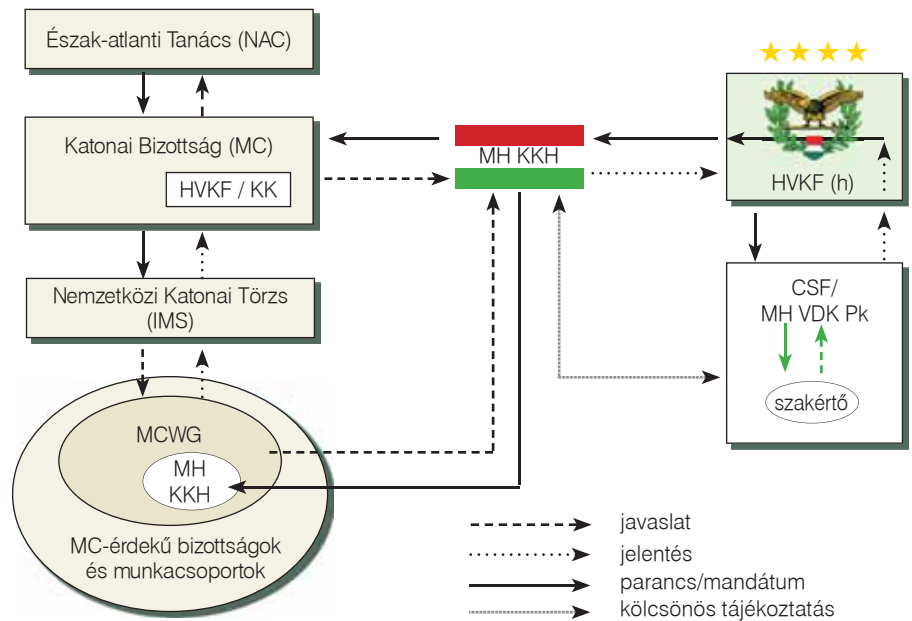
A katonai képviselőhöz hasonlóan az MCWG-kben részt vevő nemzeti szakértő – bármilyen képzett és jól felkészült legyen is – kizárólag a konkrét kidolgozandó témára vonatkozó nemzeti álláspont ismeretében, az alapján foglalhat állást, formálhat véleményt, tehet módosító javaslatot.

Egy konkrét témában kialakítandó nemzeti álláspont kezdeményezése érdekében a katonai képviselő vezérkarfőnöke részére felterjeszti az IMS által összeállított fogalmazványt, aki azt szakmai véleményezésre kiadja a témában illetékes csoportfőnökség részére. Az illetékes csoportfőnök erre előveszi legjobb szakembereit és – az IMS által kidolgozott fogalmazvány alapos tanulmányozása alapján – előkészíteti velük javaslatát az MCWG-ben képviselendő nemzeti álláspontra. A csoportfőnök ezt a javaslatot előterjeszti vezérkarfőnökének, aki – egyértelműsége esetén – az iratot képviselendő nemzeti mandátumként küldi meg a katonai képviselő részére (lásd a mellékelt ábrát).

Mint látható, a nemzeti álláspont/mandátum kialakítása egy csupán öt-hat szereplőt felölélő folyamat, akik a mi esetünkben: az MCWG-ben részt vevő szakemberünk, a katonai képviselő, a HVKF (vagy helyettese), a szakterületi csoportfőnök, valamint (és ezt most írhatnám akár csupa nagybetűvel is) az adott téma hazai szakemberei. Első pillantásra úgy tűnhet, ezek a szakemberek állnak a folyamat végén, de nem! Ők valójában a folyamat közepén helyezkednek el, és meghatározó szerepük van: naprakész ismereteiken, szakértelmükön, motiváltságukon múlik az általuk előkészítendő nemzeti álláspont szakmai értéke, minősége, időszerűsége és relevanciája.

Az így kialakított és megküldött nemzeti mandátumot a katonai képviselő hivatalának szakembere, amennyiben szövegszerű javaslatról van szó, angol nyelven megküldi az MCWG elnökének, illetve ha általános jellegű iránymutatás érkezett, akkor azt képviseli az MCWG-ben a kidolgozás folyamatában.

A fent vázolt folyamat számomra egyenes következtetést enged levonni: a NATO intellektuális ereje a tagállamok hozzájárulásában rejlik, azaz „tőlünk olyan okos ez a NATO”. Attól, hogy a NATO-beosztásokba vezényelt nemzeti tisztek, tábornokok tudásuk legjavát adva készítik elő a döntésre szánt témákat, a nemzetek szakértői hasonló gonddal és szakértelemmel vizsgálják meg azokat a nemzeti minisztériumokban és vezérkaroknál, a nemzeti döntéshozók felelősséggel viseltetnek az így kialakított nemzeti javaslatokért, és – az

egyeztetett, véglegesített iratok esetében – saját nemzeti haderejük vonatkozásában érvényre juttatják az MC szintjén meghozott kollektív döntéseket.

Az MC döntései, javaslatai csak a NAC jóváhagyásával léphetnek életbe, mert az MC valójában nem működhet a NAC civil kontrollja nélkül. Most ebben az összefüggésben szólok a Katonai Bizottság szerepéről.

Az MC elsődleges szerepe a NATO katonai műveleteivel (kezdeményezés, tervezés, végrehajtás, befejezés) kapcsolatos állásfoglalások kialakítása. Az MC felelősséget érez azért, hogy a NATO műveletei minél hatékonyabban és minél kevesebb emberáldozattal valósuljanak meg.

Békeidőben, amikor csak az ún. „megszokott” NATO-műveletek folynak (pl. ISAF-, KFOR-), az MC figyelemmel kíséri e műveleteket, rendszeres jelentéseket hallgat meg azok menetéről, és csak akkor kezdeményez felső szintű beavatkozást, fellépést, amikor az adott műveleti parancsnok hatáskörét meghaladja a kezelendő probléma. Erre példa a KFOR esetében a legutóbbi szerbiai választások alkalmával az észak-koszovói helyzet esetleges eszkalációja megelőzésére tett intézkedések, illetve az ISAF esetében a 2014. évi kivonulás hadműveleti, logisztikai feladatainak a hozzájáruló nemzetek általi összehangolt, egységes tervezésének és megszervezésének kezdeményezése a művelet időkorlátaira, az esetleges ellenséges behatásokra és a lehető leggazdaságosabb megvalósításra tekintettel.

Kialakuló válság esetén az MC gyors és releváns katonai állásfoglalása rendkívül felértékelődik. Igaz volt ez a líbiai válság kialakulásakor, amikor a Kadhafi-rezsimre mért kezdeti csapásokat követően a NATO átvette a művelet irányítását, majd az MC folyamatos felügye-

letet (de nem vezetéket és irányítást, mert az a SACEUR és alárendelt parancsnokai kötelessége volt) gyakorolt a nemzetközi média figyelmének középpontjában lévő művelet felett.

Mind a békeműveletek, mind a válságreakgáló műveletek vonatkozásában az MC katonai javaslatokat fogalmazott meg és terjesztett elő a NAC részére. Ezen MC-javaslatok aztán politikai szinten történt megvitatásukat követően váltak a NAC politikai állásfoglalásainak részévé, és végeredményben járultak hozzá a művelet eredményességéhez, illetve – a líbiai művelet esetében – annak sikeres lezárásához.

Hasonlóan fontos szerepet játszik az MC a NATO közös, illetve a tagállamok nemzetihaderő-képességeinek meghatározása terén. Igaz, hogy az erre vonatkozó elsődleges javaslatokat a stratégiai parancsnokok fogalmazzák meg a folyó műveletekből levont, illetve a NATO katonai ambíciószintje teljesítéséhez szükséges képességek alapján; az MC-ben elhangzó nemzeti vélemények, megfontolások, javaslatok és az MC ezekre épülő döntései befolyással bírnak a NATO-ban folyó haderőfejlesztésre.

Még számos terület felsorolásával folytathatnám az MC szerepének illusztrálását, de úgy gondolom, a fenti néhány legfontosabb terület érintése egyértelmű képet adott a NATO Katonai Bizottságának a Szövetség legfelsőbb szintű döntéshozatalában betöltött helyéről, szerepéről, valamint a munkáját támogató szervezetek és emberek szerepéről. Arról, hogy a NATO valamennyiünkről szól, mindannyiunk munkája megjelenik a döntéselőkészítésekben, a döntéshozatalban, akár valamely NATO-művelet tényleges résztvevőjeként, akár a folyamat során végzett szemlel munkával vesszük ki részünket a közös erőfeszítésekből.

Tisztelt Szerzőink, Olvasóink!
A Honvédségi Szemle új e-mail címe:
hsz@hm.gov.hu

Benei Péter őrnagy:

NAGYÜZEM A FEGYVERZETELLENŐRZÉSBN

Úgy tartják, hogy a hagyományos fegyverzet-ellenőrzés világában nagy hullámhegyek és hullámvölgyek váltják egymást. 2012 áprilisában a magyar fegyverzetellenőrzés hazai fellegvárának munkatársait, vagyis az MH Vezetési és Doktrinális Központ Fegyverzet-ellenőrzési Osztály (MH VDK FEO) szakembereit éppen egy ilyen hullámhegy tette próbára. A tavaly november óta kilenc fővel működő osztály szakemberei ebben a hónapban a feladatkör szinte minden területén aktívan érintettek voltak.

A 2011. ÉVI BÉCSI DOKUMENTUM SZERINTI ELLENŐRZÉSEKRŐL

A bizalom- és biztonságerősítő intézkedések (CSBM) 2011. évi Bécsi dokumentuma lehetővé teszi ellenőrzések végrehajtását a részt vevő államok területén. Az ellenőrzés célja: a végrehajtó állam meggyőződjön arról, hogy az ellenőrzött ország területén nem zajlik-e egyébként bejelentésköteles tevékenység, más szóval gyakorlat. Minden állam három ilyen ellenőrzést köteles fogadni egy naptári évben. A bejelentési küszöbszintek még a hidegháború idején általánosnak számító gyakorlatnagyságokat tükrözik. A gyakorlatok szintjei az elmúlt több mint 20 évben jócskán lecsökkentek, szinte egyik állam sem hajt már végre ilyen nagyméretű gyakorlatokat (minimum 9000 fő, vagy 250 harckocsi, vagy 500 páncélozott harcjármű, vagy 250 darab 100 mm feletti űrméretű tüzérségi eszköz részvételével). Az ellenőrzések során az ellenőrök tájékoztatókat kérnek és kapnak az ellenőrzésre kijelölt területen lévő katonai alakulatok parancsnokaitól. A parancsnoki tájékoztatók tartalmának pontosítására vonatkozó magyar-ukrán javaslat egyike volt annak a később elfogadott 9 döntésnek, ami a 2011. évi Bécsi dokumentumot megkülönbözteti az előző, 1999. évi dokumentumtól. A tájékoztatók után az ellenőrök lehetőséget kapnak a terület légi és szárazföldi megfigyelésére. Az ellenőrzés maximális időtartama 48 óra. Az ellenőrzésről készült jelentést az összes részt vevő EBESZ-állam megkapja, ezért nem mindegy, hogy egy adott állam fegyveres erői hogyan készülnek fel erre a feladatra.

ELLENŐRZÉS BOSZNIA-HERCEGOVINA ÉS MACEDÓNIA TERÜLETÉN

Az MH VDK FEO szakemberei a kiképzett bevonható ellenőrökkel megerősített csoportokkal két ellenőrzést is végrehajtottak az elmúlt időszakban. Az egyiket Bosznia-Hercegovina déli-délkeleti területén 2012. március 19–22.

ELLENŐRÖK A DÉLSZLÁV TÉRSÉGBEN

AZ ELLENŐRÖK AZ ALAKULATPARANCSNOK TÁJÉKOZTATÓJÁT HALLGATJÁK

SZERB ELLENŐRÖK MAGYARORSZÁGON

CFE-ELLENŐRZÉS AZ UKRAJNAI ZAPOROZSIA REPÜLŐGÉP-JAVÍTÓ ÜZEMBEN

között belga és spanyol vendégellenőrökkel, a másikat pedig Macedónia területén április 3–6. között. Mindkét ellenőrzés során az alakulatparancsnokok tájékoztatói után a kijelölt terület légi (helikopteres) megfigyelésére is sor került. A meglátogatott egységeknél az ellenőrök a normál kiképzési tervekhez illeszkedő tevékenységet tapasztaltak. Macedóniába éppen „szerencsés” időszakban érkezett az ellenőr-csoport. Mivel a Bécsi dokumentum a másik nagy fegyverzet-ellenőrzési szerződéssel (CFE-szerződés) szemben nem ír elő évközi adatpontosságokat, így ellenőreinket meglepetésként érte a hír, hogy a macedón haderőben a tavaly decemberi állapotokhoz

képest drasztikus változások léptek érvénybe. Az elhangzott tájékoztatókból ellenőreink, rajtuk keresztül pedig az EBESZ minden résztvevő állama pontos képet kapott az éppen zajló haderő-átalakításról, ezzel is hozzájárulva a nagyobb nyíltsághoz, átláthatósághoz, más szavakkal a dokumentum fő célkitűzéseihez: a bizalom és a biztonság növeléséhez az EBESZ-térségben.

SZERB ELLENŐRZÉS KÍSÉRÉSE MAGYARORSZÁGON

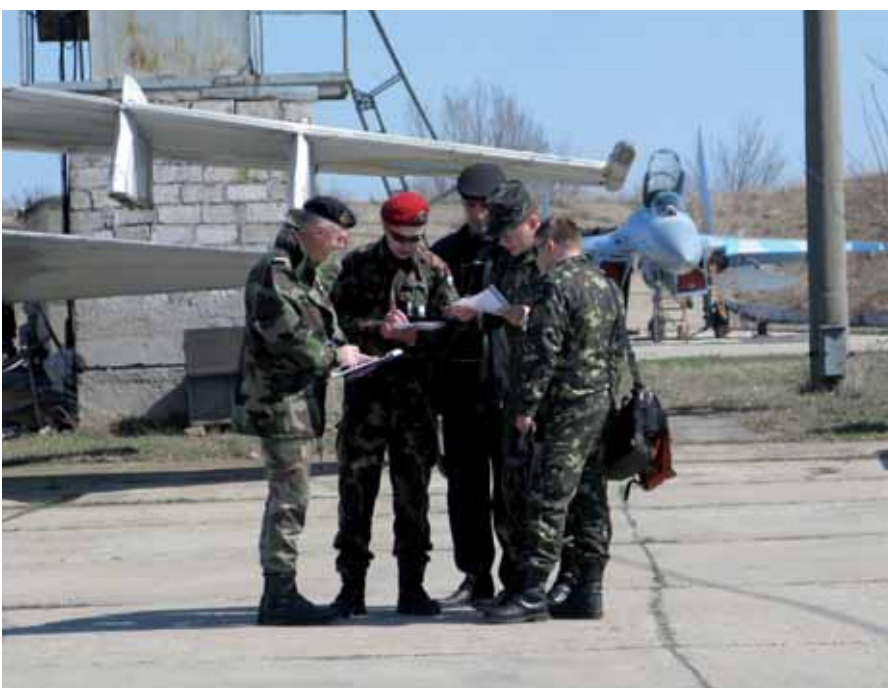
Az úgynevezett aktív vagy kimenő feladatokon kívül természetesen meg kell bírkóznunk pasz-

szív, azaz bejövő feladatokkal is. A Bécsi dokumentum alapján Magyarország és Szerbia kétoldalú regionális megállapodás keretében extra ellenőrzési kvótákat ajánlott fel egymásnak. 2012. április első hetében a Magyar Honvédség érintett alakulatait ennek megfelelően egy szerb ellenőr-csoport látogatta meg egy kijelölt terület ellenőrzése keretében. Bár az ilyen ellenőrzéseket meglepetésszerűen jelentik be (az ellenőrzés előtt minimum 36 órával, vagy maximum 5 nappal), alakulataink nem éri váratlanul a feladat. Az éves felkészítéseknek és a kijelölt helyi fegyverzet-ellenőrzési felelősöknek köszönhetően a parancsnokok bármikor készen állnak az előírt jelentések megtételére. Ez alkalommal a szerb csoport tájékoztatókat kapott – időrendi sorrendben – a szentendrei MH Altiszti Akadémiától, Szolnokon az MH 86. Szolnok Helikopter Bázistól, az MH 25/88 Könnyű Vegyes Zászlóaljtól és az MH 34. Bercsényi László Különleges Műveleti Zászlóaljtól, Debrecenben pedig az MH 5. Bocskai István Lövészdandártól. Az előírt parancsnoki tájékoztatókat követően az ellenőrök a bizalom- és biztonságerősítés jegyében kérdéseket tehettek fel a jelen lévő vezetői állományoknak. Az ellenőröknek lehetőségük nyílt a terület helikopteres megfigyelésére is.

MAGYAR VENDÉGELLENŐR UKRAJNÁBAN

A hagyományos fegyverzetellenőrzés másik alappillére az európai hagyományos fegyveres erőkről szóló szerződés, azaz a CFE-szerződés. E szerződés esetében nem a bizalom- és biztonság erősítéséről van szó, hanem az egyes részes államok számára, öt fő fegyverzeti kategóriában (harckocsik, páncélozott harcjárművek, 100 mm űrméretnél nagyobb tüzérségi eszközök, harci repülőgépek, harci helikopterek) előírt számbeli korlátozások betartásáról. Itt az a kérdés, hogy helyesek-e egy adott állam által az éves adattárakban és az évközi adatpontosságokban közölt információk.

A NATO-tagállamok ellenőrzési központjai között bevett szokás az úgynevezett vendégellenőr-csere. Ennek keretében 2012. április elején magyar, lengyel és olasz ellenőrök vettek részt egy francia vezetésű ellenőrzésen Ukrajna területén. A franciaországi Creil-ben lezajlott, francia és angol nyelvű felkészülést követően az ukrajnai Zaporozsijában a csoport orosz és angol nyelven sikeres ellenőrzést hajtott végre a helyi repülőgép-javító üzemben. Mint minden többnemzeti feladat során, az ellenőrzés végrehajtása alatt a vendégellenőröknek az idegen nyelvek gyakorlásán túl lehetőségük van a társ ellenőrzési szervezetek módszereinek elsajátítására is.

ADATÖSSZESÍTÉS AZ ELLENŐRZÉS UTÁN

Molnár Otília:

HÚSZÉVES A NYITOTT ÉGBOLT-SZERZŐDÉS

Magyarország méltán lehet büszke arra, hogy a kezdetektől fogva igen aktívan és jó példát mutatva tevékenykedik a légi megfigyelőrendszer gyakorlati megvalósítása érdekében, aminek kapcsán hazánk igen nagy nemzetközi tekintélynek és elismertségnek örvend. A nyitottság és áttekinthetőség javítása, a bizalom és biztonság erősítése érdekében, valamint a fegyverzetkorlátozási megállapodások végrehajtása ellenőrzésének elősegítése céljából létrehozott Nyitott Égbolt légi megfigyelési rendszer magyar vonatkozásban két alappilléren nyugszik. Ezek a magyar–román kétoldalú Nyitott Égbolt-megállapodás, amelyet 1991. május 11-én kötöttek meg, és a Nyitott Égbolt-szerződés, amelyet 1992. március 24-én írt alá 25 ország képviselője.

Magyarország kezdetektől végzett munkájának nemzetközi elismertségét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy – Kanada mellett – a Nyitott Égbolt-szerződés egyik letéteményes országának kérték fel 1992-ben.

A Nyitott Égbolt-szerződésből és a magyar–román Nyitott Égbolt-megállapodásból adódó feladatokra vonatkozó döntések a Külügyminisztérium és a Honvédelmi Minisztérium hatáskörébe tartoznak. A HM védelempolitikáért és védelmi tervezésért felelős helyettes államtitkára és a KÜM biztonságpolitikáért felelős helyettes államtitkára által jóváhagyott éves terv alapján az operatív irányítást az MH Vezetési és Doktrinális Központ (továbbiakban: MH VDK) végzi. Az MH VDK felelős a Nyitott Égbolt-feladatok nemzetközi és hazai koordinálásáért, tervezéséért és szervezéséért, amit a feladatokban érintett HM-, MH- és más külső szervezetekkel szoros együttműködésben végez.

A megfigyelő repülések szakmai, technikai előkészítését, koordinálását és az egyes repülések gyakorlati végrehajtásának megszervezését – az éves Nyitott Égbolt szakértői ülés alapján – az MH VDK látja el. A feladatok végrehajtásába az MH Összhaderőnemi Parancsnokság mellett a HM Protokoll, Rekreációs és Kulturális Főigazgatóságot, a HM HVK Híradó, Informatikai és Információvédelmi Csoportfőnökséget, az MH Geoinformációs Szolgálatot, valamint a HM Térképészeti Közhasznú Nonprofit Kft.-t is bevonják.

A NYITOTT ÉGBOLT-SZERZŐDÉS

Az 1980-as évek végén a fegyverzetellenőrzés kérdéskörének áttekintése során ismételtelen felmerült (először 1955-ben Eisenhower amerikai elnök vetette fel) a Nyitott Égbolt-program, de olyan módon, hogy az ne csak az Amerikai Egyesült Államokat és a Szovjetuniót érintse, hanem hatálya a volt Varsói Szerződés (továbbiakban VSZ) és az akkori NATO tagállamaira is terjedjen ki.

Hivatalosan a Nyitott Égbolt-program létrehozására Bush amerikai elnök 1989. május 12-én Texasban tett javaslatot, melyre reagálva ugyanazon év szeptemberében Shevardnadze szovjet külügyminiszter bejelentette, hogy amennyiben megrendeznék, a Szovjetunió is

szívesen részt venne egy a Nyitott Égbolt-témát tárgyaló nemzetközi konferencián.

Az első Nyitott Égbolt-konferenciára 1990. február 12. és 28. között Ottawában került sor, 15 NATO- és 7 VSZ-állam részvételével. A konferencia célja a Nyitott Égbolt-rendszer alap-

MEGFIGYELŐK 2011-BEN OROSZORSZÁGBAN

NÉMET, OLASZ ÉS MAGYAR MEGFIGYELŐK FELKÉSZÜLÉSE FELADAT-VÉGREHAJTÁSRA

MUNKÁBAN A LÉGI FÉNYKÉPÉSZ

jainak kidolgozása és a két katonai tömbhöz tartozó államok kapcsolatainak javítása volt.

A konferencián döntés született arról, hogy a VSZ részéről Magyarország, míg a NATO részéről Kanada lesz a kidolgozás alatt álló Nyitott Égbolt-szerződés letéteményese.

A konferenciára való felkészülés közben Kanada – egy C-130 típusú szállító repülőgéppel, érzékelő műszerek nélkül – gyakorló megfigyelő repülést hajtott végre Magyarországon 1990. január 4-e és 7-e között abból a célból, hogy megvizsgálják, milyen adminisztratív és gyakorlati feladatok merülhetnek fel a Nyitott Égbolt-szerződéssel kapcsolatban. A második konferenciára ugyanezen év április 20. és május 10. között Budapesten került sor, majd a harmadik és negyedik konferenciát követően, amit Bécsben tartottak meg, 1992. március 24-én Helsinkiben 25 ország aláírta a Nyitott Égbolt-szerződést.

A szerződés aláírását követően megkezdődött annak – az aláíró országok parlamentjei által történő – ratifikációja. A magyar Országgyűlés 1993. április 9-én ratifikálta a Nyitott Égbolt-szerződést. A szerződés – miután azt 2001. novemberében az Oroszországi Föderáció és Belorusszia ratifikálta – 2002. január 1-jén lépett életbe. Az alkalmazási területe Vancouvertől Vlagyivosztkig tart.

Az aláírás és az életbe lépés közötti időszakban – 1992 és 2002 között – a részes államok felkészültek a szerződésben foglaltak végrehajtására. Hazánk mint a szerződés

egyik letéteményese igen komolyan vette ezt a felkészülést. Első lépésben kialakítottuk a szerződés végrehajtásának feltételeit. Létrehoztuk a magyar Nyitott Égbolt megfigyelő rendszert. Ehhez a rendelkezésre álló An-26 típusú szállító repülőgépekből két darabot – majd utólagosan egy harmadik gépet is – alkalmassá tettünk a légi fényképező kamera elhelyezésére és alkalmazására. Az átalakított repülőgépek nemcsak Nyitott Égbolt-feladatot látnak el (mivel a megfigyelő repülés végrehajtásához a szenzorrendszert beépítik a repülőgépbe, a feladat után pedig kiszereleik azt), hanem szállítási feladatokat is.

A szerződés életbelépéséig a Nyitott Égbolt-szerződés keretében gyakorló megfigyelő repülések és gyakorló hitelesítések zajlottak. Magyarország területe felett Kanada, az Amerikai Egyesült Államok, Franciaország, Nagy-Britannia, Németország, Törökország, Olaszország, Dánia, a Benelux államok, Görögország és Spanyolország végzett gyakorló megfigyelő repüléseket. Magyarország kölcsönösségi alapon ugyanezen országok területe felett hajtott végre megfigyelő repüléseket és az EBESZ felkérésére, román szakértők bevonásával, 1997-ben Bosznia-Hercegovina területe felett bemutató légi megfigyelést.

A Nyitott Égbolt-szerződés 2002. január 1-jei életbe lépése után Magyarország területén került sor az első hivatalos megfigyelő repülésre, ami értékelésünk szerint önmagában is történelmi eseménynek minősíthető. Ezt az első hivatalos megfigyelő repülést Ukrajna hajtotta végre hazánk felett 2002. augusztus 7-én, amely során 2 óra 50 perc alatt 856 km repülési útvonalon 145 darab légi felvétel készült.

A Nyitott Égbolt-szerződés alapján – 2002. január 1-je óta – az általunk eddig összesen 44 külföldön végrehajtott repülés mellett 22 alkalommal fogadtunk megfigyelő repülést hazánkban.

NYITOTT ÉGBOLT-HITELESÍTÉSEK

A magyar szenzorrendszer konfigurációit (An-26 típusú repülőgép, Leica RC-30-as légi fényképező kamera, sötétsárga szűrő, Agfa és Kodak légifilm-kombinációk) 2002-ben a németországi Nordholzban hitelesítették. A hitelesítés során a részes államok ellenőrizték és elfogadták a magyar rendszer tartozékait, valamint az előzetes adatgyűjtő repülések alapján kiszámított minimális repülési magasságot, amely a szerződés által meghatározott maximális 30 cm-es terepi felbontást biztosítja a felvételeken.

AN-26 TÍPUSÚ MAGYAR MEGFIGYELŐ REPÜLŐGÉP

Idővel a Kodak cég beszüntette az egyik olyan légi film gyártását, melyet a megfigyelő repülések során hazánk is használt, ezért 2007. augusztus 30. és szeptember 6. között – két új légi film felhasználásával – új szenzor-konfigurációk hitelesítését hajtottuk végre. A hitelesítés előkészítése és végrehajtása a szerződés rendelkezéseinek megfelelően történt, melyre a 34 részes állam közül 22-ből érkezett összesen 43 képviselő. A feladat végrehajtásához Németországból kértünk technikai és szakmai segítséget, mivel nem rendelkezünk minden szükséges speciális eszközzel.

MAGYAR – ROMÁN KÉTOLDALÚ NYITOTT ÉGBOLT-MEGÁLLAPODÁS

A magyar–román kétoldalú Nyitott Égbolt-megállapodást (továbbiakban: megállapodás) 1991. május 11-én írták alá a felek, miután a két ország parlamentje ratifikálta azt; a megállapodás 1992. február 27-én lépett életbe. (1991-ben már egy-egy bemutató repülést végrehajtottunk egymás légtere felett.) A megállapodás szerint mindkét ország a Franciaország által adományozott Omera-33 típusú légi fényképező ikerkamerákat használta.

A megfigyelő repülések végrehajtására Magyarország 2 darab An-26 típusú szállító repülőgépet alakított át (ugyanezen gépeket használjuk a Nyitott Égbolt-szerződés szerinti megfigyelő repülésekhez is), Románia pedig An-30 típusú felderítő repülőgépet alkalmaz.

A megállapodás szerint mindkét országnak joga van évente négy megfigyelő repülést végrehajtani egymás területe felett. Magyarország a kétoldalú megállapodásból adódó feladatokat mindig kiemelten kezelte, mivel az más, a bizalom és biztonság erősítését szolgáló szerződésekkel (CFE, az 1999. évi „Bécsi dokumentum”, az 1994. évi „Bécsi dokumentum” alapján kötött magyar–román kétoldalú megállapodás) nagymértékben hozzájárult a katonai kapcsolatok továbbfejlesztéséhez, erősítette a bizalmat és a két ország közötti jó kapcsolat továbbfejlődését.

A két ország a megállapodásból adódó feladatok koordinálására létrehozta a Magyar–román Nyitott Égbolt Konzultatív Bizottságot, mely évente egyszer ülésezett.

Románia 30 megfigyelő repülést hajtott végre hazánkban, Magyarország pedig 32 megfigyelő repülést Románia területe felett. Ha beleszámítjuk a Bosznia-Hercegovina légtérben Romániával közösen végrehajtott bemutató repülést, valamint a multilaterális Nyitott Égbolt-szerződés szerint végrehajtott feladatokat, Magyarország a 2002. március 19-ére tervezett repüléssel hajtotta végre a 100. Nyitott Égbolt-feladatát.

Románia NATO-hoz való csatlakozásával a megállapodás végrehajtását szüneteltetik a felek.

OSZTOTT KVÓTÁS MEGFIGYELŐ REPÜLÉSEK

A jelen helyzetben, az egyre több részes állam NATO-hoz való csatlakozása miatt, az önállóan végrehajtott feladatok száma drasztikusan csökken. Emiatt alakult ki az ún. osztott kvótás megfigyelő repülések rendszere, melynek lényege, hogy egy kvótán (megfigyelő repülésen) két, három, esetenként akár több részes

állam is osztozik. Magyarország minden évben egy feladatot sajátján próbál megtartani, azonban a többi aktív repülést már mi is osztott kvótában hajtjuk végre.

A következő évi kvótaelosztásra minden év októberében kerül sor a bécsi székhelyű EBESZ-nél, ahol a részes államok képviselői megállapodnak, hogy a következő évben melyik állam, mely területek felett, kivel hajt végre megfigyelő repüléseket.

LETÉTEMÉNYESI SZEREP

Magyarország kiemelten kezeli a szerződéshez csatlakozni kívánó nemzetek ezen irányú törekvésének elősegítését, ezért 2008-ban és 2009-ben Macedóniában és Montenegróban is bemutató repüléseket hajtottunk végre a német partnerszervezettel közösen. A feladatok elméleti előadásokkal kezdődtek, melyek során részletesen kitértünk a szerződésre, annak felépítésére, a gyakorlati résznél pedig bemutattuk a magyar Nyitott Égbolt-megfigyelőrendszert (repülőgép és szenzor). A feladatok mindkét esetben az ún. VIP-nappal folytatódtak, nagy sajtónyilvánosság mellett. A meghívottaknak és a sajtó képviselőinek a megfigyelő repülésekre kialakított magyar An-26-os repülőgépet kívülről és belülről bemutattuk, majd – a biztonsági rendszabályok ismertetését követően – egy DEMO-repülést hajtottunk végre a meghívott vezető beosztású helyi vendégek számára. A VIP-nap célja az volt, hogy a döntéshozásban részt vevő szervezetek képviselői átfogó képet kapjanak a Nyitott Égbolt-szerződésről. A bemutatót mindkét államban sikeresnek ítélték, mivel az illetékesek közvetlen tájékoztatása és a szükséges ismeretanyagok átadása nagyban elősegítheti Macedónia és Montenegró Nyitott Égbolt-szerződéshez történő gyorsabb csatlakozását.

A magyar szerepvállalást mutatja az a tény is, hogy a zágrábi székhelyű Biztonsági Együttműködési Központ (RACVIAC) légi megfigyelési tanfolyamának egyhetes gyakorlati részéhez a magyar megfigyelő rendszert már négy alkalommal biztosítottuk. 2002-ben és 2007-ben mindennek a kecskeméti repülőbázis adott otthont, 2010-ben Montenegróban, 2012 áprilisában pedig Horvátországban rendeztük meg a gyakorlati oktatást. Az említett RACVIAC és a németországi Oberammergauban található NATO School Nyitott Égbolt-tanfolyamainak elméleti képzéseinek, előadók biztosításával évről évre részt veszünk.

ÖSSZEGZÉS

Megállapítható, hogy Magyarország által a Nyitott Égbolt-feladatokban mutatott – nemzetközi méretekben is kiemelkedő – aktivitás nagymértékben hozzájárult a térség, különös tekintettel a szomszédos országokkal való kölcsönös bizalom és biztonság javításához, a katonai kapcsolatok fejlesztéséhez. Ebben a munkában minden részt vevő szervezet és személy elévülhetetlen érdemeiket szerzett.

Eddig elért eredményeink biztosítékat nyújthatnak arra, hogy a megszerzett tapasztalatokat hasznosítva továbbra is hasonló aktivitással és hatékonysággal dolgozzunk a Nyitott Égbolt-feladatok végrehajtásán.

Zsivkó Zsolt őrnagy:

NYITOTT ÉGBOLT-TANFOLYAM HORVÁTORSZÁGBAN

A 2012. március 26. és április 5. között a zágrábi Biztonsági Együttműködési Központ (RACVIAC) szervezésében megrendezett Nyitott Égbolt-tanfolyam egyedi a hasonló rendezvények körében. A RACVIAC-nál, illetve a Zágráb-Pleso-i repülőbázison végrehajtott tanfolyam során a hallgatóknak az elméleti ismeretek elsajátítása mellett lehetősége nyílt a Nyitott Égbolt-szerződés előírásainak megfelelő megfigyelő repülésen való részvételre. Magyarország a szerződés letéteményeseként mindig is kiemelkedő szerepet vállalt a hasonló rendezvények támogatásában, valamint a csatlakozni szándékozó államok felkészítésében.

A kéthetes tanfolyamot a RACVIAC minden második évben szervezi meg, elsősorban a délszláv térség országaiból érkező hallgatók számára. Azonban most is több térségen kívüli állam képviselője vett részt a kurzuson (lenygel, szlovák, magyar). A képzés megvalósításához Magyarország kiemelkedő támogatást biztosított a magyar Nyitott Égbolt-platform felajánlásával, valamint előadó biztosításával. Hazánk mellett más államok is (Kanada, Német Szövetségi Köztársaság és Horvátország) nyújtottak támogatást anyagi segítség és előadók biztosításával. A tanfolyam tízéves története során idén először vett részt Kanada (a szerződés másik letéteményese) a végrehajtásban.

Az első héten az elméleti képzésen volt a fő hangsúly. Az előadások témái részletesen taglalták a szerződés felépítését, előírásait,

a kapcsolódó dokumentumok tartalmát. Természetesen nem maradhatott ki a szerződés múltjának, jelenének ismertetése és a jövőbeni elképzelések bemutatása. Az ismeretek további lépcsőjét jelentette a szerződés hatálya alá eső megfigyelő repülések végrehajtásának és fogadásának megismerése, az előkészítés és a végrehajtás konkrét lépéseinek megismerése.

A második hét a feladatok gyakorlati végrehajtásának ismertetésével telt el. A tevékenység során végig az „éles” feladathoz leginkább hasonló eljárások alkalmazásán volt a hangsúly. Az információk átadása mellett az előadók igyekeztek a hallgatókat a legnagyobb mértékben bevonni a végrehajtás folyamatába.

A tanfolyam gyakorlati végrehajtásában az An-26 típusú katonai szállító repülőgép és az Leica RC-30-as légi fényképező kamerából álló magyar Nyitott Égbolt-platform nyújtott testközelű „Open Skies-os” élményt a Nyitott Égbolt-szerződéssel ismerkedő hallgatóknak.

Az An-26 kéthajtóműves, légcsavaros, gázturbinás szállító repülőgép a Magyar Honvédség mellett számos légierő által alkalmazott típus, ám egyedül magyar színekben repül Nyitott Égbolt-repülőgépként. A típus teljesítménye és képességei kiválóan alkalmassá teszik az európai térségben történő Nyitott Égbolt-megfigyelő repülések végrehajtására.

A platform másik lényeges eleme a Leica RC-30-as légi fényképező kamera, amely a CCNS-4 rendszerrel együtt biztosítja légi fényképezési feladatok magas szintű és precíz végrehajtását.

Aztán eljött a mindenki által várt nap, és az előzetes időjárás-jelentést meghazudtolóan kiváló körülmények között sikerült végrehajtani a bemutató megfigyelő repülést Horvátország keleti része felett. A repülés során készült felvételeket a helyszínen, a horvát fotólaborban hívták elő, és a kéthetes feladat dokumentációjaként mindenki megtekinthette.

Gál Csaba nyá. mk. ezredes:

NEMZETKÖZI KATONAPOLITIKAI ÉS HADITECHNIKAI SZEMLE

OROSZORSZÁG FUTURISZTIKUS FEGYVEREKET FEJLESZT

Szergyukov védelmi miniszter szerint a katonai vezetés 2012 decemberéig elkészíti azt a javaslatot, amely megfogalmazza, hogy mely futurisztikus fegyverek fejlesztésével célszerű foglalkozni. A javaslatban szereplő fegyverek beszerzését a 2011–2020-ra vonatkozó állami fegyverbeszerzési program is tartalmazni fogja. A futurisztikus fegyverek általában új fizikai elveken működnek, ilyen például az irányított energiájú fegyver, a geofizikai fegyver, az energiahullám-fegyver, a genetikus fegyver, a pszichotronicus fegyver stb. A fejlesztések elősegítése érdekében az orosz kormány már elkészített egy törvénytervezetet, amely alapján a közeli jövőben létrehozhatnak egy katonai kutató ügynökséget. Az ügynökség feladata – az amerikai DARPA (Defense Advanced Research Projects Agency) mintájára – a jövőbe mutató hadipari kutatások koordinálása lesz.

ÚJABB SOROZÁS OROSZORSZÁGBAN

2012 tavaszán 155 ezer sorkatona kezdi meg katonai szolgálatát az orosz haderőben, holott a sorkatonai szolgálat megszüntetése és ezzel párhuzamosan a hivatásos/önkéntes haderőre történő átállás gondolata már a szovjet időkben felmerült. A gondolat hosszú ideig csak elméleti lehetőség maradt, majd lassan elkezdődött a megvalósítása. A 2008-ban indult radikális katonai reform sem eredményezte azonban a sorozás megszüntetését, csak mértéke csökkent. A sorállomány jelenleg a haderő személyi állományának csak alig harmadát teszi ki. Számos orosz katonai szakértő azon a véleményen van, hogy nem szükséges az összes sorállományú katona kiváltása szerződéses katonákkal, ők a sorállomány optimális létszámát 200–250 ezerre teszik. Ez a létszám lehetővé tenné a csapatok többségében a szükséges harcászultság fenntartá-

1. KÉP OROSZ SORKATONÁK DÍSZLÉPÉSBEN

2. KÉP A HSZIUNG FENG III MAKETTJE

sát, illetve biztosítaná a megfelelő mozgósítási tartalékokat is. A sorállomány elvégezné azokat a feladatokat, amelyekhez különösebb szakértettség nem szükséges, majd közülük kerülnének ki azok, akik továbbképzést követően immár szerződésesekként alkalmasabbak

lennének bonyolultabb, szakértelmet igénylő feladatok végrehajtására is. Jelenleg évente 300 ezer fő vonul be sorkatonai szolgálatra, vagyis ez 50–100 ezer fővel több annál, amit a sorállomány megtartását támogató szakértők szükségesnek tartanak. Az elmúlt két évtizedben bekövetkezett demográfiai változások, illetve azok tendenciája azt vetíti előre, hogy a jövőben egyre kevesebb megfelelő kvalitású sorkatona áll majd a haderő rendelkezésére, őket pótolni viszont csak úgy lehet, ha a szerződéses állomány részére megfelelő, a jelenleginél jobb fizetést és munkakörülményeket tudnak biztosítani. (1. kép)

TAJVAN REPÜLŐGÉP-HORDOZÓK ELLENI FEGYVEREKET SZEREZ BE

A tajvani haditengerészet robotrepülőgépek és rakéták vásárlásával, illetve rendszeresítésével készül arra az időszakra, amikor a kínai haditengerészet már repülőgép-hordozó hajókkal is rendelkezik. A nyolc tajvani Perry-osztályú fregattból ötöt Hsziung Feng III (bátor szél) típusú szuperszonikus, ramjet hajtású repülődeszkóval szereltek fel (2. kép), emellett több járőrhajó fedélzetén is megtalálható ez a 130 km hatótávolságú fegyver. A tajvani haditengerészet összesen 120 ilyen eszközt beszerzését tervezi, a program költsége 400 millió dollár. A hír a program létezéséről 2011-ben azon a napon jelent meg, amikor a kínai haditengerészet első repülőgép-hordozó hajója próbaútra kifutott a tengerre. A felkészülés

3. KÉP A KIRISHIMA ROMBOLÓ A JAPÁN AEGIS RAKÉTAVÉDELMI RENDSZER EGYIK ELEME

4. KÉP A CSEH HADERŐ BVP-2 TÍPUSÚ HARCJÁRMŰVE AFGANISZTÁNI BEVETÉSEN

a kínai tengeri jelenlét erősödésére már annak ellenére elkezdődött, hogy szakértők szerint még legalább öt év szükséges ahhoz, hogy Kína harcra fogható repülőgép-hordozó vezető hajócsoporthoz tartozó hajókkal rendelkezzen.

AZERBAJDZSÁN DRASZTIKUSAN NÖVELNÉ AZ OROSZ LOKÁTOR BÉRELETI DÍJÁT

Oroszország rakétavédelmi rendszerének egyik korai előrelépő lokátora még 1985-ben épült meg Azerbajdzsán területén. A bisztatikus fázisvezérelt antennarács segítségével egészen az Indiai-óceánig észlelni lehet az elindított ballisztikus rakétákat, majd repülésüket követve megfelelő céladatokkal lehet ellátni a rakétavédelmi rendszer megsemmisítő eszközeit. A lokátor így alkalmas a teljes Közel-Kelet, Törökország, Irak, India és Irán területéről ballisztikus rakétákkal indított támadás észlelésére. Az ország északi térségében, Gabala körzetben épült Darjal típusú (NATO-kódja Pechora) lokátor a Szovjetunió felbomlását követően Oroszország tulajdonában maradt, jelenleg mintegy ezerfős orosz és ötszáz fős azeri állomány működteti. Az év végén lejáró, 2002-ben kötött megállapodás értelmében Oroszország eddig évi hétmillió dollárt fizetett a lokátor bérléséért, további négyet az elektromos áramért és tízet egyéb szolgáltatásokért. Most Azerbajdzsán évi 300 millió dollár béreletit kér azért, hogy hozzájáruljon a szerződés 2025-ig történő meghosszabbításához. Oroszország ezt az összeget túlzónak tartja. Elképzelhető, hogy Oroszország lemond az Azerbajdzsánban lévő felderítő lokátor üzemeltetéséről, mivel az annak kiváltására is alkalmas új, korszerűbb Voronyezs típusú lokátor a Krasznodar térségében lévő Armavirban hamarosan megkezdte működését. Az azeriek által kért magas béreletit arra inspirálta az örmény vezetést, hogy felajánlja országa területét egy új orosz lokátor építéséhez. Örményország abban bízik, hogy magas hegyei és azok előnyös fekvése következtében egy új orosz lokátor hozzájárulhat az orosz rakétavédelmi rendszer hatékonyságának növeléséhez, emellett a megnövelt orosz jelenlét erősítheti az ország biztonságát is, tekintettel a feszült örmény-azeri viszonyra.

ciaország és Ausztrália is érdeklődtek a közös fegyverzetfejlesztések iránt, a japán kormány a briteket választotta második partnernek, mivel őket érdekli leginkább a japán technológia. A döntésben valószínűleg annak kompenzálása is szerepet játszott, hogy Japán az amerikai F-35 típusú vadászpilóta nélküli repülőgépet választotta rendszeresítendő eszközként a britek által favorizált Eurofighterrel szemben.

KRITIKUS A CSEH HADERŐ PÉNZÜGYI HELYZETE

A cseh haderőt is érzékenyen érinti a térség országokban tapasztalható gazdasági visszaesés. Az idén a tervezettnél 1,4 milliárd koronával, mintegy 3%-kal kevesebb használható fel védelmi célokra, és ez negatív hatással van a kiképzésre. Egy szociológiai elemzés szerint a védelmi költségvetésből jelenleg 55%-ot fordítanak a haderő személyi állományának az illetményére, de ha a jelenlegi tendencia foly-

5. KÉP A KÍNAI DDG-112 HARBIN ROMBOLÓ SAN DIEGO PARTJAINÁL

JAPÁN SZÉLESÍTI NEMZETKÖZI KATONAI EGYÜTTMŰKÖDÉSÉT

Nagy-Britannia az Amerikai Egyesült Államok után a második ország lehet, amellyel Japán szorosabb katonai együttműködést épít ki. A II. világháború óta Japánban fegyverexporttilalom van érvényben, bár a tiltó rendelkezéseken 2011-ben enyhítettek. Az enyhítések következtében Japán fejleszthet és gyárthat fegyvereket, illetve kidolgozhat ezekkel kapcsolatos technológiát olyan országokkal közösen, amelyekkel kétoldalú biztonsági megállapodás van érvényben. Megjegyzendő, hogy még az enyhítés előtt, a szigorú tiltás ellenére Japán és az Amerikai Egyesült Államok közösen kifejlesztette az Aegis rakétavédelmi rendszert (3. kép). Az enyhített exporttilalmi előírások egyelőre nem teszik lehetővé, hogy a Japánnal bilaterális együttműködésben gyártott fegyvereket harmadik országba exportálják, de szakértők szerint ezzel kapcsolatban további enyhítések várhatóak. Nagy-Britannia és Japán között áprilisban tárgyalások kezdődtek kisebb fejlesztési projektek közös megvalósításáról. Bár más országok, pl. Fran-

tatódik, akkor az arány két év múlva elérheti a 79%-ot. Az elemzés szerint nem megengedhető, hogy a védelmi minisztérium közel annyit hivatalkot foglalkoztat most a mintegy 23 ezer fős haderő és 7500 fő polgári alkalmazott esetében, mint tette azt akkor, amikor 250 ezer fős volt a hadsereg. Kérdéses az is, hogy az ország önállósága, 1993 óta miért kellett közel 870 milliárd koronát költeni a védelemre? Az inflációt is beleszámítva ez ma ennek az összegnek közel kétszerese lenne, ami már összemérhető az államadóssággal. Az aktuális Fehér Könyv szerint 90 milliárd korona hiányzik ahhoz, hogy a haderő teljesítse ambícióit, ezért felmerül a kérdés: helyesen költötték eddig a pénzt a haderőre? (4. kép) Az elemzés szerint a forráshiány egyik oka a korrupció, néhány ügy már nyilvánosságra is került. Egy másik, sokkal fontosabb ok, hogy a védelmi minisztérium tervezéssel foglalkozó szakemberei még mindig nem tanulták meg, hogy hogyan kell helyesen és eredményesen intézni a pénzügyeket. A NATO-csatlakozás óta eltelt 13 év alatt többször megváltoztatták a minisztérium által követett gazdasági modellt, de a helyzet egyre rosszabb lett. Gyak-

6. KÉP A PATRIA HARCJÁRMŰ AFGANISZTÁNBAN

ran ahelyett, hogy a pénzsűke miatt egyes programokat abbahagytak volna, inkább a fűnyíróelvet alkalmazták, és minden programtól elvontak valamennyi pénzt, így egyik sem maradt életképes.

KÖZÖS KÍNAI-ORSZAG HADITENGERÉSZETI GYAKORLAT

Április végén a kínai és az orosz haditengerészet kijelölt hajóegységei a kínai Harbin romboló (5. kép), illetve az orosz Varjag cirkáló vezetésével éleslövészettel egybekötött kétnapos légvédelmi, tengeralattjáró-elhárítási, tengeri utánpótlási és kutatás-mentési gyakorlatot hajtottak végre a Sárga-tenger térségében. Ezt megelőzően a vezető állomány Qingdao kikötőjében több törzsvezetési gyakorlatot folytatott le. A gyakorlatok célja a két ország haditengerészeti erői együttműködésének gyakorlása a tengeri utak védelme érdekében. Az éleslövészetek során légi, felszíni és tenger alatti célokat támadtak.

CSÖKKEN A SZLOVÉN VÉDELMI KÖLTSÉGVETÉS

Április végén a szlovén védelmi miniszter bejelentette, hogy költségvetési megszorítások miatt 21%-kal csökkenteni kell a 2012. évi jóváhagyott védelmi költségvetést. Az így maradó 393 millió euró a GDP 1,21%-a, vagyis jóval a NATO által elvárt 2% alatt van. A szigorítás miatt a minisztérium költségvetését 10%-kal, a polgári védelem- és a katasztrófaelhárításét 6%-kal csökkentik. A költségvetés túlnyomó részét a személyi állomány illetményére, mintegy ötödét működtetésre költik, és alig jut valami fejlesztésre. A csökkentés következményeként el kell állni a finn Patria páncélozott járművek (6. kép) beszerzésétől, de a költségvetési megszorításnak alig lesz hatása a nemzetközi missziókban történő részvételre. Az afganisztáni misszió létszámában kisebb csökkentés várható, mivel a jelenlegi 89 fő helyett az év végére maximum 80 szlovén katona marad az ISAF állományában.

UKRÁN RAKÉTÁK INDIÁNAK

A Szovjetunió idején kifejlesztett repülőgépfedélzeti rakéták jelentős részét Ukrajnában is gyártják, ezért a szovjet/orosz eredetű repülőgépeket üzemeltető országok gyakran fordulnak Kijevhez, ha ilyen fegyvert akarnak vásárolni. (7. kép) Így tett India is, amikor R-27 (AA-10 Alamo) típusú légiharcrakéták beszerzését határozta el. A rakétákat az indiai légierő MiG-29, Szu-27 és Szu-30 típusú vadászrepülőgépei hordozzák. A rakéta jellemzői hasonlatosak az amerikai AIM-7 Sparrow rakéta

7. KÉP R-27 TÍPUSÚ LÉGIHARCRAKÉTA INDÍTÁSA A NÉMET LÉGIERŐ EGYIK MiG-29 TÍPUSÚ REPÜLŐGÉPÉRŐL

tulajdonságaihoz. Hatótávolsága – altípustól függően – 70 és 170 km között van. Készül infravörös, passzív, félaktív vagy aktív rádiólokációs keresőfejjel. A Szovjetunióban 1983-ban rendszeresítették. A rakéták eladásához Oroszországnak is hozzá kell járulnia. Szakértők szerint a hozzájárulást Moszkva valószínűleg megadja, bár van benne kockázat. Az indiai fegyverpiac Oroszország számára jelentős bevételeket eredményez, ezért egy sikeres ukrán üzlet csökkenti az orosz részesedést, emellett precedenst teremthet további fegyverfajták eladására is. India már kifejezte érdeklődését ukrán gyártású páncéltörő rakéták és a Mi-helikoptercsalád számára Ukrajnában gyártott hajtóművek iránt is.

AUSZTRÁLIA ELHALASZTJA AZ F-35 TÍPUSÚ REPÜLŐGÉPEK BESZERZÉSÉT

Az ausztrál kormány a 2013-as választási évben a jelenleginél jobb költségvetési helyzetet szeretne teremteni, ezért úgy döntött, hogy két évvel elhalasztja az első alegység felállításához szükséges 12 darab F-35 (Joint Strike Fighter) típusú repülőgép (8. kép) beszerzését, és ezzel 1,6 milliárd ausztrál dollárt takaríthat meg. Ez a gép gyártója, az amerikai Lockheed Martin számára rossz hír, mert egyre több ország csökkenti vagy halasztja el beszerzéseit ebből a korszerű repülőgépből. Ausztrália a hajózók kiképzéséhez rendelt két gép megvásárlásától nem állt el. Az ország az évtized végéig összesen 72 gép beszerzését tervezi 12 milliárd dollár értékben. Több katonai szakértő nem támogatja a döntést, mert szerintük a gép nem képes felvenni a versenyt légi harcban a Kínában és több térségbeli országban rendszeresített Szu-27 és Szu-30 típusú repülőgépekkel, ráadásul viszonylag kicsi a hatósugara, holott az ausztrál légierő látja el több csendes-óceáni szigetország légtérvédelmét. A megszorítások miatt 1000 fő polgári alkalmazott elbocsátása is várható. Az üzemeltetési költségek csökkentése érdekében az előre-

8. KÉP AZ F-35 TÍPUSÚ REPÜLŐGÉP ELSŐ ELŐSZÉRIÁS PÉLDÁNYA FELSZÁLLÁS ELŐTT

gedő C-130 Hercules szállító repülőgépeket a tervezettnél hamarabb vonják ki a hadrendből, az M113 páncélozott szállító járművekből és az M1A1 Abrams harckocsikból pedig többet raktárakban helyeznek el.

INDIA RAKÉTAVÉDELMI RENDSZERE TELEPÍTÉSRE KÉSZ

Május elején indiai illetékesek bejelentették, hogy a haderő befejezte az ország rakétavédelmi rendszerének fejlesztését, és a rendszer bármikor telepíthető két, egyelőre meg nem nevezett körzet/település védelmére. A jelenleg rendelkezésre álló eszközökkel a maximálisan 2000 km hatótávolságú ballisztikus rakéták semmisíthetők meg. A folytatódó fejlesztések eredményeként a rendszer 2016-ra képes lesz 5000 km hatótávolságú raké-

9. KÉP AAD RAKÉTA INDÍTÁSA

ták megsemmisítésére is. A kísérletek során Prithvi típusú rövid hatótávolságú ballisztikus rakéták ellen hat sikeres elfogást hajtottak végre, köztük atmoszférán belül és kívül is. A rakétavédelmi rendszer két rakétatípust alkalmaz a ballisztikus rakéták ellen. A nagyobb magasságú elfogásokra a Prithvi rakéta légvédelmi változatát (PAD – Prithvi Air Defence), az alacsonyabb magasságú elfogások ellen a korszerű légvédelmi (AAD – Advanced Air Defence) rakétát (9. kép). Indiai szakértők szerint a rendszer összemérhető az amerikai Patriot 3 rendszerrel, amely sikeresen szerepelt 1990-ben az Irak elleni háborúban. India az Amerikai Egyesült Államok, Oroszország és Izrael után a negyedik állam, amely sikeresen kifejlesztette rakétavédelmét. A rendszer létrehozása része India azon törekvéseinek, hogy egyfelől kedvező pozícióba kerüljön Pakisztánnal szemben, amellyel régóta húzódo területi vitája van, másfelől versenyben maradjon Kínával a térségbeli vezető szerepért folytatott küzdelemben.

(A kézirat lezárva: 2012. május)

Dr. Lippai Péter ezredes:

EGY PRT¹-PARANCSNOK GONDOLATAI (1.)

Emléklül valamennyi Afganisztánban elesett bajtársunknak!

BEVEZETŐ

Ez a tanulmány az MH PRT 9.² váltásának rövid története. A felkészüléstől a hazatérésig kíséri nyomon a történéseket az egykori parancsnok, vagyis a magam szemszögéből. 2007-ben, a PRT-2 törzsfőnökeként szolgáltam először Afganisztánban. 2010 augusztusának végén pedig a PRT-9 parancsnokaként tértem vissza ugyanoda, egy teljesen megváltozott biztonsági környezetbe és egy jóval súlyosabb felelősséggel járó beosztásba. Akkor is elmondtam: nem az anyagi érdekek, de nem is a lelkes önkéntesség hajtott, amikor a beosztásra való felkérést elfogadtam, hanem a kihívás és a hivatástudat. Talán éppen ezért, sem akkor, sem most nem vágytam/vágyom oda vissza. Egy feladat teljesítése viszont egy katona számára soha sem lehetett és a jövőben sem lehet kedv kérdése!

A személyes érintettség okán tanulmányomban gyakran láttatom az eseményeket egyes szám első személyben, ami reményeim szerint nem akadályozza majd a megértést, jóllehet ez a hangvétel manapság nem igazán

megszokott. Ezzel is jelezni kívánom, hogy véleményemért és szavaimért vállalom a felelősséget. Az események leírása mellett a munka tartalmaz bizonyos következtetéseket és javaslatokat is, amelyeket néhányan talán majd kritikának értékelnek. Kérem, hogy mindenki vegye ezeket a megjegyzéseimet a szervezet iránt érzett jobbító szándékom jeléül! Reményeim szerint a katonák találkoznak az írásműben olyan tapasztalatokkal is, amelyeket hasznosítani tudnak saját pályafutásuk során.

A BIZTONSÁGI HELYZET VÁLTOZÁSA A MISSZIÓ MEGKEZDÉSE ELŐTT

2009 augusztusában, az afganisztáni elnökválasztást megelőzően az afgán ellenállás³ új arcvonalat nyitott Afganisztán északi tartományjaiban. Ennek következtében a korábban viszonylag nyugodtnak számító Baghlan tartomány biztonsági helyzete is jelentősen romlott. 2010 folyamán az incidensek – különösen a kézifegyveres támadások – száma az elnökválasztások miatt nyugodtnak nem mondható 2009-es évi mutatókhoz képest is ijesztően megugrott. Noha a támadások zöme az afgán kormányzati szervek és az afgán biztonsági erők⁴ ellen irányult, az ISAF⁵- és a térségben tartózkodó amerikai OEF⁶-erők elleni támadások is megszorodtak.

Az ellenállók követték a szovjetek ellen is jól bevált módszert: főként a szövetséges erők ellátását biztosító főutakat próbálták rövidebb-hosszabb ideig birtokba venni, illetve az azon haladó konvojokat támadták egyre nagyobb intenzitással.⁷ A szövetségesek pakisztáni utánpótlási útvonalait már korábban is rendszeresen támadták, aminek következtében az ISAF növelte a szállítások volumenét az északon fekvő türkmenisztáni és tádzsikisztáni határátkelőkön keresztül.

A határátkelőktől déli irányba futó két országút éppen a magyarok felelősségi körzetébe tartozó Baghlan tartomány fővárosánál,

Pol-e Khomrinál⁸ fut össze és halad tovább a Hindukus Salang-hágóján keresztül Kabul felé.⁹ Baghlan tartomány tehát ebből a szempontból stratégiai fontossággal bír, amit az ellenállás már a szovjetek elleni háború során szerzett tapasztalataiból is jól tudott.

Az ellenállás erőiről meglehetősen ellentmondásos információink voltak. Baghlan tartományban a fegyveres ellenállók számát 2010 második felében több száz főre becsültük. Ez a szám időről időre változhatott, mert az ellenállók a rájuk nehezedő nyomás, illetve a rendelkezésükre álló erőforrások függvényében mozogtak az egyes tartományok között, esetleg külföldre is. A becslések másik nehézségét az ellenállás összetett volta jelentette. A radikális vallási nézeteken alapuló tálib mozgalom elkötelezett hívei csak egy töredékét jelentették a fegyveres ellenállásnak. Nekik leginkább a tartományban kisebbségben és több helyen zárt közösségekben élő pastuk adták az igazi társadalmi bázist. A vallási alapú ellenállók mellett számolni kellett az úgynevezett „megélhetési ellenállókkal”, a sértődöttségből, érdeksérelemből, kormányellenes érzelmekből, anyagi, etnikai és hatalmi megfontolásokból vagy éppen kényszerből csatlakozott fegyveresekkel is. Többször megtörtént, hogy az egyszerű köztörvényes fegyveres bandákat és az útonállókat is ide sorolták az afgán biztonsági erők (ANSF) vezetői. Az sem volt ritka, hogy fegyveres csoportok az évszaktól függően tevékenykedtek hol a lázadók, hol a kormány oldalán. Külön problémát jelentettek az úgynevezett arabok, a főként falusi közösségek önvédelmi fegyveres milíciái, melyek tagjai szintén érdekeiktől hajtva harcoltak hol az egyik, hol a másik oldalon. Az összetettség ellenére az ellenállás szervezettsége sokat javult a 2010-es évben, ami az egyre szaporodó és egyre sikeresebb támadásokban nyilvánult meg a koalíciós¹⁰ erőikkel szemben.

A fegyveres ellenállás egyik sajátossága, hogy leggyakrabban kis kötelékekben (10-15 fő) tevékenykednek. A nagyobb ellenálló-parancsnokok negyven-ötven állandó fegyveressel is rendelkezhetek, de a tervezett akciójuk függvényében ehhez akár jóval több fegyverest is verbuválhattak a félig függetlenül működő fegyveres csoportok közül. Ez a fajta rendszer engem egy kicsit a középkori vazallusi rendszerre emlékeztetett. A 2010. szeptemberi választások után rendszeressé váló amerikai kiemelő műveletek következtében az ellenállás katonái vezetői egyre nagyobb veszélyben érezték magukat, és sokan közülük még a tél igazi beállta előtt Pakisztánba vagy más, biztonságos „telelőhelyre” távoztak. Így volt ezzel Molla Junosz is, aki egy darabig egy személy-

„GYAKOROLJ, MINTHA HARCOLNÁL; HARCOLJ, MINTHA GYAKOROLNÁL!” (2010. JÚNIUS, HAJDÚHADHÁZ)

ben volt a tartomány tálib árnyékkormányzója és tálib katonai parancsnoka is. A szövetségesek októberben induló „Jadid” hadművelete előtt az ellenállók ilyenfajta „elvándorlása” felerősödött, ami nagyban hozzájárult a fegyveres ellenállás hatékonyságának gyengüléséhez és a hadművelet sikeréhez.

A gerilla-hadviselés egyik fontos sajátossága, hogy ameddig a lázadók élvezik a helyi lakosság támogatását, addig az ellenállás ki tudja termelni a saját utánpótlását. Így volt ez most is. Az ellenállók elmenekülő vagy likvidált vezetőinek helyét viszonylag gyorsan átvették újabb vezetők, akik mihamarabb igyekeztek legalább akkora vagy nagyobb tekintélyre szert tenni, mint elődeik. A koalíciós erők egyre hatékonyabban működő speciális műveleteinek köszönhetően ez nem volt egyszerű feladat! Az ellenséget lebecsülni azonban nem volt szabad egy pillanatra sem. Jól ismerték a harcjelzéseinket és mentalitásunkat. Azt is tudták, hogy miként kell ezt kihasználni a saját előnyükre.

Az ellenállók általában a gerillákra jellemző „üss és fuss el!” taktikát követték, de a miszsióknál fél éve alatt többször is előfordult, hogy tartós harcba bocsátkoztak és manővereket is végrehajtottak harc közben. Míg korábban leginkább a „puha célpontokat” támadták, addig 2010 második felére már ilyen megkülönböztetést sem lehetett tenni. Fegyvereiket csak akkor viselték nyíltan, ha harcérintkezésbe léptek, vagy ha teljes biztonságban érezték magukat és demonstrálni akartak a helyi lakosság előtt. Természetesen a genfi konvenció azon pontját sem érezték magukra nézve kötelezőnek, hogy megkülönböztető jelzéseket viseljenek.

Helyi kötődéseik révén teljes mértékben tisztában voltak azzal, hogy miként hathatnak legjobban a lakosságra. Ebben szerepet kapott a polgári lakosság megfélemlítésétől kezdve a külföldiekkel szembeni rémhírtjesztésig minden. Az általuk folytatott propagandatevékenység mintaszerűen működött. Ebben nagy segítségükre voltak a helyi vallási vezetők, azok közül is főként a hatalomtól távolabb elhelyezkedő falusi mollák és maulavik. A jórészt írástudatlan és mélyen vallásos vidéki lakosok számára a legfontosabb és legbefolyásosabb hírcsatorna az adott település vallási vezetője volt. Ezek ismeretében nem volt meglepő, ha a támadások száma a pénteki nagy áhítatot követő 24 órában általában megugrott. A lázadók ügyesen használták ki azt a lehetőséget, hogy ezen az információs csatornán keresztül akár hamis információkkal is fel tudták tüzelni a lakosokat a koalíciós erők ellen. Különösen a külföldi katonákkal szemben lehetett ezt a módszert jól alkalmazni, amelynek többször áldozata volt a magyar PRT is. Mindez egy jól átgondolt és hatékony ellenintézkedési csomagot követelt meg a részünkről.¹¹

Időnként a különböző indíttatású és törzsi származású ellenállócsoportok egymással is riválisként harcoltak. Olyan esetre is volt példa, hogy az egyik csoport átment a másik csoport „felségterületére” és ott hajtott végre támadást a koalíciós erők ellen. Ettől azt remélték, hogy a válaszcsoport a rivális fegyveres csoportot fogja érni. Ennek érdekében akár „nyomravezető” információkat is eljuttattak a koalíciós erőkhöz.¹²

Az ALAPOS EGÉSZSÉGÜGYI KIKÉPZÉS KÉSŐBB LÉTFONTOSÁGÁNAK BIZONYULT. (2010. JÚNIUS VÉGE, HAJDÚHADHÁZ)

Kihasználva, hogy a Pluto és Uranus utak által közrezárt terület¹³ az ellenállás nemzeti bázisát adó pastu törzsek lakták, az ellenállás szellemi vezetői 2010 elején ismét aktivizáltak az ott lévő fegyveres csoportjaikat, amelyek a viszonylag nyugodt téli időszak után fokozták tevékenységüket. A korábban általánosnak számító pokolgépes¹⁴ támadások mellett egyre nagyobb számban alakítottak ki leszállásokat, méghozzá egyre hatékonyabban és szervezettebben. A leszállásokat gyakran kombinálták kettős és többes IED-robbantásokkal, valamint öngyilkos merénylek alkalmazásával, ami korábban csak nagyon ritkán fordult elő a tartományban. Mesterien alkalmazták a terep adta lehetőségeket, és kihasználták azt a megfigyelésüket is, hogy az ISAF igyekszik elkerülni a civil lakosság járulékos veszteségeit. A támadások után gyakran vonultak vissza lakott településeken keresztül, vagy tűntek el a környék sűrűn lakott területein, ahol még az utak mentén húzódó vályogfalak közé benyomuló modern szövetséges páncélozott eszközök sem voltak biztonságban, és manővereik viszonylag könnyen akadályozhatók voltak.

A növekvő veszélyeztetettséggel párhuzamosan a szövetséges erők is igyekeztek emelni a régióban állomásoztatott erők nagyságát. Ennek keretében már 2009-ben megjelent a tartományban a magyar–amerikai OMLT¹⁵, amely az ANA 2/3. lövészszázalójának¹⁶ mentorálását kezdte meg. 2010 tavaszán az egész északi régióért felelős németek egy megerősített zászlóaljharcsoportot telepítettek a PeK-től kb. 20 km-re északra, Puze-i Shan-nál fekvő úgynevezett „OP-North”-ra.¹⁷ A harcsoport – amely hamarosan a Task Force Masar-e Sharif nevet kapta¹⁸ – képezte az ISAF fő szárazföldi kinetikai erejét a tartományban. 2010 nyarán az amerikai 10. hegyi(könnyű) hadosztály 1-87-es „Murder” zászlóaljának „Blacksheep” százada is a tartományba érkezett.¹⁹ Ők az ANP helyi erőinek mentorálása mellett rendszeresen hajtottak végre kinetikai műveleteket is. Főként a Pluto mentén alkalmazták őket. Szintén a nyár folyamán jelent meg a térségben „állandóra” az amerikai különleges erők egyik „Alfa” műveleti osztaga²⁰, amelynek fő feladata az volt, hogy a tavasszal átállt volt ellenállók, „önvédelmi” milíciát szervezzen és kapcsolatrendszerén keresztül

előkészítse a tartományban végrehajtandó „kiemelő” műveleteket. Emellett kulcsszerepet szántak neki a volt ellenállók társadalmi viszályosztását szolgáló programban is.²¹

Annak ellenére, hogy az APRP-program volt ellenállói elvileg nem lettek volna alkalmazhatók a kormányellenes erők elleni harcra, a valóságban ezeket az embereket az amerikaiak elkezdtek felfegyverezni azzal a céllal, hogy védjék a helyi lakosságot és persze a fő ellátási útvonalakat a tálibok ellen.²² Az amerikaiak ígérete szerint az OD-A már az első perctől fogva együtt települt volna ezzel a milíciával, hogy segítsék megvédeni magukat és a kulcsfontosságú területet a tálibok támadásaitól, akik árulóként és komoly veszélyforrásként tekintettek a reintegráltakra.

Nagy változást hozott az ISAF-erők harci hatékonyságában, hogy 2010 nyarán Masar-e Sharifba települt a 4. hadosztály légi dandárja, amely mintegy 60-70 különböző típusú szállító- és harci helikoptert jelentett. Ez minőségi ugrást jelentett ahhoz képest, hogy korábban mindössze 4-5 db CH-53G típusú német szállítóhelikopter tartózkodott a térségben.²³ A jelentősen megnövekedett mennyiségű helikopter lehetővé tette, hogy végre alkalmazni tudják azt a régi szovjet tapasztalatot, miszerint Afganisztánban igazán effektív légi szállítás hadműveletekkel lehet küzdeni az ellenállók ellen.

A szövetséges erők kicsiny egységét jelentette a magyar táborban települt 541. Előretolt Sebész Csoport²⁴, amelynek viszont nagyon sok szövetséges és afgán katona, rendőr és civil köszönhette az életét. Az RC-N-t sikerült meggyőznünk, hogy a tartományban folyó nagyszabású hadműveletek végéig a kiszámíthatatlan téli időjárás miatt maradjanak a harcérintkezésekre jóval közelebb lévő magyar táborban, mert a sebesültek földi evakuációja szempontjából a tervezett új állomáshelyükig (Khilagay bázis) eső mintegy plusz 20 km komoly időbeni késlekedést jelenthetett volna.

A PRT-9 missziójának végén érkezett meg a térségbe az amerikai 1. hadosztály állományába tartozó úgynevezett falustabilizációs csoport²⁵, amelynek komoly koordinációs feladatot szántak a felkelés elleni²⁶ stratégia megvalósításában. Ez a mozzanat előrevetí-

tette a térségben települt 10. hegyi hadosztály váltását is a „Nagy Piros Egyes”²⁷-sel. 2011. január végén végrehajtotta a német TF47²⁸ is azt a szemrevételezést, amely az ANP kötelékében tevékenykedő úgynevezett Tartományi Készenléti Század²⁹ tavaszra tervezett felállítását célozta Baghlan tartományban.

A különböző típusú incidensek száma a 2011. szeptember 18-ra kiírt országgyűlési választások előtti hónapban exponenciálisan kezdett növekedni. Ennek egyik első jele volt a magyar PRT-8 konvoja elleni kombinált támadás augusztus 23-án az Uranus útszakaszon, melynek következtében két magyar katona³⁰ vesztette életét. A konvoj utasait féléves missziójuk végén szállították Masar-e Sharif felé, ahonnan repülőgéppel tértek volna haza Magyarországra. Ez a támadás tragikus zárása volt a PRT-8 és tragikus nyitánya lett a PRT-9 missziójának, ami egyértelművé tette, hogy a magyar PRT-nak fokozott biztonsági kihívások között kell megoldania amúgy sem egyszerű feladatát.

A FELKÉSZÜLÉS

A kontingens bázisát az 5/62. lövészszázalój képezte. A felkészülésért felelős MH 5. Bocskai István Lövészdandár³¹ vezetése – ugyancsak a korábbi tapasztalatok alapján – fontosnak tartotta, hogy az állomány összetétele a lehető leghomogénebb legyen a küldő katonai szervezetek vonatkozásában. Így az egymást régebről ismerő katonák között a kinttartózkodás ideje alatti sűrűdások csökkenthetők voltak, és a kint megszerzett tapasztalatok és az összekovácsoltság is jobban érvényesíthetővé vált a hazatérés után.

A MH PRT-9 felkészítése négy ütemben – ezen belül a harmadik ütem négy, céljait tekintve egymásra épülő fázisban – került végrehajtásra. A felkészülést bonyolította az a tény, hogy az 5/62. lövészszázalój egyidejűleg, tavasszal kellett hogy végrehajtsa az esedékes NATO CREVAL³² ellenőrzését, és szintén a zászlóalj bázisán zajlott az NRF-15³³ lövészszázadának felkészítése is. Ez a kiképzőbázisok, a kiképzést biztosító erők és az erőforrások szempontjából kívánt komoly koordinációt és kölcsönös toleranciát a kontingensekért. A PRT-9 felkészítésébe az MLF³⁴ „Okos Menyét 2010”³⁵ gyakorlatának bizonyos mozzanatai is beépítésre kerültek, amit annak afganisztáni scenáriója is indokolt.

A felkészítés I. üteme 2010. március 1-jén kontingenssoraközóval kezdődött a hódmezővásárhelyi Zrínyi Miklós laktanyában. A rendezvényen a kiutazó létszámnál mintegy 50%-kal többen sorakoztak fel, ami a korábbi missziós felkészülések tapasztalatai alapján nem tűnt és nem is bizonyult irreálisan soknak. A hadműveleti területen uralkodó biztonsági helyzet erőteljes romlásáról érkező hírek hatására is többen visszaléptek a jelentkezők közül.³⁶

Üres beosztásként csak olyan helyek lettek felterjesztve az előjáró felé, amelyeket speciális ismeretanyaguk és követelményrendszerük miatt a dandár nem tudott biztosítani saját humán erőforrásaiból. Sajnos a más katonai szervezetektől felkészülésre vezényelt állomány esetében többször is előfordult, hogy annak tagjai nem rendelkeztek az előírt ismeretekkel, amelyeket már a megelőző időszakban el kellett volna sajátítaniuk.

Az első három hét hódmezővásárhelyi összehasonlása részben az adminisztratív feladatok végrehajtását célozta, másrészt az egyéni általános felkészítés keretében igyekeztünk minden jelentkezőt azonos tudásszintre hozni. A missziós felkészítések tapasztalatai megkövetelték, hogy a katonai testnevelésre az átlagosnál nagyobb hangsúlyt fektessünk. Ennek érdekében az első napokban végrehajtott szintfelmérések alapján kiválasztottuk azokat a személyeket, akiknek ezen a területen gondjaik voltak. Részükre külön felkészítési terv alapján katonai testnevelési foglalkozásokat vezettünk le. Az erőfeszítések sikeresnek bizonyultak.

Az MH PRT-9 és az MH OMLT1/4 biztosító erői a választás napján az OCC-P udvarán. (PEK 2010. 09.18.)

Az első perctől fogva nagy hangsúlyt helyeztünk arra, hogy a felkészülő állomány mindig aktuális és reális információkat kapjon a hadműveleti területen történekről. Ez részét képezte annak a pszichikai felkészítésnek, amely révén el kívántuk kerülni az esetleges veszteségekkel járó lelki traumákat. A megosztott információkat a beosztásokhoz szükséges mértékben lépcsőztük³⁷ az állomány részére.

A felkészülés II. üteme az egyének speciális – missziós beosztásokra történő – felkészítését célozta központilag kijelölt katonai szervezeteknél. A felkészítés ütemterve nagyon feszített volt, így előfordult, hogy a felkészítésért felelős katonai szervezetek némelyike nem volt képes a kijelölt időintervallumban végrehajtani a felkészítést. Ilyenkor a szakfelkészítést csak később – esetenként más kiképzésekkel ütköző időpontban – tudták csak befejezni.

A misszióban rendszeresített technikai eszközök közül többel csak a felkészítés II. ütemében volt lehetőségük a katonáknak megismerkedni. A kint rendszeresített haditechnikai eszközök közül az akkor rendszerben lévő és „főszerepet” játszó HMMWV³⁸ 1114-es, valamint Toyota Land Cruiser típusú páncélozott terepjáró személygépkocsik nem álltak rendelkezésre hazai viszonyok között, minek következtében a velük való ismerkedés a hadműveleti területre történő átcsoportosítás utánra maradt.³⁹

Ebben az ütemben természetesen tovább folyt a lövészállomány felkészítése, amelyen belül kiemelt szerepet kaptak a különböző harc helyzetekre történő felkészítések, az úgynevezett drillek. A parancsnoki állomány ugyanekkor kapta meg a központi felkészítést a frissen hazatért PRT-7 váltásának kulcsbeosztású személyeitől a szolnoki MH BTKK⁴⁰

szervezésében. Az itt kapott „legfrissebb” információk jó szolgálatot tettek a további felkészülés során. Erre ráerősített a pár hét múlva végrehajtott afganisztáni szemrevételezés. Ennek keretében a felkészülő kontingens vezetéséből heten mehettünk el Pol-e Khomriba, ahol személyesen is megtapasztalhattuk a PRT-t érintő megnövekedett kihívásokat. A szemrevételezés során minden tapasztalati információt megkaptunk a PRT-8 vezetésétől. Ez a tapasztalatszerzés további változtatásokat tett szükségessé a felkészülés menetében. Teljesen egyértelművé vált a korábban már érezhető helyzet: az új kontingenst háborús viszonyok fogják várni a hadműveleti területen.

Ennek megfelelően kellett súlypontokat áthelyezni a felkészítés menetében.⁴¹

Még mindig a II. ütem keretében zajlott le egy ötnapos „kríziskommunikációs” felkészítés a rendőrség nemzetközi oktatási központjában (NOK). Ennek tartalma előre nem volt ismeretes, ezért a résztvevőket megint csak a kulcsbeosztású személyek köréből választottuk ki. Kétségkívül sokat profitáltak belőle a résztvevők, de még hasznosabb lett volna a nagyon „életszerű” és tanulságos tréning azon személyek számára, akik később napi gyakorisággal kellett hogy találkozzanak a helyi lakossággal és vezetőikkel.⁴²

A május második felében kezdődő III. ütem (kötelékkiképzés) összesen hét hétig tartott. Eközben a két nagyobb kiképzési blokk (fázis) között egy hét szünet került betervezésre szervezési és pihentetési céllal.⁴³ A III. ütem során a teljes felkészülő állomány együtt készült az afganisztáni feladatokra. Ennek az ütemnek az elején bővült a kontingens állománya. Időközben ugyanis kiderült, hogy az afganisztáni választásokra felkészített AVBSZ-t⁴⁴ nem alkalmazták. A dandár vezetése esélyt akart adni a felkészülés során bizonyító katonáknak a kijutásra. A szakasz állományát beépítettük a PRT őr- és biztosító századába⁴⁵, ahol az egyik főszerepet játszotta a CF10 bemutatónapján. Ennek köszönhetően a kontingens többi része saját tervei alapján zavartalanul folytathatta a missziós felkészülést. A gyakorlaton részt vevő szlovén alegység jóvoltából a PRT felkészülő sofőrjei minimális gyakorlati tapasztalatot szerezhettek a szlovén páncélozott Humveek vezetésében is. A CF10 zárógyakorlat során a kontingens nemzetközi környezetben gyakorolhatta leendő feladatait, ami növelte a felkészítés értékét. A zárógyakorlat kiváló lehetőséget adott a törzsnek arra, hogy mindenki

a kint érvényes SOP⁴⁶ alapján végezhesse a kinti beosztásával járó feladatait. A Hajmáskér melletti „0”-ponti gyakorlótéren eltöltött hosszú heteket nemcsak a feszített kiképzés jellemezte – a tábori viszonyokat tornádószerű szélviharok és özönvízszerű esőzések „fűszereztek”. Miközben az utolsó BTR-eket a vezetők még Hajmáskéren vagonírozták, addig a kontingens jelentős részét készenlétebe kellett helyezni, és a felkészülés következő üteméig lévő egyhetes „szünetet” már a borsodi gáton töltötte. Közvetlenül az árvízi védekezés után a kontingens a hajdúhadházi gyakorlótéren folytatta a felkészítés utolsó előtti, kéthetes fázisát. Ennek első felében a törzs a várpalotai szimulációs központban tökéletesíthette tudását egy számítógéppel támogatott parancsnoki és törzsvezetési gyakorlón (SZTPTGYÁS). Ennek alaphelyzete és incidenslistája is a lehető legnagyobb mértékben próbálta tükrözni a PRT-8 heti jelentéseiből is pontosított aktuális afganisztáni szituációt.⁴⁷ Ezzel párhuzamosan az alegységek Hajdúhadházon – immár a PRT-7 mentorainak segítségével⁴⁸ – folytatták a drillezéseket és készültek a június utolsó napjaira tervezett zárógyakorlatra, amelyet a kontingens sikeresen teljesített.⁴⁹

A zárógyakorlat időpontjában az afganisztáni fokozódó biztonsági kihívások miatt még mindig nem volt biztos a kontingens átcsoportosításának dátuma. Erről a döntés csak a személyi beszélgetések előtti utolsó pillanatban érkezett meg, ami tovább fokozta a személyi kiválasztás amúgy is feszült időszakát.⁵⁰

A kiutazó kontingens konkrét névsorát tisztázni hivatott személyi beszélgetést jó néhány korábbi válogatás előzte meg, amit a már említett nagy induló létszám is indokolt. A felkészítés minden ütemét és fázisát egy szisztematikus válogatás zárta. A „túljelentkezés” lehetőséget adott a parancsnoki állománynak, hogy tényleg a legjobban felkészülteket válogassa be a kiutazók közé. A válogatás alapját a felkészülés során folyamatosan vezetett értékelőlapok képezték. Az értékelőlapok szempontjait a parancsnoki és vezénylőzászlósi állomány közösen dolgozta ki. Az objektivitás és a vezetői állomány minél jobb kiválasztása érdekében a III. ütem mind a négy fázisában az állományt és a parancsnokokat is folyamatosan „rotáltuk”. Így minden beosztott elvileg minden fázisban más-más parancsnok vezetése alatt kellett hogy bizonyítson. A mindig új összetételű kislegrészek teljesítménye alapján pedig az alparancsnokok vezetői képességeit is lehetett mérni. A viszonylag nagy létszám azt is biztosítani tudta, hogy a végső

személyi beszélgetések után az előírt mértékű személyügyi tartalékok viszonylag problémamentesen sikerült képezünk. Az aktuális afganisztáni biztonsági helyzet miatt két azonos felkészültségű jelölt közül annak volt nagyobb esélye a „kijútasra”, akinek már volt korábbi missziós tapasztalata. Lehetőleg afganisztáni! Ezek a tapasztalatok később létfontosságúnak bizonyultak nem csak az adott katonára, de esetenként a kislegrésze számára is.

A személyügyi helyzetet bizonyos mértékben bonyolították a PRT állománytábla-változtatásai és az erre is kiható újonnan felállított MH Nemzeti Támogató Elem megjelenése. A kinti PRT-parancsnokok szükségesszerűségeken alapuló, logisztikai jellegű javaslatai viszonylag lassan realizálódnak a hazai szabályozók mellett.⁵¹ Ennek és a szakmai vitának is volt köszönhető, hogy a pénzügyi képzettségű kolléga beosztása már csak a zárógyakorlat után vált biztossá.

A sikeres zárógyakorlatot és a személyi beszélgetéseket követő negyedik ütemben ismét az adminisztratív feladatoké volt a főszerep. A már-már véglegesnek tekinthető nevesített állománytáblának megfelelően végre lehetett hajtani az állomány beöltöztetését. Sajnos ennek során is meglátszott, hogy egyre szűkülnek a honvédség erőforrásai. Azon túl, hogy a kapott felszerelés jelentős része II. osztályú (használt) volt, több ruházati cikket (alapvetően sportruházatot és törülközőket) a közbeszerzési eljárások sikertelenségére visszavezethető „raktárhány” miatt a katonák nem kaptak meg.

A készenléte elérésének időpontjában tisztán látszott, hogy sokkal gazdaságosabban és hatékonyabban lehetett volna végrehajtani a felkészítést, ha a részt vevő állomány már annak megkezdésekor rendelkezik minden oldalú „alkalmassággal” és a kiutazáshoz szükséges minden adminisztratív feltétellel. Olyan katonai szervezeteknél, amelyeknél a missziók „mindennapi” feladatot jelentenek, célszerű lenne elérni, hogy a teljes állomány rendelkezzen folyamatosan a rendfokozatára és beosztására jellemző adminisztratív feltételekkel.

A hadműveleti területre történt átcsoportosítás után szinte azonnal igazolódni látszott, hogy az átlagosnál feszítettebb és talán keményebb felkészítés hatékony volt, ami viszont nem jelenti azt, hogy tökéletes is egyben! Elméleti és gyakorlati felkészültségben a magyar katonák felveszik a versenyt bármely más nemzet katonáival. Azonban felszereltségben és technikai színvonalban akkor már évek óta komoly elmaradások voltak megállapíthatók.

A felkészítés másik nagy tanulsága volt a korábban már többször megállapított minőségi különbség a különböző katonai szervezetektől érkező katonák „bemeneti követelményei” vonatkozásában. Ezt problémát az új missziós felkészítési elképzelés már kiemelten kezeli és az előírt követelmények teljesítését a katonák állományilletékes parancsnokának feladatává teszi.

Családi Napok és Pszichikai Felkészítés

A 2010. augusztus 5-i búcsúztatóünnepségig összesen három alkalommal került sor a humánszolgáltató irodák által a kontingens családtagjai számára szervezett úgynevezett „családi napokra” a dandár mindkét helyőrségében.⁵² Sajnos a katonák zöme még mindig nem igazán érti sem ezeknek a rendezvényeknek, sem a családtámogató rendszernek a lényegét. Külföldi példák alapján idő és hosszabb gyakorlati tapasztalat kell ahhoz, hogy a katonák és családtagjaik is megértsék, hogy mit és hogyan várhatnak a rendszertől; idő kell, amíg kialakul bennük a bizalom a rendszer iránt. Időnként még a parancsnokok szemléletével is gond van. Pedig pontosan ebben a stádiumban van szükség a sikeres családi napok megszervezése érdekében a (minden szintű) parancsnokok állhatatos munkájára és meggyőző rábeszélésére. Ugyanis a családok felkészítése a misszióra legalább olyan fontos feladat, mint a kiutazó állományé. Ennek hasznát sajnos csak akkor érzik meg a katonák, amikor már baj van. Márpedig bizonytalan hátországgal nem lehet háborúzni! Mára a családi napoknak jól bejáratott gyakorlata alakult ki a Bocskai-dandárnál.

Miközben a gyerekek számára játszóházat szerveztek a humánszolgáltató iroda munkatársai, addig a felnőtteknek a parancsnokok adtak tájékoztatást a kinti biztonsági helyzetről, az élet- és munkakörülményekről, a várható kihívásokról és veszélyekről. Ezekhez és a felkészülés időszakának jellegzetes kihívásaihoz kapcsolódnak a csapatpszichológusok előadásai. Nagyon fontos, hogy a családok reális és őszinte képet kapjanak a kinti viszonyokról, és megértsék, hogy mennyire fontos az ő mentális támogatásuk kint szolgáló szeretteik sikeres feladat-végrehajtásához és biztonságához. Ennek érdekében az idő előrehaladásával az információk súlyát is növelni lehetett. Egészen odáig, hogy óhatatlanul beszélni kell a legfájóbb következményekről is, a családtag elvesztéséről. Noha a PRT-9-et nem érte halálos veszteség, de annak szele többször is megérintette a kontingenst. Ezen esetek során sokkal komolyabb következményekkel kellett volna számolni, ha ezekre a családi napokra nem került volna sor.

A családtámogató rendszernek pedig a missziók alatt kell igazán dolgoznia! Ehhez elengedhetetlenül fontos a kinti állományon keresztül hatni a családokra. Ez különösen nehéz a missziók utolsó harmadában, amikor az állományon és a családokon is kezd eluralkodni a fásultság és fáradtság. A rendszernek képesnek kell lennie arra, hogy felrázza őket ebből a fásultságból, ami megint csak odafigyelő és kitarító munkával lehetséges.

A pszichológusok és tábori lelkeszek műveleti területen egyre nélkülözhetetlenebbek.

AZ MH PRT-9 EGYIK JELENLÉTI JÁRÓRE AZ URANUS-ON „ÉK” ALAKZATBAN. (PEK, 2010. SZEPTEMBER VÉGE)

Ez a PRT-9 váltásának időszakában különösen érvényes kijelentésnek bizonyult a rendkívül feszült biztonsági helyzetből fakadó, folyamatosan magas szintű stressz miatt. Ugyanakkor a pszichológusok és tábori lelkészek munkája az állomány körében már a felkészülés első percétől elkezdődött. A misszióba készülő katonát nemcsak tudásban és fizikálisan kell felkészíteni, de lélekben és pszichésen is! A parancsnokok a katonáknak nagyobb dóziszokban és drasztikusabban szokták „adagolni” a misszióval kapcsolatos „rossz híreket”, de ennek is megvan a maga módszere. A fokozódó kihívások és a fegyveres incidensekről érkező egyre gyakoribb hírek mindenkit elgondolkoztattak, és bizonyos fokig ösztönzően is hatottak az állományra, hogy a felkészülés során tudásukat tökéletesítsék annak érdekében, hogy extrém viszonyok között is helyt tudjanak majd állni.

A MISSZIÓ MEGKEZDÉSE – ORSZÁGGYŰLÉSI VÁLASZTÁSOK

Az afganisztáni nem kormányzati szervezetek (ANSO) kabuli irodájának adatai alapján a 2010-es év első kilenc hónapja során a lázadók 59%-kal több fegyveres támadást követtek el, mint 2009 hasonló időszakában. Hasonló mértékű növekedés volt jellemző az északi régióra is, ahol a magyar PRT teljesítette szolgálatát. A kilencedik váltás a sajnálatos augusztus 23-i események folyamán azonnal megtapasztalta ezeket a megváltozott körülményeket.⁵⁵

A felkészítés során számtalanszor elhangzott, hogy időközben háborús állapotok uralkodnak a térségben, de más volt ezeket hallani és más megtapasztalni. Amikor az ember egy teljesen más éghajlattal és kultú-

nyagon készültek – a táborot támadás fogja érni. Szerencsére ez nem olyan formában és intenzitással következett be, mint várható volt. Csak 2010 szeptemberében 68 incidens történt a 2009. szeptemberi 17-tel szemben. Ez négyeszeres emelkedést jelentett az összehasonlított két hónap viszonylatában. A támadások nagy része a választások körüli három napban zajlott le. A választás napján és az azt megelőző két napban a várható fejleményre intenzíven készülő koalíciós erők lépései ellenére az ellenállóknak sikerült magukhoz ragadni a kezdeményezést.

A magyar PRT-nek otthont adó Camp Pannoniában kevesen aludtak azokban a napokban, mert mindenki teljes harcalkészületben volt. Sok civil és szövetséges sebesültet kellett ellátni a szóban forgó 72 órában. A szinte folyamatos bevetésről „beeső” helikopterek üzemanyagának feltöltése is aktuális feladat volt. A PRT-nek fenn kellett tartani egy megerősített gyorsreagálási alegységet, hogy szükséghelyzetben segítséget nyújtson a bajba került szövetséges erőknek. A helyzet komolyságát érzékeltette az a tény is, hogy PeK felett 6-800 m magasságban B-1B stratégiai bombázók, F-15E és F-16C vadászbombázók keringtek várakozási légtérben a nap minden percében. Időnként kisebb földrengésszerű rezgések jeleztek, hogy valamelyik bombázó megszabadult „súlyos terhétől”. Az AH-64D „Apache” harci helikopterek felfüggesztett fegyverzete folyamatosan csökkent, ahogy újra és újra leszálltak bevetések után a PRT helikopter-leszállóhelyén⁵⁷, hogy tankoljanak.

Különösen súlyos helyzet alakult ki a Sahabuddin-háromszög körzetében, ahol szeptember 16-án az ellenállók összehangolt támadást intéztek a reintegráltak COP-ja ellen. Aznap kora reggel a tartományi kormányzótól váratlan telefonhívás érkezett, amelyben azt kérte, hogy sürgősen látogassam meg a szálláshelyét jelentő kormányzói rezidencián. A szokatlan vizitálás célja az volt, hogy rajtam keresztül felhívja az ISAF figyelmét a várható eseményekre. Rövid beszélgetésünk során elmondta az általa feltételezett ellenállói forgatókönyvet, amit az elkövetkező napok eseményei háttorzongató pontossággal követtek. A beszélgetésről készült írásos jelentést visszaérkezésem után a hadműveleti ügyeletünkön keresztül azonnal továbbítottuk az RC-N felé.

A megfelelően előkészített tervek és a viszonylag jó felderítési információk ellenére a koalíciós erők tevékenységében meglehetősen komoly gondok léptek fel. Az eredeti elképzelések szerint minden útszakaszra (Pluto, Uranus, Zodiac) kijelölték azokat a koalíciós erőket, amelyek az ottani mozgásszabadságért feleltek. A sahabuddini COP elleni támadás kiterjedésekor a Plutóra és az Uranusra kirendelt ISAF-erők zöme beözönlött a páncélosok számára kedvezőtlennek számító sahabuddini területre, és ezzel „üresen” hagyták a számukra kijelölt fútakat. Ott lényegében csak az afgán biztonsági erők maradtak, amelyek zömét a nem túl megbízható harcértékű ANP alkotta. Megerősítésükre gyakorlatilag az ANA egy százada és a magyar-amerikai OMLT maradt Khilagay bázison. Az ellenállók kihasználták ezt a helyzetet és szeptember 18-án összehangolt támadást indítottak a fúton található ANP-ellenőrzőpontok ellen.⁵⁸ Különösen az Uranus

Az MH PRT egyik összekötő tisztje a sahabuddini reintegráltak között információkat gyűjt. (PeK, 2010)

Sajnos az ilyen helyzetekre történő pszichikai felkészítésnek nálunk még nincs igazán kidolgozott rendszere. A már említett NOK-ban (a rendőrség nemzetközi oktatási központjában) kapott képzés csak egy üdítő színfolt maradt a felkészítésben, mint ahogy az MH ÖHP Egészségügyi Főnöksége által hazai körülmények között szervezett CLS⁵³ és harctéri sebesültellátás témájú foglalkozás is. A kontingens vezetése szabadidőben szervezett sziklamászással, nagytávolságú tájékozódási menetgyakorlattal is próbálta imitálni az extrém viszonyokat, ahol fokozott fizikai és lelki terhelés mellett kell maximálisan teljesíteni.

Féléves misszióknál sokszor sajnos sok véres jelenetnek és halálesetnek voltunk közvetlen szemtanúi. Ezen „élmények” után a parancsnokoknak és a pszichológusoknak is jobban oda kellett figyelnie az állományra, ami sok energiát vont el más feladattól. Ezért is fontos, hogy ezekre a megpróbáltatásokra már hazai körülmények között fel tudjuk készíteni az állományt! Erre más országok hadseregeiben sok példa van, ahol szintén a legrosszabbra is fel akarják készíteni a katonát! Ennek keretében, szakemberek és szakintézetek bevonásával fokozatosan hozzászoktatják őket a sebesülések és halottak látványához. Ahol erre nincs megfelelő szakgyűjtemény, ott kórbonctani boncolásra, vagy halottasházba is elviszik a misszióba készülő katonákat.⁵⁴

rával rendelkező helyre megy, akkor úgynevezett „kultur-sokk” éri, és kell egy kis idő, mire akklimatizálódik. A PRT-9-nek ez nem adatott meg. Kérkezés után azonnal 100%-on kellett teljesítenie mindenkinek. A kontingens kérézésekor gyakorlatilag már lezárult a koalíciós erők „Taohid”⁵⁶ nevű hadművelet-sorozata, amelynek az ellenállás vezetésének rombolása, a Kunduz-Baghlan-völgy megtisztítása és megtartása volt a célkitűzése. A csaknem öt hónapig tartó hadművelet komoly eredményeket ért el. Az ISAF-afgán koalíciós erőknek új hídfő-bázisokat sikerült létesítenie a Kunduz folyó nyugati oldalán, és sikerült az utánépítés előtt újra megnyitni a Pluto és Uranus fő ellátási útvonalakat. Azonban egy ideiglenesen nyugalmas időszakot követően különösen a Pluto északi, míg az Uranus PeK előtti szakasza továbbra is támadásoktól veszélyeztetett maradt. Ez már az ellenállás parlamenti választásokat célzó offenzívájának jele volt.

A szeptember hónap meghozta a következő kihívást: 2010. szeptember 18-án megtörténtek a parlamenti választások. A hónap első fele a felkészüléssel telt, ami azt célozta, hogy minél nagyobb biztonságot teremtsünk a táborban és táboron kívül tartózkodó magyar katonák számára. A PRT tálibok általi megfenyegetése szeptember elején a sajtóban csak erősítette azt a tudatot, hogy a választások alatt – amelynek meghiúsítására az ellenállók

főúton vált kritikussá a helyzet, ahol a hét CP közül hatot birtokba is vettek az ellenállók. A Bag-e Shamal-i iskolánál található CP-re gyűltek össze a szomszédos CP-kről elmenekülő afgán rendőrök, és ott tartózkodott a 3. kandak 2. századának zöme is, amit az OMLT „Bravo” mentorcsoportja támogatott. Délutánra az ott tartózkodó kb. 100 fő koalíciós erőt az ellenállók lényegében bekerítették.

A választások során a PRT-nek több táboron kívüli feladatot kellett végrehajtania, ami ugyancsak komoly erőket vett igénybe. Ezek közül kiemelkedett a Tartományi Műveleti Koordinációs Központ⁵⁹ biztosítása, együttműködve az OMLT-vel és az ANSF kijelölt kötelékeivel. Az OCC-P-n aznap az ISAF Északi Régió parancsnoka, Hans-Werner Fritz vezérőrnagy is látogatást tett, hogy személyesen egyeztessen a kialakult súlyos helyzetről a tartomány vezetőivel. A PRT-nek alapvetően a választást biztosító koalíciós erők tevékenységének minden oldalú támogatása jutott szerepül. Ennek keretében logisztikai, egészségügyi és ügynevezett vészhelyzeti segítségnyújtásra⁶⁰ kellett felkészülnie. A nap folyamán több ilyen feladat is adódott. Főként a sebesült ANSF-tagok és polgári lakosok ellátása jelentett nagy kihívást.

A választás napján folyó harcok alatt a tábor közvetlen környezetében több tűzérési lövedék is becsapódott, amelyek azonban nem okoztak sem sérülést, sem károkat. A nap „fénypontját” mégis az jelentette, amikor késő délután az OMLT parancsnokától jelentés érkezett a – PRT táborától a Plutón kb. 7 km-re fekvő – Bag-e Shamal-i iskolánál kialakult helyzetről. A „Bravo” mentorcsoport segítséget kért a bekerítés feltöréséhez. A felmentésükre induló OMLT-parancsnok útközben a PRT-t is kérte, hogy készüljön fel a vészhelyzeti segítségnyújtásra, aminek érdekében a készenléti erőkre építve azonnal összeállítottunk egy megerősített harci köteléket. A gyors sötétedés alatt a menetszlop be is sorolt a kapura, hogy szükség esetén azonnal indulni tudjon. A helyszínen időközben kiérkező OMLT-parancsnok jelezte, hogy kiérkezésük már elmúlt a közvetlen vészhelyzet, és MeS-ből beérkezett egy ANA-század is az iskolához. A harcérintkezés megszakadt, és a Bag-e Shamal-nál rekedt szövetséges erők „felszabadultak”. A parancsnok az éjszakai sötétben nem látta szükségeseinket, sőt a kissé kaotikusan alakult viszonyok között veszélyesnek is tartotta, hogy további erőket küldjünk a helyszínre. Csak az OMLT erőinek Khilagay bázisra történő visszaérkezése után szüntették meg a menetkészséget.

Összegzésként megállapítható, hogy az ellenállók összehangolt támadással megpróbálták megakadályozni a parlamenti választások végrehajtását, de csak az ellenőrzésük alatt álló körzetekben tudtak sikereket elérni. Ez sem tartományi, de még csak regionális szinten sem tudta számottevően befolyásolni a választási eredményeket. Az afgán választási bizottság és a kormányzat már jóval korábban több helyen döntött arról, hogy az instabil körzetekben a szavazások elmaradnak. Ott a választási irodák ki sem nyitottak. Ahol az ellenállók támadása bekövetkezett, ott pedig több helyen már jóval a tervezett 18 órai időpont előtt bezárták az irodákat. Az egyre bonyolultabb helyzet miatt – nem hivatalosan – a választások már 16 órakor csaknem az egész

Az MH PRT egyik jelenlétfenntartó járóra a sahabuddini háromszögben, terepkutatókat alkalmazva. (PeK, 2010. szeptember)

tartományban véget értek. Ennek ellenére a választásokat sikeresnek nyilvánították.⁶¹

A választásokat követő pár hét viszonylagos nyugalomban telt. Ez abban nyilvánult meg, hogy a támadások száma időlegesen visszaesett. Az ellenállók a választások ideje alatt súlyos veszteségek árán sem tudták elérni céljukat, nevezetesen hogy megakadályozzák a tartományban a választásokat. Csak helyi, korlátozott sikereket tudtak felmutatni. Noha pár településen a választási irodák zárva maradtak, vagy a tervezett időpont előtt bezártak, de ezek aránya és jelentősége még tartományi szinten sem volt jelentősnek mondható. A választásokat alapvetően sikeresnek nyilvánították nemcsak Afganisztánban, de Baghlan tartományban is.⁶²

„HÁBORÚ AZ UTAKÉRT”

Az Uranus és Zodiac fő ellátási útvonalak részét képezik az ügynevezett „afgán környűrnek”. Ez az aszfaltozott főút képezi Afganisztán gazdaságának fő ütőerét és természetesen az ISAF-csapatok számára az egyik legfontosabb ellátási útvonalat. Fontossága stratégiai. A PeK-nél északnak induló Pluto a tádzsikisztáni határhoz vezet; fontosságát növelte a pakisztáni ellátási útvonalak egyre növekvő bizonytalansága. A PRT egyik alapfeladata ezeknek a fő ellátási útvonalaknak⁶³ az ellenőrzése és biztosítása, más szóval a mozgásszabadság fenntartása, mely feladatot az Északi Régióparancsnokság⁶⁴ a hadműveletek alatt külön is kiemelte.

A mozgásszabadság fenntartása érdekében az FP-század rendszeres járőrfeladatokat hajtott végre az említett utakon. Az ellenállók egyik fő célja az volt, hogy az utánpótlási vonalak elvágásával kényszerítsék téltenségre és kivonulásra az ISAF-erőket. Ezért ezeken az utakon a mozgásszabadság fenntartása létfontosságú és közel sem veszélytelen feladatnak bizonyult. A rálövésesek, IED-, másodlagos IED- és a kombinált rajtaütések valószínűsége sokkal nagyobb volt ezeken az útvonalakon, mint a tartomány más útjain. 2010 őszén mindennaposá váltak az ilyen jellegű támadások, elsősorban az Uranus és a Pluto vonatkozásában. Ez már csak azért sem meglepő, mert ezek az utak az ellenállók által megszállt területeken futottak át. A feladat végrehajtását nagyban nehezítette az a tény, hogy a PRT nemzeti megkötései (lásd később!) alapján

nem hajthatott végre támadó jellegű harctevékenységet, miközben többször is előfordult, hogy az ellenállók ideiglenesen elfoglalták az ANSF utakon található ellenőrzőpontjainak valamelyikét, vagy többet is azok közül. A mozgásszabadság fenntartásának feladata és a lehetőségek közötti ellentmondás időnként nemcsak a tudatunkban, de a szövetségesek vonatkozásában is feszültséget okozott.

A biztonság érdekében minden járó viszonylag nagy létszámmal és tüzérvél hagyta el a tábort, hogy már az erők felvonultatása is elriasztó hatással legyen a támadókra. Ez persze gyakran nem volt elég. Az ellenállók már nem csak a könnyű célpontokat támadták meg. A gerilla-hadviselés elveit követő támadók gyakran intéznek támadásokat a magyar konvojoknál jóval erősebb kötelékek ellen is. Sőt, hamarosan már a napszakok között sem lehet különbséget tenni a támadások gyakorisága alapján. A külföldiek számára idegen terep ismerete miatt az éjszaka nagyobb előnyt jelentett az ellenállóknak, mint amekkora hátrányt az éjszakai harcképességük hiánya okozott.

A felfegyverzett páncélozott járművekből álló magyar konvojoknak összetett feladatuk volt egy-egy járó során: jelenlét demonstrálása, adatgyűjtés és felderítés, kapcsolattartás az afgán biztonsági erőkkel és a lakossággal stb. A folyamatot jelenlét az utakon egy idő után némileg elriasztotta az ellenállók. Menet közben pedig nemcsak a lövészek, hanem a tűzszerészek is gyűjtötték az információt a lehetséges veszélyes helyszínekről.

Elvileg a tűzszerészek hajtották végre a járó során észlelt, vagy jelentett robbanószerek felderítését és hatástalanítását, illetve megsemmisítését. Ezzel is biztonságosabbá tették az utakat. Alkalmazásukra azonban szintén megkötések voltak érvényesek, amelyek nagyban csökkentették lehetőségeiket. A tűzszerészek imponáns megjelenésű Cougar típusú MRAP-jei természetesen a konvojbiztosításban is részt vettek és tömegük révén műszaki mentést is képesek voltak végrehajtani, ha valamelyik technikai eszköz meghibásodott. Korszerű elektrooptikai felderítő eszközeik és a DSK géppuskáknál jóval megbízhatóbbnak bizonyult NSZVT nehézgéppuskáik fontos részét képezték a konvojok tűzrendszerének.

Nagyon fontos volt támadás esetén az azonnali reagálás képességével rendelkező toronylövészek közötti pontos és összehangolt tevékenység. Ők észlelték elsőként a veszélyt,

hiszen számukra sokkal jobbak voltak a figyelési és tűzvezetési lehetőségek, mint a járművekben ülő társaikéi. A híradástechnikai problémák miatt – egészen a januárban megérkezett új páncélozott csapatszálítók rendszerbe állításáig – ezt az összehangolt tevékenységet csak nagyon nehezen lehetett biztosítani.

Mivel egy-egy út során relatíve nagy volt a támadások valószínűsége, ezért a képzett egészségügyi katonák minden alkalommal tagjai voltak a kivonuló csoportosításnak. Így bármilyen sérülés történt, legyen az egy közúti baleset vagy tűzharc következménye, az azonnali szaksegély biztosított volt. A kinti időszakban is folyamatosan végrehajtott felkészítések jóvoltából a képzett és vizsgázott CLS-katonák száma egyre nőtt. A katonák hamar felfogták, hogy ha valamit elvárnak társaiktól sebesülés esetén, akkor azt maguk is kötelesek viszonzni. Az egymás után indított CLS-tanfolyamokra mindig volt elegendő jelentkező, még ha csak az ismeret felújításáról vagy szinten tartásáról is volt szó egy-egy személy esetében. Ennek ellenére az egészségügyi szakállomány létszáma és eszközparkja a nagy számú igénybevétel miatt a feladatok végrehajthatóságának szűk keresztmetszetét jelentette.

Amikor csak lehetőség volt rá, rövid hatótávolságú pilóta nélküli eszközök⁶⁵ előzetes útfelderítést hajtottak végre a konvojok előtt. Már indulás előtt felderítették a veszélyesebb terepszakaszokat, majd közvetlenül a konvoj

előtt mozogva folyamatosan figyeltek olyan magasságból, ahonnan az eszközök még tökéletesen látottak, de méreteinél és elektromos motorjánál fogva az ellenség már nem tudta észlelni. A biztosított konvoj menete alatt ellenőrizték az út két oldalát, és jelentették az esetleges veszélyforrásokat. A konvoj parancsnoka a folyamatos összeköttetés megléte esetén azonnali információval rendelkezett a SUAV operátorától, ami a feladatok végrehajtásának tényleges biztonságát is növelte. Mindezek ellenére tisztában kellett lennie a SUAV-ok alkalmazhatóságának korlátaival is.

A PRT járőrői a helyi biztonsági erők számára is fontosak voltak, ezért rendszeressé váltak a közös járőrök, ahol a magyar katonákhoz még egy szakasznyi afgán katona is csatlakozott. Ők legtöbbször a magyar – amerikai OMLT által patronált afgán lövészszázalójából kerültek ki. Az együttműködés rendszeres volt a helyi rendőrökkel és a térségben tartózkodó nemzetközi erőkkel is. A magyar járőrök menet közben meg-megálltak az út mentén kialakított rendőri ellenőrző-áteresztő pontokon, ahol nemcsak a rendőrök tevékenységét ellenőrizték, de értékes információkat is gyűjtöttek az aktuális helyzetről. Az amerikai és német katonák is folyamatosan járőroztek, így osztva meg a feladatokat. A PRT szempontjából a kinetikai hadművelet időszakában többször is gondot jelentett, hogy az afgán partnerek az előzetes egyeztetések ellenére olyan műveletek

be kezdtek bele, amelyekben való részvétel a magyar katonák számára a nemzeti megkötések alapján nem volt engedélyezett, azaz nem volt rá mandátumuk. Ez könnyen kellemetlen helyzetet eredményezhetett volna, ráadásul a kandak parancsnokának is engedélyt kellett kérnie az ilyen közös akciókhoz.⁶⁶ Az együttműködéshez szükséges együttműködési jelek-jelek sem voltak úgy begyakorolva, mint mondjuk a kandak és az OMLT esetében.

A biztonsági helyzet a PeK–MeS Baghlan tartományra eső szakaszán⁶⁷, az Uranuson és a Pluto északi szakaszán volt a legrosszabb. A támadások augusztustól egészen december végéig általánossá váltak. A felderítő-jelentések folyamatosan előkészített lesállásokról és IED-, valamint öngyilkos merénylők által elkövetendő támadásokról szóltak. A magyar PRT az Uranus útszakaszra kapta a járőrzési feladatot az RC-N parancsnokától. A Plutót az ott települt német TF MeS biztosította. A helyzet ismeretében a katonák tudták, hogy ezek a járőrök komoly harcfeladatot jelentenek. Minden egyes alkalommal úgy kellett elhagyniuk a tábor, hogy lelkileg és fizikailag készen álltak a harcra.

(Folytatjuk)

A cikk megírásában felhasználtam Wagner Péternek adott korábbi interjúmat, amely a Szerreg Szemle 2011/3. számában (23–38. o.) jelent meg.

¹ PRT – Provincial Reconstruction Team – Tartományi Újjáépítési Csoport, hivatalos rövidítése MH PRT, vagy MH TÚCS (a továbbiakban PRT).

² Továbbiakban: PRT-9

³ Az ISAF hivatalos terminológiájában egyre kevesebbszer lehetett találkozni a „terrorista” kifejezéssel. Helyette központilag a lázadó (rebel) és felkelő (insurgent) kifejezéseket kellett használni a jelentésekben is.

⁴ Afgán National Security Forces, továbbiakban ANSF. Az Afgán Nemzeti Rendőrség (Afgán National Police, továbbiakban ANP), az Afgán Nemzeti Hadsereg (Afgán National Army, továbbiakban ANA) és a Nemzeti Biztonsági Szolgálat (National Directorate of Security, továbbiakban NDS) együttes neve. A PRT-9 időszakában az ANP tartományi rendőrfőnöke Abdul Rahman Rahimi dandártábornok volt, míg a tartományi NDS-t 2010 októberig dr. Gulesztán tábornok, majd Hafiz Khan tábornok igazgatta. A pastu származású Rahimi tábornok – főleg az első időszakban – nem bizonyult túl sikeres rendőri vezetőnek. Sok gondja volt az elődje által a rendőrség soraiba integrált sok tádzsik rendőrrel. Hivatásos tisztnek vallotta magát, és többször is kifejtette, hogy sikeres családi vállalkozása mellett csak elhivatottságból csinálja ezt a nagyon veszélyes munkát. Előjárói nem voltak elégedettek a teljesítményével és többször is szóba került leváltása, ami a PRT-9 időszakában nem történt meg. Négyezernél több alkalommal alkalmával gyakran kritizálta és „feketítette” a tartomány más kulcsfiguráit, hogy magát jobb színben tüntesse fel. Gulesztán tábornokot októberben mozdították el beosztásából. Állítólag túl erős hatalmat alakított ki a Baghlan-e Jadid járás-

ban működő „kormányparti” helyi milíciákkal (arbaki), amit előjárói rossz néven vettek.

⁵ International Security Assistance Forces – Nemzetközi Biztonsági Együttműködő Erők

⁶ Operation Enduring Freedom – Tartós szabadság hadművelet

⁷ A szovjetek elleni háborút ezért is nevezik sok helyen „az utak háborújának”.

⁸ Masar-e Sharif (MeS) – Pol-e Khomri (PeK) útszakasz továbbiakban: Uranus; Kunduz (KDZ) – Pol-e Khomri útszakasz továbbiakban: Pluto

⁹ PeK – Salang-hágó útszakasz, továbbiakban: Zodiac

¹⁰ Az ANSF-, az ISAF- és az OEF-erők közös megnevezése.

¹¹ Az ellenlépések kidolgozásában kulcsszerepet játszottak a PSYOPS- és INFOOPS-szakemberek.

¹² Az afgán történelemből jól ismert, nagyon régóta alkalmazott „módszerről” van szó!

¹³ A két út találkozásától közvetlenül északra eső kb. 10-15 km mély háromszög neve Dand-e Sahabuddin volt, amely nemcsak a tartomány legjobb termőföldjét jelentette, de viszonylag sűrűn lakott területével és vályogfalakkal övezett útjaival a fegyveres ellenállás egyik legfontosabb bázisává nőtte ki magát 2010 első felében. Az innen indított támadásokkal könnyen lehetett zavarni mindkét fontos ISAF fő ellátási útvonal forgalmát.

¹⁴ Improvizált robbanó szerkezet – Improvised Explosive Device, továbbiakban: IED

¹⁵ Operational Mentoring and Liaison Team – Műveleti Tanácsadó és Összekötő Csoport. A 4. váltás parancsnoka Rédei Róbert alezredes, míg az 5. váltás parancsnoka Oszlanszki Béla alezredes volt.

¹⁶ A zászlóalj afgánul: kandak. Konkrétan az ANA 209. hadtest 2. dandárjának 3. lövészszázalójáról van szó. Parancsnoka Dzsamulla Szafi alezredes volt ekkor.

¹⁷ Továbbiakban: OP-N

¹⁸ Továbbiakban: TF MeS. A német terminológia kiképző és védelmi zászlóaljnak nevezi a köteléket. (Ausbildungs- und Schutzbatallion), ami egyben a partnerséget előtérbe helyező új doktrínának az egyik legfontosabb megnyilvánulási formája is. Parancsnoka 2010 októbertől: Nikolaus Carstens alezredes. A mintegy 670 fős harccsoport alapját ekkor a 232. hegyivadász-zászlóalj képezte.

¹⁹ Parancsnoka: Mike Taylor százados

²⁰ Operational Detachment – Alpha, továbbiakban: OD-A. Parancsnoka: Andrew Moffit százados. Az OD-A már a mi váltásunk érkezése előtt jelen volt a tartományban különböző kiemelt műveletek kapcsán, viszont ténylegesen az aktivitásukkal csak a választási időszakban találkoztunk először. A választások előtt Dand-e Shahabuddinban létrehoztak egy előretolt műveleti bázist (Combat Outpost, továbbiakban: COP) azoknak a volt ellenállóknak, akik átálltak a kormány oldalára.

²¹ 2010 tavaszi Baghlanban a fegyveres ellenállás két legnagyobb helyi csoportja (a Molla Junosz által vezetett tálibok és a Hizb-i Islami mozgalom fegyveresei) között véres összetűzésekre került sor, amelynek során az utóbbi vereséget szenvedett. A „hizbisek” egy jelentős része felajánlotta fegyveres szolgálatait a kormánynak. Ugyanakkor az afgán vezetés óvatosan kezelte ezeket a személyeket, úgynevezett reintegrációs programot (Afgán Béke- és Reintegrációs Program, Afghan Peace and Reintegration Program, továbbiakban: APRP)

ajánlott fel nekik, amely a fegyverletétel és eszköz fejében egyfajta tanfolyamrendszeren keresztüli visszaállításukat célozta meg a civil társadalomba. A fegyverüket letevők így kapták a „reintés”, vagy „reintegrált” elnevezést. A visszafogadó falusi közösségeket az afgán kormány a nemzetközi közösség anyagi segítségével infrastrukturális projektekkel kívánta ösztönözni a „reintegráltak” befogadására.

²² A tartományi kormányzó, Munshi Abdul Majid, a tartományi rendőrfőnök és a tartományi titkosszolgálat igazgatója az első perctől kezdve veszélyesnek ítélte ezt a gyakorlatot, ami kiváltotta az amerikaiak rosszallását, miközben a tartományi vezetők pedig a hatalmuk csorbítását látták az amerikai elképzelésekben. Majid – mint a szovjetek ellen is harcolt volt mudzsahed szellemi vezető és erősen válaszos ember – azért kerülhetett erre a kormányzói posztra, mert mind a kormányzatnál, mind az ellenállásban megvoltak azok a kapcsolatai, amik alkalmassá tették arra, hogy az afgán nemzeti megbékélési programot sikerre vigye. Korábbról komoly kapcsolatokkal bírt Hizbe-Islami Gulbuddin pártjával. Célját a PRT-9 időszakában nem érte el. Az előző helyén, Badakshanban sikeres kormányzó volt. Komoly sikereket ért el a mákirtásban és a fejlesztés területén is. Baghlanban nem tudott eredményes lenni, pedig Baghlan-e Jadid járásból, pastu családból származott. Ezt ő azzal magyarázta, hogy – részben a PRT gyengesége miatt – nem tudott annyi tőkét a fejlesztésekre összegyűjteni, mint az előző posztján. Ugyanakkor órála is többször elhangzott, hogy le fogják váltani. Az ISAF sem volt elégedett vele, bár ahányszor személyesen megjelent az RC N-nál valamilyen rendezvényen vagy konferencián, utána kicsit mindig jobb volt róla a vélemény. Határozott elképzelései voltak. Érződött, hogy a többi kormányzó szemében, már csak koránál fogva is, ő az úgymond rangidős. Az eredeti elképzelés szerint a helyi vének tanácsa által javasolt emberek közül az ANP és az NDS általi bevizsgálása után a kormányzó által vezetett szűk grémium hagyta volna jóvá azokat a személyeket, akiket fel lehetett volna fegyverezni és akiből később úgynevezett helyi rendőr (Afghan Local Police, továbbiakban: ALP) válhatott volna. Másrészt a kormányzót személyesen a hasonló milíciájellegű szervezetekhez köthető rossz történelmi tapasztalatok is aggasztották. A tartományi vezetők vádja szerint az OD-A megbízhatatlan köztörvényes bűnözőknek is fegyvert adott a kezébe. Az OD-A által felfegyverzett csoportok között már szinte az első perctől kezdve megfigyelhető volt a hatalmi rivalizálás és az, hogy nem hajlandók magukat a törvény szerint előírt módon az ANP-nek alárendelni. Ez a helyzet több visszaélést és fegyveres összetűzést is eredményezett, amiről több afgán és nemzetközi lap is tudósított.

²³ Wagner Péter: A sahabuddini csata (továbbiakban: Wagner), in: Sereg Szemle 2012. 1–2. szám, MH ÖHP, Székesfehérvár, 74.o.

²⁴ Forward Surgical Team, továbbiakban: FST. Parancsnoka: Jason M. Seery orvos őrnagy.

²⁵ Village Stabilization Team, továbbiakban: VST. Az OD-A-t irányító CFSOCC-A (Combined Forces Special Operations Component Command – Afghanistan – Afganisztáni Egye-

sített Erők Különleges Műveleti Elemeinek Parancsnoksága) parancsnoka, Scott Miller dandártábornok még ősszel azzal a kéréssel fordult hozzám, hogy a PRT biztosítson helyet a táboron belül a csoportnak, amely majd szoros együttműködik az OD-A-val az APRP-program kapcsán.

²⁶ Counter Insurgency, továbbiakban COIN

²⁷ Az 1. gyaloghadosztály beceneve, ami a karjelzésére utal.

²⁸ Task Force 47 – 47. Feladatorientált erő, a német védelmi erő (Bundeswehr) különleges műveleti csoportja.

²⁹ Provincial Response Company, továbbiakban: PRC

³⁰ Pappné Ábrahám Judit posztumusz hadnagy és Kolozvári György posztumusz hadnagy.

³¹ Továbbiakban: a dandár

³² Combat Readiness Evaluation – harci készenléti minősítés

³³ NATO Response Force – NATO Reagáló Erő

³⁴ Multinational Land Forces – Többnemzeti Szárazföldi Erők

³⁵ Clever Ferret 2010, továbbiakban CF10

³⁶ Ekkor már folyt a „Taochid” hadművelet-sorozat.

³⁷ Sok más hadseregben az extrém megterhelések elviselésére különféle felkészítéseket és gyakorlatokat iktatnak a felkészítés rendszerébe. Itt a katonapatológiai gyűjtemények látogatásától az extrém harchelyzetek imitálásán át egészen a fogság elviselésére irányuló gyakorlatokig mindenféle témáról beszélhetünk. Az MH eszközrendszerében ilyen elemek a missziókba indulók számára nincsenek.

³⁸ High Mobility Multipurpose Wheeled Vehicle – nagy mozgékonyaságú többcélú kerekes jármű, továbbiakban: Humvee

³⁹ A jelenleg a PRT-ban rendszeresített HMMWV 1151 típusú járművek esetében ma már honi területen is van lehetőség a felkészítésre, mert az MH kapott ilyen típusú járműveket. Az odakint szintén rendszeresített MaxxPro típusú MRAP (Mine Resistant Ambush Protected – aknáknak ellenálló és lesállások ellen védett) páncélozott szállító járművekre a kezelőállomány a felkészülés során Németországban és a hadműveleti területre történő kiérkezést követően azonnal felkészítést kap.

⁴⁰ MH BTKK – Magyar Honvédség Békétámogató Kiképző Központ

⁴¹ A PRT-8 által javasolt állománytábla-módosítások közül nem sikerült mindet érvényre juttatni.

⁴² Az ötnapos felkészítés csak arra volt elég, hogy a résztvevők eljussanak a „tudatos tudatalanság” állapotába. A teljes – kb. három hét – tréning adja meg a készségszintű tudást. Az itt elsajátított ismeretanyag és készség válsághelyzetben életet jelenthet. A teljes tanfolyam elvégzése különösen az ór- és biztosító, valamint a HUMINT-katonák részére lehet életbevágóan fontos!

⁴³ A tervezett pihentetést részben meghiúsította a 2010 nyarán a borsodi térségben kialakult árvízhelyzet, ami a speciális beosztásuk miatt több PRT-ba készülő katonát is érintett.

⁴⁴ Afgán választást biztosító szakasz

⁴⁵ Force Protection-század, továbbiakban FP-század

⁴⁶ Standard Operating Procedure – általános műveleti eljárás

⁴⁷ Sokaknak kétségei vannak az SZTPTGY-k missziós hasznosságával kapcsolatban.

⁴⁸ A mai gyakorlat szerint a megelőző váltás mentorainak közreműködése szinte már a felkészítés első percétől kezdve tervezett.

⁴⁹ A felkészülés III. ütemének utolsó két fázisán részt vett a kontingens montenegrói és albán állománya is, ami nagyon hasznosnak bizonyult a későbbiek szempontjából. A montenegrói őrszakaszt korábban egy háromfős magyar mobil kiképzőcsoport készítette fel ott-honi bázisukon.

⁵⁰ Az áprilisi szemrevételezés után a PRT-8 parancsnoka (dr. Boldizsár Gábor ezredes) és jómagam is azt javasoltuk, hogy a váltásra csak a szeptemberi elnökválasztás után kerüljön sor a biztonsági kockázat várható megnövekedése miatt.

⁵¹ A kinti helyzet éles és gyors változásai megkívánják az állománytáblában foganatosítandó gyors változásokat is. Különösen igaz lesz ez az afgán „átmeneti” időszak (Transition) során, amire már most fel kell készülni!

⁵² Hódmezővásárhelyen és Debrecenben.

⁵³ Combat Lifesaver – harci életmentő

⁵⁴ A Bundeswehr Münchenben működött egy úgynevezett „katonapatológiai” gyűjteményt, amelynek megtekintése a teljes állomány részére kötelező missziók előtt. Az egészségügyi szakállomány pedig tanfolyamok keretében ismerheti meg a gyűjteményt. Hasonló szakgyűjtemény kialakítása hasznos lehet minden további misszió szempontjából is!

⁵⁵ A kombinált rajtaütés során életét veszítette Kolozvári György p. hadnagy és Pappné Ábrahám Judit p. hadnagy.

⁵⁶ A dari taohid szó jelentése: egység

⁵⁷ Továbbiakban: helipad

⁵⁸ Check Point, továbbiakban: CP

⁵⁹ Operation Coordination Center – Provincial, továbbiakban OCC-P. Parancsnoka: Abdul Hay Atayee dandártábornok, míg helyettese Andrisa dandártábornok volt, aki korábban a magyar PRT rendőrségi tanácsadójaként dolgozott és pár hónappal a PRT-9 hazatérése után szívbetegségben elhunyt.

⁶⁰ In-Extreme Support

⁶¹ Az afgán viszonyokat jól jellemzi, hogy a választás körüli tisztázatlan körülmények és korrupciós vádak miatt még hónapokkal a választások után is előfordultak Afganisztánban – így Baghlanban is – komoly tömegeket megmozgató tiltakozások, amelyek akár napokra is eltorlaszolhatták az ISAF számára is fontos főutakat. A nemzeti megkötések alapján a mozgásszabadság fenntartásához szükséges esetleges tömegkezelési lépések tiltottak a PRT-nak.

⁶² A későbbiekben sokkal inkább a választások tisztasága kérdőjeleződött meg a politikai ellenzék által, nem pedig a végrehajtás volta.

⁶³ Main Supply Road – MSR

⁶⁴ Regional Command North – RC-N

⁶⁵ Short-range Unmanned Air Vehicle. Továbbiakban: SUAV. Típusa: Skylark (Pacsirta) I-LE.

⁶⁶ Az ilyen helyzetekben nem lehetett megtenni, hogy a magyarok otthagyják az afgán partnereiket, mert az súlyos kihatással lehetett volna a további együttműködésre.

⁶⁷ Ez a terület a Dand-e Ghori nevet viselte.

Tarjáni Attila százados:

MENTORKÉNT AFGANISZTÁNBAN

A Magyar Honvédség Műveleti Tanácsadó és Összekötő Csoport (Operational Mentoring and Liaison Team – MH OMLT) egy kis létszámú magyar katonai alakulat, amely 2009 óta látja el feladatát Afganisztánban az Ohioi Nemzeti Gárdával együttműködve. Feladata az Afgán Nemzeti Hadsereg (Afghan National Army – ANA) alakulatainak kiképzésében és felkészítésében való részvétel, az ISAF-erőkkel való kapcsolattartás biztosítása, valamint az alakulat műveleti tervezésének és végrehajtásának támogatása. Ezt a tevékenységet az OMLT addig tartja fent, amíg az ANA megkapja a szükséges minősítést az önálló feladatellátásra. Az OMLT feladatát 53 fő magyar és 12 fő amerikai katonával látja el Baghlan tartományban, Khilagay bázison, ahol az ANA 209. hadtest 2. dandár 3. kandak (afgán lövészsászlóalj) állomásozik. Egy váltás átlagosan 6 hónapos, ami kiegészülhet a műveleti területen végrehajtandó beillesztő foglalkozások időtartamával, valamint az át-csoportosítás tervezési nehézségeiből fakadó utazási idővel. Az MH OMLT 6. váltásában 4. századparancsnoki mentorként szolgáltam 2011. májustól 2011. decemberig.

FELKÉSZÍTÉS

Az OMLT-felkészítés speciálisnak tekinthető, a mentori feladatokra való előkészületek mellett a kijelölt csoportoknak képesnek kell lenniük önállóan, a tábornól távol, többnapos kihelyezés alatt ellátni a feladataikat. Az általános misszióra tervezett témakörök mellett a kon-

MAGYAR KATONÁK TARTANAK FOGLALKOZÁST AFGÁN BAJTÁRSAIKNAK

tingens lehetőséget kapott különleges kiképzésekre is. Ezen kiképzések egy része külföldi bázisokon, a másik része hazai tanfolyamok keretében valósult meg. A hazai felkészítések egyik meghatározó eleme a *harctéri életmentő katona* (Combat Life Saver) tanfolyam, amelyen a teljes állomány részt vett. Ezen felkészítéssel szerzett tapasztalatok nemcsak a valós támogatás során nyújtottak nagy segítséget, hanem az afgán katonák felkészítésének segítségével is hasznosak voltak. Szintén a hazai felkészítés keretében a parancsnoki állomány részt vett Tatán *tűzkérés-kiképzésen* (Call For Fire), hogy rendelkezzen azon alapismeretekkel, amelyek tűzérési tűztámogatás kéréséhez és annak helyesítéséhez elengedhetetlenek. A hazai felkészítés utolsó fázisára érkezett Magyarországra a kontingens amerikai állománya, így egy hónap állt rendelkezésre a

közös felkészülésre, az elsajátított eljárások összehasonlítására és az összekovácsolásra.

A külföldi felkészítés első részét a kijelölt állomány komplex felkészítés keretében kapta meg a NATO hofenfelsi kiképzőbázisán. Ezen időszak tekinthető az OMLT legcélirányosabb és legeredményesebb felkészítési fázisának. A külföldi bázisrendszer a rendelkezésre álló komplexumaival, szimulációs rendszereivel és a felkészült, legtöbbször harci tapasztalattal rendelkező kiképző állománnyal biztosítja az odaérkezők számára a sikert a szükséges tudás megszerzéséhez. Az angol alapnyelvű kiképzés keretében a csapatnak lehetősége nyílt jármű- és fegyverismereti, harcászati és vészhelyzeti légi támogatás (Emergency Close Air Support – ECAS) felkészítésekre is. A HMMWV és a MRAP (Mine Resistant Ambush Protected) járművek az OMLT által alkalmazott technikák az afganisztáni műveleti területen. A felkészülő kontingensnek itt volt először lehetősége találkozni ezekkel az eszközökkel. E témakör keretében hajtotta végre az állomány az előírt ROLL-OVER szimulációs rendszerrel támogatott felkészítést, amely a harcjárművek felborulása esetén végrehajtandó teendőket gyakoroltatja, illetve rávilágít a tárgyak szakszerű rögzítésének szükségességére a deszanttéren belül.

A külföldi felkészítés második felét Grafenwöhr kiképzőbázison hajtotta végre a teljes kontingens. Itt a szükséges alapszintű vezetési gyakorlatokat, illetve a kiegészítő lögyakorlatokat vezették le az állomány részére. A csoport szűk létszáma megköveteli, hogy a helyettesítésre az állomány minden tagja felkészüljön. Mindenkinek értenie kell a másik feladatához, hogy szükség esetén a helyébe léphessen. Természetesen a kiképzés nem ért véget az itthoni felkészítéssel. Műveleti területen, a bázison eltöltött mindennapok során a csoport napi rendszerességgel fordított időt a különböző előre begyakorolt harceljárások (drillek) ismétlésére, az alkalmazott technikák, rádiók és fegyverzet ismeretanyagainak elmélyítésére.

„VÉNABIZTOSÍTÁS” GYAKORLÁSA

A MISSZIÓ KÖRÜLMÉNYEI

Az átcsoportosítást a kontingens 2011. május 14-én hajtotta végre. A Mazar-e Sharifbe való kiérkezéskor érzékelhető 35°C különbség megnehezítette az akklimatizáció folyamatát. A német táborban eltöltött további két hetet a beillesztő foglalkozásokon való részvétel töltötte ki, amelyet a felgyülemlett tettvágy miatt a csapat nehezen viselt. A Khilagay bázisra való átcsoportosítást követően két hét áll rendelkezésre az átadás-átvétel végrehajtására, ami azt jelenti, hogy több mint egy hónap telt el műveleti területen, mire az OMLT-6 állománya megkezdte a feladat-végrehajtást.

Az elhelyezés az afgán táboron belül, elkerített részben, 2 különálló épületben valósult meg. A tábor teljes területét, melyen az afgán kandak, 1 német logisztikai szakasz, 1 amerikai hegyivadászszázad, 1 amerikai előretolt sebészcsoporthoz (Forward Surgery Team – FST) légi szállító csoporttal (Flying Team) támogatva, illetve a magyar kontingens települt, aggregátorok szolgálták ki. Az étkeztetés a magyar PRT (Provincial Reconstruction Team – tartományi újjáépítési csoport) Pol-e Khomri városban található táborából történt napi két szállítással.

FELSZERELÉS

Felszerelés tekintetében kijelenthető, hogy az OMLT a Magyar Honvédség egyik legjobban felszerelt kontingense. A rendelkezésre álló eszközök tárháza biztosítja a feladatok eredményes ellátását. A mentorcsoportokat a rendszeresített AK-63F gépkarabély mellett M4-es karabéllyal is ellátták. Így a mentorcsoport parancsnoka meghatározhatta, hogy melyik fegyverrel látnak el egy adott feladatot. A híradás tekintetében több rendszer együttes alkalmazása képes volt biztosítani a kommunikációt mind a vezetés, mind a beosztott állomány irányában. Az alkalmazott HARRIS rádiók képesek voltak a járművek közötti kapcsolat, illetve a kiküldött gyalogjáróval való összeköttetés fenntartására. Előnyük még, hogy telepítve képesek műholdas kapcsolatra, így kiválóak a kitelepült csoport kommunikációs biztosítására. A járművekbe beépített BFTS (Blue Force Tracking System – BFTS) jól alkalmazható a vészhelyzeti kérelmek és je-

KITELEPÜLÉSRE KÉSZÜLVE

lentések kitöltésére és elküldésére, valamint a saját csapatok mozgásának követésére. Nem ajánlott azonban kizárólag ezt a rendszert alkalmazni kommunikációra. Az összeköttetés folyamatos fenntartására IRIDIUM műholdas telefonokat és mobiltelefonokat osztottak ki. A nyílt mobilhálózatok lefedettsége Afganisztánban korlátozott; a kommunikációt az ellenállók mobilszolgáltatók elleni fenyegetései, valamint az ország környezeti és időjárási tényezői erősen befolyásolják.

TECHNIKA

A kontingens magyar állománya HMMWV-kkel és a MRAP-család MAXXPro járműivel van felszerelve. Igaz a MRAP jármű nagyobb védeltséget nyújt az Afganisztánban elterjedt házi készítésű, ún. improvizált robbanóeszközök (Improvised Explosive Devices – IED) ellen, mégis a magas építményből adódó borulékonyasága miatt alkalmazási köre jelentősen leszűkült műutas alkalmazásra. A mentorcsoportok a HMMWV járművet előtérbe helyezve alakították ki a máházási rendjüket kitelepülés esetére. Ezen jármű mérete, páncélvédeltsége és terepjáró-képessége biztosította a kellő feltételeket a feladatok sikeres ellátásához. Azonban az igénybevételt követően fokozottabb technikai kiszolgálást követel a megszokott orosz technikákhoz képest. A kontingens amerikai állománya OSHKOSH M-ATV (MRAP All-Terrain Vehicle) járművel látja el a

feladatát. Ez a technika páncélvédeltségben, teljesítményben és felszereltségében is túlszárnyalja a HMMWV-t. Ami viszont kifejezett hátránya, a szélessége és az önsúlya. Az afgán föld-, illetve mellékutak és hidak általában nem elég szélesek egy ilyen járműhöz, valamint a közös alkalmazás tervezésekor mindig figyelembe kellett venni, hogy az M-ATV csak párban közlekedhet, mivel a HMMWV nem képes ezt a járművet vontatni. Az alkalmazott technikák javítására települt a táborban egy amerikai logisztikai karbantartó alegység (Maintenance Support Team – MST).

KÖZÖS MUNKA

A Baghlan tartományban működő többnemzeti erővel való kapcsolattartás mélysége személyfüggő, de mindenféleképpen nélkülözhetetlen. A kommunikáció célja nemcsak a tervezési fázisban szükséges információigény kielégítése vagy együttműködés megszerzése, hanem egyszerűen a nemzetközi kapcsolatok javítása, új eljárások tanulása, a tapasztalatcsere. A Khilagay bázison állomásozó egészségügyi kiürítő (Medical Evacuation – MEDEVAC) csoporttal való jó kapcsolat eredményeként egy amerikai őrmester megtartotta a mentorcsoporthoz az előbbiekben említett CLS-tanfolyamot, új eljárásokkal kiegészítve, valamint annyi gyakorlóanyaggal támogatva (kötészek, vénázószettek, légútbiztosítók stb.), amennyivel a csoport az egész misszióban készség szinten tudta fenntartani tudásszintjét. Szintén az említett őrmester biztosított a mentorcsoporthoz a Backboardot (műanyag sebesültszállító ágy), amely a legkedvezőbb a sebesült előkészítéséhez légi kiürítéskor. Bármely járásban tervez a csoport műveletet, járort vagy csak mozgást, szüksége van a legfrissebb felderítési információkra, az út járhatósági leírására és a területhez tartozó szövetséges erők ismeretére, hogy egymásra támaszkodhassunk szükség esetén. Ezen ismeretek elmélyítése olyan támogatási és együttműködési kapukat is megnyit, amelyek jelentősen meggyorsítják az adott reakció időket az információcserében vagy a segítségnyújtásban.

A misszió fő feladata az Afgán Nemzeti Hadsereg 209. hadtest 2. dandár 3. zászlóaljának (kandak) mentorálása. Az említett zászlóalj törzsből, törzsszázadból, 4 lövészsázadból és egy nehézfegyveres századból áll. Az

FORD RANGER AFGÁN ALKALMAZÁSBAN

AFGÁN JÁRÓR

afgánok az említett bázison élnek mindennapjait. A katonák gyakorlatilag Afganisztán minden részéről érkeztek. Családjaikat szabadság alatt látogathatták; a szabadságot változó periódusban, de általában háromhavonta, a feladatok függvényében vehették igénybe. A bázis kialakítása – a helyi viszonylatokat figyelembe véve – biztosította a katonák részére a szükséges komfortérzetet. A századokat külön épületekben, általában szakaszszinten összeszvonva helyezték el. A tisztek és a törzs részére külön épület, színvonalasabb körülményekkel áll rendelkezésre – klíma, kábeltevé, bár utóbbi saját költségeik terhére szerzik be. A lakóépületek között található a vizesblokk, ahol folyóvíz biztosítja a tisztálkodás lehetőségét. Az afgán étkezésében jár a napi háromszori étkeztetés, amely saját tapasztalataim alapján nemcsak finom, hanem bőségesen biztosítja a katonák részére a napi szükséges tápanyagot is. Az élelmezés szempontjából nagy problémát jelent az ivóvíz kérdése. A folyóvíz tisztított, de elméletileg emberi fogyasztásra nem alkalmas, ezért forralják, és ezért fogyasztanak sok teát. Természetesen, figyelembe véve a tényt, hogy a civil lakosság a folyóból hordja a vizet, amelynek minősége nem hasonlítható össze a bázis tisztított vizével, nem lehet a katonáknak okuk panaszra.

Az általam mentorált 4. század új alegysége a kandaknak, 2011. márciusban települt Khilagay bázisra. A század jelentős állományfőlésséggel, azaz a megadott keretlétszámon felüli személyi és fegyverzettel érkezett Kabulból a 7 hetes alapképzésről. A zászlóaljparancsnok ezt a létszámot és fegyverzetet részarányosan szétosztotta a többi század között. A század felszerelésében és fegyverzetében eltért a többi alegységtől; a tisztán amerikai fegyverzetet ellátott század lőszerutánpótlása hosszú időn át problémát okozott az orosz fegyverekkel felszerelt kandak számára.

A századra jellemző, hogy fogékonyak ugyan az új ismeretek elsajátítására, de nem szeretnek túl sok időt kiképzésre áldozni. A század mentorálása bármilyen céllal induljon is, teázással kezdődik. Ez a szokás az afgán kultúra fontos eleme, amelyet még művelet alatt is aktívan végeznek. A teázás időtartama

változó, de legalább fél óra, ezen idő alatt a beszélgetés nem a feladatról, hanem a családról és egyéb általános témákról szól. Bármilyen feladatot is végzünk, bizonyos szempontok állandó érvényűek. Az egyik, hogy az afgánok nem szeretik a pontos tervezést, általában leegyszerűsítik a dolgokat, csak irányvonalakról vagy fő feladatról beszélnek, a többit általában improvizálják. A tervezésben, eligazításban kerülni kell a túlzott információmennyiséget, mert hamar összezavarodnak. Az afgán parancsnokok szeretnek szerepelni, képesek egy általuk tartott eligazítást személyes erőik fényesítésével fűszerezni, és hosszabb időtartamban levezetni anélkül, hogy konkrétan elmélyülneek a feladatban. Mégis észrevehető, hogy egymással hamar megtalálják a közös hangot, a beosztott parancsnokok kérdés nélkül viszik tovább a gondolatmenetet. A másik szempont a pontosság, illetve annak hiánya. Sajnos, ritkán fordult elő, hogy a megbeszélt időpontban tudunk volna kezdeni kiképzési foglalkozást, járórt vagy akár műveleti feladatot. Műveletek vagy területbiztosítás COP-ról, illetve járórt esetében is igaz, hogy az afgánok kerülnek a fölösleges kockázatot. Bár hisznek Afganisztán ellenségeinek legyőzésében, de ha nincs OMLT-ráhatás, akkor a COP-ot nem hagyják el, a járórt a főútról nem megy le. Ennek egyik fő oka, hogy az afgán hadseregben addig maradhatnak, amíg el tudják látni a beosztásukat. Nincs nyugdíj olyan sérülések esetén, amely alkalmatlanná teszi őket a feladatukra, a hadsereg elküldi őket. Az esetleges egyszeri vagy különleges juttatások kizárólag parancsnokfüggőek. Igaz, járóralakzatban vagy előrevonás alkalmával nem mindig mutatják egy katonai szervezet jellemzőit, az első puskalövés után azonban rendeződnek és teszik a dolgukat.

Az afgánok a mentoroktól egyrészt anyagi támogatást, másrészt tűztámogatást várnak el. Az anyagi támogatás keretében az OMLT próbálta a kereteihez mérten a legnagyobb biztosítást nyújtani. Ilyen a közös feladatok során az ivóvíz-biztosítás, a technikai kiszolgálások segítése, valamint a PRT-val együttműködve kiegészítő felszerelések vagy oktatási berendezések adományozása. A rendelkezésre álló anyagi keretet célszerű tervezten, több alkalomra lebontva kis tételekben felhasználni, mivel az afgánok az egyszeri segítséget képesek rendszeres támogatásként értékelni. Technikai támogatás vonatkozásában a javítások, karbantartások segítségéről beszélünk. A századok, köztük a 4. század technikai felszereltsége folyamatos változást mutatott. Mivel Kabulból az alegység teljesen új felszereléssel érkezett, így a kiutalt 13 Ford Rangerből ötöt hamar szétosztottak a kandak alegységei és parancsnoksága között. A 2011 októberében érkezett HMMWW-ellátmány ideiglenesen helyreállította a zászlóalj technikai harcértékét. Az állapotmegőrzés komoly problémát jelent a kandaknak. Az OMLT magyar személyi állományába több mint célszerű olyan gépjárművezetőt kivinni, aki rendelkezik javítói előképzettséggel, így módon be tud segíteni mind a saját, mind az afgán HMMWW-k karbantartásába, vagy szükség szerű, elromlott járművek donorként alkalmazásával a technikák javításába.

A másik elvárt támogatás a tűztámogatás, amely mind az ISAF rendelkezésre álló tá-

mogatórendszereinek alkalmazását, mind az OMLT rendszeresített nehézfegyverzeteinek alkalmazását jelenti. Megállapítható, hogy a kandak rendelkezésre álló nehézfegyverzete típusösszetételét tekintve változatos, megbízhatóságát tekintve pedig sok kívánnivalót hagy maga után. Elmondható, hogy a közös műveletek alkalmával mindig az OMLT járművei rendelkeznek nagyobb tűzerővel, amelyet célszerű mindig a manőverező alegységek biztosítására mozgatni. A rendelkezésre álló ISAF tűztámogató rendszerek leginkább a tervezett légi támogatást jelentik, amit a műveletek előkészítésénél az OMLT állományába vezényelt előretolt légiirányító (Joint Tactical Air Control – JTAC) végez.

TAPASZTALATOK

A kontingens személyi állománya összesen 7 hónapot szabadság nélkül töltött műveleti területen, amely tény a távolléttel kapcsolatos problémákat jelentősen felerősíti. Az otthoniakkal való kapcsolattartás gerincét az amerikai fél által kiépített internet biztosította, azonban a telepített 5 munkaállomás gyakran kevésnek bizonyult. Emellett két telefonvonalon nyílt lehetőség magyarországi telefonhívásra. A misszióban töltött mindennapokat nehéz általánosságban jellemezni; a napi élet sokban függött a mentorált alegység tevékenységétől vagy az éppen aktuális műveletektől. Ha az alegység a táborban tartózkodott, akkor kiképzéssel lehetett foglalkozni, ha ki volt vezényelve, akkor a mentorcsoportok többnapos kitelepüléssel terveztek közös járórfeladatokat a századdal. Szabadidőben a kontingens az amerikai fél által kiépített konditeremben folytathatott edzést, de sajnos más, szabadidő eltöltésére alkalmas lehetőség nem állt rendelkezésre a tábor területén. Az amerikai féllel való együttműködés és együttélés során a magyar katonák bepillantást nyertek az amerikai haderő belső viszonyaiba, megismerték a szövetséges katonák mentalitását, mely bizonyos esetekben példaként szolgálhat számunkra.

Összegezve elmondható: az OMLT-misszió kiváló lehetőségeket rejt magában. A nemzetközi együttműködés, a műveletek végrehajtása során szerzett tapasztalatok magasabb szintre emelik a magyar katonák felkészültségét, egyben újabb szakmai kihívást is jelentenek számukra.

RÁDIÓVEZÉRELT IED

A HM ZRÍNYI MÉDIA
KÖNYVÚJDONSÁGA

Kiss Zoltán László

MAGYAROK
A BÉKEFENNTARTÁSBAN

Keménytáblás, 164 oldal

A könyv szerzője a békefenntartói tevékenység történeti áttekintésén felül egy olyan katonaszociológiai vizsgálat eredményeit adja közre, amelyben a válaszadók megosztják a külföldi missziókra történő kiválasztás, felkészítés, a missziós szolgálat, valamint a vissza-illeszkedéssel kapcsolatos tapasztalataikat, s megfogalmazzák igényeiket, illetve elvárásaikat.

A vizsgálat során feltárt tények reális és hiteles képet alkotnak a békeműveletekben részt vevő katonáink aktuális helyzetéről.

Hiánypótló mű fotókkal, grafikonokkal, táblázatokkal gazdagon illusztrálva.

Zrínyi Média
HM Kommunikációs Kft.

1087 Budapest, Kerepesi út 29/B.
Telefon: 06-1-459-5371, 459-5373
Fax: 06-1-459-5383
E-mail: gyovedina@armedia.hu
Könyveinket megtekinthetik a
www.zrinyimedia.hu weboldalon digitális könyvtárban.
Minden könyvünk kedvezményesen
kapható a kladványszerkesztésben.

Somosi Vilmos mk. őrnagy – Bódai Miklós főhadnagy:

A 3D TORONYSZIMULÁTOR ALKALMAZÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI

A Honvédelmi Minisztérium Tervezési és Koordinációs Főosztály (a továbbiakban: HM TKF) által felügyelt, a Magyar Honvédség légiforgalom-szervezési rendszer korszerűsítését célzó MANS 2010+ program keretében első alkalommal lett felhasználva a HungaroControl Magyar Légiforgalmi Szolgálat Zrt. (a továbbiakban: HC Zrt.) által üzemeltetett háromdimenziós repülőteri irányító toronyszimulátor. Alkalmazása rendkívüli módon elősegíti és továbbfejleszti a katonai légiforgalmi irányító állomány szakmai készségének és jártasságának fenntartását, új fejezetet nyitva meg – nagy úrt kitöltve – a Magyar Honvédség légiforgalmi irányítóinak képzésében.

TÉNYFELTÁRÁS

A katonai légiforgalmiirányító-képzést jelenleg a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Repülő Műszaki Intézet jogutódjaként működő Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Katonai Repülő és Légvédelmi Tanszék valósítja meg Szolnokon. Az intézmény jelentős tapasztalattal és tudásbázissal rendelkezik a légvédelmi és katonai légiforgalmi irányítói képzés terén. A hektikusan felmerülő kiképzési igényeket a szakemberek igyekeznek lekövetni, és az ismereteket a lehetőségek szerinti legmagasabb színvonalon adják át a felnövekvő katonai repülésirányítói nemzedékeknek.

A folyamatos megújulást követelő technológiai fejlődést a korlátozott erőforrásokkal rendelkező képzési intézmény a rendkívül költséges és komplex toronyszimulátor-berendezés beszerzésének megvalósítása nélkül tudja csak lekövetni, így ez a képzési hiányosság kizárólag jelentős arányú gyakorlati képzéssel kompenzálható.

A végzett és aktív katonai repülőteri légiforgalmi irányító állomány számára hazai viszonylatban ez ideig nem – nemzetközi lehetőségek tekintetében pedig korlátozott mértékben – állt rendelkezésre a jártasság fenntartását és a szakmai fejlődést biztosító ilyen berendezés, mely pedig elengedhetetlenül fontos lenne az egyre kevesebb valósi légi forgalommal bíró katonai légiforgalmi irányító egységek számára.

ELŐZMÉNYEK, TAPASZTALATOK

A katonai repülésirányító-képzésért felelős intézmény az alapképzésén túl, az MH missziós szerepvállalásának dinamikus változó rendszerében is vállalt szakmai felkészítő és készségfejlesztő tanfolyamokat. A több alkalommal megrendezett tanfolyamok, a megfelelően kidolgozott elgondolásnak (előzetes helyszínbemjárásnak, a meglévő tapasztalatok

és a szükséges információk eredményes öszszefoglalásának) köszönhetően eredményesnek és sikeresnek bizonyultak. A szintén a HM TKF által felügyelt, a MANS 2010+ programot megelőző MANS-2006 programmal támogatott szimulációk használható tudást és értékes készségeket, jártasságokat adtak a nemzetközi műveletekben érintettek számára, köszönhetően az alaposan kiválasztott oktatói és „ál-pilóta” állománynak. A Kabul Nemzetközi Repülőter-i légiforgalmi irányítói felkészítés azonban „csak” statikus szimulátoron működött, terepasztalon kézzel mozgatott földi és légi járművekkel, valamint alájátszott virtuális radarképpel. Az egyes pozíciókban irányítást végzők maximális terheléssel dolgoztak, melyre szükség is volt, hiszen az állomány hazai környezetben jóval alacsonyabb repülési intenzitáshoz szokott, Kabul forgalma pedig nem egyszer elérte a 450-es napi műveletszámot.

A cseh kollégák 2006-ban pozitívan nyilatkoztak a számukra megtartott képzésről, jóllehet annak eszközzrendszere a XXI. századi technológiai lehetőségekhez képest elmaradottnak számított. A hazai és nemzetközi visszajelzések alapján már akkoriban felmerült egy korszerűbb szimulátoros képzés folyamatos és széles körű elérhetőségének igénye.

Az MH-nak közel 15 éve állnak rendelkezésére az IMET- (*International Military Education and Training*) program keretében az amerikai légierő légiforgalmi irányító (*United States Air Force Air Traffic Control – USAF ATC*) képzései. Ezek a – hazai képzéshez képest rövidebb intervallumú – tanfolyamok a lehető legnagyobb arányú gyakorlati jellegű képzéssel történnek, és rendkívüli tapasztalattal, tudásmennyiséggel ruházzák fel a részt vevő állományt.

A magyar katonai légiforgalmi irányítók 2000 óta vesznek részt az USAF ATC-képzéseken, de a pénzügyi korlátok miatt évente csak egy-két főnek nyílik lehetősége az újszerű rendszerszemlélet megismerésére. Hangsúlyozandó, hogy az amerikai repülé-

si szabályok (*Federal Aviation Administration Order – FAAO 7110.65*) szerinti eljárások kizárólag feltételekkel alkalmazhatóak hazai környezetben, a képzés által biztosított 3D toronyszimulátoros gyakorlatok viszont elengedhetetlenül fontos tapasztalatok megszerzését biztosítják szakembereink számára.

Az USAF ATC-tanfolyamon a külföldi és az amerikai gyakoronokok három szakaszban (fejezetben) sajátítják el a szükséges ismereteket. A képzési napok és szakaszok számonkéréssel zárulnak, a tanfolyam pedig a szakszolgálati vizsgával fejeződik be. Markáns különbség a hazai rendszerhez képest, hogy a tesztkérdések gyűjteményét már a képzés legelső napján megkapják a résztvevők, így célirányosan készülhetnek a hatósági vizsgára.

Az elméleti részt követően kezdődik a 3D toronyszimulátoros gyakorlati képzés, mely szintén 3 (fokozatos terhelésű) szakaszra épül. A szimulátor alapvetően hangfelismeréssel működik, azonban szükséges a manuális beavatkozás, mert a program nem képes megbirkózni az akcentusokkal (pl. spanyol, magyar). A megjelenítés megfelelően hiteles, a szimulátor a gyakorlati képzés szempontjából elegendő grafikai, rendszertechnikai elemet tartalmaz. A képzés sajátossága, hogy a repülés egy képzeletbeli repülőtéren folyik (*Canyon Air Force Base*), minden valóságos meteorológiai és konfliktushelyzet előidézésével.

ELŐKÉSZÍTÉS

A hazai háromdimenziós toronyirányítói képzés lehetősége akkor jelent meg a MANS 2010+ program keretében, amikor a HC Zrt. 2008 végén előzetesen jelezte a Honvédelmi Minisztérium (a továbbiakban: HM) felé az USAF ATC képzési rendszerében alkalmazott, a kanadai ADACEL cég által gyártott szimulátor beszerzési szándékát és katonai alkalmazásának lehetőségét. Szerencsére ez a megkeresés időben és dimenzióiban összhangban volt a MANS 2010+ programban kitűzött (intenzívebb) szimulátoros képzések bevezetésének szándékával.

A szimulátor beszerzésével és telepítésével egyidejűleg tárgyalások kezdődtek a honvédelmi tárca és a HC Zrt. között a berendezés jövőbeni alkalmazási körülményeinek meghatározása tárgyában. Elsődlegesen a katonai fél igényeinek felmérése történt meg, mely jelentős mértékben támaszkodott az USAF ATC-képzésen részt vevők tapasztalataira, hiszen ezek az ismeretek segítették elő valójában a berendezés képességeinek feltérképezését, a szimulátoros gyakorlatok előkészítését és az eszköz használatba vételét.

Az előkészítés során meg kellett továbbá határozni a képzés pontos célját, nevezetesen: milyen képességeket akarunk elérni, illetve fenntartani vele? A HC Zrt. ajánlata alapján elkészült a HM és a HC Zrt. közötti beszerzési megállapodás, mely részleteiben tartalmazta az összesen 16 fő részére biztosított két hónapos képzési csomagot, a szimulációban megjelenítendő virtuális környezet tartalmi elemeit, továbbá a képzéssel kapcsolatos szakmai követelményeket. Az egyes előkészítő tevékenységek hatékony összehangolását ütemterv biztosította, tartalmazva a feladatokat, határidőket, felelősöket, illetve együttműködőket.

REPÜLŐTÉRI ADATOK ÁTADÁSA

A toronyszimulátor csak abban az esetben hiteles és hatásos, ha a lehető legnagyobb mértékben hasonlít a valós környezethez. Ennek hiányában a képzésben részt vevő elhatárolódik a valóságtól, és inkább „csak” egy képességfejlesztő programnak „könyveli el”, amely nem azonos a honvédség tervszerű képzési elképzelésével, mely szerint a gyakoronok valós készségeket, jártasságokat szerezhet, a hatóság által igazoltan.

Első lépésként – az MH Összhaderőnemi Parancsnokság (katonai légiforgalmi szolgálatokkal együtt kialakított) szakmai igényei alapján – az ADACEL-nek el kellett készítenie a katonai repülőterek (Szolnok, Pápa, Kecskemét) valóságú látványtervét. Ehhez azonban szükség volt egy megfelelően részletes térképanyagra és adatbázisra, illetve előre megadott pozícióból készített nagyfelbontású fényképekre (pl. a repülőtéri irányító nézőpontjából).

Az adatgyűjtés viszont külön nehézséget okozott (a projekt határidejének jelentős eltolódását eredményezve), mivel a katonai objektumokról rendelkezésre álló térképanyagok minősített adattartalommal bírnak, így azokat nem lehetett átadni sem a HC Zrt.-nek, sem az ADACEL-nek. Az érintett felekkel történő többszöri egyeztetések eredményeként megszületett a megoldás: egy olyan adatbázist hoznak létre, mely az eredeti térképpálmány tartalma alapján készül, de törlik a minősített igénylő adatokat, objektumokat, technikai és harcászati paramétereket. Ezek alapján az MH Geoinformációs Szolgálat – az alakulatok titokgazdái jóváhagyásával – biztosította a nyílt adattartalmú térképanyagokat, az ADACEL igényeinek megfelelő fényképeket pedig az MK Katonai Biztonsági Hivatal elkészítette és korrekktúrta.

Az ADACEL részére összeállított információs csomag átadásával és a repülőterek virtuális látványtervének kidolgozásával párhuzamosan a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Repülő Műszaki Intézet, illetve jogutódja vezetésével külön munkacsoport kezdte el a repülőterek harcászati paramétereivel,

illetve működési sajátosságaival azonos gyakorlatok forgatókönyveinek (*scenariók*) kidolgozását, melyben ismét nagy szerepet kapott az USAF ATC-képzésen szerzett tapasztalatok minél szélesebb körű hasznosítása. Szintén a munkacsoport feladata volt a scenariók szimulátoros környezetbe való beillesztése, valamint azok tesztelése a HC Zrt. és a katonai szakemberek közötti szoros együttműködés eredményeként. Az előkészítő munka újabb távlatokat nyitott a két szervezet eredményes együttműködésében, mivel mindkét fél hasznos információkhoz juthatott a partnerétől: amíg az MH szakemberei megosztották az USAF ATC-képzés során szerzett tapasztalatokat, a katonai légiforgalmi szolgálatok specifikus feladatrendszerét és a műveleti repülések eljárásait, sajátosságait, addig a HC Zrt. munkatársai részleteiben ismertették a szimulátor alkalmazásának lehetőségeit, és bemutatták a virtuális környezet statikus, illetve dinamikus elemeit, a rendszer működési paramétereit, az alkalmazott polgári eljárásokat. A felek közötti kiváló együttműködést fémjelzi továbbá, hogy a valóságú szimulációs környezet megteremtése érdekében az adatok beviteléhez felelős személyek szakmai látogatást tehettek a katonai repülőtereken, személyes tapasztalatokat szerezve a katonai repülési feladatokról, munkafolyamatokról és az irányítói környezetről.

A FORGATÓKÖNYVEK ELŐKÉSZÍTÉSE

Az alapkonceptió szerint az új technológia bevezetését és elfogadhatóságát csak egymásra épülő, több (alap-, közép- és haladó) szinten használható gyakorlatok alkalmazása teheti hatékonyá. Amennyiben ezek a szimulációk túlságosan komplex és/vagy intenzív terhelést jelentenek a gyakoronoknak az amúgy is új, ismeretlen és mesterséges környezetben, az irányítóból – bármilyen jók és meggyőzőek is a látványelemek – alapvető ellenállást váltanak ki, hiteltelenné válik a gyakorlat és feleslegesen értékelik a részvételt.

A gyakorlatok struktúrájának egyeztetését követően, 2010. év végén a korábban említett – a ZMNE és a katonai légiforgalmi szolgálatok állományából megalakított – munkacsoport az

EUROCONTROL szimulációs gyakorlattervező (IANS HUM-SIM) tanfolyamán alkalmazott technika és technológia segítségével megkezdte a képzési csomag és a forgatókönyvek előzetes megtervezését. Jelentős kihívást jelentett, hogy a mindkét pályairány szerinti üzemelésre kidolgozott forgatókönyveket először papíron kellett megtervezni, úgy, hogy a gyakorlatok menete, kritikus pontjai, megoldandó krízishelyzetei csak a kidolgozók fejében álltak össze egy képpé, és csak később lehetett azokat a valóságban, az akkor még nem is üzemelő szimulátor segítségével vizszoellenőrizni.

FELADATOK BEVITELE, TESZTELÉSE

A feladatok – a szimulátor képességeit, a képzésre kijelölt állomány jártasságát is figyelembe véve – az MH Pápa Bázisrepülőtér és az MH 86. Szolnok Helikopter Bázis tekintetében végeztek egy (a fő) pályairány szerint kerültek bevitelre. Az MH 59. Szentgyörgyi Dezső Repülőbázis szakszemélyzete viszont a felhasználás azonnali, vészhelyzeti és terheléses gyakorlati használata mellett döntött, ezért mindkét pályairány szerinti gyakorlatok készültek részükre.

SAKMAI TANÁCSADÁS, GYAKORLATI JELLEGŰ KÉPZÉS

Az előzetesen elkészített gyakorlatokat a HC Zrt. munkatársai töltötték fel a szimulátor adatbázisába, a látványterv és a toronykörnyezet megjelenítéséhez/használatához elengedhetetlen kiegészítő alkalmazások (fénytechnikai panel, meteorológiai információkat megjelenítő panel) tesztelését követően. Az adatbevitel azonban további egyeztetéseket igényelt, mivel a polgári szakemberek számára a katonai repülési sajátosságok sok esetben nehezen voltak értelmezhetőek a polgári repülési szabványoktól való jelentős mértékű eltérések, a komplexebb forgalmi helyzetek, valamint az alkalmazott katonai repülésirányítói eljárások miatt. Ez szükségessé tette katonai oldalról egy koordinátor kijelölését, aki szaktanácsaival segítette a polgári felet a katonai repülőtereken használt típusok jellemzőivel és a katonai repülőterek működésével kapcsolatban.

AZ „ÁL-PILÓTÁK” ISMERETBŐVÍTÉSE

Az irányítók szempontjából a szimulációk megvalósításának egyik legnagyobb hangsúllyal figyelembe vehető eleme a mikrofon másik vége, azaz az „ál-pilóták” (vagy pszeudo-pilóták) képességei, képzettsége, ismeretszintje és hitelessége. Ezen személyzeteket a jövőben is érdemes nagyobb spektrumból merítve kiválasztani, olyan paramétereket is figyelembe véve, mint például a radarhelyzetkép ismerete, légijármű-vezetői tapasztalatok, rádiótávbeszélő-kifejezések szakszerű használata, valamint szimulációban, szimulátoron szerzett nemzetközi (esetünkben katonai) tapasztalatok.

A fentiek miatt ezért külön hangsúlyt kellett fektetni a polgári „ál-pilóták” felkészítésére is, akik 2012 márciusában és áprilisában felhasználói szintű ismereteket szereztek az alkalmazandó műveleti repülési eljárásokról, a katonai légi járművek üzemelési profiljáról.

HASZNÁLATBAVÉTEL

A szimulációk előkészítését mindkét oldalról (felhasználó és üzemeltető) jelentős odafigyelés és kölcsönös rugalmasság jellemezte. Az MH-ban jelentős előrelépésnek tekinthető képzés megvalósulásához számtalan felmerülő kérdésre és kihívásra kellett választ találni, jelentős erőforrást felhasználni, szakértőket bevonni, mindezt intenzív előtervezés és projekt-menedzsment mellett. A feszített tempójú utolsó hónapok és hetek végén a katonai légiforgalmi irányítók szimulációi 2012. május 7-én elkezdődtek és 8 héten át tartottak.

A gyakorlati képzés megkezdése előtt még szükséges volt mindkét fél részéről egy használatbavételi dokumentumot felfektetni, amelyben rögzítik az eddigi tapasztalatokat (hiányosságokat, elfogadható ismérveket), és megtörtént a látványterv hivatalos átvétele is. A rendelkezésre álló 2 hónapnyi üzemidőt az érintett alakulatok egymás között arányosan felosztották, biztosítva a szükséges gyakorló és oktató/értékelő állományt.

A FELHASZNÁLÁS TOVÁBBI LEHETŐSÉGEI

A szimulátorberendezés felhasználása a XXI. század színvonalára emelte fel a katonai légiforgalmiirányító-képzést (jártasságfenntartást), és rendkívül hasznosnak, jól működőnek bizonyult. A szimulátor közelsége és elérhetősége új távlatokat nyithat a katonai repülésirányítás oktatási és képzési területén.

A szimulátorral nem csak a repülésirányító honvédtisztjelöltek képzése korszerűsíthető, de könnyebben pótolhatóak a korlátozott kiképzési repülések miatt hiányzó, de a jártasság fenntartásához szükséges irányítói munkakörben eltöltött órák is. A szimulátor felhasználása lehetőséget teremt az egyes katonai repülőtereken bevezetendő új eljárások, légtérszerkezeti elemek, légtérszerkezet-módosítások toronyirányítói környezetben történő vizsgálatára, az eljárások repülésbiztonsági és kockázat-elemzési vizsgálatára, egyes repülési helyzetek szakértői vizsgálatára és tényszerűségeinek megállapítására. A kurzusok biztosítják továbbá a munkahelyi szintű oktatás minőségének javítását, a váltásparancsnoki beosztásba tervezett személyek szakszerű felkészítését. A repülőhajózó-állomány számára biztosított szakmai látogatásokkal a légijármű-vezetők repülésirányítói perspektívából láthatják a kiképzési repüléseknél jelentkező légiközlekedési vonatkozású kihívásokat.

A fokozatos terhelésű forgatókönyvekkel felférhetők a légiforgalmi irányítók egyéni képességei (különösen komplex légi helyzetek, kényszerhelyzetek megoldása során), melyek egy közös adatbázisban való rögzítéssel későbbi elemzésekben, kutatásokban szintén felhasználhatóak. A virtuális környezet módosításával a szimulátor – a statikus szimulátor alkalmazásának elvére alapozva – nagy segítséget nyújthat a jelentősebb gyakorlatokra, nemzetközi missziókra történő felkészüléshez is, mind hazai, mind nemzetközi résztvevők részére. A szimulációs környezet kiváló lehetőséget nyújt a pilóta nélküli légi járművek jövőbeni alkalmazásához tervezett eljárások és szabályok előzetes vizsgálatára.

A 3D toronyszimulátoros képzés azonban

csak akkor éri el eredeti üzemeltetési célját és hatásfokát, amennyiben a képzések rendszeressé válnak, az állomány kiképzése folyamatosan biztosított, a forgatókönyvek pedig állandóan alkalmazkodnak az új szakmai igényekhez. A képzés jövőbeni terjesztése kiválóan szolgálná a légiforgalmi irányító szakállomány fejlődését, jártasságának fenntartását, és a polgári-katonai együttműködés erősödését.

E SZÁMUNK SZERZŐI

Sáfár Albert dandártábornok, az MH ÖHP légierő haderőnem főnöke

Holp György ezredes, katonaképviselő-helyettes (MH Katonai Képviselő Hivatala)

Benei Péter őrnagy, az MH Vezetési és Doktrinális Központ Fegyverzet-ellenőrzési Osztály főtisztje

Molnár Otília Nyitott Égbolt szenzorszakértő (HM Térképészeti Nonprofit Kft., Légifényképész Alosztály, Felmérő Osztály)

Zsivkó Zsolt őrnagy, az MH Vezetési és Doktrinális Központ Fegyverzet-ellenőrzési Osztály főtisztje

Dr. Lippai Péter ezredes, az MH 5. Bocskai István Lövészandár mb. parancsnokhelyettese

Tarjáni Attila százados, az MH 5. Bocskai István Lövészandár 62. Lövészszázalójának századparancsnoka

Somosi Vilmos mk. őrnagy, a HM Tervezési és Koordinációs Főosztály Légügyi Osztály főtisztje

Bódai Miklós főhadnagy, az MH Pápa Bázisrepülőtér kiképzőtisztje

Szabó József nyá. ezredes

Dr. Helgert Imre nyá. ezredes

Dr. Szabó Péter hadtörténész, az MTA doktora

Magó Károly zászlós, az MH 86. Szolnok Helikopter Bázis ellenőr tiszthelyettese

Varga Attila alezredes, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem doktorandusza

Gulyás Attila mk. százados, az MH ÖHP tervezőtisztje, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem doktorandusza

Kiss Róbert zászlós, az MH 5. Bocskai István Lövészandár 39. Lövészszázalójának század vezénylőzászlósa

Siposné dr. Kecskeméthy Klára, a ZMNE tanára

Haris T. Csaba szerkesztő, újságíró

Dr. Besenyő János őrnagy, az MH GEOSZ osztályvezetője

Szép László ezredes, magyar összhaderőnemi összekötő főtiszt (Olasz Védőerő Vezérkar)

Szabó József nyá. ezredes:

A PROFESSZIONÁLIS HADERŐ SZERVEZETI KULTÚRÁJA, HATALMI VISZONYOK A KATONAI SZERVEZETBEN

*„Értelmetlen azt mondani, minden tőlem telhetőt megteszek. Azt kell tenned ugyanis, amit a helyzet megkövetel.”
(Winston Spencer Churchill)*

Az önkéntes haderőre történő áttérés óta a Magyar Honvédség folyamatos kultúráváltás alatt áll. Maga a kultúráváltás ugyan megkezdődött Magyarország NATO-csatlakozásakor, de ennek a folyamatnak koránt sincs vége. A kor megváltozott, a nagy háborúk a történelmi kategóriába tartoznak. Jelenleg a hadviselés negyedik generációjáról beszélünk, ennek a törvényszerűségeit kíséreljük meg feltárni. A XXI. század hadviselése a „kis háborúk”, a gyakran elhúzódó fegyveres konfliktusok kora, amely a sajátosságainál fogva más típusú felkészülést, felkészítést igényel a jelenkor katonáitól. A haderők küldetése jelentősen módosult, ami alapjaiban változtatja meg a katonáról vallott felfogásunkat. Nehéz megfelelni ezeknek a kihívásoknak – a legújabb kor „új típusú” haderőt igényel, ami képes eleget tenni a megváltozott környezetnek és az ez által támasztott követelményeknek.

A PROFESSZIONÁLIS HADERŐ

Ahhoz, hogy kellőképpen körüljárjuk a címben szereplő témaköröket, elsődlegesen szükségesnek tartom a professzionális haderő egyféle (általam értelmezett) fogalmának a meghatározását. Maga a szó (kifejezés) már létjogosultsággal bír a magyar nyelvben, azonban (tapasztalatom és véleményem szerint) a szélesebb közvélemény számára ez a fogalom magyarázatra (értelmezésre) szorul. Lépten-nyomon használjuk ezt a kifejezést anélkül, hogy tisztában lennénk annak valódi jelentésével.

Maga a fogalom definiálása is nagy körültekintést igényel. Alapesetben kiindulhatunk a szó, a kifejezés eredetéből. A fogalom eredetét alkotó kifejezés a latin *professio* szóból származik és foglalkozást, szakmát, hivatást jelent. Ennek folytán a professzionális kifejezést a foglalkozását, a szakmáját hivatásszerűen folytató személy (személyek, csoportok stb.) jellemzésére használhatjuk. A magyar katonai szaknyelvben a NATO-csatlakozás előkészületi fázisában, majd a csatlakozás folyamán terjedt el (nyert teret) a fogalom általános használata. Bár a magyar katonai nyelvzetben legtöbbször a professzionális haderő kifejezést használjuk, azért szeretném megjegyezni, hogy van erre megfelelő kifejezésünk, úgymint *önkéntes hivatásos haderő* (*hadse-*

reg). Természetesen tudomásul kell vennem, hogy a mai magyar katonai közírásban már mindkét kifejezésnek jogosultsága van.

Azt gondolom, hogy a katonai professzionizmus (military profession) a tudások (ismeretek), a kiképzés, felkészítés során elsajátított (megszerzett) képzettségek, jártasságok, készségek, a személyiséghez kötődő erkölcsi és etikai tulajdonságok összessége, mely az önként vállalt szigorú katonai fegyelemmel együttesen biztosítja az egyén (a katona), a csoport (az alegység, egység stb.) elé kitűzött (meghatározott) feladatok leghatékonyabb végrehajtását.

A professzionizmust megfogalmazhatjuk továbbá mint egyedi jellemzőkkel bíró, szakértelmet igénylő tevékenységet (munkát), melyre nem jellemző a rutin, a monoton módon ismétlődő tevékenység. A professzionizmus eléréséhez sok-sok év tanulásra (felkészülésre), kitaró és fegyelmezett gyakorlásra, az ismeretek folyamatos szinten tartására, fejlesztésére van szükség; csak ezek birtokában mondhatja el valaki, hogy képes professzionális munkát végezni.

Némely dolgot szinte természetesnek vesszünk. Magától értetődőnek tartjuk, hogy nem lehet tudást, képességet, jártasságot szerezni hatékony oktatás, képzés, kiképzés, felkészítés nélkül. Ugyanakkor a képzés hatékonyságának egyik meghatározó eleme az önként vállalt fegyelem. Az önként vállalt fegyelem természetesen feltételezi a hivatástudatot (sense of vocation) és az elkötelezettséget (commitment).

A mai társadalomban mindenki és mindig elkötelezett valahová. A katonai hivatás gyakorlása egyértelműbb elkötelezettséget jelent. Ez az elkötelezettség egyaránt jelenti a haza, a nemzet, a mindenkor demokratikusan megválasztott Parlament, kormány iránti lojalitást, a honvédség, a katonai szervezetek alaprendeltetésével, céljaival történő azonosulást, és mindazon feltételek elfogadását, melyek a meghatározott feladatok végrehajtásához szükségesek. Tudomásul illene venni, hogy a katonai hivatás a társadalmi átlagnál rugalmasabb (időnként hosszabb) „munkaidőt” (jobb kifejezésnek tartom a szolgálati időt) követel meg, melynek esetenként jelentős részét „extrém” viszonyok között, veszélyes környezetben, minimális komforttal járó, illetve kom-

fort nélküli viszonyok között kell eltölteni. Az elkötelezettség teszi lehetővé, hogy a katona úrrá legyen a nehézségeken (leküzdje azokat) akkor is, amikor az emberi szervezet már-már megálljt készül parancsolni.

A jártasságok és készségek (skills) teszik lehetővé egy professzionális katona számára a meghatározott feladatok magas szintű, hatékony végrehajtását, a kitűzött célokhoz az erők és eszközök megfelelő szintű alkalmazásával történő elérését. Természetesen ehhez egyszerű dolgokon keresztül vezet az út. A katona számára magától értetődő, hogy a lövész kiválóan tud lőni, a műszaki katona, ha a szükség úgy kívánja, kiválóan épít, de ha a helyzet úgy hozza, kiválóan rombol is. A pilótától elvárjuk, hogy kiválóan repüljenek. Kissé egyszerűsítve: a jártasságok, készségek hiánya, illetve nem megfelelő szintje indokolatlan sebesüléshez, végzetes esetben a katona halálához is vezethet. Alapesetben egy professzionális katona megfelelő (szükséges) erővel reagál az ellenséges tűzre, ezáltal képes megvédeni bajtársait a sebesülésektől, képes csökkenteni, esetenként megelőzni a veszteségeket.

A fegyelem (discipline) – az önkéntes hivatásos haderő esetében az önként, egyéni elhatározásból fakadó, vállalt fegyelem iránti elkötelezettség – az egyik legfontosabb alapja a professzionizmusnak. Ez képezi azt az alapot, amelyre az egyéb katonai erények felépülnek.

A mai korban, amikor a hadviselés negyedik generációjáról beszélünk, és a katonák legtöbbször nem kötött formációban hajtják végre harcfeleadataikat, a fegyelem nem kevésbé fontos alapeleme a katonai tevékenységnek. A komplex hadszíntér, a fegyveres erők haderőnemeinek (fegyvernemeinek) összhaderőnemi (összfegyvernemi) műveletei megkövetelik, hogy minden katona fegyelmezett, a parancsokat pontosan követő tevékenységet folytasson, tartsa készenlétben fegyverét, és azt habozás nélkül, a szükséges mértékben, a fenyegetettséggel arányosan használja. Jelen korban a katona a korszerű harc, hadviselés viszonyai között fegyelmezett tevékenység nélkül nem jut messzire, legfeljebb veszélyeztetni önmaga és esetenként társai testi épségét (némely esetben életét), valamint felszerelését. Ez különösen igaz napjainkban, amikor a harc-tevékenységek jelenkori formái során a győze-

lem vagy vereség nem kizárólagosan a rendelkezésre álló erő és eszközök összevetésével, kiértékelésével valószínűsíthető, hanem alapvetően a fejben és a szívben dől el.

A *professzionizmus katonai értelemben vett esszenciája: az elkötelezettség (lojalitás), az önként, tudatosan vállalt fejelem, az egész életükön keresztül tanult igénye, a képzettségek és jártasságok minél magasabb szintű elsajátítására való törekvés.*

A professzionizmus – véleményem szerint – két ok miatt bír kiemelkedő jelentőséggel a katonai szolgálatban. Az első: a katona a köz (az alegység, az egység, az ország) szolgálatában áll, felelős az ország (a hon és a nemzet) védelméért egy szövetségi rendszer keretein belül. A második: a közösség felelősséggel tartozik katonái életéért, a lehető legszínvonalasabb kiképzéséért, a tevékenységük ellátásához szükséges felszerelések és más erőforrások biztosításáért, nem utolsósorban a katonák és családjuk megélhetéséért, egzisztenciájáért.

A PROFESSZIONÁLIS HADERŐ SZERVEZETI KULTÚRÁJA

Néhány megjegyzés általánosságban a szervezeti kultúráról. Amennyiben összevetjük a szakirodalomban fellelhető definíciókat, megállapíthatjuk, hogy némely csekély mértékű különbözőségektől eltekintve a szervezeti kultúrát azonosan határozzák meg. A különféle meghatározások szintézise az alábbi lehet: *Szervezeti kultúra a szervezet tagjai által elfogadott, vallott, közösen értelmezett értékek, hiedelmek, meggyőződések rendszere, mely jelen van a szervezet mindennapjaiban mint általánosan elfogadott értékrendszer, és alapvetően meghatározza a tagok viselkedését, egymáshoz és esetenként más szervezetekhez való viszonyukat.* A szervezet tagjai ezt érvényesnek fogadják el, követik, a szervezethez újonnan csatlakozóknak átadják mint a problémák leküzdésének lehetséges mintáját, mint kívánatos és többé-kevésbé kívánatos gondolkodási és magatartásmódot. Geert Hofstede holland szociálpszichológus (2010-től az MTA tiszteletbeli tagja) a (szervezeti) kultúrát a gondolkodás és a cselekvés közösségi programozottságaként írja le, mely kultúra nélkül a szervezet tagja magára lenne hagyva a környezeti és szervezeti jelenségek felismerésében és értelmezésében.

A szervezet oldaláról megközelítve: magát a szervezetet is felfoghatjuk egyfajta sajátos kultúráként. Ez esetben a kultúrát kollektív jelenséggé értelmezzük, melyet azok vallanak magukénak, akik egy adott társas környezetben élnek vagy éltek, és az adott kultúrát ott sajátították el. A kultúra tehát egy tanult jelenség, melyet egy adott társadalmi közösség tagja, illetve magát az adott társadalmi csoporthoz tartozónak valló, magát oda soroló személy a közösségben (csoporton belül) végbement (végbemenő) szocializáció útján, ennek eredményeként sajátít (sajátított) el.

Amikor a professzionális katonai szervezet szervezeti kultúrájáról beszélünk, először alapvető jellegzetességének kettősségéről kell szót ejtenünk. Az egyik, hogy a professzionális haderő (általánosságban a haderő, hadsereg) alaprendeltesége, a fegyveres harc,

a fegyveres küzdelem megvívása nem jellegzetesen napi tevékenység. A háborúra, harcra, fegyveres küzdelemre és az ezt napjainkban kiegészítő tevékenységekre (békefenntartás, békekikényszerítés stb.), valamint az ipari és természeti katasztrófák következményeinek felszámolásában történő közreműködésre történő felkészülés már a napi rendszeres felkészítés, kiképzés tárgyát képezi. Ebből adódóan a fegyveres erők felépítésében együttesen vannak jelen (egymást kiegészítve) a kiképzést, felkészítést megvalósító, a békeműködést biztosító, illetve a harc, a fegyveres küzdelem sikeres megvívását lehetővé tevő strukturális elemek.

Egyfajta megközelítés szerint a sikeres háborús működés (illetve az erre történő hatékony felkészülés) strukturális garanciái az alábbiak:

- a beosztások és a hozzájuk tartozó rendfokozatok hierarchiájának szigorúan centralizált rendszere;
- a szervezet tagjai szakmai egzisztenciájának minden részterületre kiterjedő alapvető szabályozása;
- a döntési, parancsadási (utasítási) jog és a hozzákapcsolt felelősség a szervezeti felépítésben a különböző döntéshozatali szinteknek megfelelően alulról felfelé (a magasabb szintek irányába) egyre növekvő;
- a parancsnoklással, illetve ennek jogával együtt járó totális egyszemélyi felelősség;
- a szolgálati út, amely az alá- és fölérendeltségi viszonyoknak megfelelő, illetve a mel-lérendeltségi kapcsolatrendszer működtetéséhez szükséges információáramlást biztosítja (parancs, utasítás, tájékoztatás, közlés stb.).

A fentiek arra engednek következtetni, hogy a haderőszervezetben belül az embereknek a szervezet által egyértelműen meghatározott cselekvési normája (protokollja) van, előnyben részesítik a kiszámíthatóságot, a szabályozottságot, a kidolgozott megoldási módokat, a rendet és a stabilitást, és természetesen kevésbé tolerálják az ad hoc megoldásokat.

Gyimesi Gyula és Nagy Kálmán egy 2010-ben megjelent tanulmányukban a haderőt a következőképpen írják le: „A haderő ebből a szempontból skizofrén szervezet, hiszen értékrendjében a rendet, a kiszámíthatóságot, a stabilitást, a strukturált életvezetést, a tiszta szabályrendszereket, az egyértelmű elvárásokat az elsők között hirdeti, ugyanakkor létének alapja, a fegyveres küzdelem során éppen ezek az elvárások teljesülnek a legkevésbé. Az úgynevezett békevezetés állapotában sikeres tagok éppen ezért ismeretlen helyzetekben valószínűleg elbizonytalanodnak, nem szeretik a változásokat, kockázatokat, és emiatt pedig elég rugalmatlanok. Ezzel szemben a tényleges cselekvés, a harc körülményei között vélhetően azok teljesítenek a legjobban, akik elviselik az ellentmondásos szabályokat, elvárásokat, ám a kockázatvállalás, a változás az életük része, továbbá hadilában állnak a folyamatok és elvárások túlzott szabályozásával.” (*Nemzet és Biztonság, 2010. május, 44. o.*)

A szervezetnek azonban más jelentős sajátossága is van. A közösség tagjai elsősorban a kis szervezeti egységeknél (alapvetően a csoport, a raj, a szakasz és esetenként a század) közvetlen személyes kapcsolatban állnak egymással, köreikben mindennapos a szoros

egymásrautaltság, az egymástól való függés, ezért nagyobb érvényesülési teret kaphatnak az informális csoportjelenségek a formális folyamatok mellett.

Fentiek miatt, és mert napjaink fegyveres küzdelmeire (katonai műveleteire) jellemzően a hadviselés negyedik generációs korszakában kerül sor, nagyon lényeges kérdés, hogy a szervezet kultúrájában összhangban legyen a rend, a fejelem, a kiszámíthatóság és a szabályszerűség az adott helyzetnek megfelelő reális helyzetmegítéléssel, a valós helyzetre történő rugalmas és hatékony (kellő mértékű) reagálással, a maximális hatékonysággal, továbbá az erők és eszközök legnagyobb mérvű megóvásáért.

A továbbiakban vizsgáljuk meg, hogyan, miként áll össze egységes egészzé a szervezeti kultúra. A szervezeti kultúrát az előzőekben mint a szervezetet más szervezetektől megkülönböztető egyedi értékrend összességét határoztuk meg. Megállapítottuk továbbá, hogy a kultúrát alkotó értékek, hiedelmek jellemzően az adott szervezetben alakulnak ki és az érintett szervezetre jellemzők, továbbá a szervezet kialakult értékrendje homogén, és egyformán befolyásolja a szervezet tagjainak tevékenységét (viselkedését). Ezeket a som-más kijelentéseket azonban célszerű kissé árnyalni:

- Az egyik ok, ami miatt ezt meg kell tenni, hogy létezik a kultúrák között olyan, amely több-kevésbé mértékben, de minden szervezeti kultúrában jelen van, és azt jelentősen befolyásolja. Ez a *nemzeti kultúra*, amely óhatatlanul, szinte kötelezően ott van minden szervezet, de különösen egy nemzet, egy ország védelmére létrehozott (alapított) és működtetett katonai szervezet szervezeti kultúrájában.
- A másik ok: a megállapítás, miszerint a szervezet értékrendje homogén, és egyformán befolyásolja, határozza meg a szervezet minden tagjának viselkedését, cselekvését általánosságban – ez erkölcsi és etikai szinten igaz. Ugyanakkor a fegyveres erő sajátos hierarchikus felépítése és parancsuralmi rendszere következtében eltérő szinteken ezek eltérően jelentkezhetnek.

A SZERVEZETI KULTÚRA LÁTHATÓ ÉS NEM LÁTHATÓ ELEMEI

Az önkéntes hivatásos haderő szervezeti kultúrája erkölcsi (morális), etikai és történelmi alapokon áll, melynek vannak látható és nem látható elemei. Morális alapon áll, hiszen a nemzeti kultúrán alapszik, az ott lefektetett értékeket fenntartás nélkül magáénak vallja. Etikai alapokon áll, hiszen maga az etika is valamely hivatás erkölcsi és magatartásbéli szabályainak összességét jelenti. A hadsereg teljes mértékben rendelkezik ezekkel. A haderő jelentős történelmi múlttal rendelkezik, számtalan nagy formátumú történelmi személy tartozott soraiába.

Etikai oldalról a haderő működésének jogszabályi (törvényességi) alapjai biztosítottak. Rendelkezik a teljes katonai tevékenységet teljeskörűen lefedő szabályzatstruktúrával. Ezek alapvetően meghatározzák a szervezeti elvárásokat. A katonai szervezet történelmi és jelenkori katonai tradíciói megfelelő tartást biztosítanak a szervezet tagjainak, a szervezet egészének.

A témában jártas szakemberek közül többen a szervezeti kultúrát egy jéghegyhez hasonlítják, melynek látható eleme a víz fölötti kisebb rész, nem látható eleme a víz alatti nagyobb hányad.

A látható elemek:

- a szervezet szimbólumai: mindenkifelelt első helyen a csapatzászló; a HM és a Magyar Honvédség logója; a csapatok és intézmények logói és karjelzései; a harci-technikai és más kiszolgáló-biztosító technikai eszközök hadi-jelei;

- az egyenruha (társasági, köznapi és hadiruházat), a hozzátartozó rendfokozati és egyéb jelzésekkel;

- a ceremóniák, ideértve a díszszemléket, ünnepélyes katonai fogadásokat, esküteteleket, állománygyűléseket, egység- (alegység-) sorakozásokat és más katonai rendezvényeket;

- a munkahely, parancsnokságok, laktnyák (bázisok), gyakorlóterek és más kiképzési létesítmények külső kinézete, állapota;

- a szervezet tagjainak viselkedésmintája (életvitel, társadalmi, közösségi érintkezés stb.);

- a szervezet tagjai által használt nyelvezet (hivatalos szakmai nyelvezet, szakzsargon);

- a szervezetről a szervezeten belül és a szervezeten kívül keringő történetek, sztorik.

Az előzőekben felsorolt elemek csak következtetésre adnak lehetőséget arra vonatkozóan, hogy milyen elveket vallanak, milyen értékrendet követnek a szervezet tagjai. Ezek többnyire a szervezetet alkotó emberek fejében vannak, de zömmel ezek határozzák meg egy szervezet valódi hatékonyságát. Ezeket nevezzük (a külső szemlélő felé) láthatatlan elemeknek.

A láthatatlan elemek.

A láthatatlan elemek a felszínen nem vizsgálhatók, és elmondhatjuk, hogy az igazi kultúra a vallott és elfogadott értékekben, a feltevésekben és hiedelmekben, az érzésekben és az attitűdökben rejlik, amelyek azonban a külső szemlélődő felé láthatatlanok maradnak. Ezért ezek egyfajta megközelítése csak erősen szubjektív, ennél fogva nehezen általánosítható alapon történhet.

A láthatatlan elemek tehát:

- a hűség, a lojalitás az országhoz (a nemzethez), a hadsereghez, az egységhez, a csapathoz, a bajtársakhoz;

- a katonai fegyelem egyéni elhatározás (döntés) alapján történő vállalása, az önkéntes engedelmség az előjáróknak és feljebbvalóknak, tisztelet a társaknak;

- önzetlen szolgálat, melyet alapvetően az ország, a hadsereg és az egység céljai és szükségletei determinálnak. A hadsereg, az egység és a katonatársak szükségletei mindig előrébb valók az egyéni érdekeknél és szükségleteknél;

- őszinteség, elfogulatlanság, becsületesség mind az előjárókkal, mind a katonatársakkal szemben;

- hozzáértés, szaktudás (kompetencia). Az előmeneteli kényszer megköveteli a katonától az ismeretek elsajátítását, szinten tartását és folyamatos korszerűsítését (növelését), az ítéletképeséget és a katonai műveletek hatékony végrehajtásához szükséges jártasságok és készségek megszerzését;

- bátorság, a testi és más morális sérülé-

sektől való félelem leküzdése a kötelességteljesítés időszakában.

Az elmúlt tíz évben a hadsereg sokat változott, azonban a lezajló társadalmi folyamatok időnként kedvezőtlen hatása is érvényesült, és ez óhatatlanul befolyásolta a katonai szervezeti szervezeti kultúrájának alakulását is. Még egy önkéntes hivatásos hadsereg is a társadalom integráns része, annak előnyeivel és hátrányaival együtt.

HATALMI VISZONYOK A KATONAI SZERVEZETBEN

Ahhoz, hogy bővebben kifejtjük a témát, először járjuk körbe általánosságban a hatalom fogalmát. Egyszerűen fogalmazva: a hatalom nem más, mint az a képesség vagy erő, amely alapján akarunkat másokra rá tudjuk kényszeríteni.

Max Weber „A szociológia alapfogalmai” című művében így fogalmaz: „Hatalomnak azt a társadalmi kapcsolatban rejlő lehetőséget nevezzük, amely megengedi, hogy az egyik ember a másik ellenállása ellenére is véghezvigye akaratát, függetlenül attól, hogy erre a lehetőségre mely, vagy milyen eszközök adnak módot.” Ebből adódóan ahhoz, hogy valaki alávesse magát egy másik ember akaratának, nem szükséges fizikai vagy pszichikai erőszak, illetve az azokkal való fenyegetés. Példának okáért az angolszász szakirodalomban, általánosságban elfogadott felfogás szerint: „A hatalom (authority) az adott egyén vagy csoport legitím ereje, amelyet a hatalomnak alávetettek részéről az önkéntes alárendelődés jellemez, és amely elvileg kizárja a testi kényszerítés tényleges alkalmazását.” (Farkas Zoltán: *A hatalom és az uralom fogalma, Politikatudományi Szemle, XX. évf. 2. szám, 32. o.*) És itt visszatulnánk az előzőekben, a szervezeti kultúrával foglalkozó részben megfogalmazottakra. A szervezeti kultúra láthatatlan elemei között szerepel a következő megfogalmazás: „a katonai fegyelem egyéni elhatározás (döntés) alapján történő vállalása, az önkéntes engedelmség az előjáróknak és feljebbvalóknak, tisztelet a társaknak”. Úgy gondolom ezzel elérkeztünk a hatalom egyféle „önkéntes” legitímálására a professzionális haderőben.

Természetesen a katonai szervezeti formációkban vannak parancsnokok és vannak vezetők, de véleményem szerint minden előjárói hatalommal felruházott katona a hierarchiában valamilyen szinten parancsnoknak tekinthető. A katonai életben, a mindennapokban, amikor egy időben, egy helyen két katona tartózkodik, egyikük vagy a magasabb rendfokozat, vagy a rangidősség okán előjárója, parancsnoka a másiknak, ennek minden felelősségével és jogkövetkezményével együtt.

A katonai életben a parancsnok különleges helyet foglal el. A parancsnoki tevékenységben, a tevékenység jellegéből következően a hatalmi viszonyok dominanciája sokkal erőteljesebben érvényesül, mint a társadalmi szféra más területein. A parancsnoki, vezetői tevékenység szigorúan egy személyi felelősséghez kötött. A hatalom gyakorlója, letéteményese a hadseregben a parancsnok.

A professzionális haderőn belül a döntési jogositványok, jogkörök magas fokon centralizáltak és alapjaikban erősen szabályozottak.

A szervezeten belüli kommunikációra a vertikális determináltság jellemző.

A szervezeti felépítés, az alá- és fölérendeltségi viszonyok, az egyes betöltött beosztásokhoz (pozíciókhoz) kötődő hatáskörök viszonylag jól áttekinthetők, ezáltal a szervezet tagjainak biztonságérzetét alapvetően garantálják, ugyanakkor erősen gátolják az egyéni feladat-megoldási módokat (elképzelések) tolerálását. Ennek esetleges negatív kockázatairól a szervezeti kultúrával foglalkozó részben szövegtünk. Természetesen tudomásul illik venni, hogy egy katonai szervezet alapfeladatára (alaprendeltetésére) történő felkészítése kiszámítható működést követel, és hosszú távú stabilitást biztosító reális stratégiai tervezést feltételez. Bár ez ellen hat, hogy elsősorban a kisebb európai haderők – korlátozott gazdasági erőforrásaik, továbbá a NATO-követelményeknek való valamilyen megfelelési kényszer miatt – egy-egy feladat(képesség)csoportha specializálódnak.

A katonai szervezetben végzett tevékenység magas szintű azonosulást feltételez az aktuálisan betöltött beosztással (adott pozícióval) és magával a szervezettel. A profeszionális haderőben az egyik legfontosabb tényezőként a hivatástudat jellemzi az uralkodó szemléletet. A katonai tevékenység sikerének záloga alapvetően a csapatmunka. A kollektív célok eléréséhez, a feladatok hatékony, eredményes végrehajtásához a magas színvonalú egyéni teljesítményen keresztül vezet az út.

Ennek megfelelően a katonai vezetés egyik alapvető célja: a katonák orientáltságának (motiváltságának) folyamatos fenntartása, tevékenységük (elsősorban a felkészítés és a kiképzés) megtervezése, megszerzése és koordinálása, és nem utolsósorban az ezekhez szükséges feltételrendszer megteremtése.

A katonai szervezetek centralizált szervezetek, ahol a hatalom egyetlen pontban összpontosul, a szervezeti egységek alárendeltek a központi hatalomnak, ennek megfelelően a központ dönt, az alárendeltek pedig végrehajtanak. A feladatok elosztása mereven, a hatásköri szinteken keresztül történik. Az ilyen szervezetek az irányítást erős központi funkcionális szervezetek kialakításával végzik, ezért a szakirodalom ezeket a szervezeteket vertikálisan integrált, „multidepartmentizált” szervezetnek nevezi. Ebben a szervezeti struktúrában a funkcionális vezetők egy szűk terület felett diszponálnak, így kockázatvállalásuk is csak korlátozott lehet. A meghatározó kérdésekben a felső vezetés dönt.

Ennek megfelelően a professzionális katonai szervezetek esetében a „leadership” vezetési stílus az uralkodó. A szakirodalom szerint ez az egyik, ha nem a legbonyolultabb vezetési forma, és a téma szakavatott ismerői (kutatói) között gyakran felmerül a kérdés: vezetői stílusról, vezetői szerepről vagy vezetői funkcióról beszélhetünk, amikor a leadership-tevékenységet tárgyaljuk. Általában a leadership értelmezésénél megállapíthatjuk, hogy elsősorban az emberi erőforrásra összpontosít (a vezető és alárendeltjei kapcsolatrendszerére koncentrálnak), továbbá a vezető azon képességét testesíti meg, hogy miképpen tudja alárendeltjeit (munkatársait) a kitűzött szervezeti célok megvalósítása érdekében befolyásolni, mozgósítani.

A szervezet felépítése, centralizált vezetése, kialakított (kialakult) szabályrendszere – mint már említettük – a szervezet tagjai részére csak korlátozott önállóságot biztosít. Elsődlegesen – ebből adódóan – elismerési kritériumnak a szabályrendszernek megfelelő tevékenységet, illetve a vezetés által kitűzött (meghatározott) célok eléréséhez, teljesítéséhez nyújtott hozzájárulás mértékét tekinti.

A katonai szervezet parancsnoki beosztásokat betöltő vezetőinek a szervezet előírja az alárendeltjeikről való „minden oldalú” gondoskodást, de ez a tevékenység alapvetően a feladat-végrehajtás érdekében jelenik meg. Az önkéntes hivatásos haderőben a viselkedési és magatartási normák egyrészt a szervezeti kultúra, másrészt a szabályrendszer által erősen meghatározottak, többé-kevésbé a magánszféra területére kiterjedően szabályozottak, melyet a szervezet rendszeresen ellenőriz és szükség esetén szankcionál.

A katonai szervezet, a katonai vezetés a biztonságos működés érdekében a kockázatok minimalizálására törekszik, ugyanakkor tevékenységéből adódóan rákényszerül kockázattal járó feladatok végrehajtására is, de ezt szigorúan szabályozott környezetben végzi. A hadseregek általában rossz konfliktustűrő képességgel rendelkeznek, és a kialakuló konfliktushelyzeteket jellemzően hatalmi eszközökkel igyekeznek kezelni (megelőzni), kialakulásukat követően pedig a konfliktuskezelésre a hatalmi módszereket részesítik előnyben. A professzionális katonai szervezetek azonban rendelkeznek egy sajátos, a szervezeti magatartás dimenzióival leírható emberi dimenzióval is. Ide tartozik az értékek, érdekek és szükségletek által meghatározott hit, elkötelezettség és bizalmi háló.

Összességében a jövő professzionális hadereje kialakításának záloga azon szervezeti kultúrát hordozó katonákon múlik, akik az átmeneti nehézségek ellenére képesek helytállni, képesek erkölcsi-etikai értékrendjüket, szakmai tudásukat átadni az újonnan belépő (csatlakozó) katonáknak, illetve hajlandók elviselni a remélhetően átmeneti nehézségeket és töretlenül képesek hinni a küldetésükben.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Bakacsi Gyula: Szervezeti magatartás és vezetés (2002) KJK, Budapest
 Csepeli György: A szervezkedő ember (2003) Osiris, Budapest
 Farkas Zoltán: A hatalom és az uralom fogalma (2011) Politikatudományi Szemle XX/2. 31-49.o.
 Gyimesi Gyula–Nagy Kálmán: A szervezeti kultúra értelmezésének nehézségei a katonai szervezetekben (2010) Nemzet és Biztonság 2010. május 39–48. o.
 Klein Sándor (szerk.): Vezetés- és szervezőpszichológia (2002) Edge 2000 Kft., Budapest
 Málóvicz Éva: Szervezeti kultúra és identitás (2004) SZTE GK Közleményei, JATE Press, Szeged 151–167.o.
 Pavlina–Komar (szerk.): Katonapszichológia (2007) Zrínyi Kiadó, Budapest
 Dr. Szabó János: Önkéntes haderő – szervezeti kultúraváltás (2006) Zrínyi Kiadó, Budapest

Dr. Helgert Imre nyá. ezredes:

A HŐSÖK TERE NEMZETI EMLÉKHELY

Ez év október 2-án lesz nyolcvan éve, hogy a Budapesten található Hősök tere megkapta a ma is ismert nevét. A tér életében a közelmúltban – függetlenül az évfordulótól – fontos változás történt. A 2011. évi CXLIX. törvény (amelyet az Országgyűlés az év végén fogadott el) a Hősök terét az arculatát meghatározó Múcsarnokkal, a Szépművészeti Múzeummal, a Millenniumi emlékművel és a Hősök emlékkövel¹ együtt nemzeti emlékhellyé² nyilvánította. A Hősök tere emlékműgyűjtése felidézti a magyar nemzet ezeréves történetét, emléket állít a nemzet ismert és ismeretlen hőseinek. A tér az elmúlt nyolcvan esztendőben számtalan fontos, nemzeti identitást formáló esemény helyszíne³ volt, amiért az Országgyűlés hazánk tizenegy nemzeti emlékhelye közé emelte.

A Millenniumi emlékmű félköríves oszlopocsarnoka, ??? előterében álló korinthiszi oszlop, a talapzatára helyezett Árpád és vezértársai lovas szobrával, a honfoglalásnak állít emléket. A 36 méter magas obeliszk csúcsán látható – a Szent Koronát és az apostoli kettős keresztet tartó – Gábrriel arkangyal szobra⁴ a Szent István-i államalapításra emlékeztet.

Wekerle Sándor miniszterelnök 1894 októberében nyújtotta be az Országgyűlésnek az emlékmű készítéséről szóló előterjesztését⁵, amelyben megfogalmazta: a „keresztény alkotmányos királyság” (az államalapítás) megörökítésénél felhasználandó Szent István legendájának azon része, amely szerint Gábrriel arkangyal megjelenik Szilveszter pápa álmában, s koronát ad át neki, mondván, az „...szánva van azon pogány nép fejedelmének, akinek követői másnap megjelennek Szent Péter trónja előtt azzal a szándékkal, hogy a kereszténységet felvéve az alkotmányos királyságot megalapítsák...” Szent István koronáját valóban II. Szilveszter pápa adományozta, amely tény felhasználta a legenda is. Az emlékmű központi alakja tehát a magyar királyság megalakítását és függetlenségét szimbolizálja, mivel István hatalma (a magyar államiság) az Úrtól kapott koronával nem földi hatalomtól, hanem Istentől származik.

A honfoglaló vezérek szoboregyüttesét közrefogó két negyedíves oszlopocsarnokban elhelyezett 14 szobor hazánk történelmének ismert hőseit formázza – Szent Istvántól Kossuth Lajosig. Az alattuk lévő dombormű a megörökített személy életének egy-egy fontos eseményét ábrázolja. Az oszlopocsarnok tetején látható négy szoborcsoport – amely a „Munka és Jólét”, a „Tudás és Dicsőség”, valamint a „Háború” és a „Béke” allegorikus megfogalmazása – a magyar nép dolgosságát, tudását, hősi harcait idézi.

A honfoglaló vezérek szoborcsoportja elé elhelyezett Hősök emlékköve, amely egy jelképes sírt formáz, a magyar nép ezeréves történelme és szabadságküzdései alatt elesett sok millió névtelen hős emléke előtt tiszteleg. Ez az egyszerű alkotás sugallta a tér mindmáig megőrzött nevét.

MILLENNIUMI EMLÉKMŰ – KÉSŐ ROMÁN STÍLUSÚ TERV

Az emlékműgyűjtés – a nemzeti emlékhely – így a világon sehol nem található kompozíció alkotva állít emléket a magyar nemzet ismert és ismeretlen hőseinek.

A tér, amely nemcsak Budapestnek, de hazánkban is az egyik legszebb közttere, a változó politikai rendszerek alatt is mindig megtarthatta tiszteletet parancsoló nevét. Az itt lévő emlékművek üzenetét ugyan többször is igyekeztek átfogalmazni, de a tér nevét, meglepő módon, egyik politikai berendezkedés sem módosította.

A terület a Magyar Frontharcos Szövetség⁶ 4. Országos Találkozásán – 1932. október 2-án – kapta a máig megtartott nevét. A névadásról a főváros vezetése másnap falragaszokon közreadott közleményben tájékoztatta a lakosságot, amelyet tanulságos felidézni:

„Tudomására adom Budapest Székesfőváros közönségének, hogy az Andrássy út végén, az Ezredéves emlékmű és a Névtelen hősök emlékköve előtt elterülő térség a tegnapi naptól kezdődőleg a Hősök tere nevet kapta.

Ez a névadás a világháború milliányi hőseit hívja emlékezetünkbe, ez a térvadás a hősök tiszteletének teremteljes jelleget otthont az ország fővárosában. Mindenükért küzdöttek és mindenüket feláldozták, megilleti őket, hogy minden magyar a le nem rótt hála néma tudatával tekintsen feljűk és minden polgár, aki a Hősök terére lép, csendes magába szállással emlékezzék meg tartozásáról, legyen lélekben egészen az övék és a múltba nézve idézze fel tetteiket.

Felkérek minden polgárt, minden magyart, hogy a Hősök terére érve, szenteljen egy meg-

FERENCZI ISTVÁN EMLÉKMŰTERVE

értéssel teli pillantást a világháború magyar harcainak és a Névtelen Hősök emlékköve előtt, mint a nemzeti kegyelet megszentelt helyén, a tiszteletadás külső jelével, kalaplevéve tegyen bizonyosságot a hősök életművének megbecsüléséről és vallja magát egyútté tartozónak azokkal, akik habozás és kétség nélkül állottak sorba a nemzet életéért, a nemzet jövőjéért!⁷

A tér az itt elhelyezett (Névtelen) hősök emlékkövével, a főváros vezetésének korabeli megfogalmazása szerint tehát „...a hősök tiszteletének teremt jelképes otthont...”, „...a nemzeti kegyelet megszentelt helye...”, ahol minden magyar „...a tiszteletadás külső jelével, kalaplevéve tegyen bizonyosságot a hősök életművének megbecsüléséről...”. Nemes gondolatok, amelyeket mára elfeledtünk. Az elmúlt években a napilapokban nemegyszer találkoztunk felháborodott olvasói véleményekkel a téren gördeszkázó fiatalok és mások – a helyhez méltatlan – viselkedése miatt.

A HŐSÖK EMLÉKKÖVE – A MAGYAR NEMZET ISMERETLEN HŐSEINEK JELKÉPES SÍRJA

Az Árpád fejedelem és honfoglaló vezértársainak lovas szobra előtt elhelyezett emlékmű – a Hősök emlékköve – a mai formáját 2001-ben, a Szent István-i államalapítás ezeréves évfordulója alkalmából szervezett millenniumi évben nyerte el. E döntésben meghatározó szerepe volt Nemeskürty Istvánnak⁸, a rendezvénysorozat kormánybiztosának.

A felújított emlékkövet immár kovácsoltvas kerítés óvja. A hősök emléke előtt tisztelgő alkotás egyszerű, dísztelen. Ez a puritán forma méltó a névtelen (ismeretlen) hőskökhöz.

Méltóságát a mögötte lévő, a magyar nemzet ezeréves történelmét idéző emlékmű adja. Az emlékkő alatt nincsenek katonahamvak, ezért nem is nevezzük az ismeretlen katona sírjának.

A sírfedőlapot formázó alkotás Andrassy út felé eső oldalán ez a rövid mondat olvasható: „Hőseink emlékére”. Egyszerű, sokat kifejező szavak, amelyeknek üzenete egybecseng az emlékkő elkészítéséért küzdő korabeli polgárok gondolataival, s emlékezik nemcsak az újabb (második) világháború és a levert forradalom (1956) hőseire, de történelmünk valamennyi ismeretlen (névtelen) hősére is. Az emlékmű tiszteletet parancsoló üzenetében immár benne foglalhatik mindazok emléke, akik a múltban tanúsítottak hősiek helytállást, s azoké is, akik a magyar nemzet szolgálatában a jövőben áldozták majd életüket, s ezáltal adják tanújelét bátorságuknak.

Az emlékkő tiszteleg a magyar nemzet függetlenségi harcaiban és szabadságküzdelmeiben életüket áldozó ismeretlen milliók előtt. Mindazok jelképes sírja, akiknek nevét nem jegyezte fel a történelem, akiknek alakja nincs kőbe vésvé, bronzba öntve, és nevüket nem őrzik utcák s terek, ismeretlenül, nyomtalanul elnyelte őket a csataterék tömegsírja.

Az emlékmű tiszteleg a jelen s a jövő katonai önfeláldozása előtt is: az Irakban, Afganisztánban, Grúziában a közelmúltban elesett⁹, s a világ veszélyzónáiban szolgálatteljesítés közben meghalt és a jövőben életüket áldozó katonák emléke előtt. Emlékezett a magyar haza minden hős polgárára. A helytállásra szükség van ma is és szükség lesz a jövőben is, s csak remélni tudjuk, hogy ritkán lesznek áldozatok.

Lépjünk vissza az időben. A Hősök emlékkö-

vét és a Millenniumi emlékművet¹⁰ Horthy Miklós kormányzó, a kor előkelőségei, valamint a diplomáciai testületek képviselői jelenlétében, katonai tiszteletadás mellett avatták fel¹¹ 1929 májusában. A világháború vér- és területvesztése után a jelenlévők figyelmére akkor azonban már az új alkotás, a Hősök emlékköve felé irányult. Az elhangzó beszédek elsősorban a világháborús helytállásról szóltak. A nagyszabású ünnepségre kirendelték a főváros helyőrségének teljes katonaaállományát. A rendezvényt a filmhíradó is megörökítette¹². A főváros zászlódszobában úszott, mindenhol hatalmas tömeg hullámozott. A vezénylő parancsnok jelentését a kormányzó fogadta. Az ünnepség szónoka Bethlen István gróf, miniszterelnök és Budapest polgármestere, Sipőcz Jenő volt. Az emlékmű leleplezésekor megszólaltak a főváros harangjai, a tüzérség Gellért-hegyen elhelyezett ágyúí díszsortüzet lőttek. A rendezvény végén, a díszmenet elején a ludovikások meneteltek, s őket követték a további kötelékek.

A korabeli városparancsnoksági parancs¹³ tükrözi a kirendelt erők nagyságát és ezzel összefüggésben az esemény fontosságát. A díszmenet sorrendje:

Gyalogság: Ludovika Akadémia, 1. honvéd gyalogezred, 2. honvéd gyalogezred, műszaki csapatok.

Tüzérség: Ludovika Akadémia ütege, 1. honvéd tüzérosztály, Budapest Légy¹⁴. Parancsnokság, 1. honvéd lovas tüzérosztály.

Lovasság: a Ludovika Akadémia lovas szakasz, 1. h. huszár ezred¹⁵.

A katonai kötelékek alapján joggal mondhatjuk, hogy a tisztelgő felvonulás felért egy díszszemlével.

A polgárok kezdeményezésére többéves küzdelem után elkészült emlékmű hatalmas – 6,5 méter hosszú, 3 méter széles, 1,5 méter magas – 47 tonna súlyú monolit kőtömb volt, amelyet egy félköríves mélyedésben a tér szintje alatt helyeztek el. Az emlékkövhöz két lépcsőn lehetett lemenni. Az alkotás, a tervezői elgondolás szerint, egy sírfedőlap volt, amelynek tetejére stilizált kardmarkolatra emlékeztető keresztet vésték, amelyet I. András királynak a tihanyi apátság altplomában található sírján lévő keresztből formáztak. Az emlékmű alatt nem helyeztek el katonahamvakat. Az alkotók tudatosan kerülték a máshol már meglévő (pl. Párizsban az Ismeretlen katona sírja)¹⁶ formák másolását. A kő Andrassy út felőli oldalára a világháború évszámait 1914–1918, míg a honfoglaló vezérek felőli részébe „Az ezredéves határokért” feliratot vésték.

A világháború névtelen hősei előtt tisztelgő emlékmű elkészítéséért évekig küzdő, a polgárokat mozgósító *Újság* című napilap az avatás után megjelent számában (1929. május 28.) az emlékkő üzenetét így összegezte: „A névtelen katona sírja az Ezredéves emlékmű lábánál, mily hatalmas szimbóluma a magyar nemzet történetének. Ezer év óta mennyi vér, mennyi könny áztatta ezt a földet, amelyet szentté avatott a nagynevű férfiak és a névtelen hősök önfeláldozása. Egekig tornyosuló diadalok és poklokig sújtó szenvedések az útjelzői a magyar nemzet honszerző, honfenntartó küzdelmeinek. (...) A millenáris emlékmű talpazatáról történelmi alakok pillantanak le a névtelen hősök sírjára. Mindvalamennyi a túlvilág távlatából

2001-ES FOTÓ DÍSZŐRŐKKEL

is ráismer azokra a névtelen milliókra, akiknek véres emléke odakapcsolódik az ő emlékhöz, az ő nevékhöz. S a hatalmas gránittömb alól névtelen százvezrek megdicsőült szelleme emelkedik a magasba, ezer esztendő hősiességének bizonyításául.”

Az ünnepi méltatás a magyar történelem valamennyi névtelen (ismeretlen) hőse előtti tisztelgés szándékát tükrözi. Az alkotók megfogalmazásában a világháború áldozataira gondolva, a nemzet történelmént idéző környezetben, ezer esztendő ismeretlen (névtelen) hőseinek jelképes sírja lett az új emlékmű. Ezt a gondolatot testesíti meg a 2001-ben felújított emlékkő is.

Megismerve a Hősök emlékköve utókornak szóló üzenetét, tekintsük át röviden születése történetét. A világháborúban elesett katonák emléke megőrkítésének igénye már a küzdelem első évében, 1914-ben megfogalmazódott. Mégis csak 1929-re készült el az országos (központi) emlékmű, a Hősök emlékköve, amelynek elkészítéséért már az 1920-as évek elején indult tömegmozgalom. A megvalósulásig eltelt viszonylag hosszú idő is tükrözi, hogy a közakarat és a kormányzati szándék találkozására ellenére sem volt könnyű egyezsége jutni az ország központi hősi emlékműve formájáról és elhelyezése helyszínéről.

Az első világháború hatalmas emberáldozatot követelt¹⁷ a magyar nemzetől. A kezdeti lelkesedés után hamar bekövetkezett a döbbenet, s elgondolások születtek emlékművek létrehozására. Már 1914 novemberében az Országos Iparművészeti Társulat pályázatot hirdetett a harcokban elesett katonák emlékeit megőrkítő alkotások elkészítésére, majd 1915-ben megalakult a Hősök Emlékét Megőrkítő Országos Bizottság.

1917-ben az Országgyűlés törvényt alkotott (VII. törvénycikk) a hazáért életüket áldozó katonák emlékének megőrkítéséről¹⁸, amelynek alapján minden településnek anyagi erejéhez mérten, méltó módon kellett megemlékeznie azokról, akik életüket adták a honért. E törvénynek tudható be, hogy még napjainkban is, hazánk szinte valamennyi településén találunk első világháborús emlékművet – hol szobrot, hol emléktáblát.

1921-ben a Magyar Hadviseltek Országos Gazdasági Szövetsége, a külföldi példák nyo-

mán¹⁹ kezdeményezte, hogy állítsanak nagy-szabású országos emlékművet a „névtelen katonának”. A kezdeti lépések után 1922-ben mozgalom indult a központi emlékhely kialakításáért. Az elgondolást gróf Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter is felkarolta. Egyetértésével a Magyar Országos Képzőművészeti Tanács 1924 márciusában pályázatot írt ki az emlékmű tervének kialakítására. A beérkezett 160 pályaműből a bírálóbizottság az első díjban gróf Bánffy Miklós tervét részesítette.

Bánffy a síremléket a Gellért-hegy Dunára néző oldalán kívánta elhelyezni. Elgondolásában a hegyet hetven méter szélességben és megfelelő magasságban, két terasz és az odavezető lépcsősorok kialakítására megbon-tották volna. A felső teraszon a meredek hegyfalba bevájt félkör alakú boltzatba Bánffy úgy szándékozott befaragtatni az ismeretlen katonát tíz méter hosszú szarkofágját, hogy az félig a szabadban álljon. Az alkotó az alsó teraszon – szintén a hegy anyagából – egy oltárt akart kialakítani.

A pályázat fordulatot hozott az emlékmű elkészítésének ügyében. Az eredményhirdetést követően a közvélemény egyre inkább foglalkoztatta a központi emlékhely sorsa. A véleményeknek az *Újság* című napilap adott hangot. Korabeli számaiban rendszeresen jelentek meg a témával kapcsolatos írások és olvasói hozzászólások. A napilapban vitatták meg először az új elképzelést, amely szerint „... maga az ajánlat, hogy az emlékmű az ezeréves emlékmű előtt legyen, olyan értékes, hogy más erre alkalmas és értékes helyet nem is lehet-nénk...”²⁰

A közvélemény nyomására a végleges döntés meghozatalába bekapcsolódott a főváros Képzőművészeti Bizottsága, és tájékoztatást kért a kultuszminisztériumtól a Gellért-hegyre tervezett alkotás kivitelezésének helyzetéről. Az 1926 elején kelt válaszból kiderült, hogy a Bánffy-terv gipszmintái elkészültek, valamint folyamatban volt a megvalósítási terv és a költségvetés összeállítása. A fővárosi illetékes bizottsága újratárgyalta az ügyet, s figyelemmel a köz véleményére, kezdeményezték a kultuszminiszternél az emlékmű Árpád fejedelem szobra előtti elhelyezését. Az előterjesztéssel a miniszter egyetértett. Újabb pályázatot már

nem írtak ki, a terveket Kertész K. Róbert²¹, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium művészeti ügyosztályának vezetője készítette el. A kivitelezést Lechner Jenő²² irányította.

Áttanulmányozva az *Újság* napilap korabeli számaait, a megjelent írásokban nem lelhető fel olyan törekvés, hogy az emlékmű alá helyezzenek el katonahamvakat. Ezt bizonyára tudatosan kerültk, hisz az ismeretlenkatonasírokat a győztes hatalmak alakították ki. Abban is egyetértés volt, hogy a háború névtelen hőseit az tiszteli meg igazán, ha az emlékükre készített országos (központi) emlékművet az Ezredéves emlékmű elé helyezik.

Az emlékkő avatására 1929. május 26-án, a Hősök Emlékünnepén került sor. Az elkészült emlékmű egyszerű, puritán alkotás volt, épp-úgy, mint napjainkban. Az új emlékmű és a tér helyszíne lett az államélet protokolláris megnyilvánulásainak, elhelyezték rajta koszorúikat az érkező külföldi államférfiak. Ugyanakkor tisztelegtek a hősök emléke előtt az egyszerű emberek is. Minderről fénykép- és híradófelvételek sokasága maradt az utókorra.

A második világháború után a múltidéző tér katonai díszszemlék, május 1-jei felvonulások, politikai nagygyűlések helyszíne volt, s így a berendezkedő kommunista hatalom számára az emlékkő által közvetített érték zavaró lett: az alkotást eltávolították.

Sztálin halála (1953) után a Szovjetunió érdekszférájába tartozó országokban is megindultak – igaz, lassan – a változások. Hazánkban elkezdődött az az erjedés, ami végül 1956. október 23-án a forradalom és szabadságharc kitöréséhez vezetett. A nemzeti értékek keresése közepette napirendre került az emlékmű ügye. A védőernyőt a Hazafias Népfront biztosította. Évtizedekig ennek a tömegszervezetnek a feladata volt az „érdekek harmonizálása”, a párton kívüli tömegek összefogása. A népfront égisze alatt helyezték el az új emlékművet 1956 tavaszán.

Az emlékművet Gebhardt Béla²³ tervezte, amely ugyanúgy egyszerű monolit kőtömb volt, mint elődje (4,5 méter hosszú, 2,4 méter széles, 0,5 méter magas), s a tetejére a következő feliratot vészték: „A hősök emlékének, akik népünk szabadságáért és a nemzeti függetlenségért áldozták életüket.” Az új kialakításban a kovácsoltvas láncsal körülvett emlékmű a tér szintje fölé került.

Az emlékkövet az április 4-i rendezvények részeként, katonai tiszteletadással avatták fel.²⁴ Az ünnepségen az avatóbeszédet Mihályfi Ernő, a Hazafias Népfront Országos Tanácsának elnöke mondta. A rendezvényen jelen voltak a kormány és a Magyar Dolgozók Pártja (a kommunista párt) vezetői (Rákosi Mátyás első titkár vezetésével). A következő évtizedekben az alkotás újra az állami, protokolláris rendezvények (koszorúzások) helyszíne volt.

Az emlékmű történetében az újabb fordulat az ezredfordulón megszervezett millenniumi év hozta. Felújították a Millenniumi emlékmű oszlopcsarnokát és szobrait, egyidejűleg a rendezvényeket koordináló kormánybiztos kezdeményezésére, a Budapest Galéria irányításával átalakították a Hősök emlékkövet.

E sorok írójának, még a millenniumi évben, volt szerencséje szót váltani a felújításról Nemeskürty Istvánnal, valamint Szilágyi And-

rással, utóbbi a Budapest Galéria²⁵ részéről irányította a munkálatokat. Elhangzott: az emlékmű eredeti formájában, a tér szintje alá történő visszahelyezésben is gondolkodtak. Végül elvetették azt a megoldást, s kialakult az alkotás jelenlegi formája, mely megoldással erőteljesebben kívánták megjeleníteni az első emlékkő által közvetített üzenetet.

A tervezői szándék szerint az emlékmű köré elhelyezett kovácsoltvas kerítés hangsúlyosabb, méltóságteljesebb megjelenést biztosít az emléksírnak, másrészt védi az emlékművet (gondoljunk a gördeszkásokra), ugyanakkor nem bontja meg a tér egységét. A kerítés vonalát úgy alakították ki, hogy az a honfoglaló vezérek felé nyújtottabb. Ezáltal szándékoztak biztosítani, hogy legyen elegendő terület – amennyiben a díszőrség visszaállításáról döntés születne – a katonák időjárás elleni védelmét biztosító építmények (a tér jellegébe illő őrbódé) elhelyezésére (a Hősök emlékkövével évekig kétfős díszőrség állt, amit aztán tisztázatlan okból megszüntettek)²⁶. Az emlékmű Andrassy út felőli homlokzatának felirata – „Hőseink emlékére” – egyértelműen kifejezi, hogy a jelképes sír történelmünk valamennyi ismeretlen hőse előtt tisztelg, ugyanakkor nagyobb távolságból is jól olvasható.

Az emlékkő e formában történt visszaállítása összhangban van az elkészítéséért egykor küzdő polgárok elképzelésével. A tér emlékművei együtt tisztelgnek történelmünk ismert és ismeretlen hősei előtt.

El lehet tündönni azon, milyen lenne a Gellért-hegyen álló műalkotás, ha gróf Bánffy terve megvalósul – bizonyára monumentális. Az egykori és ma is meglévő Hősök emlékköve egyszerűségében igazán nagyszerű, amelynek üzenete megértését a korabeli gondolatok segítik: „A mi országos hősi emlékművünk Árpád vezér előtt, ezer év nagy magyar királyainak körében emlékeztet bennünket. Az ezer magyar esztendő arcvonalának harcosai mind együtt vannak itt a magyarok elmúlhatatlan szeretetében. A tatárjárás elesettjei, a mohácsi vész és minden török háború hősi halottai, a kuruc és negyvennyolcas szabadságharcaink hős vitézei, a világháború vértanúi mind ott lángholnak lelkükkel a Hősök emlékköve felett. (...) Porladnak ezer év hősei mindenütt Magyarországon, ahová csak lépünk. Miért szakítottuk volna ki az ezer esztendő hősi halottaiból a világháború elesettjeit?”²⁷

Az emlékművek némák. Rajtunk áll, hogy megértjük-e az üzenetüket.

A MILLENNIUMI EMLÉKMŰ – A MAGYAR NEMZET TÖRTÉNELMÉNEK MEGŐRÖKÍTŐJE

A magyar nemzet történelmét és nagyságát tükröző emlékművek készítésére az első elképzelések már a reformkorban megszülettek. A nemzet ezeréves küzdelme és kiemelkedő személyiségei előtt tisztelgő alkotás elkészítéséről azonban csak 1896-ban alkotott törvényt az Országgyűlés, s az emlékművet 1929-ben avatták fel. A megvalósításig eltelt hosszú idő mutatja a feladat nagyságát. Abban egyetértettek a témával foglalkozók, hogy a múltat „dicső emlékek elkészítésével” be kell mutatni, de a megvalósulás mikéntjéről, az alkotások helyéről eltértek a vélemények.

A sok-sok elképzelést bemutatni lehetetlen.

NEMZETI EMLÉKHELY

Néhányról szólok csupán. Az 1830-as évek végén Ferenczy István (19. századi szobrászművészetünk jeles képviselője) a Hunyadi-család tagjainak megmintázásával kívánta elkészíteni emlékszobrát²⁸. Figyelemre méltó a Mátyás királynak emléket állító elképzelése, amelyben a király lovon ülő alakját sírkamrárt mintázó talpazatra kívánta helyezni. A talpazatban – belül – az uralkodó mellszobrát, míg a falakon az élete fontos eseményeit ábrázoló domborműveket szándékozott elhelyezni. (A megvalósult Millenniumi emlékmű szoborgalériájában, a szobrok alatt, szintén látunk egy-egy domborművet, amely a megmintázott személy életének egy fontos eseményét mutatja be.)

E kérdéssel a „legnagyobb magyar”, gróf Széchenyi István is foglalkozott. 1843-ban megjelent *Üdvölcde* című munkájában összegezte elképzeléseit a Gellért-hegyen megépítendő panteonról, amely a múlt nagyjainak emléket állító szobrok helye, egyben jeles személyek végső nyughelye lett volna, ahol az utókor leróhatta volna tiszteletét és kegyeletét.

A tervek továbbgondolását, esetleges megvalósítását a szabadságharc és az azt követő megtorlás évei, évtizedei megakadályozták. A kiegyezés után Pest város tanácsa már 1868-ban foglalkozott a honfoglalás megünneplésének tervével. E témában – 1873-tól – az egyesített főváros tanácsa számos előterjesztést tett az Országgyűlésnek. Budapest építészeti rendezési terveiben is keresték egy emlékmű méltó helyét. Már az 1870-es években megfogalmazták a Sugár – a későbbi Andrassy – út és a Városliget találkozásánál az Árpádot ábrázoló alkotás elhelyezésének lehetőségét.

Az idő előrehaladtával a honfoglalás megünneplésének ügye a kialakuló polgárságot és az országgyűlési képviselőket is egyre inkább foglalkoztatta. A főváros előterjesztésére a képviselőház először 1882-ben tűzte napirendre az ezeréves évforduló kérdését. Ekkor Göndöcs Benedek²⁹ pusztaszeri apát és képviselő az elsők között szorgalmazta, hogy „...hazánk évezredes fennállásának emlékéért, olyan nagyszerű műalkotás által kell megőrkítenünk, mely méltó legyen majd Magyarországot dicsőségeséhez.”³⁰

Ugyanazon évben a Magyar Mérnök és Építészegylet pályázatot írt ki a magyar nemzet múltját megőrkítő panteon elkészítésére. Az első díjat Czigler Géza építész nyerte el, akinek terve összhangban állt Széchenyi elképzelésével. Ő az épületet a Gellért-hegyen szándékozta megvalósítani. Elgondolásában a panteon főcsarnoka az abban elhelyezett szobrokkal és festményekkel az ország ezeréves fejlődését mutatta volna be, míg az épület oldalcsarnokaiban nevezetes államférfiak szobrai kívánta felállítani.

A képviselők – mint az Országgyűlés korabeli jegyzőkönyvei tükrözik –, számos alkalmal foglalkoztak Árpád emlékének megőrkítésével. Wekerle Sándor miniszterelnök először 1893 végén, az Országgyűlésnek benyújtott előterjesztésében adott hangot annak, hogy az ezredéves ünnepek méltó részét képezné a magyar állam megalapítását, a nemzet történelmét jelképező szobrok elkészítése, vagy ha az addig nem lehetséges, az építést elrendelő határozat elfogadása. Mint láttuk, csak ez utóbbira futotta az időből. Az országgyűlés az 1896-ban kihirdetett VII. törvényekkel rendelkezett a honfoglalás ezredik évfordulója alkalmából készülő művekről.³¹ (Az évfordulóról a Városligetben, ugyanabban az évben, nagyszabású „Ezredéves Országos Kiállítással” emlékeztek meg, amelyet az uralkodó nyitott meg).

A parlament honfoglalási ünnepeket előkészítő millenniumi bizottsága mellett a miniszterelnök személyesen is foglalkozott az ügygel. Ő kérte fel Schickedanz Albert³² építész és Zala György³³ szobrászt az emlékműtervek elkészítésére. (Ők ketten már dolgoztak együtt. Az ő munkájuk a budavári Díszterem 1893-ban felállított, mindmáig látható Honvéd-emlékmű³⁴.)

Schickedanz az emlékmű építészeti formájára több változatot is készített. Volt olyan, ami a berlini Brandenburi kaput idézte, de volt késő román kori és késő gótikus formákat tükröző tervváltozat is. A végül elfogadott és megvalósult emlékmű klasszikus oszlopsora³⁵ a rajta álló királysobrokkal és az elé elhelyezett magányos oszloppal³⁶, amin Árpád és vezértársai, valamint Gábor arkangyal látha-

tó, monumentális hatású, jól illeszkedik a teret határoló Múcsarnok és Szépművészeti Múzeum ugyanazon stílusú épületeihez. (A megálapítás Lyka Károly neves művészettörténész gondolatainak összegzése).

Nem kevés gondot okozott a szobrászati megoldás kialakítása. Az első változatokban a szoborgaléria előtt lévő oszlopon még Hungária monumentális nőalakja volt, aminek helyére, az országgyűlési viták eredményeként – a monda alapján – Gábrriel arkangyal mint az államalapítás szimbóluma került. Nehéz volt megállapodni abban is, mely személyek szobra kerüljön az emlékműre. Nyilván (az uralkodóház érzékenysége miatt) a magyar szabadságküzdelmek alakjait nem lehetett elhelyezni, így a megvalósult változat 14 szobrából 9 magyar királyt és 5 Habsburg uralkodót formázott.

A tervezés idején sok támadás érte az alkotókat, ami érthető, hiszen számukra a megbízás hírnevet és komoly jövedelmet hozott. Az emlékmű megvalósítására az Országgyűlés 802 000 forintot hagyott jóvá. Ennek nagyságát csak akkor érzékeljük, ha tudjuk, ugyanekkor az Andrássy út alatt húzódó villamosvasút 2,5 km-es nyomvonalának kivitelezésére 3,6 millió forint állt rendelkezésre. A parttalan vitákat végül a miniszterelnök határozott kiállása akadályozta meg.

Először Gábrriel arkangyal közel öt méter magas szobra készült el, ami nagy tetszést aratott, s 1900-ban a párizsi világkiállításon nagydíjat kapott. E mű került először a helyére 1901-ben. Zala György egyedül nem győzte a szobrok elkészítését, így egy-egy király megformálására szobrásztársainak is adott megbízást. A megvalósulás tervezett határidejére – 1905-re – csak az építészeti munkák, valamint Gábrriel, Árpád és vezéreinek alakjai, a négy allegorikus szobor és néhány király alakja volt készen. Az emlékműegyüttes a maga teljességében 1929-re készült el. (Zala Györgyöt az avatás napján a kormányzó kitüntette).

Az emlékművet a történelmünk viharai sem kímélték. 1918 novemberében a háborúból kiábrándult tömegek a szobrok egy részét összetörték, a Tanácsköztársaság alatt pedig vörös drapériával vonták be, melyet a „Világ proletárjai egyesüljetekek” felirat díszített. A második világháborúban az oszlopcsarnokot bombatalálat érte, bal oldali része megsemmisült. A háború után a berendezkedő kommunista hatalom egyes képviselői felvetették a szoborgaléria megsemmisítését, de végül győzött a józan ész, és felújították. Csupán a Habsburg uralkodók szobrát cserélték ki – helyesen –, történelmünk szabadságküzdelmei vezetőinek szobraival³⁷.

A Millenniumi emlékművet és a Hősök emlékkövét a közelmúltban (1996 és 2001 között) mind építészileg, mind szobrászati-lag teljeskörűen felújították³⁸. Ekkor azonban szobrot nem cseréltek. A szoborgaléria immár változatlan formában emlékeztet a magyar nemzet első ezer évére.

A megszépült emlékműveket katonai tiszteletadás mellett 2001. augusztus 18-án, az államalapítás ünnepe és a Millenniumi év lezárása alkalmából rendezett ünnepségen adták át Budapest és az ország lakosságának. A rendezvényen Rockenbauer Zoltán, a nemzeti kulturális örökség minisztere mondta

a köszöntőbeszédet, amelyből idézek néhány figyelemre méltó gondolatot: „A magyar történelem csodálatos nagy szerű pillanatokkal és nekünk újra megadott az igaz emlékezés kegyelme, az ünnepség méltósága. Olykor egészen új gondolatokkal és tettekkel, máskor a régi megélésével. (...) Ma joggal érezheti bárki, hogy a megújuló hitet, életkedvet, a nemzeti büszkeséget érdemes a fejlődés szolgálatába állítani. És van magyar jövő és van hozzá szükséges hősiesség. Miként mindig volt ezer éve. S így reményünk van: az újabb ezer esztendőhöz elegendő.”

IRODALOMJEGYZÉK

Dr. Helgert Imre – Vass Jenő (szerk.): „A Hazáért”. A Magyar Honvédség múltja és jelene 1848–2004. Szaktudás Kiadó, Budapest, 2006.

Az Ezredéves Magyarország és a Millenniumi kiállítás. Budapest, 1896.

Gábor Eszter: Az ezredéves emlék – Schickedanz Albert millenniumi koncepciójának kialakulása. Művészettörténeti Értesítő, 1983. 4. szám.

Gerő András: A millenniumi emlékmű. Corvina Kiadó, Budapest, 1990.

Göndöcs Benedek: Pustaszor és az ezredéves ünnepély. Budapest, 1883.

Helgert Imre – Négyesi Lajos – B. Kalavszky Györgyi: Nemzeti emlékhely a Hősök tere. Szaktudás Kiadó, Budapest, 2002.

Helgert Imre: A Budapesti Honvédhelyőrség Parancsnoksága 1849–1999, Zrínyi Kiadó, 2000.

Képviselőházi irományok XII. kötet. Országgyűlési Könyvtár iratai, 1894.

Kőváry László: A millennium lefolyásának története és a millenáris emlékkalkotások. Atheneum, Budapest, 1897.

Rózsa Péter: A millenárium és a honalapítás emléke. Budapest, 1880.

Újság című napilap 1925–1929. évi számai

¹ A téren lévő emlékműegyüttes neve az idők folyamán változott. A Millenniumi emlékművet – mivel az elkészítéséről az Országgyűlés a honfoglalás ezredik évfordulója alkalmából hozott döntést – először Ezredéves emlékműnek nevezték. A Hősök emlékkövérl is többféle elnevezést találunk, így Ismeretlen Katona emlékműve, Névtelen Katona sírja, Névtelen Hősök emlékköve, Hősök emlékköve. Ugyanakkor, már az avatási koszorúzási rend (1929 májusában) Hősök emlékköveként nevesíti. Ezt a formát vette át – helyesen – a 2001. évi LXIII. törvény is. ² A 2001. évi LXIII. törvény értelmében a Hősök tere emlékműegyüttese nemzeti emlékhely volt. 4. § (2) bek. „A Magyar Köztársaság Országgyűlése a Millenniumi emlékművet és a Hősök emlékkövét Nemzeti Emlékhellyé nyilvánítja.” E törvény azonban nem tisztázta az emlékhely fogalmát. A 2011. évi CXLIX. törvény a 7. § 27. bekezdése értelmében nemzeti emlékhelyé az a nemzet történelmében meghatározó jelentőséggel bíró helyszín válhat, amely a „nemzet önképében kiemelkedő fontossággal bír”, va-

lamint a magyar és az ország területén élő más nemzetiségek összetartozását erősíti. A nemzeti emlékhellyé nyilvánításról az Országgyűlés dönt. A törvény mellékletében 11 helyet sorol e kategóriába, köztük a Hősök tere. A törvény melléklete szerint az „... Állatkerti út tengelye, az Állatkerti körút tengelye, a Millenniumi emlékmű mögött vezető út tengelye, az Olof Palme sétány tengelye, valamint a Dózsa György út tengelye által lehatárolt része a nemzeti emlékhely”. Tehát az ezen belül eső épületek és emlékművek az emlékhely részei. Katonának lényeges az, hogy a pákozdi Katonai Emlékparkot is e kategóriába sorolta a jogalkotó.

³ A téren zajló eseményeket felsorolni lehetetlen. Az idők folyamán búcsúztatták itt a nemzet nagy halottait, szerveztek a Hősök tere állami, egyházi és politikai rendezvényeket. Mindezeket sok-sok képpel mutatja be a „Nemzeti emlékhely a hősök tere” c. kötet (lásd felhasznált irodalom).

⁴ Gábrriel arkangyal alakját a szocializmus időszakában a győzelem szimbólumaként aposztrofálták. Számos írásban így találkozunk vele. A Budapest Lexikon 1993. évi kiadása így fogalmaz: „Középpontjában egy 36 méter magas kőoszlopon a győzelmet szimbolizáló Gábrriel arkangyal bronzszobra áll.” A korabeli miniszterelnöki előterjesztés világosan fogalmazott, abban szó sem volt semmilyen győzelmi szimbólumról!

⁵ Képviselőházi irományok XII. kötet, „Melléklet az 585. számú iromány”, 366. o., Országgyűlési Könyvtár iratai.

⁶ A Magyar Frontharcos Szövetség 1929-ben alakult, a világháborút megjárt katonák politikamentes érdekképviseleti szervezeteként. Évente tartottak nagyszabású találkozót Budapesten, így 1932-ben, a Hősök tere névadásakor is. Ekkor a kötelékeik nótaszóval vonultak végig a városon és így érkeztek meg a terre. Az esemény nyitórendezvénye a „Hősök csillagtúrján” részt vevő motorosok és autósok vonulása és fogadása volt az emlékművek előtt, majd a szervezet országos elnöke köszöntötte a kormányzó feleségét, a miniszterelnököt, valamint a megjelenteket, s ezzel kezdetét vette az ünnepség.

⁷ Közli Helgert Imre – Négyesi Lajos – B. Kalavszky Györgyi: Nemzeti emlékhely a Hősök tere. Szaktudás Kiadó, Budapest, 2002. 102. o.

⁸ Nemeskürty István Széchenyi-díjas és Kossuth-nagydíjas író, irodalom- és filmtörténész. Elsők között írt a magyar 2. hadsereg doni katasztrófájáról: „Rekvium egy hadseregért” (1972). 1998 és 2001 között mint kormánybiztos a millenniumi ünnepségek szervezője és irányítója volt.

⁹ A Magyar Honvédségnek voltak áldozata a nemzetközi békefenntartói feladatok teljesítése közben. Az elesett katonahősök személye ismert, a Magyar Honvédség hősi halottai lettek. Ugyanakkor idővel ők is betagozódnak a névtelen hősök sorába. Keveseknek adatik meg, hogy emléküket az idő megőrizze, arcvonásaikat, alakjukat megörökítsék, esetleg közterületet nevezzenek el róluk.

A honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2011. évi CXIII. törvény 36. § (1) bek.:

„A Honvédség fegyverhasználati joggal látja el a következő feladatokat: c. bek. a szövetségi és nemzetközi szerződésből eredő egyéb katonai kötelezettségek – különösen a kollektív védelmi, békefenntartói és humanitárius feladatok – teljesítése.” Mindezek eddig is követeltek áldozatot és – sajnos – követelhetnek a jövőben is.

¹⁰ A Milleniumi emlékmű építéséről 1896-ban döntött az Országgyűlés, s építése 1898-ban kezdődött. Ugyanakkor a munkálatok elhúzódtak, s így adódott, hogy avatására csak 1929-ben került sor. Ezt átfogóan tárgyalja a tanulmányunk a Millenniumi emlékműről szóló része.

¹¹ Minderről bővebben Helgert Imre: Budapest Várospancsnokság 1918–1941, doktori (PhD) értekezés, 2003. 95.o. Elérhető: www.uni-nke.hu/konyvtar/doktori_disszertaciok

¹² A korabeli némafilmhíradó fellehető a Hadtörténelmi Levéltár ún. Filmgyűjteményében, de az összes filmhíradó elérhető a Nemzeti Audiovizuális Archívumban. (www.nava.hu)

¹³ Hadtörténelmi Levéltár, Budapesti Várospancsnokság iratai, 142/1929. sz. parancs.

¹⁴ Légv. Parancsnokság – a Légvédelmi Parancsnokság rövidítése.

¹⁵ 1. h. ezred, azaz 1. huszárezred

¹⁶ A világháborúban a harcmezőn ismeretlenül elhantolt katonák emlékét megörökítő emlékművet a franciák állítottak először. 1920 novemberében Somme és Verdun csataterén exhumáltak nyolc ismeretlen személyazonosságú francia katonát. Közülük választotta ki egy rokkant, vak katonája a koporsóra helyezett virágcsokorral annak a katonának a hamvait, akit az országos gyásznapon, katonai tiszteletadás mellett, a Diadalív alatt kialakított díszsírhelybe temettek el. A sírföldlapon ez a felirat olvasható: „Itt nyugszik a francia katonája, aki meghalt a hazáért 1914–1918”

¹⁷ Háborús veszteségadatok csak a történelmi Magyarország egészét érintően állnak rendelkezésre. Eszerint a világháborúból sérülten tért haza 524 850 fő, fogságba esett 833 570 fő, elesett 539 365 fő. Szabó József János: *A Magyar Királyi Honvédség az Osztrák–Magyar Monarchiában*. Közli Helgert Imre – Vass Jenő (szerk.): „A Hazáért” – *A Magyar Honvédség múltja és jelene 1848–2004*. Szaktudás Kiadó, Budapest, 2006. 138. o.

¹⁸ Belügyi Közlöny, 1917. 45. szám, 1359. o.

¹⁹ Az első világháborúban elesett katonák tiszteletére emléksírt avattak a párizsi Ismeretlen Katona Sírja mintájára Rómában, Londonban, Washingtonban és Varsóban is.

²⁰ Az Újság napilap 1925. október 4-i szám, 2. o.

²¹ Kertész K. Róbert (1876–1951) 1922–34-ig a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium művészeti ügyosztályát vezette. Ő tervezte egyebek között a gödöllői premontrai gimnázium épületét, amely ma a Szent István Egyetem központi épülete.

²² Lechner Jenő (1878–1962) építész, építész-történelmi író. Ő tervezte és építette a Fiumei úti sírkertben található Jókai-síremléket is.

²³ Gebhardt Béla (1901–1990) építész-festő-művész.

²⁴ Az ünnepségről részletes beszámoló közöl a Néphadsereg 1956. április 4-i száma.

²⁵ A főváros köztéri szobrai és emlékművei a

Budapest Galéria gondozza, ellenőrzi állapotukat és amennyiben szükséges, intézkedik a szakszerű felújításra.

²⁶ A Hősök emlékkövénél az 1990-es években, március 15-től október 23-ig a Magyar Honvédség 32. Budapest Őr- és Díszezred katonái naponta díszőrséget adtak. Napjainkban a Szent Koronánál és a köztársasági elnök hivatalát magában foglaló Sándor-palotánál, a hagyományok jegyében, a nemzet tisztelete jeleként, a Magyar Honvédség Támogató Dandár katonái, a Honvéd Koronaőrség, illetve a Honvéd Palotaőrség tagjai teljesítenek szolgálatot.

²⁷ Kilián Zoltán: *Hogyan született az Ismeretlen Katona eszméje?* Magyar Katonai Szemle, 1934. 5. szám, 218. o.

²⁸ Kovalovszky Márta: *A képzeletbeli emlékmű*. Művészettörténelmi Értesítő, 1982. 3. szám

²⁹ Göndöcs Benedek indítványára kezdődtek meg az ópusztaszeri ásatások. Ő kezdeményezte Ópusztaszeren egy emlékhely kialakítását, ami ma az Ópusztaszeri Történelmi Emlékpark, s az Országgyűlés döntése alapján, ma a hazánkban lévő tizenegy nemzeti emlékhely egyike.

³⁰ Göndöcs Benedek: *Pusztaszer és az ezredéves ünnepély*. Budapest, 1883. 65. o.

³¹ A törvény a nemzet múltját megörökítő emlékmű felállításáról, az ország hét pontján emelendő Árpád- emlékoszlopról, a budai várban felállítandó Szent István-szoborról, az Országos Szépművészeti Múzeum és négyszáz új népiskola építéséről rendelkezett. Kóváry László: „A Millennium lefolyásának története és a millenáris emlékkalkotások”, Athenaeum, Budapest 1897, 18. o.

³² Schickedanz Albert (1846–1915) műépítész, festő, az eklektikus építészlet jeles alakja. Személyéhez köthető a Hősök terét határoló épületek (és a szoborgaléria) tervezése, így munkái határozzák meg a tér arculatát. Ő tervezte a Fiumei úti temetőben lévő Batthyány-mauzóleumot is.

³³ Zala György (1858–1931) szobrász, az emlékműszobrászat legnagyobb mestere. A Millenniumi emlékművön kívül olyan alkotások kötődnek a nevéhez, mint a budavári Honvéd-emlékmű vagy az aradi Szabadság emlékmű (más néven a Vértanúk emlékműve).

³⁴ A budavári Honvédemlékművet a Dísz téren, a vár 1849. május 21-i visszafoglalásakor elesett honvédek emlékére állították.

³⁵ Az emlékmű oszlopcsarnoka 85 m széles, 25 m mély, 13 m magas.

³⁶ Az angyaltartó oszlop közepébe 15 cm átmérőjű acélrudat helyeztek el azért, hogy az oszlop ellen tudjon állni a szoborra ható szél nyomásának.

³⁷ Az eltávolított szobrok a következők: I. Ferdinánd, III. Károly, Mária Terézia, II. Lipót, I. Ferenc József szobrai. A helyükre került szobrok: Bocskai István, Bethlen Gábor, Thököly Imre, II. Rákóczi Ferenc, Kossuth Lajos.

³⁸ „Megfiatalodtak a királysobrok – augusztus 18-án a Hősök terén avatják fel a felújított emlékművet” Népszabadság, 2001. július 27. 1. o.

A LUDOVIKA

A „ludovikás” kifejezés az idők folyamán a magyar köztudatban öszszeszeferált a férfiaság, a hazaszereget és az önfeláldozó bátorság fogalmával. Kik voltak ezek a bátor, fegyelmezett, nagy tudású és művelt, magasan képzett katonák, és kik az ő kései utódai? Róluk, egykori és mai ludovikásokról szól ez a könyv.

- 210×297 mm
- keménytáblás, cérnafűzött
- 228 oldal, színes képmelléklettel

Ára: 5000 Ft

Zrínyi Média

Kiadja a HM Zrínyi Nonprofit Kft. – Zrínyi Kiadó
1087 Budapest, Kerepesi út 29/B

Könyveinket megtekinthetik a www.honvedelem.hu/kiadvanyok weboldalon. Minden könyvünk kedvezményesen kapható.

Telefon: +36-1-459-5319, 459-5373
Fax: +36-1-459-5383
E-mail: gyoreldina@armedia.hu
cinti@armedia.hu

Dr. Szabó Péter:

MAGYAR HONVÉDALAKULATOK ÉS A HELYI TÁRSADALOM KAPCSOLATA A KELETI HADMŰVELETI TERÜLETEN 1941–1943

A polgári áldozatok száma már az első világháború idején, illetve következményeképpen is magas volt, a nélkülözések miatt legyengült emberek tízezrei pusztultak el, például 1918–19-ben az ún. spanyolnáthajárvány alatt. A második világháború éveiben a civil lakosságot már közvetlenül is jelentős anyagi és emberveszteségek érték, elsősorban a légitámadások, a szárazföldi harci cselekmények, az idegen megszálló alakulatok erőszakos cselekedetei, illetve kényszerintézkedései, valamint a deportálások által. A polgári lakosság védelméről azonban először az 1949. évi genfi egyezmény rendelkezett. Jelen téma feldolgozása e fenti megállapítások miatt is fontos lehet, jóllehet a második világháborús katonai részvételünk iránt megnyilvánuló hazai érdeklődés jelenleg is inkább technikai jellegű, illetve részben a harctéri eseményekre koncentráliódik. Rövid, vázlatos írásomban csupán a téma irodalmát, rendelkezésre álló forrásait, néhány problémás és további kutatást igénylő részletet igyekszem bemutatni.

*

A második világháború keleti hadszínterén megszálló, illetve harctéri feladatokat ellátó magyar honvédalakulatok viszonyát a helyi ukrán, orosz, lengyel lakossággal érdemben kevesen vizsgálták. Több szempontú elemzésére egyedül Ungváry Krisztián vállalkozott, számos meglátása, véleménye a fennmaradt és hasznosítható forrásanyag nem teljes mértékű feldolgozása miatt azonban nem minden esetben tűnik megalapozottnak. A 2004-ben megjelent „A magyar honvédség a második világháborúban” című monográfiájában¹ esetek egész sorát ismerteti, melyek elsősorban a brjanszki erdőség partizáncsoportjainak felszámolására bevetett magyar megszálló alakulatoknak a polgári lakosság ellen elkövetett atrocitásairól (falvak felgyújtása, túszedések, partizángyanúsítást ítélt emberek meggyilkolása) tanúskodnak. Forrásai javarészt a német megszálló alakulatok, parancsnokságok, összekötő tisztek – a berlini szövetségi, illetve a freiburgi katonai levéltárban őrzött – rendelkezései, jelentései, kimutatásai, valamint a magyar honvédtiszteknek a Hadtörténelmi Levéltárban elhelyezett háborús visszaemlékezései voltak. (Mellesleg a magyar megszálló alakulatokra vonatkozó s a freiburgi katonai levéltárban őrzött német források nagy része mikrofilmen kutatható a Hadtörténelmi Levéltárban is.)

Ungváry a magyar megszálló alakulatoknak a helyi lakossággal szemben elkövetett

SÁRA SÁNDOR RENDEZŐ-OPERATÓR, SZABÓ PÉTER ÉS SZAKÁLY SÁNDOR HADTÖRTÉNESEK BESZÉLGETNEK A MAGYAR 2. HADSEREGRŐL

atrocitásai, annak szélesebb kiterjedése kiváltó okaiként elsősorban a teljesíthetetlen megszállási feladatokat, a csapatok gyenge ellátását, az ellenőrzés hiányát, illetve az agresszió mintegy szabadon engedését jelöli meg. Szemléletesen és helyesen mutatja be a különféle partizáncsoportok, a megszálló alakulatok és a helyi lakosság sajtószerű viszonyát, melynek általában az utóbbi látta kárát. A partizánok ugyanis rendszerint a bolsevik rendszer és a háború által sújtott, sanyargatott falvak lakosságától követelték meg, hogy élmezse, bújtassa és hírekkel lássa el csoportjaikat. Ezek elmaradását a partizánok, megtörténtét pedig a megszállók torolták meg a polgári lakosságon, mondván, együttműködték az ellenséggel.

A szerző ismerteti a megszálló és harctéri feladatokat ellátó alakulatoknak a polgári lakossággal szemben végrehajtott gyakori kényszerrendszabályait, bizonyos feltételek esetében – az íratlan szokásjog, vagyis a „hadijog” által megengedett – megtorlásokat, illetve a túszedéseket. Hadikényszer fennforgása esetén ugyanis a korabeli „hadijog” megengedte a polgári lakosságtól élelmiszer vagy bármilyen ingóság térítés nélküli elvételét, a civil polgárok hadimunkára fogását, vagy partizánharc esetén megsemmisítését is. Ungváry leszögezi, hogy a második világháború alatt még a nemzetközi jog is megengedhetőnek tartotta háborús szükséghelyzetben a megtorlásokat, ha ezektől a másik fél jogsértéseinek megszüntetése várható volt. Ezen háborús kényszerrendszabályok elrendelését – ahogy a szerző helyesen mutat rá – nem az egyes seregtettek tábori bíróságai határozhatták el. Az 1942/43. évi Don menti hadműveletek szemtanúinak harctéri naplójából is egyértel-

műen kiderül, hogy magukra az egyes sereg- és csapattestekre testálták ezen intézkedések, rendszabályok elrendelését, meghozatalát.

Ungváry, kötetének „Élet a megszállt területen” című alfejezetében megállapítja, hogy a keleti hadműveleti terület több régiójában a megszállók és a megszálltak sokkal tökéletesebb szimbiózisban éltek egymással, mint a szovjet uralom alatt. Példaként nem a brjanszki erdőség partizáncsoportokkal ellenőrzött hatalmas területét, illetve a Don mögötti térséget említi meg, ahol 1941 és 1943 folyamán többnyire magyar alakulatok állomásoztak.

Amennyiben valamilyen szinten elfogadjuk az Ungváry Krisztián által rajzolt – szinte kizárólag német korabeli hadiokmányokkal alátámasztott – meglehetősen negatív képet a magyar megszálló alakulatok ukránjai és oroszországi tevékenységéről, ezt a Hadtörténelmi Levéltárban fellelhető – a szerző által fel nem dolgozott – csekély és hiányos magyar forrásanyagok felhasználásával elsősorban árnyalni és főleg kiegészíteni lehetséges.

Milyen korabeli, vagy utólag rekonstruált magyar források, hadiokmányok állnak e témában jelenleg a kutatók rendelkezésére? A Hadtörténelmi Levéltárban őrzött, ide vonatkozó anyagok közül mindenképp megemlíteném a 46. gyalogezred, illetve a 46/III. zászlóalj 1941–1942. évi iratait, melyek számos – hadosztály-, illetve ezredszintű – rendelkezést, utasítást tartalmaznak a magyar megszálló alakulatoknak a helyi polgári lakossággal szemben tanúsítandó magatartásról. Az e témában kutatók részére rendelkezésre állnak a Honvéd Vezérkar főnöke I. osztály 1941 és 1943 közötti napi helyzetjelentései, melyek számos esetben tették közzé a Keleti és Nyugati Magyar Megszálló Csoport parancsnokságainak napi ösz-

szefoglaló jelentéseit az egyes partizánellenes vállalkozások lefolyásáról és veszteségeiről. Az 1943/44-es időszak magyar érintettségű partizánharcaira vonatkozólag jól használható Bor Jenő altábornagy² memoárja, valamint az általa irányított 12. könnyű hadosztály és II. tartalék hadtest egyes csatolt iratai, melyek a Hadtörténelmi Levéltár Personália fondjában található meg. A 19. könnyű hadosztály 1943. április 12. és szeptember 5. között vezetett hadinaplója is az ukrán és fehérorosz területen bevetett magyar megszálló alakulatok mindennapi életébe, a helyi lakossággal való viszonyába, illetve partizánellenes küzdelmeibe enged betekintést.

A Don mentén védőállást foglalt 2. hadseregbeli alakulatok és a helyi orosz lakosság több mint hat hónapig tartó kapcsolatáról, együttéléséről elsősorban a 9. könnyű hadosztály, a VII. hadtestparancsnokság és a 2. hadsereg-parancsnokság főszállásmeisteri osztályának korabeli, illetve még 1943 tavaszán, nyarán utólag rekonstruált hadiokmányaiban található informatív jellegű dokumentumokat. E témában történeti értékű leírásokat, adatokat tartalmaznak Somorjai Lajos tartalékos orvos zászlós,³ illetve Hóbe Lajos tartalékos főhadnagy⁴ – önálló kötetben megjelent – korabeli harctéri napló⁵ is.

Az eddig említett források mellett megemlíthetők a második világháború alatt partizánok és polgári lakosok elleni vélt, valós vagy koholt cselekedeteikért elfűtött magyar honvédek, tisztek népbírói periratai, illetve a levéltárakban és magángyűjteményekben őrzött visszaemlékezések és korabeli feljegyzések is. Bár a bennük rejlő információk meglehetősen kritikával kezelendők, ezek feltárása is szükséges a téma alapos feldolgozásához.

Az idegen, feltételezhetően ellenséges érületű lakossággal szemben tanúsítandó bánásmódról, magatartásról már az 1938 és 1941 közötti terület-visszacsatolások időszaka alatt is születtek rendelkezések a honvédelmi alakulatok részére. „Fegyverrel kézben elfogott polgári egyéneket a helyszínen agyon kell löni! Indokolatlan vérengzést a parancsnokok minden eszközzel akadályozzák meg. A lakossággal szemben, különösen ott, ahol csapatainkat barátságosan fogadják, minden durvaságot kerülni kell. Azonban még a barátságos érületű lakosságnál sem hanyagolhatók el az éberség és az előírt biztonsági rendszabályok!”⁶ – olvasható a délvidéki hadműveletben részt vett s később Zomborba bevonult 10. gyalogdandár parancsnokságának 1941. április 10-ei rendelkezésében.

Az efféle utasítások végrehajtandó előírásai – elővigyázatosság, jóindulat, kellő szigor – a magyar megszálló alakulatok keleti hadműveleti tevékenysége alatt is érvényesek voltak, s néhány elemmel ki is egészültek. Az egyes magyar megszálló seregetestek parancsnokságai – rendelkezéseikkel mindenképpen – ugyanis igyekeztek minél jobb együttműködést kialakítani a helyi lakossággal, illetve vezetőikkel. Tisztában voltak azzal, hogy a partizán csoportok általi fenyegetettség egy ellenséges érületű polgári lakossággal párosulva komoly veszélyforrás lehet számukra. Szigorúan büntették emiatt a lakosság megkárosítását, jószágainak és terményeinek rekvirálását, illetve a nők ellen elkövetett erőszakos-

STÚDIÓBELSŐ KORABELI KATONAI RELIKVIÁKKAL

kodásokat is. „A dandár feladata a biztosításon kívül a terület megbékéltetése. Rablás, lányokkal, asszonyokkal szembeni erőszakoskodás nemcsak a feladat megoldásának szellemével ellenkezik, hanem a lakosság jobb érzésű rétegének ellenséges érzületét is kiváltja és a magyar katona jó hírnevét is teljesen tönkre teszi. Aki ez ellen vét, azzal szemben kíméletnek nincs helye.”⁷ – olvasható a 105. gyalogdandár parancsnokságának 1941. december 27-én kelt rendelkezésében.

A partizán-hadviselés főképpen a brjanszki erdőség területén 1942 második felében már egyre durvább és kegyetlenebb formát öltött. A vasútvonalak elleni gyakori szabotázsakciókkal és az elfogott német és magyar katonák kegyetlen megkínzásával és meggyilkolásával a partizánok azt az ellenreakciót akarták kiváltani, hogy a megszálló alakulatok minél több túszt fogjanak el és végezzenek ki a helyi lakosság köréből, hogy ezáltal azok hangulata és magatartása egyértelműen a megszálló alakulatok ellen forduljon és tevőlegesen is őket támogassák tevékenységükben. Az egyes magyar megszálló sereg-, illetve csapattest-parancsnokságok napi helyzetjelentéseiből, illetve megtörtölt jellegű intézkedéseiből arra lehet következtetni, hogy esetenként bevált a partizánok számítása. „Csendes alezredes⁸ zászlóalja (vagyis az 55/II. zászlóalj) Jelino helységbe újból bevonult és megkezdte a falu teljes felégetését. 30 partizánt kivégeztek, 200 partizángyanús lakost pedig átadtak a német titkos tábori rendőrségnek.”⁹ – áll a 105. könnyű hadosztály 1942. március 27-i helyzetjelentésében.

A partizán-tevékenység megnövekedésével és kiterjedésével együtt a helyi ukrán lakosság ellenállása is fokozódott a megszálló csapatokkal szemben. A brjanszki erdőség területén tevékenykedő magyar csapattestek emiatt az általuk ellenőrzött falvakban – saját biztonságuk érdekében – gyakorta tartottak razzliákat, és járdörzéseik számát is megnövelték. Mint ahogy a korabeli magyar és német hadiokmányok is bizonyítják, a magyar megszálló csapattestek tisztikarában sajnálatos módon akadt néhány alosztályparancsnok, akinek személyéhez számos indokolatlan kivégzés kapcsolható. Például a 32. gyalogezred kö-

telékébe tartozó Bedő Zsolt főhadnagy¹⁰ és Merész Miklós tartalékos főhadnagy¹¹ – utasításra, illetve saját belátásuk szerint – jelentős számú partizánnak vélt, vagy őket segítő ukrán polgári lakost végeztetett ki részlegeivel.

Az eltérő körülmények és helyzetek közepette született forrásokban gyakran tapasztalható a partizánok és az ukrán polgári lakosság szerepének és cselekedeteinek egybecsúsítása. Ilyen fedezhető fel a magyar megszálló csapatok partizánellenes tevékenységének első jelentősebb eseménye, az 1941. december 21-ei rejmentarovkai vállalkozás esetében is. E tragikus eseményről kevés és egymástól meglehetősen eltérő jellegű és szemléletű forrás állnak rendelkezésre. Fennmaradt a Magyar Megszálló Csoport parancsnokságának – a vállalkozásban részt vett 32. gyalogezred korabeli jelentésén alapuló – összefoglaló tájékoztatója, Schell Zoltán ezredesnek¹² a Magyar Katonai Szemle 1942/5. számában megjelent tanulmánya, aki írásának összeállításakor feltehetően szintén a korabeli hadiokmányokat dolgozta fel, valamint egy 1950–51. évi koncepció per anyaga, amely a 32/II. zászlóalj perbe fogott és súlyos büntetéssel sújtott zászlóaljparancsnokának, illetve néhány beosztott tisztjének és honvédjének irányított és kierőszakolt tanúvallomásait tartalmazza. Míg az első kettő forrásból egy sikeres nagyszabású partizánellenes vállalkozás lefolyását és vezérkari szintű elemzését ismerhetjük meg, addig a Rákosi-éra egyik legkeményebb időszakában lezajlott per iratanyagából, a gyanúsítottak szinte ugyanazon szövegezésű vallomásaiból, kihallgatási jegyzőkönyveiből egy kegyetlen tömegmészárlás képe tárul elénk. A meglévő forrásokból leginkább a vállalkozásban részt vett saját alakulatok, parancsnokaik, a helyszín megnevezése tűnik hitelesnek. A megtörtént események bemutatását illetően lényeges eltérések tapasztalhatók. A partizánok és a rejmentarovkai polgári lakosság cselekedeteiről, magatartásáról, valós létszámáról és veszteségeiről, illetve a partizánok – a honvédelmi alakulatok által fellelt és zsákmányolt – fegyverzeti és felszerelésbeli készleteiről többnyire egymástól teljesen különböző leírások vallanak.

A december 21-ei rejmentarovkai vállalkozás célja – mint ahogy a különböző források is bizonyítják – a Rejmentarovkán és a közeli erdőségben tartózkodó, 1500-1600 főre becsült partizán csoport megtámadása és megsemmisítése volt. A két – megerősített zászlóalj erejű – harccsoport által végrehajtott akció során, minimális veszteség mellett, a falut sikerült elfoglalni, s házait felgyújtották. A Rejmentarovkán történeteket ismertető csekély korabeli forrás adatai közül leginkább a 900 fős partizánvesztesség igényel magyarázatot. A partizán csapatok sajátos harcmodorát és hatásos fegyverekkel való megfelelő ellátottságát tekintve nehezen feltételezhető e nagyarányú veszteséget. A valós veszteségekbe valószínűleg a helység harcok során meghalt rejmentarovkai polgári lakosok száma is belefoglaltatik, hiszen a valamennyi életét vesztett helyi polgár partizán lett volna, a magyar csapatok feltehetően nagyobb veszteségek árán érhették volna el ezt az eredményt.¹³

A 2. hadsereg rendelkezésre álló iratanyaga alapján megfelelően rekonstruálható a had-

sereg hátsó, vagyis a hadtápszázlóaljaknak kiutalt működési területén kiépített közigazgatás rendszere, illetve a helyi lakosság igénybevétele a védőállások műszaki munkálatainál és a csapatok ellátását biztosító mezőgazdasági és egyéb tevékenységeknél.

A ki nem telepített Don mögötti terület közigazgatásának megszervezése a 2. hadsereg arcvonal mögötti lakosság kötelező munkaszerelésének feladata volt, melyek e téren együttműködtek a tábori rendészeti szolgálattal. Ezen parancsnokságok közösenként bíró (sztarosztát), községi tanácsot és polgári segédrendőrséget választottak, melyek elsősorban a helyi lakosság kötelező munkaszolgáltatásának és a mezőgazdasági termelés folytonosságának biztosításánál működtek közre. A hadművelési területre érvényes rendelkezések szigorú betartását a hadsereg hadtápszázlóaljaknak¹⁴ a csapatokhoz vezényelt alosztályai felügyelték. Tevékenységük főleg a lakosság mozgási szabadságának korlátozásából, idegen egyének ellenőrzéséből, fegyverek és kémtevékenység folytatására alkalmas berendezések felkutatásából, a lakosság közé bizalmi emberek beszervezéséből, merényletek esetén tűzok szedéséből és őrzéséből, illetve egyéb hasonló jellegű általános és időszakos intézkedések betartásából állt.¹⁵

A 2. hadsereg hadművelési területén partizán-tevékenységgel ugyan nem kellett számolni, de a Don túlsó oldalán védelmi állást foglalt szovjet seregetek igyekeztek minél hatóságosabb kémhálózatot kiépíteni a magyar csapatok által megszállt térségben. A felderítő feladatokat elvállaló személyek általában a Don menti falvak kitelepített lakosságából kerültek ki, illetve olyan szovjet katonákból, akiknek nem sikerült a visszavonuló szovjet csapatokkal átjutni a Don túlsó partjára, s polgári ruhát öltve szétszóródtak a 2. hadsereg védőkörletének mögöttes területein. A hadsereg nagy kiterjedésű hadtápterületén szolgálatot teljesítő kis létszámú három hadtápszázlóalj tisztozásainak június 28. és október 20. között közel 760 partizánnak minősített személy esett áldozatul.¹⁶ Az egyes falvak magyar állomásparancsnokai is elrendelhettek kivégzéseket. Retorziót többnyire azon polgári személyek ellen alkalmaztak, akik nem tudták igazolni magukat, akik visszazsokdóstelek kitelepített falvaikba, illetve elsötétítés után a szabadban tartózkodtak.

A Don mögötti falvak lakosságát a védőállások kiépítését és tökéletesítését célzó kötelező munkaszolgáltatás mellett egyéb – a magyar hadsereg ellátása szempontjából elengedhetetlenül fontos – feladatok ellátására is igénybe vették. A 2. hadsereg seregtestjeinek parancsnokságai már július végén rendelkeztek az élelmezési készletek téli időszakra történő felhalmozásáról és tartalékolásáról, s az alárendeltségükbe tartozó alakulatokat utasították a kiürített területeken félbehagyott aratási és szénatermelési munkálatok végrehajtására. A szükséges munkaerőként elsősorban a helyi orosz lakosság, az orosz polgári munkásszázadok és a harchelyzethez mérten a saját csapatok jöhettek számításba.¹⁷ A 2. hadsereg-parancsnokság I. a. (hadművelési) osztályán, 1942. szeptember 3-án készült jelentés a polgári lakosság minél nagyobb mértékű igénybevétele érdekében az alábbiakat tartalmaz-

ta: „A magyar hadsereg egész területén a polgári lakosság teljes mértékben fedezi a mezőgazdasági szükségleteket. A mezőgazdasági munkálatokon felül eddig a hadsereg területén útkarbantartó munkálatokra 4300 fő, állásépítésre és a téli elhelyezések előkészítésére 4400 fő volt beállítva. Mihelyt az aratási munkálatok befejeződnek, a polgári lakosság útkarbantartásra és a téli előkészületek végrehajtására fokozott mértékben lesz alkalmazva.”¹⁸

Számos visszaemlékezésben és korabeli feljegyzésben olvasható, példák felsorakoztatásával, hogy arcvonal mögött elszállított magyar csapatok – gyakran fellettes parancsnokságaik rendelkezéseivel ellentétben – gondoskodáson alapuló szoros kapcsolatot alakítottak ki a nyomorúságos állapotban élő helyi orosz lakossággal. Ellátásuk és biztonságuk érdekében végzett munkájukat az egyik Potudany folyó menti orosz falu magyar állomásparancsnoka, Hóbe Lajos tartalékos főhadnagy – naplófeljegyzései alapján – az alábbiakban igyekezett kompenzálni: „Ma ismét engedélyt adtam a lakosságnak, hogy a malomban öröltessen. Két őrt is adtam melléjük az útra, nehogy az esetleg meghúzódo partizánok elvehessék a gabonájukat. Egy orosz asszonyt súlyos műtét miatt átvittem a tábori kórházba, ahol a műtétet végrehajtották (szemműtét). Így a beteg megmaradt, és egyik szemére látni fog. Ellenkező esetben pár napon belül meghalt volna. Ilyen cselekmények és a gondoskodás az oroszok háláját vonja maga után. Bizalmuk irányunkban minden nap erősebb lesz, mert gondoskodunk róluk. Minden kérésüket lehetőleg teljesítjük, amire szegényeknek nagy szükségük van. Ismét járhatnak szabadon a templomukba, ami húsz éven keresztül raktár volt. (...) Általában minden lehető megadunk nekik, csak a pontosságot követeljük meg tőlük.”¹⁹

¹ Ungváry Krisztián: A magyar honvédség a második világháborúban. Osiris Kiadó, Budapest, 2004.

² Bor Jenő, halmaji (Hajdúszoboszló, 1895. szeptember 8. – Washington D. C., 1979. november 30.) altábornagy. 1943. augusztus 10. és 1944. április 5. között a 12. könnyű hadosztály, ezt követően július 18-ától a 11. tartalék hadtest parancsnoki teendőit látta el a megszállt ukrán, belorusz, majd lengyel területen. Szakály Sándor: A magyar katonai felső vezetés 1938–1945. Ister, Budapest, 2001. m. 61. old.

³ Somorjai Lajos, dr. (Máriafölde, 1907. március 17. – Nagykanizsa, 1971. április 3.) tartalékos orvos zászlós. 1942. április közepétől a 7. könnyű hadosztály egészségügyi oszlopának beosztott orvosaként a keleti hadművelési területen hadiszolgálatot látott el. Miután a Don menti hadszíntérről visszatért, 1943. június 13-án leszerelték. Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, Központi Irattár. Dr. Somorjai Lajos 2476. számú tiszti okmánygyűjtő (továbbiakban: HIM KI sz. ti. ogy.)

⁴ Hóbe Lajos (Balatonudvari, 1907. március 7. – Veszprém, 1968. december 8.) tartalékos főhadnagy. 1942. április közepén mint a 7. könnyű hadosztály közvetlen kocsizó lég-

védelmi géppuskás századának szakaszparancsnoka vonult el a keleti hadszíntérre. December 1-jétől a doni arcvonal mögött csapatteste parancsnoki teendőit látta el. Miután a hadművelési területéről betegen visszatért, 1943. május 23-án leszerelték. HIM KI Hóbe Lajos 43428. sz. ti. ogy.

⁵ Dr. Somorjai Lajos: Megjártam a Don-kanalyt. Harctéri napló, Oroszország, 1942–1943. Rubicon, Budapest, 2002.; Hóbe Lajos: Orosz földön. Napló 1942–43. Magánkiadás, Veszprém, 2008.

⁶ HL Seregtettek, csapattettek. II. 1471. 53. doboz. 10. gyalogdandár iratai. („Csapatok magatartása” 26/10. dd. I. a. – 1941.)

⁷ HL Seregtettek, csapattettek. II. 1519. 22. doboz. 46/III. zászlóalj szám nélküli iratok. („Egyéni meggazdagodást célzó zsákmányolások megszüntetése” 362/105. gy. dd. I. a. 41. XII. 27.)

⁸ Csentes Imre (Pécs, 1894. október 31. – n. a.) alezredes, 1943. június 18-ától ezredes. 1941. októbertől 1942. novemberéig a zilahi 55/II. zászlóalj parancsnokaként a megszállt ukrán területen hadiszolgálatot látott el. HL AKVI 299/1894

⁹ HL VKF Eln. 1. a. oszt. Szám nélküli iratok. Napi helyzetjelentések 1942. 03. 27. 1337. old. (1285/Keleti Megsz. csop. I. a. 42. 03. 27.)

¹⁰ Bedő Zsolt (Budapest, 1911. december 5. – n. a.) százados. Miután 1939. május 1-jétől tartozott a budapesti 2/II. zászlóalj állományába, október 1-jével csapatteste géppuskás századának parancsnokává nevezték ki. Ezen beosztásában részese volt az erdélyi mozgósításnak és bevonulásnak, illetve az 1941. áprilisi délvédelmi hadművelésnek. Az általa vezetett karhatalmi csoporttal 1940. szeptember 14-én Szilágyippen, szeptember 15-én pedig Márkaszádon indokoltan megtorlást hajtott végre a helyi román lakosság körében. 1941. október 26-án a 32/II. zászlóalj nehézfegyver- (géppuskás) századának parancsnokaként vonult el a megszállt ukrán területre. 1942. júliusában tért vissza az ukrán hadművelési területéről. A háború befejezése után nem tért vissza Magyarországra. Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, Központi Irattár (továbbiakban: HIM KI) Bedő Zsolt 3801. számú tiszti okmánygyűjtő (továbbiakban: ti. ogy.); HL Kitüntetési Javaslatok (továbbiakban: KJ) 25/a

¹¹ Merész Miklós (Kaposvár, 1912. – n. a.) tartalékos főhadnagy. A 2/II. zászlóalj tartalékos tiszti állományába tartozott. 1941. október 26-ától a 32. gyalogezred ezredközvetlen árkásszázadának (kiküldönített) szakaszparancsnokaként a megszállt ukrán területen hadiszolgálatot látott el. Miután a hadművelési területéről visszatért, 1942. őszén leszerelték. A háború befejezése után nem tért vissza Magyarországra. HL KJ 26/a.

¹² Schell Zoltán (Kassa, 1895. július 4. – Thalham bei St. Georgen [Ausztria], 1973. november 22.) huszárezredes. 1942. április 20-án az 1. huszárezred parancsnokává nevezték ki, majd annak feloszlását követően, október 1-jétől Szabadkán a 2. huszárezred vezetését vette át. 1944. június 10-én ezen utóbbi alakulat élén vonult el a keleti hadművelési területre. Június 25-én – Makay István

vezérőrnagy hősi halála után – őt nevezték ki az 1. lovashadosztály lovasparancsnokául. A magyar lovasseregtest magyar területre történő visszatérését követően október 15. és november 15. között a Duna–Tisza közti harcokban bevetett 1. páncélosadosztály parancsnokságával bízták meg. Utolsó beosztásában – 1944. november 1-jei kinevezéssel – az 1. huszárhadosztály parancsnoki teendőit látta el. Bene János – Szabó Péter: A magyar királyi honvéd huszár tisztikar 1938–1945. Heraldika Kiadó, Budapest, 2006. 247–248. old.

¹³ Az 1941. december 21-ei rejmentarovkai eseményekről lásd bővebben: Szabó Péter: Adalékok a magyar királyi honvédség megszűllő alakulatainak tevékenységéről a keleti hadművelleti területen (Rejmentarovka, 1941. december 21.) Hadtörténelmi Közlemények, 2011/2. 481–495. o.

¹⁴ A 2. hadsereg hadrendjében található hat hadtápszázlój közl a 101., a 106. és a 108. a hadsereg hadtápparancsnokság alárendeltségében, hét hadtáp-állomásparancsnoksággal együtt hadsereggközvetlen alakulatként a hadsereg mögöttes, ún. hadtápterületén tevékenykedett, a 102. a III., a 105. a IV., a 109. pedig a VII. hadtest kötelékébe tartozott. Az utóbbi három – közvetlenül arcvonal mögött elhelyezkedő – csapattest századait a hadtesteken belül a könnyű hadosztályokhoz osztották szét, csupán a zászlóaljparancsnokság és egy század maradt hadtestközvetlen alosztály. A hadtápszázlójak négy, egyenként 140 puskával, 16 golyószóróval és néhány német géppisztollyal felszerelt századból álltak. Ehhez csatlakozott a táboricsendőr-szakasz, valamint a zászlóalj törzsébe vont géppuskásszakasz. A hadtápszázlójak és a hadtáp-állomásparancsnokságok tevékenységi körébe a hadtápterületen elsődlegesen a katonai közigazgatás megszervezése, a közbiztonsági szolgálat ellátása és a tábori rendészeti feladatok végrehajtása tartozott, de rájuk hárult gyakran a helyi partizánvédelem teretése, közutak és vasútvonalak biztosítása, elhagyott hadianyagok felkutatása és összegyűjtése is. Szabó Péter: Don-kanyar. A magyar királyi 2. honvéd hadsereg története 1942–1943. Corvina, Budapest, 2001. 43. o.

¹⁵ HL II. 1453. 2. hadsereg iratai 28. fasz. Tá-jékoztató a magyar királyi VII. hadtest anyagi helyzetéről, 1942. 12. 31-ig. 10–11. o.

¹⁶ HL II. 1453. 2. hadsereg iratai 15. fasz. Főszállásmesteri osztály. Szám nélküli irat (A magyar hadsereg támadó hadműveletei 1942. VI. 28.– IV. 1-ig ellátási, utánszállítási és hadtáp szempontból.); 7. fasz. 1227. számú naplómelléklet. („Összefoglaló helyzetjelentés” 843/M. hds. http. I. a. 42. X. 19.)

¹⁷ HL II. 1453. 2. hadsereg iratai 23. fasz. Magyar királyi 9. könnyű hadosztály-törzs I. c. (szállásmester) (1942. 05. 16.–08. 31.) 156. számú naplómelléklet

¹⁸ HL II. 1453. 2. hadsereg iratai. 6. fasz. 771. számú naplómelléklet („Polgári lakosság kihasználása a magyar hadsereg területén” 1673/2. hds. I. a. 42. IX. 3.)

¹⁹ Hóbe Lajos: Orosz földön. Napló 1942–43. Magánkiadás, Veszprém, 2008. 122–123. old.

Magó Károly zászlós:

MAGYAR PILÓTÁK SZEMÉLYAZONOSÍTÁSA KÖZVETETT BIZONYÍTÉKOK ALAPJÁN

A legenda szerint azok a pilóták, akik eltűntek, még mindig a nagy vadászmezők felett repülnek. Várják, hogy az utolsó bevetésük véget érjen és visszatérhessenek bajtársaikhoz. Horváth György hadnagy és Varga László szakaszvető utolsó bevetése még nem zárult le, de már közel a leszállás...

ELTŰNT

Eltűnt. E rövid szót sok pilóta személyi kartonjára feljegyezték. Ha értelmezni akarjuk a tartalmát, akkor kiderül, hogy mindenkinek mást jelent. Nekem és a kutatótársaimnak egy lezuhanási helyet, egy roncsot, melyet fel kell tárnai, hogy exhumálni lehessen a roncsban nyugvó pilótát. A repüléstörténészeknek az utolsó bevetést, mely még nem fejeződött be. Ki kell deríteni, hogy mi történt, mert csak akkor lehet lezárni egy hősi halált halt pilóta életét. A repülő bajtársaknak egy harcot, melyből valaki nem tért vissza. A belső vívódást, hogy holnap, lehet, az én helyem lesz üres a vacsoránál. A családnak a reményt, lehet, hogy él és egyszer haza fog jönni a féltett gyermek, férj, apa. Annak a pilótának, akit eltűntnek hittek, de a háború után szerencsésen hazatért, egy kalandos történetet. Aki hosszú éveket töltött a Szovjetunióban hadifogságban, annak a nélkülözést és a szenvedést. Végül mindent jelent annak a pilótának, aki hősi halált halt, mert a legértékesebbet adta a hazáért: az életét.

SZEMÉLYAZONOSÍTÁS

Egy eltűnt pilóta nyomára bukkanni óriási szakmai siker! Azonban a feltárás végeztével egy újabb komoly kihívással kell szembenéznie a

kutatóknak. Meg kell oldani a személyazonosítás kérdését, mely két úton végezhető el az orvostudomány módszereivel. Az antropológiai azonosítás azt jelenti, hogy a megtalált koponyát összevetítik eredeti fotókkal, és az arc jellegzetes vonásai, valamint a fogazat alapján megállapítható az egyezés. Ez az eljárás nem alkalmazható olyan földi maradványoknál, amelyet a gép roncsai közül kell kiszedni, mert ebben az esetben a koponya biztos hogy hiányosan, csontszilánk nagyságúra összetörve kerül elő. A másik eljárás a DNS-azonosítás. A DNS-lánc minden emberre egyénileg jellemző, azonban az is előfordulhat, hogy két teljesen idegen ember DNS-mintája 25 százalékban megegyezik. A háborúban harcolt pilóták viszonylag fiatalok (sok esetben 18–20 évesek) voltak, ezért nem voltak gyermekeik, nincs közvetlen leszármazottjuk. Az oldalági azonosítás esetében a testvér DNS-mintája segíthet, de a testvér gyermeke, a DNS-eltérés miatt, már nem biztos, hogy alkalmas lehet a személyazonosításra.

Az eltűnt pilóták felkutatásának 24. órájában vagyunk! Nemcsak az nehezíti a kutatást, hogy egyre kevesebb a szemtanú, aki megmutathatja a lezuhanási helyeket, hanem a földben lévő emberi maradványok állapota is folyamatosan romlik. A csöves csontok a legalkalmasabbak a DNS-mintavételre, azonban ezek szinte biztos, hogy eltörnek a becsapódáskor. A roncs között nyugvó maradványokat átjárhatja a benzin és az olaj, valamint az alumínium korróziója, amitől tönkremehet a csontban lévő DNS. Az is előfordulhat, hogy olyan kevés csontdarab kerül elő, hogy eleve esélytelen a DNS-azonosítás. 2002-ben Telki mellett, 2009-ben pedig a szlovákiai Búcs

A 102. VADÁSZREPÜLŐ-OSZTÁLY ME-109 REPÜLŐGÉPE

FELTÁRÁS BÚCSON

mellett került elő bizonyíthatóan magyar származású pilóta. Egyik esetben sem lehetett eredményt elérni a DNS-alapú személyazonosítással, ami rávilágított arra, hogy az orvostudomány nem minden esetben tud segíteni a kutatások lezárásában.

HADISÍROK

Az eltűnt pilóták felkutatása a legfontosabb feladata minden roncskutatónak! Azok az eltűntként nyilvántartott pilóták, akik a géppel együtt zuhantak le, jelenleg is annak roncsai között vagy jeltelen sírban alusszák örök álmukat. Előfordult, hogy a lezuhanás után a pilóta holttestét eltemették a helyi lakosok egy félreeső területen (ahol nem zavarta a mezőgazdasági munkát), vagy a település temetőjében. Ha a földi maradványokat a repülőgép roncsai közül kell kiemelni, akkor exhumáló feltárást kell végrehajtani. Ilyen esetben az összepréslődött roncsokat szétbontják, a kiemelt földet pedig átrostálják azzal a céllal, hogy minden apró csontszilánk és személyazonosításra alkalmas felszerelési tárgy a felszínre kerüljön. A Telkinél és Búcsnál előkerült pilóták sorsában közös momentum, hogy mindkettejük földi maradványai a gép roncsai közül kerültek elő.

RONCS AZ ERDŐ MÉLYÉN

Halász Andor tájékoztatta a Magyar Veterán Repülő Szövetségének roncskutatóit arról, hogy a telki hegyen repülőgéproncs-maradványok fekszenek az erdőben. Tóth Ferenc vezetésével, 2002 szeptemberében jártak a kutatók először a lezuhanási helyen. A terepszemle alapján feltételezhető volt, hogy a lezuhanó gép a kemény talajon teljesen összetört. Nagyobb darabok nem voltak a helyszínen, mert a háború után valószínűleg a helyi lakosok elhordták a roncsokat. A terepszemle során elkezdődött a kisebb darabok összegyűjtése. A lezuhanó repülőgép típusát az oldalkormány ellensúlyja alapján határozták meg. Egy Me 109-es lezuhanási helyét sikerült megtalálni. Az ellensúly világoszöldre volt festve, mely eltért a német álcázószínektől. A kutatók egyöntetű véleménye szerint a világoszöld szín a Magyar Királyi Honvéd Légierő gépein rendszeresített nemzetiszín trikolór zöldje volt. A környékbeli falvakban nem sikerült szemtanút találni, ezért a lezuhanás körülményeiről csak a roncsok és a becsapódási hely tudott információval szolgálni.

FELTÁRÁS

2003. augusztus 8-án kezdődtek a feltárási munkálatok. A feltárási módszerét és munkatervét a régészetben elterjedt eljárások alapján Légrády Lajos dolgozta ki, aki a lezuhanási hely feltárási szakmai vezetője lett. A munkálatok első lépcsőben októberig tartottak. A ritkás erdőben a becsapódás helye szemmel látható volt, mert egy 4x1 méteres, 10 centiméter mély gödör maradt a talajban. Detektorral kimérték a becsapódás helyét, majd a roncsok szórásmezőjét, melyből meg lehetett állapítani, hogy a repülőgép délnyugati irányba repült a becsapódás előtt. A szórásmező feltérképezéséből sikerült kideríteni, hogy a gép háthelyzetben csapódott a talajba, mert a becsapódási krátertől 20 méterre, jobbra került elő a légsűrítő egyik darabja. A légsűrítő a motor bal oldalán van felszerelve, ezért ha jobb olda-

HORVÁTH GYÖRGY HADNAGY

lon kerül elő, akkor a gép háthelyzetben volt. A becsapódási kráternél a feltárási területet kis zászlókkal kijelölték, melyet 2x2 méteres négyzetekre osztottak fel úgy, hogy a becsapódási kráter középpontjánál négy négyzet csúcsa találkozik. Erről a területről milliméterkockás papírra részletes rajz készült, melyen bejelölték a kráter méretét, alakját és a talált leletek helyét. (Ez egy szelvény.)

A rendkívül kemény talajban 10-15 centiméterenként haladt a feltárási munka. A kiemelt darabok átvizsgálása során előkerült a kabin mögötti antenna maradványa, valamint az Erla kabin-tető néhány darabja. Ezek azt bizonyították, hogy a pilóta nem tudott kiugrani a gépből. Előkerültek 20 milliméteres, valamint 13 milliméteres hüvelyek, illetve éleslőszerek. A kilőtt hüvelyek és az ép lőszerek aránya alapján biztosan állítható, hogy a pilóta használta a fegyvereket. A feltárási tüzérszefeladatait az MH 1. Hadihajós és Tüzérszázad végezte el. Sok apró darab került elő a farokrész faberítéséből, melyeken RLM 74 (szürkészöld), 75 (szürkéslila) és 76 (világoskék) színek, valamint az oldalkormány-ellensúlyal azonos zöld és piros színű festés volt látható. A 6. munkanapon csontszilánkokat találtak a roncsok között, ezért minden kiemelt földet átrostáltak, hogy minden apró csontszilánk és azonosításra alkalmas bizonyíték ki legyen emelve a földből. Sikerült megtalálni a pilóta egyenruhájának korrodált zubbonygombjait, melyeken kivehető volt a Magyar Királyi Honvéd Légierő jelzése, a koronás sas. Az emberi maradványok előkerülése után értesítették a HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Hadisírgondozó Irodáját, mely gondoskodott az emberi maradványok további sorsáról.

A FELTÁRÁS LELETEINEK ELEMZÉSE

Az előkerült roncsdarabok alapján teljes bizonyossággal sikerült beazonosítani a repülőgép típusát. A megtalált zubbonygomb bizonyítja, hogy a gép pilótája magyar nemzetiségű volt. A csendőrségi jelentésekben nem szerepel Telki környékén repülőgép megsemmisülése, ezért a megtalált repülőgép nagy valószínűséggel 1944. novemberben, vagy utána zuhant le. Ekkor már csak a 102. Vadászpilóta Osztályhoz tartozó Me 109-esekre került fel a piros-fehér-zöld trikolór, ezért megállapítható, hogy ennek az alakulatnak az egyik gépét sikerült feltárni.

KI LEHET A PILÓTA?

A rendelkezésre álló dokumentumok alapján két pilóta jöhetett szóba a ronccsal kapcsolatban. Az egyik (ő volt a valószínűbb) Varga László szakaszvezető, aki 1944. december 11-én szállt fel utoljára. Századтары Vác légterében látták utoljára. A másik Horváth György hadnagy, aki 1945. február 19-én Esztergom környékén tűnt el. Ő ekkor már a Puma ezred 101/7-es századában repült, ami korábban a 102. Vadászpilóta Osztályhoz tartozott, ezért nem lehet kizárni, hogy a gépen lezuhant trikolór. Tovább fokozta a bizonytalanságot, hogy Telkitől szinte egyforma távolságra van Vác és Esztergom, ahol a két pilótát utoljára látták.

Punka György repüléstörténész közvetítésével Légrády Lajos a feltárási befejezése után

HORVÁTH HADNAGY PÍLÓTAJELVÉNYE

felkereste Varga László szakaszvezető hűgát, Kozma Lajosné, akit tájékoztatott az elért eredményekről. Sajnos, ekkor nem lehetett teljes bizonyossággal igazolni, hogy a testvére földi maradványai kerültek elő. 2004 tavaszán a pilóta földi maradványait a budaörsi temetőben ismeretlen magyar pilótaként eltemették. Elsőként ez az eset világított rá arra, hogy szükség van egy olyan bizonyítási eljárásra, mely képes akkor is bizonyítani egy pilóta személyazonosságát, ha nincs lehetőség DNS-, vagy antropológiai azonosításra.

MAGYAR PÍLÓTÁSÍR KÜLFÖLDÖN

Porubszky Bélának és Zsákovics Lászlónak a környékbeli lakosok mutattak egy repülőgéplezuhanási helyszínt a Szlovák Köztársaság területén fekvő Búcs község mellett. 2009. október 25-én a kutatógödör kiasása közben sikerült olyan darabokat a felszínre hozni, amelyek alapján be tudták azonosítani, hogy egy Me-109 típusú gép roncsára bukkantak. Az igazi meglepetés a gödörből kiemelt csontdarabok és a Magyar Királyi Honvéd Légierőben rendszeresített hadnagyi váll-lapok voltak! Az előkerült leletekről Porubszky Béla 2009. október 27-én telefonon értesítette Punka Györgyöt, a Magyar Roncskutató Egyesület repüléstörténészét, aki az első perctől kezdve valószínűsítette, hogy Horváth György hadnagy földi maradványait találták meg Szlovákiában. Következő héten hétfőn reggel Légrády Lajossal, Punka Györggyel és Wölfinger Balázssal elindultunk Szlovákiába. Oroszkán találkoztunk Zsákovics Lászlóval, Porubszky Bélával, Milan Beček szlovák repüléstörténésszel és Achim Stadtmüller német kutatóval. A megbeszélésen Zsákovics László, aki rendelkezik exhumálási engedéllyel, tájékoztatott, hogy Szlovákiában nincs teljesen kidolgozott eljárás az ilyen esetekre, ezért javasoltam, hogy a hazai eljárások szerint vegyék fel a kapcsolatot a területileg illetékes múzeummal, a kulturális örökségvédelmi hivatal szlovák megfelelőjével, a tűzszerezsekkel és a helyi rendőrrel. Mivel a becsapódás helyét nagyrészt megasták, azt javasoltam, hogy a becsapódási kráterben lévő földet teljesen át kell szitázni, mert

előkerülhet olyan személyhez köthető tárgy, mely megoldhatja a személyazonosítást.

A CSALÁD FELKUTATÁSA

A szükséges engedélyek beszerzése után felkerestem a HM HIM Központi Irattárát, ahol Maruzs Roland őrnagy segítségével megkaptam Horváth György katonáját, melyen az eltűnésről csak egy rövid bejegyzés olvasható: „Elt. 1945.II.19. Esztergom. 37/101/45” (Eltűnt. 1945. február 19. jelentve a 37/101/45 ezredparancsban.) Az eltűnés tényét egy hazatért hadifogoly-jelentő lapra töltötték ki. A kitöltés pontatlan volt, szinte mindent rövidítve, vagy hibásan jegyeztek be. Az alakulathoz anynyit írtak, hogy „Rep”, azaz repülő. Horváth hadnagy édesanyjának a nevét is elírták, mert Emerencia helyett Elenc lett, a kiértesítési cím pedig a szomszédoké. A család felkutatásához a kartonon szereplő hozzátartozók vasvári kiértesítési címét használtam, azonban a vasvári önkormányzat tájékoztatása szerint az utca neve megváltozott. Szerencsére az

VARGA LÁSZLÓ SZAKASZVEZETŐ

önkormányzat előadója ismerte a családot. Elmondta, hogy volt egy testvére az eltűnt pilótának, de már régen elköltöztek Szombathelyre. Az interneten megnéztem, hatvanál is több Horváth néven bejegyzett telefon van Szombathelyen, ezért a tudakozóban megkérdeztem, hogy van-e telefon bejelentve a család régi lakcímére. Szerencsém volt, mert van vezetőkes telefon a régi kiértesítési címen, amelyet felhívtam. Egy hölgy vette fel a telefont, akinek elmondtam, hogy ki után kutatok. A Horváth család ugyan a szomszédban lakott, de megvették tőlük a szomszéd telek egy részét. Megkeresték az adás-vételi szerződést, mely tartalmazta Horváth hadnagy két testvéreinek a nevét és címét. Kikértem a tudakozóból a hűgának telefonszámát, és felhívtam. Tájékoztattam róla, hogy nagy valószínűséggel a testvére repülőgépe került elő Búcs mellett.

A FELTÁRÁS

A szlovákiai kutatók elintézték az engedélyeket, ezért november 16-án hajnalban, szitákkal és szerszámokkal felszerelve, ismét útra keltünk Búcsra. A magyar csapatot Légrády Lajos, Valter János főtörzsrőmester, Markó Ferenc és jómagam alkottuk. A szitázásnak köszönhetően egyre több csontszilánk került elő, majd egy zubbonygomb. Délelőtt került elő a feltárás legkülönlegesebb lelete, a textil pilótajelvény. Szinte hihetetlen, hogy milyen jó állapotban maradt meg ez a kis szövetdarab. Első nap délután látogatta meg a kiemelés Horváth hadnagy unokaöccse, akinek megmutattuk a leleteket és a csontokat. Tájékoztattam, hogy az édesanyja (a pilóta hűga) csütörtökön fog meglátogatni minket. Első nap 130 centis mélységig sikerült kitermelni a földet. Minden éjszakát Magyarországon töltöttünk, mert közel volt a határ, ismerősöknél aludtunk Nagybörzsönyben. Este jelentettem a parancsnoknak, Lamos Imre dandártábornoknak az aznapi munkálatokról és eredményekről. Éjszaka megtisztítottam az egyik váll-lapot, egy zubbonygombot és a pilótajelvényt. Három órát dolgoztam velük, de megérte, mert minden kis részletük láthatóvá vált.

Másnap Punka György, Katona József és Rozsos Ákos is csatlakozott a feltáráshoz. A nap folyamán – 170 centi és 2 méter közötti mélységből – sok sárkánydarab került elő; a legmélyebb részen az egyik MG-131 típusú géppuskára bukkantunk. Már besötétedett, mire végeztünk a tetemes mennyiségű föld átszitálásával. Este irány Nagybörzsöny. Jelenttem, hogy a földmunkának vége, a tűzszerezsek elvitték a löszereket, és a helyszínen tartózkodó régész nem emelt kifogást a munkálatokkal szemben.

Harmadnap a repülőgép darabjainak átvizsgálása, megtisztítása következett. A beazonosítható részeket (hűtők, futószarvak, légcavar, fegyverek) Légrády Lajos javaslatára az eredeti helyük szerint helyeztük el egy nagy ponyván, hogy a család számára is felismerhetőek legyenek a darabok. Este elkezdődött a személyhez köthető leletek feldolgozása. A felismerhető ruhadarabokat, gombokat, patentokat különválogattuk és becsomagoltuk. Éjjel megtisztítottam a másik váll-lapot is, mert a család látogatására a személyes tárgyakat elő akartam készíteni.

Az utolsó napon, csütörtök reggel készült egy kis sírhant a gödör aljára, melyre egy sírcsokrot helyeztünk, majd egy perc néma csenddel tiszteltünk a hősi halált halt pilóta emléke előtt. Dr. Magyar Lóránt orvos szakértő (a Magyar Roncskutató Egyesület tagja) megtisztította a csontokat, majd egy fehér vászonra mindet az emberi csontváz felépítésének megfelelő helyre tette. Délután megérkezett a család, és megtekintették a repülőgép darabjait, a személyes tárgyakat, végül a csontokat. A szlovákiai hadisírgondozó iroda képviselője átvette, majd elszállította a földi maradványokat. Ez volt az első alkalom, hogy egy II. világháborúban eltűnt magyar pilóta külföldön lévő nyughelyét sikerült feltárni. A család azt kérte, hogy az emberi maradványokat szállítsák haza Magyarországra és végezzék el a DNS-vizsgálatot, amennyiben azt a maradványok állapota lehetővé teszi.

„DÖGLÖTT AKTÁK”

A telki hegyen megtalált pilóta aktáját ismét elő lehetett venni. Korábban két pilóta jöhetett szóba a Telkinél megtalált roncs esetében, egy hadnagy és egy szakaszvezető. Ha sikerül azonosítani a Búcsnál előkerült hadnagyot, akkor kizárásos alapon a telki gép pilótája csak Varga László szakaszvezető lehetett. Ez a fejlemény adott okot a telki hegyen fekvő lezuhanási hely teljes feltárására. A feltárás során arra kérdésre próbálunk választ találni, hogy maradt-e a lezuhanás kráterében vagy annak körzetében emberi maradvány, vagy bármilyen személyes tárgy („dögcédula”), ami a személyes azonosítást elősegítené. 2010. november 19. és 21. között fejeződött be a becsapódási hely feltárása. A feltárt terület 160 centiméter széles, 650 centiméter hosszú és 120 centiméter mély volt. Ekkor sem sikerült egyértelmű bizonyítékot találni a személyazonosításhoz, azonban kerültek elő olyan darabok a farokrészből, melyeken a piros és a fehér, valamint a fehér és a zöld találkozása volt látható, mely egyértelmű bizonyíték a gépre felfestett nemzeti színű trikolórra. 2010. október elsején a Búcsnál megtalált magyar pilóta földi maradványa helikopteren érkezett az MH 86. Szolnok Helikopter Bázis repülőterére, ahonnan átszállították a Semmelweis Egyetem Igazságügyi és Biztosítás-orvostani Intézetbe a DNS-azonosítás elvégzésére. 2011. január közepén kiderült, hogy a csontok rossz állapota miatt nem sikerült a személyazonosítás.

ÚJ ELJÁRÁS AZ AZONOSÍTÁSRA

Telkinél és Búcsnál két magyar pilóta földi maradványa került elő. A közvetett bizonyítékok alapján mindkét esetben biztosra lehetett venni a pilóták személyét. Mivel nem volt közvetlen bizonyíték (DNS), ezért szükség volt egy olyan eljárásra, mely akkor is segíthet a személyazonosításban, ha az orvostudomány már nem. Minél több közvetett bizonyítékot sikerül találni, annál jobban ki lehet zárni a tévedés lehetőségét. A személyazonosítási eljárás három lépésből áll (kutatás, elemzés, összegzés). A kutatási részben szemtanúkat kell keresni, meg kell hallgatni visszaemlékezéseiket, és mindent dokumentálni kell. Szerencsés esetben már a szemtanúk is tudnak közvetett bi-

VARGA SZAKASZVEZETŐ GÉPÉBŐL SZÁRMAZÓ TRIKOLÓRDARABOK

zonyítékokkal szolgálni. Az előzetes kutatások után a feltárás és exhumálás következik. Abban az esetben, ha a szemtanúk nem tudtak semmilyen bizonyító erejű adattal szolgálni, akkor a feltárásnak bizonyítania kell a pilóta nemzeti hovatartozását és a roncs típusát. Végül a magyar katonai nyilvántartásokban található személyi vagy veszteségi katonok adatai tudnak segíteni a kutatóknak.

A közvetett bizonyítékok elemzésével elkezdődhet a kutatási rész. Bizonyító erejű lehet a személyazonosságra, ha a szemtanúk emlékeztek a pilóta nevére, rendfokozatára, esetleg megőriztek olyan személyes tárgyat, amely segít az azonosításban. Bizonyító erejű lehet a nemzeti hovatartozásra, ha a szemtanúk a roncsokon láttak magyar felségjelet, nemzeti színű trikolórt, magyar nyelvű feliratot, esetleg megőriztek olyan roncsdarabot, amely alapján azonosítani lehet a repülőgép típusát. Minden repülőgép rendelkezik olyan alkatrészszel, amely kizárólag az adott típusra jellemző, ezért a típusbeazonosítás általában a feltárás végére nem jelent komoly nehézséget. Ha az exhumálás során előkerülnek a Magyar Királyi Honvéd Légierőben rendszeresített egyenruha-maradványok, esetleg jelvények, kitüntetések, valamint felszerelési tárgyak, akkor egyértelműen bizonyítható, hogy a pilóta magyar volt. Ideális esetben a személyi azonosító jegy, az ún. dögcédula lenne a közvetlen bizonyíték, de ezt a magyar pilóták általában nem hordták. (Eddig egyetlen magyar pilóta exhumálása során sem került elő „dögcédula”!)

Végül a rendelkezésre álló korabeli dokumentumokat kell elemezni. A magyar katonai nyilvántartásokban található személyi vagy veszteségi katonokban eltűntnek jelentett pilóta eltűnési helyét össze kell vetni az emberi maradványok előkerülésének helyével. A légi harcok során sok esetben nem volt lehetőség megfigyelni a többi repülőgép mozgását, emiatt az eltűnt gépek utolsó helyzetét általában pontatlanul tudták megadni a visszatérő pilóták. Előfordult az is, hogy a repülőgép nem szenvedett olyan súlyos sérülést, hogy azonnal lezuhanjon, valamint a pilóta szinte minden esetben igyekezett elmenekülni a harc légteréből és saját terület felett próbált kiugrani, ezzel

is elkerülve a fogságba esést. Ezeket figyelembe véve, ha a dokumentumokban feltüntetett eltűnési hely és az emberi maradványok megtalálási helye egy huszonöt kilométer sugarú körön belül található, teljes egyezésnek tekinthetjük. Abban az esetben, ha nem esik bele ebbe a területbe a megtalálás helye, akkor a vizsgálandó terület rádiuszát 15 kilométerenként növelni kell. Ha a megtalálás és az eltűnés jelentett helyszíne kívül esik egy 55 kilométer sugarú körön, akkor a dokumentumokban szereplő adatoknak nincs bizonyító ereje.

Ezzel még nem ér véget a dokumentumok elemzése, mert ellenőrizni kell, hogy a magyar katonai nyilvántartásokban található személyi vagy veszteségi katonok alapján nincs másik magyar pilóta eltűntként nyilvántartva ugyanolyan repülőgéptípussal az emberi maradványok megtalálási helyének közelében. Ennél a bizonyításnál kiemelten jelentős szerepet kap a gép típusának beazonosítása. Például két magyar pilótát láttak utoljára Vác légterében, ezért az eltűnési helyük Vác környéke. Varga László szakaszvezető Me-109-cel, Timler Ferenc szakaszvezető pedig FW-190-cel repült, ezért fontos beazonosítani a feltárt repülőgép típusát. Ebben az esetben Me-109 került elő, ezért Timler szakaszvezető kizárható. Abban az esetben, ha nincs az emberi maradványok megtalálásának helyétől számított ötvenöt kilométer sugarú körben másik eltűntnek jelentett pilóta, akkor a többi eltűntként nyilvántartott pilóta kizárható. Abban az esetben, ha az emberi maradványok megtalálásának helyétől számított huszonöt kilométer sugarú körben van másik eltűntnek jelentett pilóta, akkor a dokumentumokban szereplő adatoknak nincs bizonyító erejük.

Az utolsó lépés az összegzés, vagy személyazonosság megállapítása. Közvetett bizonyítékok alapján öt azonosítási feltételt lehet bizonyítani. A repülőgép típusát, a személyzet nemzeti hovatartozását, az eltűnés jelentett helyének egybeesését a megtalálás helyével, valamint ki kell zárni, hogy van másik magyar pilóta eltűntként jelentve a megtalálás helyszínének közelében. Végül a személyazonosságot is lehet közvetett bizonyítékok alapján bizonyítani, de általában erre kicsi az esély. A személyazonosítás a teljes bizonyosságot megközelítő valószínűséggel elvégezhető, ha a fent felsorolt öt azonosítási feltételből négyre vagy ötre van legalább egy vagy több bizonyíték. (Például beazonosítható a nemzetiség, a lezuhanó gép típusa, egybeesik a megtalálási hely az eltűnés helyével, és bizonyítható, hogy nincs másik pilóta eltűntként jelentve a megtalálás helyszínén.) Ha ennél kevesebb azonosítási feltétel van, a személyazonosítás esélye csökken, de ideális esetben elvégezhető. (Például két magyar pilóta ugyanolyan típusú géppel tűnt el, egymáshoz nagyon közel, különböző rendfokozattal. Ha előkerül a rendfokozatot bizonyító lelet, akkor kizárásos alapon elvégezhető az azonosítás.)

AZ UTOLSÓ BEVETÉSEK

Varga László szakaszvezető 1944. december 11-én szállt fel utoljára; Hs-129-es német repülőgépet biztosított Vác környékén. A bevétéről Juhász Nagy Béla hadnagy és Varga szakaszvezető nem tért vissza. Juhász had-

nagy holttestét megtalálták, azonban Varga Lászlónak nyoma veszett, Vác légtérben látták utoljára. Légrády Lajos kutatta a nap légi eseményeit, és a német légi győzelmi jelentések között érdekes győzelmi igényléseket talált. Az 51. Vadászrepülő Ezrednél szolgáló Elias Kühlein hadnagy, Heinisch zászlós és Klein tizedes három Me-109-es lelovását igényelte. A három győzelem helyszíne Ipolyvisk észak, Diósjenő nyugat és Nagybörzsöny délkelet. A helyszínekből kiderül, hogy a légi harc Vác irányába haladt. A német pilóták azért jelentették a Me-109 elleni légi győzelmet, mert biztosak voltak benne, hogy ellenséges román Messereket lőttek le.

A román gépek elleni határozott német fellépést a november 13-án Szolnoknál történt eset is igazolhatja. Ekkor az 53. Vadászrepülő Ezred 2. századától Uwe Rossen őrmester a bevetésről nem tért vissza. A gépet megtámadta egy azonosítatlan Me-109G a román légierő által használt repülőtér közelében. 14 óra 10 perckor látták utoljára, amikor meredeken zuhant a felhőkbe. A román adatok között nincs légi győzelem-igénylés erre a napra, azonban a német pilóták véleménye szerint román Messer lőtte le Rossen őrmestert. Biztosra vehető, hogy a német pilótákat az eset után tájékoztatták arról, hogy román Me-109-esek tevékenykednek. A magyar és a román légierő gépein is használtak nemzeti színű trikolórt. A magyar trikolór vízszintes volt, a román függőleges. Lehetséges, hogy a légi harc alatt a német pilóták csak a csíkokat vették észre a farokrészen, de a színösszeállítás és a csíkok irányát nem figyelték.

Valószínű, hogy a magyar kötelék akkor találkozott a német kötelékkel, amikor a bevetés után északról kerültek meg Budapestet. A német–magyar harcot támasztja alá, hogy Juhász Nagy Béla hadnagy az első légi győzelem helyétől mindössze 5 kilométerre zuhant le. A másik két győzelmi igény egyike lehet Varga szakaszvezető gépe.

Horváth György hadnagyot 1945. február 19-én a Garam térségében dülő súlyos harcokba vetették be. Ezen a napon a Búcs – Muzsla – Kőbölkút által határolt kis terület felett három szovjet gárdaezred harcolt. Horváth hadnagy gépet valószínűleg Mihail Ivanovics Csurnyajev hadnagy lőtte le, mert egy Me-109-es lelovását igényelte Búctól délnyugatra. A roncs Búctól délnyugatra került elő, ezért Csurnyajev hadnagy igénylése majdnem teljesen pontos. A roncsok elemzése során kiderült, hogy a pilóta biztos, hogy harcolt más repülőgépek ellen, mert a lőszer-javadalmazásnak körülbelül csak a 30 százaléka került elő. A szovjet veszteségek kutatása közben kiderült, hogy a túlerőben lévő szovjet vadászok is szenvedtek veszteséget ebben az összecsapásban. Az egyik szovjet ász, Jegorov gárdafőhadnagy Jak-3-asa Béla és Muzsla között zuhant le, a pilóta súlyosan megsérült és fogságba esett. A lezuhanás környékére nem jelentett légi győzelmet egyetlen német vagy magyar pilóta sem, ezért valószínű, hogy Jegorov gárdafőhadnagy gépet azon pilóták egyike lőtte le, aki nem élte túl az utolsó bevetését. A német pilóták körülbelül 25-30 kilo-

HORVÁTH GYÖRGY HADNAGY TEMETÉSE VASVÁRON 2012. FEBRUÁR 19-ÉN

méterre, Horváth hadnagy pedig 6 kilométerre zuhant le Jegorov gépétől, ezért Horváth és Jegorov bizonyíthatóan egy légtérben harcolt. A német századok bevetéseinek részletes adatai nincsenek meg, ezért nem zárható ki, hogy a németek is harcolhattak ezen a területen, de valószínű, hogy Horváth György hadnagy lőtte le a gépet halála előtt.

HŐSI HALOTTAK

Me-109-es vadászrepülőgéppel csak Horváth György hadnagyot jelentik Esztergom környékére eltűntnek. Az emberi maradványok Esztergomtól légvonalban 20 kilométerre északnyugatra kerültek elő. (Az egyik parancsban Esztergom 15 kilométer északra szerepel!) Az előkerült hadnagyi váll-lap leszűkíti a rendfokozatot. A másik hadnagyi rendfokozatú pilóta, Jencs Zoltán, a megtalálás helyétől 70 kilométerre, Székesfehérvár légtérében tűnt el 1944. december 10-én. Ebben az esetben sikerült bizonyítani négy azonosítási szempontot, ezért nagyon kicsi a tévedés esélye, vagyis Horváth György hadnagy halt hősi halált Búcsnál.

Varga László szakaszvezetőt Vác légtérben látták utoljára, ami harminchárom kilométerre fekszik a repülőgép megtalálásának helyétől. Ez ugyan kívül esik a huszonöt kilométer sugarú körön, de a 102. Vadászrepülő Osztály többi eltűnt pilótájának eltűnési helye távolabb van, mint 50 kilométer. Me-109-es vadászrepülőgéppel csak Varga László szakaszvezetőt jelentik Vác környékére eltűntnek. Ezek olyan egyezések, melyek alapján kijelenthetjük, hogy Telkinél Varga László szakaszvezető halt hősi halált.

A HM Társadalmi Kapcsolatok és Hadisírgondozó Hivatal 2011. július 20-án kiadta a hivatalos nyilatkozatot arról, hogy a rendelkezésükre bocsátott bizonyítékok, valamint a bizonyítási eljárás alapján a két megtalált pilóta a teljes bizonyosságot megközelítő valószínűséggel Horváth György hadnagy és Varga László szakaszvezető.

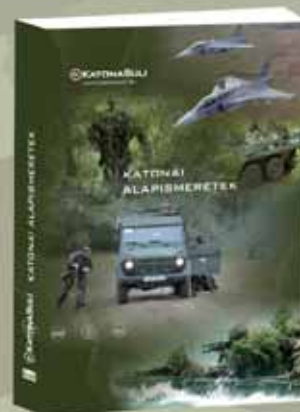
Horváth György hadnagyot 2012. február 19-én helyezték örök nyugalomra a vasvári temetőben. A 22 éves tiszt fehér koporsója mellett egyenruhás katonák tisztelegtek, jelenkori és évtizedekkel ezelőtti uniformisokban.

A cikk elkészítéséhez nyújtott segítségéért köszönettel tartozom Nagy András nyugállományú alezredesnek és Horváth Gábornak.

Fotók: Tánczos Mihály (nyugat.hu), a szerző és archív

KATONAI ALAPISMERETEK

A 14–18 éves korosztály számára, az érettségire való felkészüléshez.

- 165 × 235 mm
  - keménytáblás, cémafűzött
  - 424 oldal
- Kiadás éve: 2011, javított utánnymás
Ára: 1800 Ft

- 200 × 280 mm
  - kartonált, ragasztókötött
  - 160 oldal
- Kiadás éve: 2012
Ára: 1800 Ft

Kiadja a
HM Zrínyi Nonprofit Kft. – Zrínyi Kiadó
1087 Budapest, Kerepesi út 29/B

Könyveinket megtekinthetik a www.honvedelem.hu/kiadvanyok/weboldalon. Minden könyvünk kedvezményesen kapható.

Telefon: +36-1-459-5319, 459-5373
Fax: +36-1-459-5383
E-mail: gyoredina@armedia.hu
cinti@armedia.hu

Varga Attila alezredes:

HOGYAN TOVÁBB? A REPÜLŐFEGYVERNEM AKTUÁLIS KÉRDÉSEI

A többhónapos szakértői tárgyalások 2011. decemberi lezárását követően, a kormánytól kapott felhatalmazás alapján, 2012. január 30-án Stockholmban Hende Csaba magyar honvédelmi és Sten Tolgfors svéd védelmi miniszter jelenlétében dr. Keszthelyi Gyula, a Honvédelmi Minisztérium Fegyverzeti és Hadbiztosi Hivatal főigazgatója, valamint Ulf Hammarström, a svéd Védelmi és Biztonsági Exportügynökség főigazgatója aláírásukkal ratifikálták a Gripen bérleti szerződés módosítását¹. Az alapvetően költségvetési megfontolásból módosított, tíz évvel meghosszabbított szerződés jelentősége az ország védelme, a nemzetközi kötelezettségek teljesítése szempontjából vitathatatlan, a Magyar Honvédség hosszú távon – bár korlátozott ideig – képes marad az ország légtérének védelmére, légtér-szuverenitásának biztosítására². A futamidő meghosszabbítása és a kedvezőbb fizetési feltételek rövid távon csökkentik a Gripenek bérletéből, logisztikai támogatásából és a kiképzésből adódó terheket, hosszú távon azonban további kötelezettségeket jelentenek. A számunkra kedvező módon újratárgyalt Gripen-szerződéssel jelentős mértékű – mintegy nettó 49 milliárd forint – megtakarítás érhető el, amely a 2026-ig számított összköltség 45 százalékos növekedésével 95 százalékos repülésióra-növekedést jelent, ezen túlmenően a módosított szerződés már a kiképzést is magában foglalja. A kormány döntésének megfelelően a megtakarítás teljes összege a Magyar Honvédség képességeinek fejlesztésére fordítható³.

HARCÁSZATI REPÜLŐK

Hazánkban az elavult szovjet vadászpilóta gépek lecserélésének gondolata a délszláv háború idején vetődött fel először, amikor a jugoszláv légierő gépei számos esetben megsértették az ország légtérét. Az akkori honvédelmi miniszter az ország veszélyeztetettségének csökkentése érdekében nyugati harci repülőgépek beszerzésére tett javaslatot, de az abban az időszakban még politikailag instabilnak számító térségben erre nem nyílt lehetőség. A Magyar Köztársaság külügyminisz-

tere 1994-ben jelezte, hogy Magyarországnak 20-30 darab korszerű vadászpilóta gépre van szüksége az ezredfordulóra kiüregedő MiG-21 Fishbed típusú repülőgépek kiváltására⁴. A kétszázadnyi korszerű vadászpilóta gép beszerzésére kiírt pályázaton a SAAB JAS-39 Gripen mellett a General Dynamics (később Lockheed Martin) F-16 Fighting Falcon, a McDonnell Douglas (később Boeing) F/A-18 Hornet és a Dassault Aviation Mirage 2000 is indult. Közben Oroszország a szovjet állam-adósság ellentételezésére 900 millió dollár értékben felajánlott 28 db MiG-29 Fulcrum típusú vadászpilóta gépet, amit Magyarország elfogadott, s a repülőgépeket 1993 folyamán le is szállították. A később különböző okokból többször elnapolt pályázat a beszerzendő repülőgépek számát egyszázadnyi erőben határozta meg, tervbe véve a MiG-29-esek nagyjavítását és korszerűsítését is. A biztos befutónak jósolt – amerikai, belga és török forrásokból felajánlott – F-16 Fighting Falcon helyett a 14 db JAS-39A/B Gripen lízingeléséről szóló döntést a Nemzetbiztonsági Kabinet 2001. szeptember 10-én jelentette be⁵. A bérleti szerződést a szövetségi követelményeknek való megfelelés érdekében 2003. február 3-án módosították, ami a repülőgépek képességeinek jelentős növekedését eredményezte (légi utántöltés, adatátviteli rendszer, NATO-szabványnak megfelelő függesztési pontok, EWS⁶, megnövelt élettartam, fedélzeti oxigén-előállító rendszer, színes kijelzők, éjjel-látó kompatibilitás). A magyar igények szerint átalakított különleges változatú repülőgépek a JAS-39 EBS HU (Export Baseline Standard Hungary) kódot viselik. A 12 db együléses és 2 db kétüléses repülőgép leszállítását a svéd fél 2006-ban és 2007-ben teljesítette, a Gripenek ünnepélyes átadására 2008. január 28-án került sor a Magyar Honvédség 59. Szentgyörgyi Dezső Repülőbázisán. A repülőgépek az előírt légialkalmassági vizsgálatok és a rendszerbeállítás befejeztével 2008. december 22-étől – a MiG-29-esek hadrendből történő kivonásáig, 2010. december 7-éig rotációs rendben felváltva, ezt követően pedig folyamatosan – biztosították, biztosítják a

NATO-alárendeltségű⁷ és nemzeti fegyveres légvédelmi készenléti szolgálatok ellátását. Az egykor három ezredből álló, MiG-21 Fishbed, MiG-23 Flogger⁸, MiG-29 Fulcrum típusú vadász-, Szu-22 Fitter⁹ vadászbombázó és L-39 Albatros¹⁰ gyakorló repülőgépekkel felszerelt harcászati repülőerő-képesség mára egy 14 gépes századerőre csökkent.

A GRIFFMADÁR

A svéd kormány 1978-ban döntött az avulófélben lévő J-35 Draken és JA-37 Viggen repülőgépeinek váltásáról. Az új típusal szemben olyan követelmények fogalmazódtak meg, mint: képesség a légi fölény kivívására, nagyfokú manőverezőképesség, alacsony érzékelhetőség (kis visszaverő felület), képesség rövid fel- és leszállópályáról történő üzemelésre (STOL¹¹), bevetés közbeni átkonfigurálhatóság (swing-role), tábori körülmények közötti üzemeltethetőség, alacsony költségint stb. A Gripen, azaz Griffmadár névre keresztelt repülőgép kifejlesztése és tesztelése 1996-ban fejeződött be. A JAS-39 Gripen egy ún. negyedik generációs, könnyű, egyhajtóműves, kacsaszárny-elrendezésű, többcélu harcászati repülőgép, amelyet a svéd SAAB, az Ericsson, a Volvo és a Celsius Aerotech cégekből megalakult konzorcium, az Industrigruppen JAS gyárt. Tervezésénél alapvető szempont volt a többcéluság, amit a típusneve is tükröz, a JAS a Jakt (vadász), Attack (támadó), Spaning (felderítő) szavak rövidítése. A repülőgép bevetés közben átkonfigurálható, amely egy gyorsan változó dinamikus környezetben is lehetővé teszi az azonnali rugalmas reakciót. A típust 1996-ban állították szolgálatba a Svéd Királyi Légierőben, amely összesen 204 repülőgépet (176 együléses+28 kétüléses) rendelt. Eddig a cseh(12+2 db), a magyar (12+2 db), a dél-afrikai (19+9 db) és a Thai Királyi Légierő (12 db) vásárolta meg a típust. A cseh és magyar megrendelők részére gyártott vagy átalakított változatok NATO-kompatibilisek. Az exportmegrendeléseken túl az angol *Empire Test Pilots' School* katonai repülőiskola használja a Gripeneket kiképzésre.

A Fórum rovat a szakmai vélemények kifejtésének, vitacikkek közreadásának színtere. A rovatban közreadott írások nem feltétlenül esnek egybe a Honvéd Vezérkarnak az adott kérdésben képviselt álláspontjával.

AZ NFTC¹²-PROGRAM

A repülőgép- és helikoptervezető-utánpótlást Magyarország számára 1965-től 1991-ig a Szovjetunió, Csehszlovákia és részben hazai oktatási intézmények biztosították. A hidegháború befejeztével a rendszerváltás utáni Magyarország választás elé került – szövetségből önállóság, majd ismét szövetségbe tagozódás jellemezte az 1999-ig terjedő időszakot. A bizonytalanság a repülőgépvezető-képzésben is megmutatkozott, hiszen az 1991-ig folyamatosnak tekinthető képzésben szakadék keletkezett. A helyzet kezelésére három kiképző repülőallegység (L-39, Jak-52, Mi-2) megalkotásáról döntött a katonai felső vezetés¹³. A kiképzés 1993 és 1996 között a terveknek megfelelően folyt, majd a képzés 1996-ban megszűnt, a kiképzőallegységeket átszervezték. A képzésben 1996 és 2003 között újabb, az előzőnél komolyabb, már-már pótolhatatlannak tűnő űr keletkezett. Először nem volt kinek átadni a megszerzett tapasztalatot, később – a folyamatos átszervezésnek köszönhetően – nem volt, aki átadja azt. A változást talán ennek a problémának a felismerése, illetve feltételezhetően Magyarország 1999-es NATO-tagsága hozta meg. A Magyar Köztársaság, egészen pontosan a magyar légierő 2002. március 22-én csatlakozott az NFTC-programhoz. Ez egy olyan, négy fázisból álló hallgatói repülőgép-vezető-képző program, amelyet a NATO Kiképzési Csoportjának légierő alcsoportja kérésére alakítottak ki az EU–NATO Többnemzeti Sugárhajtású Repülőgépvezető-képző Programjának (ENJPT¹⁴) folytatásaként. A program deklarált célja a legmodernebb harcászati elveknek és eljárásoknak megfelelő repülőgépvezető-képzés biztosítása, a szövetség, illetve más államok ilyen irányú igényeinek kielégítése. A hazai alapképzés és kiválasztást követően a hallgatók a második fázist a Saskatchewan tartományban lévő Moose Jaw bázison kezdik meg. Az ún. alapképzésen a vizuális, a műszer-, a kötélek- és a műrepülés alapjait sajátítják el a Raytheon Harvard II légszavaros gázturbinás kiképzőgépen. A harmadik fázis már a „jet-aréna”, a hallgatók itt kerülnek kapcsolatba a Hawk 115 sugárhajtású gyakorlógéppel, itt sajátítják el a sugárhajtóműves repülés alapjait, az egyszerű és bonyolult műrepülés fogásait. A negyedik fázis Cold Lake-ben a harcászati kiképzés, ahol a növendékek az alapmanőverektől a fegyverrendszerek kezelésén, a védő és támadó műveleteken, a légiharc-manővereken át a földi célok támadásával bezárólag kapják meg komplex kiképzésüket. A harcászati képzés befejeztével a pilóták képessé válnak a repülő fegyvernem feladatainak maradéktalan teljesítésére, a típusátképzés végrehajtása után gyakorlatilag korlátozás nélkül bevethetők. A 17 évre kötött szerződés évente 7 fő repülőgép-vezető képzésére ad lehetőséget, amely a légierő igényei szerint bizonyos keretek között rugalmasan változtatható.

TÍPUS- ÉS SZEMLETVÁLTÁS A MAGYAR HONVÉDSÉGBEN

Az utóbbi időben lezajlott háborúk és fegyveres konfliktusok tapasztalatainak értékelése egyértelműen bizonyítja a légierőnek az

összezsapás végső kimenetelére gyakorolt meghatározó szerepét, a haderőnemek közötti feladatmegosztás radikális változtatásának igényét és mindennapos gyakorlatát. Felértékelődött a légtér harctevékenység céljából történő igénybevételének jelentősége, és ennek egyenes következményeként a légierő felelőssége az ellenséggel szembeni visszatartó, a védelmi és a kollektív védelmi feladatok teljesítésében, a légtér ellenőrzésében, a légtérrel és a repülési tilalattal megsértő repülőeszközök elleni fellépésben. A légierő képességeit a – Nemzeti Biztonsági Stratégiára támaszkodó Nemzeti Katonai Stratégia alapján kiadandó – katonai direktívákban meghatározott feladatrendszernek megfelelően szükséges kialakítani és fenntartani. E feladatrendszer tartalmazza a légierő feladatait is, melyek végrehajtásához kapcsolódó hadművelleti követelmények kielégítése szavatolhatja a légierő elvárt képességeinek elérését. A képességeket alapvetően az alkalmazott technológiák és eljárások, a rendelkezésre bocsátott technikai eszközök fejlettsége és minőségi színvonala, valamint személyi állományának felkészültsége és erkölcsi mutatói határozzák meg. A Gripen-flotta gerincét az NFTC-programot végzett repülőgép-vezetők alkotják, tehát együtt a fejlett technika és a felkészült személyi állomány, megvalósult a típus- és szemléletváltás, kialakult az a képesség, amely lehetővé teszi a stratégiai dokumentumokban és direktívákban megfogalmazott követelmények teljesítését.

MAGYARORSZÁG BIZTONSÁGPOLITIKAI KÖRNYEZETE, AZ NBS VÉGREHAJTÁSÁNAK ESZKÖZRENDSZERE

A rendszerváltás után végbement euroatlanti integrációs folyamat eredményeként Magyarország olyan szervezetek tagjává vált, amelyekben a tagállamok stabilitása a közös értékek, a demokrácia és jogállamiság, az emberi jogok és alapvető szabadságjogok érvényesülésének biztosításán alapul, és ezek megvédéséért készek és képesek egymás megsegítésére. Magyarország biztonsági helyzete alapvetően szilárd, biztonságának lényegi garanciája a NATO és az EU keretein belül folytatott együttműködés. A kormány a 2012. február 8-i ülésén elfogadta Magyarország új Nemzeti Biztonsági Stratégiáját¹⁵. A stratégia a nemzeti érdekek, a hazánk által is osztott alapvető demokratikus értékek, valamint a biztonsági környezet elemzése alapján meghatározza azokat a célokat, feladatokat és eszközöket, amelyekkel az EU- és NATO-tag Magyarország a 21. század elejének nemzetközi politikai, biztonsági rendszerében érvényesíteni tudja érdekeit¹⁶. A korábbi (2004-es) biztonsági stratégia elfogadása óta jelentős változások történtek a globális viszonylatban és hazánk közvetlen biztonsági környezetében, valamint az euroatlanti integrációs szervezetekben is: 2009-ben életbe lépett az Európai Unió Lisszaboni Szerződése, a NATO pedig a 2010-es lisszaboni csúcstalálkozó új stratégiai koncepciót fogadott el. A Nemzeti Biztonsági Stratégia többek között az alábbi megállapításokat teszi:

„I. Magyarország biztonságpolitikai környezete

4. Egy Magyarország, illetve szövetségesei ellen irányuló, hagyományos fegyverekkel végrehajtott támadás veszélye jelenleg elenyésző mértékű. Továbbra sem lehet azonban figyelmen kívül hagyni bizonyos hagyományos kockázatokat és fenyegetéseket, amelyek jelentősége ugyan csökkent, de nem szűnt meg: még az euro-atlanti térségben sem sikerült mindenhol lezárni az elmúlt évtizedek konfliktusait, amelyek következtében egyes szomszédos régiók biztonsága is törékeny, és – mint azt a közelmúlt nemzetközi eseményei is példázják – Európában és szomszédságában a 21. század elején is előfordulhat, hogy a katonai erő kap elsődleges szerepet egy regionális konfliktusban.

5. Globalizált világunkban a biztonság nem a határainknál kezdődik. A távoli biztonsági kockázatok, kihívások és veszélyforrások drámai gyorsasággal kerülhetnek határainkon belülrre. Bármikor, rövid időn belül, komoly előjelek nélkül is történhetnek olyan változások, amelyek gyors választ követelnek meg, akár nagy földrajzi távolságokon átívelve. A terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek és hordozóeszközök globális terjedése, valamint egyes régiók erőteljes fegyverkezése növelik a bizonytalanságot és kiszámíthatatlanságot, és növekvő veszélyt jelentenek hazánk és az euro-atlanti szövetségi rendszer biztonságára. Biztonságunk külső és belső dimenziója ezért elválaszthatatlan egymástól.

II. Magyarország helye és biztonságpolitikai érdekei a világban

10. Magyarország alapvető biztonsági érdekének tekinti szuverenitásának, területi épségének és alkotmányos rendjének védelmét, az ország stabilitását, gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődését, az emberi jogok és alapvető szabadságok érvényesülését. Nemzeti biztonsági érdekünknek tekintjük továbbá a nemzetközi béke, biztonság és együttműködés fenntartását, a demokrácia térnyerését, az euro-atlanti térség, különösen a Magyarországhoz földrajzilag közel eső térségek és a szomszédos országok stabilitását, az euro-atlanti integráció további mélyítését.

12. Magyarország biztonságpolitikájának alapvető keretét a NATO- és EU-tagság jelenti. Az euro-atlanti integráció olyan demokratikus értékközösséget képez, melynek tagállamai szolidaritásra épülő politikai-katonai szövetséget alkotnak, globális gazdasági-politikai hatalmat képviselnek, amely nem csupán megvédeni képes tagállamai lakosságát, hanem aktívan képes alakítani a nemzetközi környezetét és hozzájárulni a nemzetközi stabilitás és biztonság kiterjesztéséhez.

13. Az Észak-atlanti Szerződés 5. cikke, a kollektív védelem Magyarország biztonságának sarokköve. A kollektív védelemhez és biztonságához való aktív hozzájárulás Magyarország legfontosabb biztonságpolitikai kötelezettsége.

15. Magyarország továbbra is aktív szerepet kíván vállalni a NATO és az EU válságkezelő tevékenységében, műveleteiben és misszióiban, valamint a hozzájuk szükséges képességek nemzeti és kollektív keretek között folytatott fejlesztésében.

III. A Magyarországot érintő biztonsági fenyegetések, kihívások és azok kezelése

24. Magyarország demokratikus átalakulá-

sának és a sikeres euro-atlanti integrációnak köszönhetően hazánk biztonsági helyzete alapvetően szilárd. Közlebbi és távolabbi környezetünkben azonban számos olyan biztonsági kockázattal és fenyegetéssel kell számolnunk, amelyek nemzeti szempontból stratégiai kihívást jelentenek. A globális és regionális szinten megvalósuló kölcsönös függőség következtében a Magyarországot közvetlenül érintő fenyegetések és kockázatok elválaszthatatlanok a szövetségi státusunkból eredeztethető, szövetségi rendszerünket érintő fenyegetésektől és kockázatoktól.

25. Ebből adódóan a kockázatok és fenyegetések, valamint az azokból következő nemzeti feladataink meghatározásánál kiindulópontnak tekintjük az Észak-atlanti Szerződésben és a NATO Stratégiai Koncepciójában, valamint a Lisszaboni Szerződésben és az Európai Biztonsági Stratégiában foglaltakat. Szövetségi státusunk egyik alapvetése – a kollektív biztonság kézzelfogható előnye mellett –, hogy képességeinkkel, szerepvállalásunkkal nem csak saját biztonságunkat erősítjük, hanem szövetségeseink biztonságához is aktívan hozzájárulunk.

26. Az elmúlt évtizedek tapasztalatai alapján a világban a hagyományos fenyegetések, az államok közötti nagyméretű katonai összecsapások veszélye és súlya csökkent. Annak valószínűsége, hogy Magyarországot vagy szövetségeseit a belátható jövőben hagyományos fegyverekkel végrehajtott katonai támadás érje, jelenleg elenyésző mértékű. Ugyanakkor szélesebb környezetünkben a hagyományos konfliktusok lehetősége továbbra is fennáll, sőt egyes régiókban nőhet is, amelynek hatása közvetve Magyarországot is érintheti. A kedvező politikai folyamatok ellenére továbbra is fennáll a veszélye az etnikai, vallási, vagy más feszültségből adódó helyi konfliktusok váratlan kirobbanásának.

IV. A Nemzeti Biztonsági Stratégia végrehajtásának eszköztársere

44. A Magyar Honvédség Magyarország szuverenitása szavatolásának alapvető intézménye, nemzetközi szerepvállalásait tekintve a külpolitika megvalósításának egyik meghatározó eszköze. A Magyar Honvédség alapvető feladata, hogy az Alaptörvénnyel összhangban garantálja hazánk biztonságát, valamint hozzájáruljon szövetségeseink kollektív védelméhez¹⁷. A Magyar Honvédségnek hazai és nemzetközi feladatai végrehajtása érdekében egyaránt rendelkeznie kell olyan korszerűen felszerelt és kiképzett erőkkel, továbbá rugalmas, hatékonyan alkalmazható, telepíthető és fenntartható képességekkel, amelyek lehetővé teszik az ország területének és szuverenitásának megvédését, továbbá a NATO keretei között folytatott kollektív védelemhez, valamint az ENSZ, a NATO, az EU és az EBESZ nemzetközi béketámogató, stabilizációs vagy humanitárius műveleteihez történő hozzájárulást. Mindehhez alapvető a szükséges erőforrások biztosítása és azok célirányos, hatékony felhasználása. Ennek egyik rugalmas és gazdasági szempontból is hatékony eszköze a többnemzeti együttműködés, így a védelmi képességek nemzetközi együttműködésben történő fejlesztése és megosztása. A védelmi képességfejlesztésben fokozottan kell támaszkodni a hazai, szövetségi, valamint európai uniós programokra, elő-

segítve a nemzeti védelmi és biztonsági ipar fejlődését.”

A Nemzeti Biztonsági Stratégia IV. fejezetében az Alaptörvényre utal, amely a Magyar Honvédségről az alábbiak szerint rendelkezik:

45. cikk

(1) Magyarország fegyveres ereje a Magyar Honvédség. A Magyar Honvédség alapvető feladata Magyarország függetlenségének, területi épségének és határainak katonai védelme, nemzetközi szerződésből eredő közös védelmi és békefenntartó feladatok ellátása, valamint a nemzetközi jog szabályaival összhangban humanitárius tevékenység végzése.

52. cikk

(1) A Kormány külső fegyveres csoportoknak Magyarország területére történő váratlan betörése esetén a támadás elhárítására, Magyarország területének a honi és szövetséges légvédelmi és repülő készségekkel való oltalmazására, a törvényes rend, az élet- és vagyonbiztonság, a közrend és a közbiztonság védelme érdekében – szükség esetén a köztársasági elnök által jóváhagyott fegyveres védelmi terv szerint – a szükségállapot vagy a rendkívüli állapot kihirdetésére vonatkozó döntésig a támadással arányos és arra felkészített erőkkel azonnal intézkedni köteles.”

Az ország területi integritásának és szuverenitásának biztosítása tehát Magyarország alapvető nemzeti biztonsági érdeke. Ennek értelmében a Magyar Honvédségnek rendelkeznie kell azokkal a képességekkel, amelyek biztosítják az ország védelmét, a szövetség kollektív védelmének erősítését. Az ország légtérének hatékony ellenőrzése, a légtér védelme pedig a légierő, a repülő fegyvernem, a harcászati repülőerő fenntartását és folyamatos fejlesztését követeli meg.

MÓDOSÍTOTT BÉRLETI SZERZŐDÉS A SZÁMOK TÜKRÉBEN

A Gripen bérleti szerződés módosításával Magyarország a korábbiánál kedvezőbb pénzügyi feltételekkel és hosszabb időre biztosíthatja hazánk légtérének szuverenitását¹⁸. Az átütemezést követően az eddigi 16 800 órányi repülési idő 32 800 órára emelkedik, ami mintegy 95%-os növekedést jelent, de a majdnem kétszeres repülési idő kevesebb mint ötven százalékos többletkiadással jár majd. A bérleti szerződés változásának következtében a honvédelmi tárca bruttó 63 milliárd (nettó 49,25 milliárd) forintot takarít meg. Az új szerződés abban is módosul, hogy 2026-ig bármikor lehetővé válik a tulajdonjogunk megszerzése a gépekre¹⁹. Az ország légtérének védelméhez, légtér-szuverenitásának biztosításához, valamint a szövetségi tagságból adódó feladatok teljesítéséhez rendelkezünk tehát 14 db JAS-39 EBS HU repülőgéppel és a 2006–2026 közötti időszakra 32 800 óra repülési idővel. A harcászati repülőerők alapvető feladata Magyarország légtérének, kiemelt fontosságú gazdasági, közigazgatási központjainak, közlekedési csomópontjainak védelme, a szárazföldi csapatok oltalmazásának, légi támogatásának biztosítása, a légi felderítés feladatainak végrehajtása. Kiemelt feladata a fegyveres légvédelmi készenlét folyamatos biztosítása a légtérsértő, repülésiszabály-sértő légi járművek elleni tevékenységre. A harcászati repülő-

erőknek a NATO integrált légvédelmi rendszerében és kollektív védelmi műveleteiben való alkalmazásához alapvető feltételt a SHAPE²⁰ által kiadott AFS²¹ Vol III Air Forces dokumentumban rögzített követelmények teljesülése. A dokumentum meghatározza többek között a repülőgépek minimális rendelkezésre állását, ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy a 14 db repülőeszközből az alaprendeltetésből adódó feladatok végrehajtására – a körülmények kedvező együttállása esetén is – max. 10 db hadra fogható repülőgéppel számolhatunk. A nemzeti és NATO-alárendeltségű fegyveres légvédelmi készenlét szolgáltat további repülőgépek folyamatos készenlétben tartását követeli meg, ami szintén korlátozást jelent a repülőgépek rendelkezésre állásában. Az előzőek alapján egyszerűen megállapítható, hogy kiképzésre, lövészetekre, gyakorlatokra és egyéb feladatok végrehajtására általánosában 5-7 db repülőeszköz áll rendelkezésre. Könnyen belátható, hogy például egy négy-egy elleni BVR²² feladat tervezése és végrehajtása szinte lehetetlen. Az AFS szigorúan meghatározza a gépszemélyzetek kiképzését, az ezzel szorosan összefüggő repülési idők teljesítését is. A különböző feltételekhez – pl. teljes harc-képességű szimulátorok meglétéhez – kötött minimálisan teljesítendő repülési idő éves szinten, gépszemélyzetenként nem lehet kevesebb 180 óránál²³. A dokumentum mindezek mellett előírja a feltöltési követelményeket (gépszemélyzet/repülőeszköz) is, amely a képesség, a szerep/feladatkör és az alkalmazás szerint 1,2–2 között változhat. A feladatrendszerből adódóan a harcászati repülőerőnek képesnek kell lennie levegő-levegő (légtérvédelem) és levegő-föld (szárazföldi erők támogatása) feladatok végrehajtására, továbbá hozzá kell járulnia a szövetség kollektív védelméhez, ezért a feltöltés nem lehet kétszeresnél kevesebb. A 14 db repülőgéphez ennek megfelelően minimálisan 28 repülőgépvezetőt kell hozzárendelni. Az eredeti Gripen bérleti szerződés 16 800 óra repülési időt (120 óra/gép/év) tett lehetővé, ami 1/1 feltöltés esetén sem biztosította az említett NATO-dokumentumban, illetve a Gripen előírásaiban meghatározott repülési-idő-követelményeket. Az újratárgyalta szerződés 2006–2026 viszonylatban 32 800 órát tartalmaz, ami hozzávetőleg 117 óra/gép/év lerepülését teszi lehetővé. A 2006–2011 közötti időszakban természetesen a repülési idő időarányos részét teljesítettük. Ha 1,2-es minimális feltöltéssel számolunk, a 17 repülőgép-vezető évi legalább 140 óras repülési idő igénye 2380 óra, a rendelkezésre álló, egy évre vetített repülési idő pedig mindössze 1640 óra, tehát mintegy 740 óra repülési-idő-hiány jelentkezik. Az egyébként megkívánt kétszeres feltöltés esetén jelenlegesen romlik a kép, 28 repülőgép-vezető évi 140 óras repülési-idő-szükséglete 3920 óra, a repülési-idő-hiány pedig 2280 óra, a deficit tehát óriási.

A FEJLESZTÉS LEHETSÉGES IRÁNYAI

A honvédelmi miniszter a NATO új Stratégiai Koncepciójának elfogadása előtt hagyta jóvá a *Miniszeri irányelvek a védelmi tervezéshez (2012–2021)*²⁴ című dokumentumot, amely meghatározza a fegyveres erő fejlesztésével

és képességeivel kapcsolatos követelményeket. A dokumentum a haderő fejlesztésének követelményeivel foglalkozó fejezetében a harcászati repülőképesesség jövőjének sürgőséggel történő vizsgálatát határozta meg. A vizsgálat megtörtént, a 2012. január 30-án aláírt bérleti szerződés módosításával Magyarország stratégiai döntést hozott: a harcászati repülőerő-képesség fenntartásával a Magyar Honvédség hosszú távon képes marad az ország légterének védelmére, légtér-szuverenitásának biztosítására, az Alaptörvényben, a Nemzeti Biztonsági Stratégiában meghatározott feladatok végrehajtására.

A szakember, a mindig, minden körülmények között maximális biztonságra törekvő katona azonban mégsem lehet elégedett. Az előző fejezetben tárgyalt elméleti számvetések igazolják, hogy a 14 db JAS-39 EBS HU a nemzeti és szövetségi alapdokumentumokban meghatározott feladatokhoz nem elegendő. A képeség rendelkezésre áll, a hiányzó repülőeszközöket és az ugyancsak hiányzó repülési időt pótolni kell, a fejlesztés igénye megkerülhetetlen. A harcászati repülőerő-képesség további fejlesztésének mottója lehet *Szternák György: A fegyveres erő feladatai valamint fejlesztése közötti kapcsolat*²⁵ című tanulmánya, melyben a szerző többek között az alábbiakat állapítja meg:

„A fegyveres erő képességfejlesztése szempontjából nem hagyható figyelmen kívül az a tény, miszerint – hazai és a külföldi szerzők véleménye alapján egyaránt – a fegyveres küzdelmet a következők jellemezhetik:

9. A légi uralom²⁶ kivívása, valamint a rakéta- és tűzcsepások eredményes végrehajtása döntő hatással lesz a fegyveres küzdelem sikerére, de ezek mellett megmarad a szárazföldi műveletek fontossága és szükségessége.

Ha elfogadjuk a fenti értékelést, akkor nyilvánvaló, hogy ennek tükrében célszerű vizsgálni a fegyveres erő lehetséges feladatait, szervezetét, felszerelését és állományának oktatását, képzését és kiképzését. Bessenyei Lajos egyetemi tanár véleménye szerint a stratégiai szintű vizsgálatok végrehajtásakor a következő kérdésekre célszerű a választ megadni:

– Mi van most? (Helyzetkép, a diagnosztika tudománya)

– Mi várható? (A prognosztika tudománya)

– Mit szeretnénk? (Mik a választható lehetőségek)

– Mi legyen? (Mi a döntés a körülmények és a források alapján)

A professzor szerint a vizsgálat során valamennyi kérdésre meg kell adni a választ, egyik sem hagyható ki a folyamatból, ha helyes döntést szeretnénk hozni. Úgy gondoljuk, hogy Bessenyei professzor javaslata érvényes a fegyveres erővel kapcsolatos kutatások mód-szerére is. A felsorolt kutatási feladatok végrehajtásához szükség van a különböző nézetek, elméletek ütköztetésére, mert így alakítható ki a védelemmel kapcsolatos politikai döntésekhez a hadtudomány eredményeire támaszkodó szakmai-elméleti megalapozottság.”

A repülőeszközök és a repülési idő pótlására vonatkozó döntés előkészítésének alapját a Magyar Honvédség, a légierő feladatrendszerre kell hogy képezze, figyelemmel a már rendszerben lévő negyedik generációs repülőtechnika jellemzőire és a meglévő infrastruktúra

biztosította lehetőségekre. Mivel a harcászati repülőerők feladataikat a NATINADS keretén belül látják el, nem lehet kérdés, hogy a fejlesztés lehetséges irányainak meghatározásánál a szövetség vonatkozó előírásait kell alapul venni. A harcászati repülőerő fejlesztésének lehetséges irányait a jelenlegi helyzet ismeretében a következők szerint lehet meghatározni:

1. További, a jelenleg rendelkezésre álló repülőtechnikával azonos típusú repülőeszközök beszerzése, bérlése²⁷.

2. A jelenleg rendelkezésre álló repülőtechnikához közel azonos tulajdonságokkal rendelkező, olcsón üzemeltethető gyakorló repülőgépek beszerzése, bérlése²⁸.

A fentiek után joggal merülhet fel a kérdés: miből és hogyan lehet mindezt megvalósítani? Nos, a megoldás kulcsa talán a beépített garanciákban rejlik, azokban az alapdokumentumokban, amelyek rendelkezéseinek betartása mindenkor és mindenki számára kötelező érvényű. A NATO új Stratégiai Konceptiója konkrét számokat nem határoz meg, de az állam- és kormányfők megállapodtak abban, hogy a tagállamok biztosítják a képességek további fejlesztéséhez szükséges anyagi, technikai és pénzügyi eszközöket, forrásokat²⁹. Az Alaptörvény nem rendelkezik a védelmi kiadásokról, a Nemzeti Biztonsági Stratégia pedig az alábbiak szerint határoz:

„39. ...A kormány ezért – Magyarország szövetségi kötelezettségeit is szem előtt tartva – mindenkor feladatának és kötelességének tekinti, hogy az ország teherbíró képességével összhangban, megfelelő forrásokat biztosítson az ország és állampolgárai védelmére.

44. ...A Magyar Honvédség fejlesztésének irányait és működési elveit az Alaptörvényben meghatározott, valamint a nemzetközi kötelezettségvállalásainkból fakadó feladatok végrehajtása érdekében, szövetségeseinkkel összehangolva szükséges meghatározni. Mindehhez alapvető a szükséges erőforrások biztosítása és azok célirányos, hatékony felhasználása...”

A honvédelmi miniszter a Nemzeti Biztonsági Stratégia leágazásaként 2012-re jelezte az új Nemzeti Katonai Stratégia megszületését³⁰. A 2009-ben elfogadott, jelenleg is hatályos Nemzeti Katonai Stratégia számszerűen rendelkezik a védelmi költségvetésről: kimondja, hogy 2013-ra meg kell haladnia a GDP 1,3%-át.

Sajnálatos módon a fenti elvek a gyakorlatban nem érvényesültek, a védelmi szféra a költségvetés martalékává vált. Az európai országok közül hazánk rendelkezik a harmadik leggyengébb GDP-arányos költségvetéssel, a nemzeti össztermék 0,81 százalékát költjük honvédelemre.

Bízom abban, hogy az új Nemzeti Katonai Stratégia követni fogja a korábbi gyakorlatot, rögzíti az Országgyűlés Honvédelmi és Rendészeti Bizottsága kihelyezett ülésén, az MH 59. Szentgyörgyi Dezső Repülőbázison 2012. április 5-én, Kecskeméten elhangzottakat³¹: „A honvédség fejlesztésének igényét, a haderő technikai állapotát és a nemzetgazdaság teherbíró képességét figyelembe véve, 2022-ig jelentős mértékben növeli a honvédség költségvetését. Ennek megfelelően 2013-ban és az ezt követő két évben a honvédelem költségvetési támogatásának főösszege nem lehet kevesebb, mint amennyi 2012-ben volt, 2016-tól pedig a GDP 0,1 százalékos évi mértékével

emeli a honvédelmi költségvetést. Így 2022-re a bruttó nemzeti termék évi 1,39 százalékos mértékében garantálja a katonai fejlesztésekre és a haderő fenntartására fordítható költségvetési támogatás összegét.” A bruttó hazai termék értéke 2011-ben folyó áron 28 154 milliárd forint volt, ez egy főre vetítve 2 millió 823 ezer forintot tett ki³². A kérdés már csak az, mire lesz elegendő az 1,39 százalékos 2022-ben? Az ország védelme nemzeti ügy, a harcászati repülőerő-képesség fenntartása és fejlesztése Magyarország hosszú távú, kormányokon átívelő, az ország nemzeti biztonságát, területi integritását és légtér-szuverenitását közvetlenül érintő alapvető érdeke.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

Wagner Péter: A NATO jövője a liszaboni csúcs után és a NATO–Oroszország kapcsolatok; MKI tanulmányok T-2011/2 Aktív szerepvállalás, modern védelem. Biztonságpolitikai Szakkollégium Egyesülete, 2010.

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.); Magyar Közlöny, 2012. évi 43. szám

A kormány 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról; Magyar Közlöny, 2012. évi 19. szám

1009/2009. (I. 30.) Korm. határozat a Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiájáról

A Magyar Honvédség légierő doktrínája, MH LEP, 2004

Dr. Deák János: Napjaink és a jövő háborúja, Hadtudomány, XV. évfolyam 1. szám, 2005. március

Szenes Zoltán: A szövetség jövője. Nemzet és Biztonság, 2009. május

Prof. dr. Szternák György: A fegyveres erő feladatai valamint fejlesztése közötti kapcsolat http://mht.eu/hadtudomany/2011/2011_elektronikus/2011_e_12.pdf

Prof. dr. Szternák György: Liszaboni csúcs <http://portal.zmne.hu/pls/.../97E9085E6C764AA9E040E0C1044C7EF6>

Allied Command Operations Forces Standards Vol III – Air Forces SH/FOR/RER/FSL/AN/11-280334

¹ <http://www.kormany.hu/hu/honvedelmi-miniszterium/hirek/alairtak-a-gripen-szerzodes-modositasat> 2012.01.30.

² A 14 db JAS-39 Gripen vadászbombázó repülőgép 10 éves bérletéről szóló szerződést a magyar és a svéd kormány képviselői 2001. december 20-án írták alá Budapesten. A szerződés értelmében a 12 együléses és 2 kétüléses repülőgépet a svéd fél 2004 végétől kezdte volna Magyarországra szállítani olyan számítással, hogy 2005 közepén mind a 14 gép rendszerbe áll a Magyar Honvédség légierejénél. A szerződést – a szövetségi feladatok teljesíthetősége érdekében – a Magyar Köztársaság kormányának kezdeményezésére a felek 2003-ban módosított-

ták, az első 5 repülőgép leszállítására ezért 2006 márciusában került sor. Az eredeti, 10 éves bérletről szóló szerződés ennek megfelelően 2016 márciusáig volt érvényben, a 2012. január 30-án aláírt szerződésmódosítással a Gripenek 2026 márciusáig állnak Magyarországon, a Magyar Honvédség rendelkezésére.

³ <http://www.kormany.hu/hu/honvedelmi-miniszterium/hirek/folytatodik-a-hadsereg-kepessegeinek-fejlesztese> 2012.04.06. A honvédelmi miniszter 2012. április 5-i bejelentése az Országgyűlés honvédelmi és rendészeti bizottsága kecskeméti kihelyezett ülésén az MH 59. Szentgyörgyi Dezső Repülőbázison.

⁴ A Magyar Néphadseregben 1961-től három ezrednél (31. Kapos, 47. Pápa, 59. Szentgyörgyi Dezső Harcászati Repülőezred) rendszerbe állított MiG–21 Fishbed (front) vadászrepülőgép különböző változatai a haderőcsökkentés, a folyamatos átszervezések és átalakítások következtében az 1990-es évek elejétől fokozatosan kivonásra kerültek a Magyar Honvédség hadrendjéből, a legfiatalabb BISZ és UM típusváltozatokat 2000. augusztus 24-én Pápán vonták ki a légiállományából.

⁵ http://hirszerzo.hu/elemzes/1336_vadaszrepulogepbeszerzes_magyarorszagon 2011.08.31.

⁶ Electronic Warfare System

⁷ NATINADS QRA(I) – NATO Integrated Air Defense System Quick Reaction Alert (Interceptor)

⁸ Szuperszonikus, egyhajtóműves, változtatható szárnynyílazású, harmadik generációs vadászrepülőgép, melyet a Szovjetunióban fejlesztettek ki elsősorban a MiG–21 Fishbedek leváltására. A Magyar Légierőben 1979 és 1997 között 12 db együléses MiG–23MF és 4 db kétüléses MiG–23UB állt hadrendben. A típust 1992-től a 47. Pápa Harcászati Repülőezred Sámán százada repülte.

⁹ Szuperszonikus, egyhajtóműves, változtatható szárnynyílazású, harcászati vadászbombázó repülőgép, melyet a Szu–7 továbbfejlesztésével a OKB Szuhov hozott létre a Szovjetunióban az 1970-es évek elejére, a szárazföldi csapatok harcának támogatására. A Magyar Légierőben 1984-től 1997-ig századnyi (12 db együléses Szu–22M3K és 3 db kétüléses Szu–22UM3K) repülőgép állt hadrendben. A gépeket a szárazföldi csapatok alárendeltségébe tartozó 101. Felderítő Század üzemeltette a 31. Harcászati Repülőezred bázisán.

¹⁰ A csehszlovák Aero Vodochody vállalat által gyártott szubszonikus, egyhajtóműves kiképző repülőgép. Az L–29 Delfin leváltására tervezett repülőgép az 1970-es évek elejétől a Varsói Szerződés alapvető kiképző repülőgépévé vált. A Magyar Légierő az egykori keletnémet légiereő hagyatékából 1993-ban kapott 24 darab L–39ZO repülőgépet, melyből 20 gép állt szolgálatba, a maradék 4 gépet tartalék alkatrésznek használták. A típus 2009. november 25-én búcsúzott el ünnepélyes keretek között Kecskeméten, az MH 59. Szentgyörgyi Dezső Repülőbázison.

¹¹ Short Take-off and Landing

¹² NATO Flying Training in Canada

¹³ Ekkor került sor a Jak–52 típus beszerzésére és rendszerbe állítására

¹⁴ EU–NATO Joint Jet-pilot Training Programme

¹⁵ 1035/2012. (II. 21.) kormányhatározat. Magyar Közlöny 2012. évi 19. szám 1378–1387 oldal

¹⁶ <http://www.kormany.hu/hu/kulugyminiszterium/hirek/elkeszult-magyarorszag-uj-nemzeti-biztonsagi-strategiaja> 2012.02.25.

¹⁷ 2011. április 18-án a magyar Országgyűlés elfogadta Magyarország Alaptörvényét, amely 2012. január 1-jén a korábbi alkotmány helyébe lépett

¹⁸ <http://www.kormany.hu/hu/honvedelmi-miniszterium/hirek/modosithatjuk-a-gripen-szerzodesest> 2012.01.07.

¹⁹ http://hvg.hu/vilag/20120130_gripen_szerzodesmodosit_svedorszag 2012.01.30. 20 Supreme Headquarters Allied Powers Europe

²¹ ACO (Allied Command Operations) Forces Standards 06 April 2011

²² Beyond Visual Range

²³ A 180 órából 40 óra teljes harcképességű szimulátoron teljesíthető.

²⁴ Budapest, 2010. október 13.

²⁵ http://mhtu.eu/hadtudomany/2011/2011_elektronikus/2011_e_12.pdf 2012.03.01.

²⁶ A légtér ellenőrzésének képessége három szinten értelmezhető: kedvező légi helyzet, légi fölény és légi uralom. A légi uralom a légtér ellenőrzés legmagasabb szintje.

²⁷ A bérletéhez, beszerzéséhez megfelelő alapot szolgáltathat a honvédelmi miniszter és svéd partnere által 2012. január 30-án jóváhagyott dekrétum, amely – az elmúlt évek tapasztalatai után – megerősítette a két ország gazdasági, politikai és katonai együttműködési szándékát, valamint azt, hogy hosszú távú stratégiai partnerként tekintenek egymásra.

²⁸ A NATO-ajánlások nem írják elő azt, hogy a 140 órát minden pilótának egy adott típuson kell teljesítenie. Kevésbé tehetősek államok általában azt a megoldást választják, hogy a személyzetek korlátozás nélküli bevetetőségéhez szükséges (70–80 óra) repülési időt az ún. fő típuson, a fennmaradó hányadot pedig „alacsonyabb” típuson biztosítják a légi jártasság fenntartásához. A cseh AERO Vodochody a.s. például több éve bombázza a honvédelmi tárcát az L–159 ALCA (Advanced Light Combat Aircraft) típusú repülőgépre vonatkozó ajánlatával. Az ajánlatokat a magyar fél eddig, főként költségvetési okok miatt elutasította.

²⁹ A szövetség tagállamai a 2002-es prágai csúcstalálkozón kötelezettséget vállaltak, hogy hosszabb távon a GDP legalább két százalékát a hadseregek kapják.

³⁰ <http://www.fidesz.hu/index.php?Cikk=178399> 2012.03.05.

³¹ <http://www.honvedelem.hu/cikk/31150/folytatodik-a-hadsereg-kepessegeinek-fejlesztese-2012.04.07>.

³² <http://www.hircity.hu/cgi-bin/hircity/index.cgi?view=ck&tid=610&nID=206499> 2012.05.04.

A ZRÍNYI KIADÓ AJÁNLATA

Marosi Antal:

A SZABADSÁG ÁRA (A Kadhafi-álom szertefoszlik)

Egy haditudósító naplója a 2011-es arab tavaszról. Drámai útikönyv Tunéziától Líbiáig, megrendítő szociofotókkal.

„Mindenki megfizette az árát ennek a forradalomnak. De a megszerzett szabadság vajon jutalom vagy büntetés?”

(Marosi A.)

- 163×188 mm behajtott füllel
  - kartonált, cérnafűzött, ragasztókötéttel
  - 188 oldal, 170 színes képpel
- Ára: 3500 Ft

Zrínyi
Média

Kiadja a
HM Zrínyi Nonprofit Kft. – Zrínyi Kiadó
1087 Budapest, Kerepesi út 29/B

Könyveinket megtekinthetik
a www.honvedelem.hu/kiadvanyok/weboldalon.
Minden könyvünk kedvezményesen kapható.

Telefon: +36-1-459-5319, 459-5373

Fax: +36-1-459-5383

E-mail: gyorodina@amedia.hu
cinti@amedia.hu

Gulyás Attila mk. százados:

GONDOLATOK A NEMZETI KÜLÖNLEGES MŰVELETI ERŐK FEJLESZTÉSÉRŐL

Az alábbi írás szerzője az MH ÖHP tervezőtisztje, az NKE Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Katonai Műszaki Doktori Iskolájának doktorandusza. Kutatási témaköre a védelmi elektronika, informatika és kommunikáció kutatási területen a korszerű rádiófrekvenciás eszközök, rendszerek, valamint eljárások katonai célú, illetve veszélyhelyzeti alkalmazása, valamint a különleges műveleti erők tevékenysége vezetésének és irányításának biztosítási aspektusai a korszerű rádiófrekvenciás eszközök alkalmazásának tükrében. Kutatásai szerint a nemzeti különleges műveleti erők az emberi és a technikai erőforrások tekintetében kihívásokkal küzdenek, és a műveleti igények növekedésével jelentős fejlesztéseket igényelnek. Úgy véli, hogy a meglévő nemzeti képességek integrálásával, valamint további erőforrások bevonásával létrehozható egy emelt képesség-szintű műveleti egység, amely magasabb szinten képes válaszokat biztosítani korunk aszimmetrikus kihívásainak kérdéseire. Írásában – mely hangsúlyozottan egyéni kutatási eredményeinek összegzése – egy olyan szervezeti koncepciót ad közre, amely megítélése szerint elősegítheti a perspektivikus – politikai és katonai felsővezetői elhatározásokon alapuló – képességfejlesztési szint megvalósítását – A szerk.

BEVEZETŐ

A nemzetek katonai és polgári (politikai) vezetése, a szilárd katonai vezetési és irányítási rendszerek egyre többször szembesülnek „nem megszokott” vagy „nem hagyományos” fenyegetésekkel, mint az atom–vegyi–biológiai fegyverek gyártása, forgalmazása és kereskedelme, valamint az ezekből fakadó nemzeti/nemzetközi veszélyforrások, a nukleáris fegyverek előállítása és terjesztése, a szélsőséges csoportok vagy személyek személyes, vallási vagy faji alapú károkozásai, emberiség elleni bűntettei. A felsorolt nemzeti/nemzetközi veszélyforrások a XXI. század elejére elérték azt a szintet, ahol a NATO-államok fegyveres erőinek a beavatkozása nem volt tovább halogatható.

A különleges műveleti (KM) erők, a nem hagyományos hadviselés szakértőinek nagyobb arányú alkalmazása korunk műveleteiben (Irak, Afganisztán) lehetőséget biztosít elméleti és gyakorlati számvetések kialakítására, a folyamatoptimalizálások megvalósítása érdekében olyan tervezési folyamatok megkezdésére és fejlesztésére, amelyek segítségével válaszokat adhatunk korunk aszimmetrikus kihívásaira.

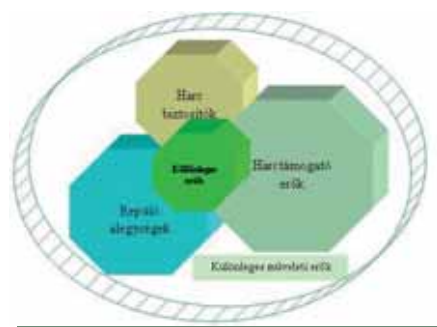
A nemzeti különleges műveleti képesség kialakítása, a hatékony alá-fölrendeltségi, valamint a jelentőrendszerek fenntartása, ezek fejlesztése mind nagyobb kihívás elé állítja a Magyar Honvédség közép-szintű (MH Összhaderőnemi Parancsnokság), valamint a stratégiai (Honvéd Vezérkar/politikai szint) vezetési elemeit. Mérőföldkőnek, stratégiai szintű előremutató döntésnek tekinthető, amikor politikai vezetésünk – felismerve korunk katonai fenyegetettségét – kinyilvánította, csatlakozik a nemzetközi erőfeszítésekhez az aszimmetrikus katonai műveletekre válaszokat biztosító különleges műveleti alegység¹ megalapításával, minden oldalú fejlesztésével és szövetségi kereteken belüli alkalmazásával [1].

A Magyar Honvédség különleges műveleti képességeinek jelenleg egyedüli képviselője a szolnoki MH 34. Bercsényi László Különleges Műveleti Zászlóalj. A zászlóalj vezetése – 2005. szeptember 1-jei megalakítása óta – hatékony munkaszervezéssel bizonyította, hogy képes a magas szintű szakmai elvárásoknak megfelelni, a szükséges felkészülést követően eredményesen tevékenykedni mind az országvédelmi és a békeműveleti szakfeladatok, mind a különleges műveleti szakfeladatok, a szakkiképzések folyamatos biztosításában, eredményes végrehajtásában. A zászlóalj korszerű felszereléssel történő ellátása, minden oldalú (humán, logisztika, kiképzés) fejlesztése az alegység megalakítása óta napirenden van.

AZ MH KÜLÖNLEGES MŰVELETI HARCÁSZATI EGYSÉGÉNEK KIALAKÍTÁSA

A Magyar Honvédség különleges műveleti képességének meghatározó (alap-) eleme az MH 34. Bercsényi László Különleges Műveleti Zászlóalj (MH 34. BLKMZ); az alakulat a különleges erők reprezentánsa. A zászlóalj 1963 óta teljesít szolgálatot Szolnokon mint mélységi felderítő-zászlóalj. Kimagasló hazai és nemzetközi (missziós) feladat-végrehajtásuk eredményeképpen, a katonai felső vezetés döntése alapján, 2005. szeptember 1-jén, a mélységi felderítő-zászlóalj bázisán megalakult az MH 34. BLKMZ. A zászlóalj az MH Szárazföldi Parancsnokság (MH SZFP) parancsnokának közvetlen alárendeltségében tevékenykedett, elsődleges koordináló szerve az MH SZFP Hadműveleti Főnöksége volt. A zászlóalj parancsnoki állománya² letéteményese volt a sikeres keret-összeállításnak, a személyi állomány szakmai tudása egységes szintre emelésének és a későbbi kezdeti műveleti képesség³ megteremtésének.

A NATO-elveknek megfelelően a különleges műveleti erők fogalomrendszerébe nem-

1. ÁBRA⁴ A KÜLÖNLEGES ERŐK ÉS A KÜLÖNLEGES MŰVELETI ERŐK TAGOZÓDÁSA, KOOPERÁCIÓJA

csak a közvetlen feladat-végrehajtásra alkalmas erők (különleges erők – MH 34. BLKMZ) tartoznak, hanem a harci támogató és a kiszolgáló alegységek is, amelyek tevékenységükkel lehetővé teszik a különleges erők eredményes feladat-végrehajtását. A 1. ábrán a különleges erők és a különleges műveleti erők tagozódása, kooperációja és egymásra épülése követhető figyelemmel. Megfigyelhető, hogy a kis létszámú különleges erők szoros mellérendelt kapcsolatban állnak a harctámogató erőkkel, a repülőcsapatokkal, valamint a harcbiztosító alegységekkel is.

Az MH 34. BLKMZ feladatra történő kiválasztásakor és a honos helyőrség tervezésekor szempont volt, hogy a különleges műveleti képesség kialakításában szükséges erők és eszközök lehetőleg azonos geográfiai pozícióban települjenek. Az ittebei Kiss József Helikopter Bázis (Szolnok) ideális helyszínt kínált a képesség megalakításának, hiszen a helyőrségben települt az MH 25/88. Könnyű Vegyes Zászlóalj (MH 25/88. KVZ), amely gyorsreakció, speciálisan képzett könnyűgályos századaival képes különleges műveletek bizonyos feladatainak végrehajtására, a harctámogatási műveletek megvalósítására. Az MH 86. Szolnok Helikopter Bázis (MH 86. SZHB) forgószárnyas légi kapacitása lehetővé teszi a különleges erők feladatra történő felkészítése keretén belül tervezett ejtőernyős ugrások, a műveleti képességhez szükséges ejtőernyős-kiképzés végrehajtását.

A különleges műveleti képesség kiszolgálásához jelentős logisztikai, haditechnikai eszközök szükségesek. A szolnoki bázisobjektum – logisztikai hátterével – megteremti a lehetőségét a különleges műveletek teljes spektrumába tartozó feladatrendszer átfogó logisztikai biztosításának. Léteznek azonban olyan képesség-összetevők, amelyek nem állnak a helyőrségben rendelkezésre⁵. Ezek biztosítása, valamint a kiképzések és a nemzetközi

műveletek folyamán rendelkezésre állása az egyik legnagyobb kihívás a képességfejlesztés folyamatában.

A KM képességfejlesztés folyamatában a „Miniszeri irányelvek a védelmi tervezéshez” című okmánytervezetben⁶ meghatározott, és a már meglévő elért és validált képességekkel rendelkező MH 34. BL KMZ és az MH 25/88. KVZ fúziója – a feladatrendszer részleges átfedése miatt – alapvetőnek tekinthető. A két katonai szervezet integrációjából kialakuló – egyéb támogató elemekkel kiegészített – új képesség megfelelhet a nemzeti igényeknek, válaszokat biztosít korunk aszimmetrikus kihívásaira, és azonnali reagálóképességet biztosíthat a Magyar Honvédségnek. A megvalósuló nemzeti képességfejlesztést ezen a szinten – katonai szervezet vonatkozásában – egy ezredszintű katonai szervezet elégítheti ki. A katonai szervezet tervezett rendelkezése – az MH Összhaderőnemi Parancsnokság csapatainak részeként – a fegyveres harc megvívása és a szövetségi katonai kötelezettségek, illetve békeműveletekben vállalt feladatok teljesítése, valamint magas készenléti és alkalmazási képességű harcászati, hadművelleti egységként a gyors katonai beavatkozást igénylő, hagyományos katonai szervezetekkel nem vagy csak nehezen megoldható válság-, konfliktushelyzetek megoldása, különleges műveleti feladatok végrehajtása. A perspektivikus katonai szervezet – a fejlesztések eredményeképpen – képessé válik:

- támadó, védelmi és halogató műveletek végrehajtására;
- Határbiztosításra, irányok lezárására;
- Fegyveres csoport felszámolására;
- Területek zárására, ellenőrzésére;
- Menekültek kezelésére;
- A katasztrófavédelem feladatainak végrehajtására;
- Objektumok védelmére;
- Vízi akadályok leküzdésére rendszeresített és szükségeszközökkel;
- Műveletek tervezésére, szervezésére, irányítására;
- Terrorizmus elleni harc katonai feladatainak végrehajtására;
- Nem harcolók kimenekítésére;
- Tűzmentés végrehajtására műveleti területen;
- Béke és harci kutató-mentő feladatok végrehajtására;
- Különleges műveletek teljes spektrumának (katonai segítségnyújtás, közvetlen műveletek, különleges felderítés, terrorizmus elleni harc) végrehajtására.

Dolgozatom további fejezeteiben – a saját elképzeléseim szerint – be kívánom mutatni a képességfejlesztés folyamatában jelentős lépésnek számító, ezredszintű katonai szervezet struktúra-összeállításának egy lehetséges verzióját.

A PERSPEKTIVIKUS KÜLÖNLEGES MŰVELETI EZRED

Álláspontom szerint a megfogalmazott nemzeti ambíciószintekkel [2] összhangban a leghatékonyabb működést, a képesség legeredményesebb fejlesztését a szolnoki helyőrségben települő katonai szervezetek bázisára épülő különleges műveleti ezred (KM ezred)

valósíthatja meg. A Magyar Honvédség különleges műveleti harcászati szintjét jelenleg egyedülként képviselő MH 34. BLKMZ-t – mint a különleges műveleti szakfeladatokat közvetlenül végrehajtó erőt – az ezredszervezet kialakítása érdekében ki kell egészíteni egy speciálisan képzett, könnyűgyalogos zászlóaljszintű erővel, amely a harci támogatási feladatokat látja el. Erre a jelenleg is hadrendben lévő, az MH 25/88. KVZ bázisára épülő, a különleges műveleti erők szakfeladatait közvetlenül támogató zászlóaljszintű szervezet lehet képes, amely ötvözi a speciálisan képzett (Ranger-típusú) könnyűgyalogos képességet a korunk kihívásaihoz igazodó különleges műveletek – szárazföldi lépcsőben történő – támogatási igényeivel. A különleges műveleti képesség elérése és folyamatos biztosítása, fejlesztése magas szinten igényli a harci kiszolgáló támogatást. A különleges logisztikai zászlóalj létrehozásával biztosítottá válik a nemzeti és a nemzetközi környezetben végrehajtott különleges műveletek minden oldalú biztosító és logisztikai támogatása. A gyors helyváltoztatást, a kiképzések és a műveletek repülőigényeit a helyőrségben települt helikopterbázis merev- és forgószárnyas légijármű-parkjával lehet biztosítani. Kutatásaim és saját tapasztalataim, valamint a költséghatékonyság elveit szem előtt tartva célszerű, ha a merev- és forgószárnyas szállító, valamint harci légi járműveket az anyaalakulatuk üzemelteti és tartja karban, és a KMI ezred igényei alapján – a feladat függvényében – kerülhetnek átalárendelésre. Az egyéb harci támogató tevékenységek végrehajtására különleges harctámogató század létrehozása a legcélszerűbb megoldás, amiben – szakasz- és századerővel – jelen vannak a HUMINT-, a SIGINT-, a CIMIC-, az információs műveletek, a PSYOPS raj-szakasz szintű képviselői, valamint az ezred külső-belső kapcsolattartásáért⁸ felelős kommunikációs szakemberek. Az ily módon összeállított ezredet az ezredparancsnok vezetheti ezredesi rendfokozatban, az ezred főnökségei (G1–G9) integrálják a zászlóalj szakállományát is. A továbbiakban a KM ezred tervezett alegységeinek részletes bemutatásával bepillantást nyerünk a képességfejlesztés folyamatába.

A KÜLÖNLEGES MŰVELETI ZÁSZLÓALJ

A zászlóalj a jelenlegi felépítésével korlátozottan⁹ képes a vonatkozó dokumentumokban részére meghatározott feladatok ellátására. A folyamatok felforgósítása és a képesség kibontakoztatása érdekében a zászlóalj személyi kereteinek kibővítése szükséges. Úgy vélem, a zászlóaljtörzsre (S1–S7), három harcoló század, egy kiképzőszázad, a közvetlen harctámogatást végző törzsszázad, valamint egészségügyi központ személyi (állomány-táblás) keretei között képes lenne feladatait magasabb szinten ellátni. A grafikus táblázatban (2. ábra) követhetőek a tervezett bővítés lépései.

Tervezésemben a KM zászlóalj három százada egyenként hat-hat KM csoporttal¹⁰ rendelkezik. A tizennyolc KM csoport lehetővé teszi a különleges műveletek teljes spektrumában műveletek végrehajtását. A kiképzőszázadtól a kiképzett állomány beosztásba kerül

a harmadik századnál, ahol megkezdődik a felkészülést a kezdeti műveleti képesség elérésére, majd szakmai tudásának gyarapodását követően kerülhet át a második vagy az első századhoz (több év munkájával). A KM zászlóalj törzsszázada végzi el a közvetlen műveleti támogatás műveleteit, törzstámogató szakasza a zászlóalj közúti mozgásában¹¹ nagy fontosságú forgalomszabályzókat és a híradó és informatikai szakállományt foglalja magába. A század javítószakasza felelős a zászlóalj gépés és harcjárműparkjának közvetlen üzemben tartásáért, a napi, a heti és az időszakos karbantartási feladatok végrehajtásáért, valamint a nyári és téli igénybevételre történő felkészítés gépjárműveket érintő feladataiért. A század ellátószakasza közvetlenül felelős a zászlóalj gyakorlatai, műveleti ellátási (fektetés, fűtés/hűtés, élelmiszerellátás) feladatainak, valamint minősített helyzetben a zászlóaljnak az országvédelmi feladatok ellátásához szükséges biztosítói feladatok elvégzéséért.

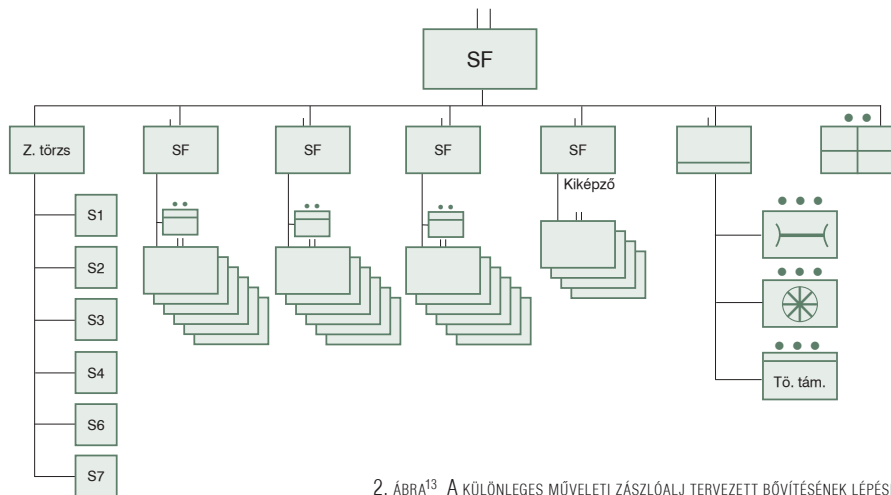
Az egészségügyi központ orvosa és felsőcserei (ROLE-I) végzik a megnövekedett fizikai és pszichikai terheléssel járó gyakorlatok és műveletek egészségügyi felügyeletét, elvégzik a járóbeteg-ellátást, valamint képesek a harctéri behatásokból eredő sérülések (lőtt és szűrt sebek, zúzódások, törések) kezelésére. A beosztott szakállomány képes különleges műveleti szaktevékenységekkel kapcsolatos, a harctéri életmentő katonai szakudását meghaladó életmentő beavatkozások elvégzésére is.

A zászlóalj törzsében a részlegek (S1–S7) a részlegek vezetőinek irányításával végzik szakmai tevékenységüket a századok közötti együttműködés, a kiképzési és műveleti követelmények teljesítése érdekében.

A KÜLÖNLEGES LÖVÉSSZÁSZLÓALJ

A különleges lövészszázalaj (KLZ) jelenlegi szervezeti felépítése megfelelő a KM zászlóalj feladatainak támogatására, azonban szervezeti elemeinek átalakítása, átstrukturálása alkalmasabbá teszi a különleges erők közvetlen harctámogatására. A KLZ három gyorsreagálású lövészszázada három-három gyorsreagálású lövészszakaszból, továbbá a tevékenységüket támogató szakasz aknavető- és páncéltörőjeiből tevődik össze. A támogatószakaszok a századok közvetlen tűztámogatásáért felelősek, valamint megvalósítják a századok mozgásának fedező tűzbiztosítását is. A három harcoló lövészszázad közvetlen harctámogatási feladatait századerejű kötelek látja el. A harctámogató század tartalmaz ejtőernyős¹² felderítőszakaszt, egy műszaki szakaszt, aknavető- és páncéltörőszakaszt. A század tervezett kialakítása alapvetően épül a jelenlegi szervezeti felépítésre, hiszen az elmúlt időszak gyakorlati tapasztalatai megmutatták: a hatékonyan működő alegység erőszorozó tényezőként értelmezhető.

A logisztikai század a zászlóalj önálló tevékenységéért, a minden oldalú – közvetlen – biztosítás szakfeladataiért felel. Magában foglalja a törzsszakaszt, amely a zászlóaljtörzs minden oldalú biztosításáért tevékenykedik, a logisztikai raktárakat és a különböző ágazatok anyagneveiért felelős személyeket, a szállítószakaszt, amely a zászlóalj személyi állományának mozgásáért felelős, valamint

2. ÁBRA¹³ A KÜLÖNLEGES MŰVELETI ZÁSZLÓALJ TERVEZETT BŐVÍTÉSÉNEK LÉPÉSEI

a vegyesanyag-szállító rajt, amely a harcbiztosítási anyagokat szállítja, továbbá a híradó-javító és -kiszolgáló szakaszt és az ejtőernyős kiszolgáló szakaszt. A logisztikai század tehát integráltan tartalmazza azokat a harci kiszolgáló harcrendi elemeket, amelyek a zászlóalj önálló tevékenységéhez nélkülözhetetlenek, valamint a nemzeti és a nemzetközi harctámogató tevékenységek eredményes ellátásában elengedhetetlenek. A 3. ábrán követhető a KLZ tervezett felépítése.

A KÜLÖNLEGES HARCTÁMOGATÓ ZÁSZLÓALJ (ISTAR¹⁴)

A különleges harctámogató (KHT) zászlóalj alaprendeltetése – összhangban a nemzeti ISTAR-képességekkel rendelkező csapatok felajánlásával¹⁵ – a különleges műveleti tevékenységek harci felderítő támogatása, ezen keresztül a különleges műveleti képességfejlesztés folyamatának gyorsítása. A KHT zászlóalj integrálja azokat a létfontosságú képességeket, amelyek (részben) jelenleg is alkotóegységei a Magyar Honvédség műveleti képességeinek, azonban azokat több, különböző katonai szervezetbe szervezték. A KHT zászlóalj egységbe tömöríti a különleges műveletekhez – a gyakorlati tapasztalatok alapján is – szükséges moduljellegű képességeket [3]. Ilyen képességek, támogató tevékenységek: a felderítő adatok biztosítása a terrorizmus elleni harc katonai műveleteinek végrehajtásához, a békeműveletek, valamint a kutató-mentő műveletek különleges műveleti feladataival kapcsolatos felderítő információk biztosítása, az információs műveletek felderítő támogatása, a tömegpusztító és a vegyi fegyverek terjedése elleni műveletek felderítő támogatása. A zászlóalj törzsét törzsszakasz támogatja az optimális munkavégzés körülményeinek kialakításában.

A mélységi felderítőszázad feladata az *MH különleges műveleti doktrínájában* kiemelt, az „egyéb támogató feladatok” részben¹⁶ meghatározott feladatok elvégzése a különleges műveleti erők tevékenységeinek támogatására. Feladatai között – a különleges műveletek támogatása érdekében – a célpontfelderítés, célpontmegjelölés végrehajtása is szerepel.

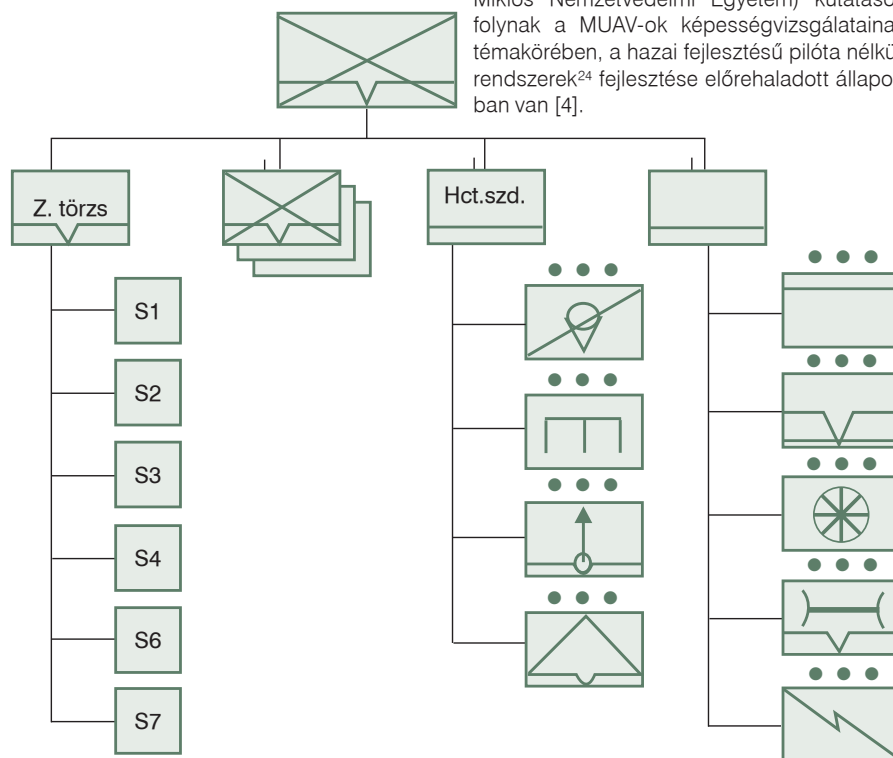
A csapatfelderítő alegység támogatja a különleges lövészászlóalj tevékenységeit, továbbá a harcoló zászlóalj és a közvetlen támogatózászlóalj felderítő adatszükség-

leteinek összegyűjtését és elérését biztosítja. Feladat függvényében integrálható (átalárendelhető) a különleges lövészászlóaljba.

A rádiófelderítő (EW-SIGINT¹⁷) század feladata a különleges műveletek során a környezet és az ellenséges erők híradó és informatikai rendszereinek bemérése, felderítése, az információ rögzítése és tárolása, rendszerezése. Képesnek kell lennie – az ellenséges információforrás bemérését követően – az elektromágneses jelek zavarására vagy részleges-teljes elnyomására. A feladatoknak megfelelően három szakaszt szerveznek. A lehallgatószerkezet feladata – a rendelkezésre álló technikai eszközökkel – az ellenség rádiótechnikai berendezéseinek felderítése, az elektromágneses hullámok által továbbított információ bemérése, rögzítése. Az iránymérőszakasz az elektromágneses jelkibocsátás forrásait képes bemérni, adatokat szolgáltatni az ellenséges rádióadó geográfiai

pozíciójáról. A zavarószakasz – fejlett technikai háttérrel – képes az ellenség és a semleges erők jelforrásainak zavarására az elektromágneses spektrum különböző tartományában. A három szakasz szoros együttműködésben végzi feladatait.

Az IMINT¹⁸-század állományába 9-9 pilóta nélküli felderítő légi járművet (UAV¹⁹) szerveztek. Az első három szakaszba a kis hatótávolságú (2–10 km), a Magyar Honvédségnél jelenleg is rendszeresített légi járműveket és a kapcsolódó földi vevő- és irányító-berendezéseket osztják be²⁰. A közepes (10–50 km) hatótávolságú (MUAV²¹) pilóta nélküli légi járművek képesek tehát már nagyobb távolságról is felderítő információkat biztosítani. A rendszerek képesek a különleges műveleti erők pilóta nélküli légi felderítő információ-igényének nyílt és minősített forrásból származó biztosítására, adatszerezésre, értékelésre és felderítő összefoglaló jelentések készítésére, a kiképzési események felderítő támogatására, valamint kiképzési események, békeműveletek és missziós (harc-) feladatok terepszakaszainak vizuális megjelenítésére, a kapcsolatos feladatok tervezésére, szervezésére és ezek végrehajtásának irányítására. Az országvédelmi vagy nemzetközi művelet esetén, minősített időszakban, a rendszerből nyert információkkal a KM erőket érintő feladatok tervezése és irányítása elősegíthető a vizuális összekötött folyamatos biztosításával. A szakaszok feladata a hadszíntérről közel valós idejű²² mozgókép-információk biztosítása a különleges műveleti előretolt légiirányítók²³ szaktevékenységének biztosítására. A Magyar Honvédség technikai állománytáblájában jelenleg nem szerepelnek MUAV-ok, elsősorban gazdasági (pénzügyi) okok miatt. A szakaszok összeállításához a beszerzés és a rendszerbe állítás elengedhetetlen. A Nemzeti Közszolgálati Egyetemen (korábban Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem) kutatások folynak a MUAV-ok képességvizsgálatainak témakörében, a hazai fejlesztésű pilóta nélküli rendszerek²⁴ fejlesztése előrehaladott állapotban van [4].

3. ÁBRA²⁵ A KÜLÖNLEGES LÖVÉSZZÁSZLÓALJ TERVEZETT FELÉPÍTÉSE

A MI²⁶ (HUMINT²⁷) század feladata az emberi erővel és erőforrásokból szerzett adatok gyűjtése, elemzése, jelentése, rendszerezése²⁸. Az alegység információkat biztosít a parancsnok döntéshozatalához, kielégítve annak kritikusinformáció-igényét (CCIRM²⁹), az elsődleges hírszerzési igényeket (PIR³⁰), az információ(hírszerző)terv szerint (ICP³¹) [5].

A század szervezetébe tartozik a század-törzs, a kiképzőrészt (raj), valamint hat HUMINT-csoport, amelyek alcsoportokra (3x2 fő) bonthatók, a jelentkező (meghatározott) feladatok függvényében. A kiképzőrészt állományába szervezhetik a civil-katonai együttműködés elősegítése érdekében tevékenykedő tiszt/altiszt állományt.

A különleges harctámogató zászlóalj állományába szervezhetik – átalárendeléssel – az MH 86. Szolnok Helikopter Bázis személyi és technikai állománytáblájában szereplő forgószárnyas légi jármű-rajokat. Természetesen, mivel a KM ezred ilyen jellegű bővítése nem megoldható³², egy raj (4 darab) Mi-17 HIP szállítóhelikopter és a közvetlen légi támogatás feladatait ellátni képes 4 darab Mi-24 HIND harci helikopter a kiképzési vagy a harci feladat függvényében tevékenykedik a KM ezreddel, kerül alárendelésre a feladat-végrehajtás időszakára. A légierő összekötőtiszt csoport (AF LIAISON) az átalárendelés időszakában fontos szerepet tölt be a különleges műveleti erők és a légierő komponens vezetési rendszerében, feladata a parancsok és utasítások továbbítása, az erők képviselője és az együttműködés kialakítása.

A zászlóaljparancsnok közvetlen alárendeltségében tevékenykedik a harctéri összadat-feldolgozó központ (FUSION CELL), amely a századok által gyűjtött információt rendszerezi, feldolgozza, tárolja és – igény esetén – továbbítja.

A KHT zászlóalj – a képességek biztosításával – teljes mértékben képessé válik a különleges műveleti erők tevékenységének minden oldalú támogatására. A 4. ábra a KHT zászlóalj tervezett felépítését mutatja be.

A KÜLÖNLEGES LOGISZTIKAI ZÁSZLÓALJ

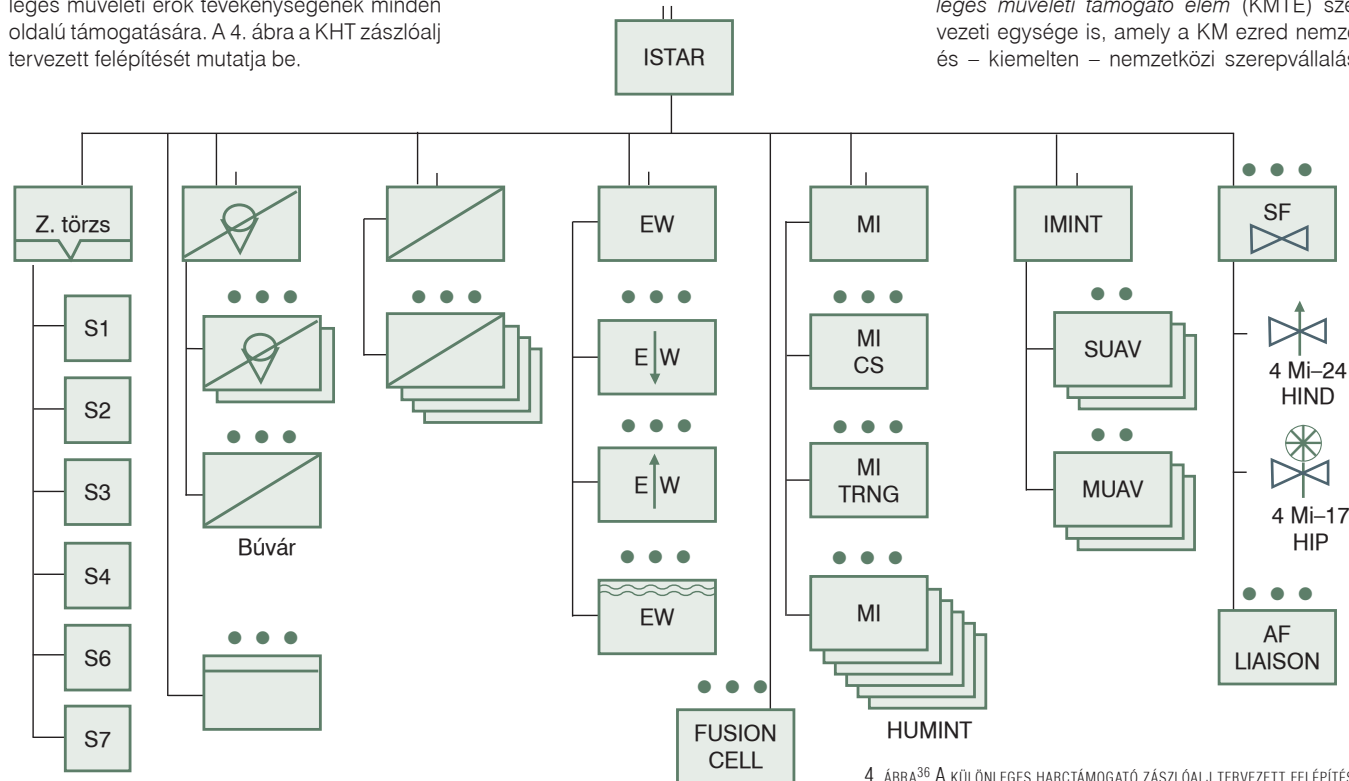
A logisztikai zászlóalj feladata az ezred logisztikai/haditechnikai kiszolgálása. Alaprendeltetési feladatai körében harckiszolgálói támogatást nyújt a katonai szervezet harcoló és harctámogató alegységeinek, valamint feladata a technikai eszközök üzemben tartása és javítása, az állomány ellátása és az üzemeltetéshez szükséges anyagok, készletek raktározása. Ugyancsak feladatai közé tartozik az ezred készenléte fenntartásához és fokozásához szükséges logisztikai intézkedések, támogatások tervezése és szervezése. Megszervezi a zászlóalj logisztikai állományának felkészítését és kiképzését, valamint összehangolja szakalegységei szakmai elvek alapján történő felkészítését, az ezred technikai eszközei, anyagai, objektumai üzemeltetésének ismeretében megszervezi ezek gazdaságos fenntartását. Irányítja a létesítményeinek működését, szabályozza az igénybevételek rendjét, gondoskodik az objektumok (tábori létesítmények) őrzéséről, folyamatos üzemeltetéséről, az ezred raktáiraiban tárolja a KM-képességhez szükséges ruházati, élelmezési, üzemanyag-, fegyverzeti, híradó-, vegyvédelmi, páncélosgépjármű-, műszaki, térkép-, mérésügyi, elektronikai, elhelyezési, valamint kiképzési és humán szakanyagait, és ellátja az alegységeket.

A zászlóalj törzs felépítése követi a NATO-és a nemzeti igényeket; alapvetően képesnek kell lennie a zászlóalj vezetésére és irányítására, ezen keresztül a KM ezred harci kiszolgálói támogatásának megvalósítására. A törzsszázad felelős a KM ezred és a saját zászlóalj törzs részlegeinek kiszolgálásáért, a vezetéshez szükséges infrastrukturális körülmények kialakításáért. Szervezetében törzsszakaszokat, őrs-és biztosítószakaszokat és a KM ezred mozgásának³³ biztosításáért felelős szakaszokat szerveznek. A híradószázad a zászlóalj legnagyobb létszámú százada, felelőssége kiterjed

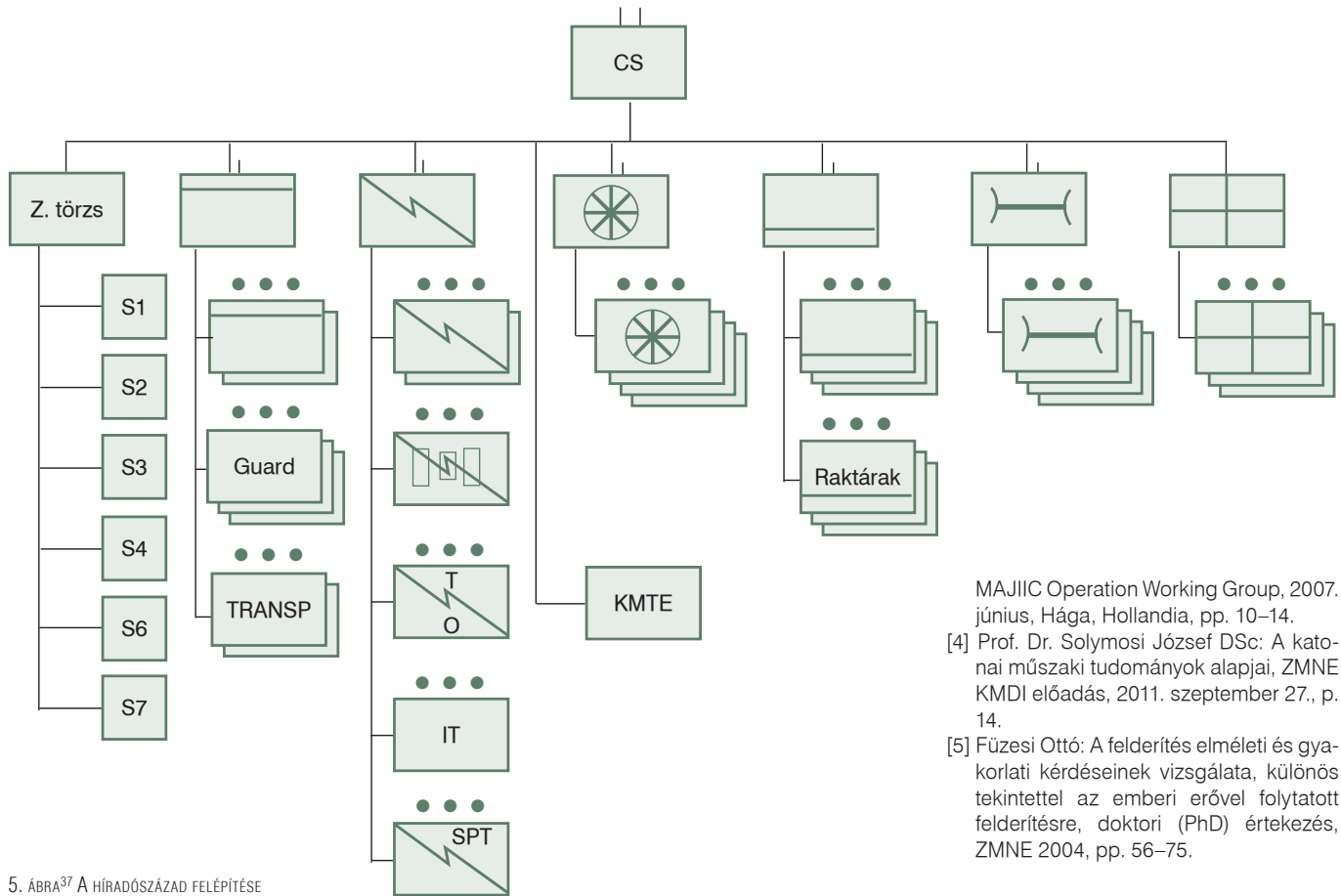
a teljes KM ezred és a vezetési pontjainak híradó-, informatikai és információvédelmi biztosítására. A század általános híradó- (rádió és vezeték) szakaszokból, rádiórelé és műholdas híradást támogató, valamint híradó támogatószakaszokból tevődik össze (5. ábra).

A szállítószázad állományában három szállítószakaszt szerveznek a KM ezred menetinek gép- és harcjármű-technikai biztosítása érdekében. Az ellátószázad feladata a KM ezred élelmezési, ruházati és hajtóműanyag-ellátásának megszervezése és biztosítása. A raktárak az ellátási alapanyagok és egyéb anyagok – igény szerinti – azonnali biztosítására hivatottak. A század szervezeti keretében tartoznak a szállító(gép- és harcjármű-)anyag-raktárak, amelyeket – a javító- és karbantartó anyagok iránt jelentkező igények kielégítésére – külön szervezeti egységbe szerveznek. A javítószázad feladatai közé tartozik a KM ezred technikai eszközei karbantartásainak tervessítése és végrehajtása, valamint a szakjavítási feladatok elvégzése. Híradó javító-/karbantartó szakaszt, gép- és harcjárműjavító szakaszt, fegyverjavító szakaszt, valamint javítóanyag-, ruházati, élelmezési és hajtóműanyag-raktárakat szerveznek a században. Az egészségügyi központ képes a KM ezred szakfeladatainak egészségügyi biztosítására, valamint a rendelkezésre álló orvosi és ápolói karával tábori kórház (ROLE-I) rövid ideig (önállóan legfeljebb 7 nap) tartó üzemeltetésére, szem előtt tartva az egy zászlóalj – egy ROLE-I szintű tábori ellátás elvét. A szakfeladatoktól függően kiegészülhet sebészi szakcsoporttal³⁴, vagy a nemzetközi különleges műveleti erőkkel történő együttműködés esetén különleges műveleti sebészi szakcsoporttal³⁵ (4 fő sebész és szakápolói személyzet). Az egészségügyi központ – a KM ezred állományának ellátásán túl – bekapcsolódhat a hadszíntér polgári lakosainak orvosi ellátásába.

A zászlóalj állományába tartozik a különleges műveleti támogató elem (KMTE) szervezeti egysége is, amely a KM ezred nemzeti és – kiemelten – nemzetközi szerepvállalása

4. ÁBRA³⁶ A KÜLÖNLEGES HARCTÁMOGATÓ ZÁSZLÓALJ TERVEZETT FELÉPÍTÉSE

5. ÁBRA³⁷ A HÍRADÓSZÁZAD FELÉPÍTÉSE

esetén végrehajtja a minden oldalú támogatási és logisztikai szakfeladatok koordinációját, összekötő és kapcsolattartó szerepet tölt be a befogadó nemzeti támogatás szempontjából jelentős szakterületek képviselőjében.

ÖSSZEFOGLALÁS

A korábban már hivatkozott „Honvédelmi miniszeri irányelvek a 2012–2021 közötti időszak védelmi tervezéséhez” című munkaokmány alapján a 2012–2021 közötti időszak legfontosabb célkitűzése a Magyar Honvédség védelmi képességeinek a NATO-ban és az EU-ban zajló folyamatokkal összhangban történő erősítése. Ennek érdekében – már a tervezési időszakban is – kiemelten szükséges kezelni (többek között) a gyorsreagálású és légi szállítási képesség megteremtését, beleértve a különleges műveleti képesség további fejlesztését, valamint a légimozgókéony-képesség kialakításának lehetőségét, melyet az MH 34. BL KMZ és az MH 25/88. KVZ erői, valamint harci- és szállítóhelikopter-képességek alkotnak.

A KM ezred – tervezett felépítésével – megfelel a nemzeti követelményeknek. A különleges műveleti harcfeleadatokat közvetlenül végrehajtó erők, valamint a harcbiztosító és a kiszolgálói alegységek megfelelő szintű redundanciát biztosítanak az önálló, vagy – kisebb mértékben – a részegységekre bontott alkalmazás megvalósítására. A nemzeti összhaderőnemi parancsnokság³⁸ – a vezetési és irányítási rendszerben betöltött szerepe alapján – alkalmas a harcászati-hadműveleti szinten tevékenykedő ezred vezetésére, valamint jól képzett szakembergárdájával képes a nemzeti különleges műveleti stratégiai döntés-előkészítés feladataiba eredményesen

bekapcsolódni, a nemzeti doktrinális követelményeket kidolgozni, fejleszteni. A vezetés és irányítás szervezése lehetővé teszi a megfelelő szintű információáramlást, a döntéshozói és a végrehajtói szintek együttműködését és közös feladat-végrehajtását.

Hazánk – különleges műveleti szempontból – hangsúlyosan van jelen az afganisztáni hadszíntéren. A nemzetközi felkérés alapja az MH Különleges Műveleti Csoport³⁹ folyamatosan kiváló szintű szakmai munkája, amelyet az amerikai partner több alkalommal magas szinten ismert el. A perspektivikusan kialakítandó KM ezred megteremti a szakmai alapokat a megnövekedett szakfeladatok innovatív elvégzésére.

A kialakítandó KM ezred szerkezetének tükrözni kell a nemzeti ambíciószinteket, valamint lehetővé kell tenni, hogy a KM ezred kikülönített alegységei eredményesen települhessenek a NATO és az EU, az ENSZ/EBESZ szervezeti keretein belül a világ válságzócaiba, és ott hatékonyan képesek legyenek a nemzetközi feladatok ellátására önállóan, vagy más nemzetekkel együttműködve.

IRODALOMJEGYZÉK

- [1] Miniszeri irányelvek a védelmi tervezéshez (2013–2022) egységes szerkezetben, HM Védelmi Tervezési Főosztály Nyt.sz.: 359-23/2011, pp. 5–7.
- [2] Az MH különleges műveleti képességeinek és fejlesztésének alapelvei (HM és HVKF 1194/2008), Honvéd Vezérkar kiadványa, 2008
- [3] MAJIC Coalition Interoperable ISTAR System Concept of Employment, NC3A

- MAJIC Operation Working Group, 2007. június, Hága, Hollandia, pp. 10–14.
- [4] Prof. Dr. Solymosi József DSc: A katonai műszaki tudományok alapjai, ZMNE KMDI előadás, 2011. szeptember 27., p. 14.
- [5] Füzési Ottó: A felderítés elméleti és gyakorlati kérdéseinek vizsgálata, különös tekintettel az emberi erővel folytatott felderítésre, doktori (PhD) értekezés, ZMNE 2004, pp. 56–75.

KAPCSOLÓDÓ FORRÁSOK

- MH 34. Bercsényi László Különleges Műveleti Zászlóalj Alapító Okirata;
- MC 437 NATO Special Operations Policy;
- ATP 3.2 Land Tactical Doctrine;
- EU Special Forces Operations Doctrine (Draft 2);
- FM3–05.102 Army Special Operations Forces Intelligence;
- FM 100–25 Doctrine For Army Special Operations Forces;
- ST31–201 Special Forces Operations;
- FM 31–20–5 Special Reconnaissance Tactics, Techniques, and Procedures for Special Forces;
- FM 90–8 Counterterrorist Operations;
- FM 3–05.60 Army Special Operations Forces Aviation Operations;
- FM 31–20–3 Foreign Internal Defense.

¹ MH 34. Bercsényi László Különleges Műveleti Zászlóalj, alapítás: 2005. szeptember 01.
² Simon Attila alezredes, parancsnok; Sándor Tamás őrnagy, parancsnokhelyettes; Ruszin Romulusz őrnagy, törzsfőnök
³ Initial Operational Capability (IOC)
⁴ Forrás: Porkoláb Imre és Wohlrám Gyula művei alapján
⁵ HUMINT, SIGINT, PSYOPS, CIMIC, UAV, EOD
⁶ Az okmány 43. pontja
⁷ Erők nem harci műszaki támogatása, pénzügyi biztosítás, egészségügyi biztosítás, adminisztratív támogatás, térképészeti és katonaföldrajzi támogatás, infrastrukturális biztosítás, repülésbiztonsági támogatás
⁸ PR – Public Relations

⁹ Az MH 34. BLKZM 1. százada érte el a teljes műveleti készletét.

¹⁰ A KM csoport 12 operátorból áll

¹¹ Adminisztratív menet

¹² Az ejtőernyős képesség a zászlóalj harc-képességei között 2008-ban jelent meg újra

¹³ Forrás: a szerző

¹⁴ ISTAR – Intelligence, Surveillance, Target Acquisition and Reconnaissance

¹⁵ EL 0583 – NATO 2006 force proposals for Hungary 2006 – 2016

¹⁶ MH különleges műveleti doktrína, 2.4. pont: Egyéb támogató feladatok

¹⁷ EW-SIGINT – Electronic Warfare, Signal Intelligence

¹⁸ IMINT – Imagery Intelligence

¹⁹ UAV – Unmanned Aerial Vehicle, pilóta nélküli légi jármű

²⁰ SUAV – Small range Unmanned Aerial Vehicle, Skylark 1C

²¹ MUAV – Medium range Unmanned Aerial Vehicle

²² közel valós idejű – near real time

²³ JTAC/FAC – Joint Tactical Air Controller, Forward Air Controller

²⁴ A „Vöcsök”, a „Tűzok” és a „Sas” pilóta nélküli légi járművek fejlesztése jelenleg is folyamatban van a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Karán.

²⁵ Forrás: a szerző

²⁶ MI – Military Intelligence

²⁷ HUMINT – Human Intelligence

²⁸ A kidolgozás alatt lévő Összhaderőnemi műveleti doktrína az alábbiakban foglalja össze a HUMINT tevékenységeit: „Magába foglalja mindazokat az ember által végzett adat- és információgyűjtési eljárásokat, amelyeket az emberi érzékszervek és/vagy ember által közvetlenül kezelt műszerek felhasználásával végeznek. Ide sorolhatók a figyelők, felderítő járőrök, hírszerzők által gyűjtött, a hadifoglyok és átszökötték kihallgatása útján nyert vagy a felderítő összekötő tisztek által szolgáltatott adatok és információk. Az emberi erővel folytatott felderítés részét képezi az adatfeldolgozás folyamata is.”

²⁹ CCIRM – Commander Critical Information Requirement Management

³⁰ PIR – Priority Intelligence Requirements

³¹ ICM – Information Collection Management

³² A szállító- és a harci helikopterek üzemeltetéséből adódó szükségletek, a technikai személyzet és az üzemeltetési/karbantartó anyagok, valamint a légi járművek fegyverzettechnikai biztosítása a legeredményesebben és a legköltséghatékonyabb megoldással a honos katonai szervezet által biztosítható.

³³ Adminisztratív menet

³⁴ FST – Forward Surgical Team

³⁵ SOF Forward Surgical Resuscitation Team

³⁶ Forrás: a szerző

³⁷ Forrás: a szerző

³⁸ MH Összhaderőnemi Parancsnokság

³⁹ Az MH Különleges Műveleti Csoport első váltása 2009. februárban kezdte meg afganisztáni szolgálatát, jelenleg a tizedik váltás teljesít szolgálatot.

Kiss Róbert zászlós:

HAGYOMÁNYŐRZÉS A 39. ZÁSZLÓALJNÁL

A 39-ESEK CÍMERE

Egy katonai alakulat életében a hagyományok ápolása alapvető követelmény. A múlt tisztelése amellett, hogy segíti a hazafias nevelést, tartást ad a katonáknak és emeli az összetartozás érzését. Hazánkban az elmúlt századok katonai hagyományainak sorsa sajtóságosan alakult. Politikai és velük katonai rendszerek váltották egymást, hősközből áruólót, áruólóból hősokeket kreálva. Sokáig a magyar katonák csak másodlagosak lehettek, emellett generációk elől tüntették el hőseink sorát, sok-sok nevet törölve a történelemkönyvek lapjairól. Bizony, irigykedve nézzük, ahogy egy-egy külföldi alakulat megalakulásának akár több száz éves évfordulóját ünnepli, s hogy talán a legrégebbi magyar kötődésű ezredek éppen francia kötelékben szolgálnak.

Zászlóaljunk, az 5. Bocskai István Lövészandár 39. Lövészzászlóalja történetének kiemelkedő dátuma 2011. február 3-a. Ezen a napon a debreceni Nagytemplom előtt (ami egy tisztántúli embernek „a Nagytemplom”) a honvédelmi miniszter alegységünknek a 39-es hadrendi számot, illetve a valamikori császári és királyi 39. gyalogezred csapatzászlajának mását adományozta. Ennek megfelelően Debrecen főterén csaknem száz év után újra 39-es katonák álltak, s köztük minden bizonnyal az egykori ezred tagjainak nem egy dédunokája. A regiment 1756-ban alakult, s mivel azon a februári napon az örökébe léptünk, 2011. december 15-én fennállásának 255. évfordulóját ünnepelte!

Úgy éreztük, a kapott örökség kötelez bennünket. Az adományozás elismerés, de egyben feladatszábas is volt. Több mint 25 000 hősi halott bajtársunk jár előttünk. Ők vérellírták az ezred történetét, s méltónak kell len-

nünk arra, hogy ezt a krónikát mi írjuk tovább. Sok szempontból egyik vagyunk velük. Bár ma már harcjárműveken harcolunk, és a Doberdó helyett a Balkán és Afganisztán hegyeit járjuk, a közeli megyékből sorozott ezredhez hasonlóan ezer szállal kötődünk helyőrségünkhöz, s másoknak mi is „a debreceniek” vagyunk.

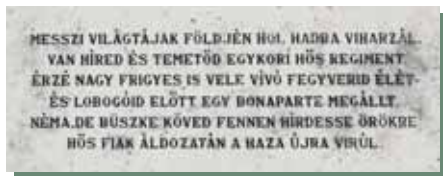
A hirtelen ránk szakadt múlt feldolgozásában nagy segítség, hogy az I. világháborút követően, illetve az ezred megszűnése után elődeink élen jártak a hagyományápolásban. Nem volt könnyű dolguk! Az ezred iratanyagának jelentős része Bécsben maradt, a Debrecenben tárolt iratanyagot pedig az 1919-ben a várost kifosztó román katonák szétlúdták. Az ezredtörténetet ápolók első feladata tehát ezeknek a kincset érő okmányoknak a kisimítása, feldolgozható állapotba hozása volt. Nehézítette helyzetüket, hogy a trianoni béke miatt az ezred veteránjainak egy része a Magyarországtól elcsatolt területeken rekedt, így ók adatközlökként nem jöhettek számításba. Nagy segítség volt viszont, hogy az alakulat egy volt tagja, osztrák lévén, a bécsi levéltári anyagokat az ezredtörténet számára kiírta, s emellett rendelkezésre állt az utolsó ezredparancsnok hadinaplója is.

Hosszas munka után így született meg vitéz lépesfalvi Lépes Győző és Mátéfy Artúr ezredesek könyve, „A császári és királyi báró Hötendorfy Konrád Ferenc tábornagy debreceni 39. gyalogezred világháborús történet 1914–1918” címmel. A mű naplószerűen ismerteti az ezred világháborús harcait, s az elesettek, illetve a magasabb elismerésekben részesültek névsorát is közreadja (mely természetesen a fentebb említett okok miatt nem teljes).

Az ezred még a világháború alatt felhívást tett közzé az alakulat háborús történetének megírására. A feladatot dr. Csabai István tartalékos százados kapta meg, aki azonnal hozzálátott a munkához. Sorra járta az alegységeket, és gyűjtötte az anyagot. Műve, mely saját századparancsnoki élményeit is tartalmazza, olvasmányos formában vetíti elénk a háború ese-

A 39. GYALOGEZRED EMLÉKMŰE A NAGYERDŐN

A 39. GYALOGEZRED EMLÉKMŰVÉNEK ALAPZATÁN OLVASHATÓ VERS ZIVUSKA JENŐ EGYKORI I. VILÁGHÁBORÚS 39-ES TISZT MŰVE

ményeit. A könyvben a szerző megemlíti, hogy Hadi album néven egy, az ezred tagjainak, alegységeinek fényképeit tartalmazó mű összeállításába is belefogott, de ezt a szálát egyelőre nem sikerült megtalálni. Az elkészült könyv, *Fakeresztek mentén, népek országútján* címmel jó alapja az ezredtörténeti kutatásnak.

Az egység volt tagjainak köszönhető, hogy 1925-ben felavatták az ezred hősi emlékművét a Nagyerdőn. Debreceny Tivadar szobrászművész páratlan szépségű munkája monumentális alkotás – ez minden elfogódottság nélkül állítható! Az obeliszk négy oldalán egy-egy 39-es áll őrt: az ezredes, a zászlótartó, a világháborús baka és a Mária Terézia korabeli gyalogos. Az emlékmű átvészelte a történelem viharait, s ma felújítva, régi pompájában hirdeti az ezred dicsőségét. Erről a dicsőségről a szoboravatáskor mondott beszédében József főherceg (az ezred egykori tagja) így beszélt: „...az orosz hadosztályparancsnok szintén fogságba került. *Sírva panaszolta nekem, hogy van itt egy alföldi ezred, amely szörnyű és retenthetetlen. Ezek a 39-esek voltak!...*”

A kormányzó parancsára az 1918-ban megszűnt ezred hagyományait a magyar királyi Bocskai István 11. Hajdúezred vitte tovább, majd az alakulat 1945-tel feledésbe merült. A hagyományok ápolásáról szó sem lehetett! Az egykori katonák talán még a családtagok előtt is titkolták valamikori tetteiket, hiszen az új rendszerben könnyen fasiszta vagy nacionalista bélyeget kaphattak értük. Így vesztett el annyi régi fénykép és okirat a családi archívumokból, de talán a legnagyobb kár a lelkeket érte. E sorok írójaként 39-es leszármazottak után kutatva beszéltem olyan idős emberekkel, akik a megkeresés okát megismerve azonnal tagadták, hogy jó helyen keresgélnek, pedig éreztem, jó nyomon járok.

Eljött az idő 2011-ben, hogy átvegyük a hagyományok ápolását, s megteremtjük annak alapjait. Az első feladat a tulajdonképpeni ezredtörténet feldolgozása, illetve a katonákkal történő megismergetése volt. Híres ezredről lévén szó, sokan, sok forrásban megemlékeztek róla. De ezeket a forrásokat fel kellett deríteni! A dandárnál a megalakulás 250. évfordulója alkalmából már elkészült egy tudományos munka; ez volt az első, amit a kezünkbe vettünk. Később egy-egy újabb felfedezés már adta az új kutatási irányt, a megkeresendő újabb forrásműveket. Mára már hosszasan lehetne sorolni az ezredrel foglalkozó írásokat, hadtörténelmi munkáktól kezdve akár egy Jókai Mór-idézetig. Jelenleg folyamatban van egy, az ezred históriáját viszonylag rövid, olvasmányos formában ismertető dolgozat elkészítése, mely fejleszthetné a zászlóalj katonáinak ezredismeretét. A mű többek között az alakulat legfontosabb fegyvertényeit összegzi, kiemelve néhány olyan momentumot, amely morális alapot adhat katonáinknak.

Az ezred megszűnése óta eltelt néhány emberöltő, s bizony a 39-es hősök lassan kiköltöztek a sírkertekbe. Történeteiket, fényképeiket javarészt elhomályosította, elkoptatta az idő, megnehezítve múlt és jelen összekapcsolását. Bár az ezirányú kutatás gyakorlatilag tíkeresés a szénakazalban, a katonaszerencse nem hagyott cserben minket. Egy bizonyos hőstett résztvevői után kutatva sikerült két egykori hős unokáját, illetve dédunokáját megtalálni. Jelenleg az említett családok a rokonságnál fényképek, dokumentumok után kutatnak, s ennek eredménye megjelenik majd

A 2011-ES NÉVADOMÁNYOZÁS ALKALMÁBÓL AVATOTT EMLÉKTÁBLA, A RAJTA OLVASHATÓ VERS KÖRÖSI KÁLMÁN, EGYKORI I. VILÁGHÁBORÚS 39-ES ÍRÁSA

a fent említett ezredtörténetben. Ezeket túl sikerült beazonosítani néhány első világháborús 39-est, akiknek utódai ma a zászlóaljnál szolgálnak. S mivel az egykori és a mai sorozási körzet egy része gyakorlatilag megegyezik, valószínűleg igencsak sokan vannak köztünk hasonló kötődéssel. Véleményem szerint ez adja meg nekünk az igazi joglapot arra, hogy ezt a hadrendi számot viselhesük.

Hagyományápolásról nem beszélhetünk úgy, hogy a hadisírokról ne szóljunk. Szép és felemelő feladat az minden katonáember számára. Főleg, ha abban a sírban alakulatának tagja nyugszik! Így történt ez 2011 novemberében, halottak napja alkalmából a laktanyánkhoz közeli debreceni Honvédtemetőben. Ezredünk az első világháborúban elesett tagjai közül néhányan itt nyugszanak, s valószínűleg az 1849. augusztus 2-ai debreceni ütközet tömegsírjában is pihennek 39-es honvédek. Gyertyagyújtással emlékeztünk meg róluk nyughelyeiknél, s tisztelettel adóztunk azok előtt is, akik hazánktól távol, jelöletlen sírokban alusszák örök álmukat. Nagy bizonyossággal

AZ I. VILÁGHÁBORÚBAN ELESETT 39-ES SÍRJA A DEBRECENI HONVÉDTEMETŐBEN

állíthatjuk, hogy a Honvédtemető 39-es sírjain ezentúl minden novemberben meggyulladnak az emlékezés lángjai, a „Hősök gyertyái”.

Tudva, hogy az első világháborúban az egyes alegységek, egységek előszeretettel és büszkén viseltek címerszerű sapkajelvényeket, ebben az irányban is folytattuk kutatómunkánkat. Bár eredeti jelvények egyelőre nem állnak rendelkezésre, a legtestetesebb változat alapján elkészült a zászlóalj címere. Az ezred fennállásának 255. évfordulója alkalmával egy-egy fából faragott példányt lelepleztünk a zászlóalj által használt épületben, illetve épületrészben. Hogy a címert jobban magunkénak érezhesük, azok elkészítése közadakozásból történt. S ha néhány száz év múlva valamely utódunk leemeli majd azokat helyükről, hátlapjukon ezt olvashatja: „*Állították a 39-es zászlóalj alegységei, az ezred fennállásának 255-ik évében.*”

Terveink között szerepel, hogy egy – a jövőben kialakítandó – emlékszobában az ezred eredeti csapatszázalját is elhelyezzük. A zászló jelenleg a Hadtörténelmi Múzeum gyűjteményében található, és valószínű, hogy igen sok elődünk esett el alatta. A zászlóval kapcsolatban meg kell említeni egy érdekességet. Nevezetesen: bár a zászlónc császári csapatszázaló, de ez elődeinket nem zavarta, és a szabadságharcban Kossuth Lajos személyes kérésére sem voltak hajlandók lecserélni azt honvédszászlóra. Annak ellenére sem, hogy az említett zászlóalj derekasan kivette részét a szabadságharcból: Buda várának ostrománál elsők voltak a falakon, s parancsnokuk valószínűleg az első tiszt volt, aki bejutott a Várba.

A már többször említett december 15-i évforduló megünneplésére nyilvánvalóan 2011-ben került először sor. A kiképzésmentes nap programjainak megszervezésekor alapvető gondolat volt, hogy azt a zászlóalj állománya felszabadultán élje meg. Nem terveztünk hosszú beszédeket, megterhelő sorakozókat. A nap rövid, ünnepélyes alegység-sorakozóval kezdődött, amit az általunk meghívott történetész előadása és a 39-es katonai hagyományörzők bemutatója követett. A délután folyamán sorversenyeken alapuló sportrendezvényt tartottunk, amely igazi, „vére menő” küzdelmet szült. Azt hiszem, elmondhatom, hogy ez lett a nap fő eseménye. A rendezők nem is számítottak ilyen sikerre. Úgy gondolom, hogy ez évben is nagy küzdelem várható.

Ezen a decemberi napon felelevenítettünk egy régebbi zászlóalj hagyományt is, nevezetesen a zászlóalj legjobb katonáinak megválasztását. Az újrateremtett hagyomány alapján minden alegységből elismertünk egy katonát (korra, nemre, rendfokozatra való tekintet nélkül), aki munkája, életvitele alapján példaképe lehet társainak. Az elismerés egy-egy sorzámmal ellátott, a zászlóalj címérét ábrázoló kerámiaplakett volt, melyet a zászlóalj egyik altiszteje készített.

Nyilvánvaló, hogy hagyományokat teremteni egy év alatt nem lehet. Majd a jövőben dől el, hogy kezdeményezéseink kiállják-e az idő próbáját. De az alapokat mindenesetre elhelyeztük, az építkezés elkezdődött. Minden évben hozzáteszünk majd néhány új téglát, s megerősítjük a korábbi években lerakottakat. És bízunk benne, hogy a helyünkbe lépők is így tesznek majd. S akkor a 39-esek emléke örökké élni fog!

Siposné dr. Kecskeméthy Klára ezredes:

LESLIE CECIL MAYGAR, AUSZTRÁLIA MAGYAR HŐSE

„Greater love hath no man than this, that a man lay down his life for his friends”
John 15:13 ¹

Nincsen senkiben nagyobb szeretet annál, mintha valaki életét adja az ő barátaiért.
János 15:13

A magyar történelem évszázadai során nagyon sok magyar katona, orvos, mérnök és felfedező jutott el távoli kontinensekre és országokba. Nevüket, cselekedeteiket, hőstetteiket, rátermettségüket, szellemi erejüket a befogadó ország hálás szívvel és emlékezettel őrzi.

Sok magyar került Ausztráliába; Egon F. Kunz magyar származású könyvtáros, történész összegyűjtötte a Magyarok Ausztráliában című könyvében a híres magyarokat, korszakunként feldolgozva az ausztráliai magyarok életét. A Nagy Háborúnak azonban mindőszenesen egy oldalt szentelt.²

Egészen a közelmúltig csak kevesen hallották Leslie Maygar nevét. Jómagam 2011-ben Canberrában hallottam először egy magyar származású katonáról, akit a legnagyobb hősök között tartanak számon. A canberrai Ausztrál Háborús Emlékmű Vitézségi Csarnokában (Hall of Valour) találkoztam a fényképével, az életrajzával, és megtekintettem a hősiességéért adományozott Viktória-keresztet is. Az ausztráliai Magyar Élet című újságban 2011-ben jelent meg róla írás „Ausztrália hős katonája – magyar származású” címmel.³

Van egy kétezer-hétszáz lakosú, Melbourne-től ÉK-re mintegy 150 kilométerre található település, Euroa, melyet Ned Kelly, a törvényen kívüli és bandája tett híressé, ugyanis az ottani bankot is kirabolta. Ennél azonban sokkal figyelemreméltóbb az a tény, hogy Euroában három Viktória-keresztrel kitüntetett polgárt tartanak számon. Ez egyedülálló teljesítmény a kontinensnyi ország viszonylatában.

A város nagyon büszke arra, hogy három hős katonája – Leslie Cecil Maygar hadnagy, Frederick Harold Tubb hadnagy és Alexander Stewart Burton káplár – kapta meg a Viktória-kereszt kitüntetést. Emléküket 1935-ben Victória állam kormányzója örököltette meg: három tölgyfa törzsén egy-egy réztáblát helyezett el. Egy évvel később a kormányzó felesége, Lady Huntingfield a 133 fával szegélyezett Tisztelet sétányt adta át ünnepélyes keretek között a lakosoknak. A fák a város Nagy Háborúban meghalt hőseinek névtábláját helyezték el. A városhoz közeli hegyet is ekkor nevezték el hivatalosan Maygar Hill-nek. A városban mozgalom indult, hogy a hősöknek emlékművet, életnagyságú szobrokat állítsanak.

A Viktória-kereszt érdemrendet Viktória királynő 1856. január 29-én alapította. A legmagasabb angol hadi kitüntetést a háború(k)ban kiemelkedő, személyes példát mutató, bátor magatartásért adományozzák. A Viktória-kereszt minden kitüntetés felett áll; első helyen

LESLIE CECIL MAYGAR HADNAGY

viselendő, a kitüntetett nagy tiszteletnek és megbecsülésnek örvend. A búr háborúban hat ausztrálnak adományoztak Viktória-keresztet, ezek egyikét kapta meg hősiességéért és bátorságáért Leslie Cecil Maygar.

A jelvény széles végű bronzkereszt, rajta a királyi korona, alatta a „For valour” felirat, fölötte a koronás brit oroszlán. Szalagja a haderőnemi hovatartozástól függően vörös, illetve kék. A kitüntetés anyagához máig a krími háborúban, Szevasztopol bevétele során zsákmányolt orosz – valójában eredetileg kínai gyártmányú – ágyúk beolvasztott bronztömbjéből vágják ki a megfelelő mennyiséget.

Tekintettel arra, hogy a Brit Nemzetközösség országai saját Viktória-keresztet is adományoznak, így megkülönböztetésül az eredeti, Viktória királynő által alapított keresztet Nemzetközösségi vagy Birodalmi Viktória Keresztnek nevezik (Commonwealth Victoria Cross vagy Imperial Victoria Cross).

Leslie Cecil Maygar neves ausztrál katona magyar származású volt, akinek személye és katonai pályafutása köti össze a távoli Ausztráliát és küzdelmeit a magyar történelemmel. Talán nem érdektelen életútjának ismertetése.

Leslie Cecil Maygar Kilmore-ban (Victoria állam) látta meg a napvilágot 1868. május 27-én egy hétgyermekes család legfiatalabb tag-

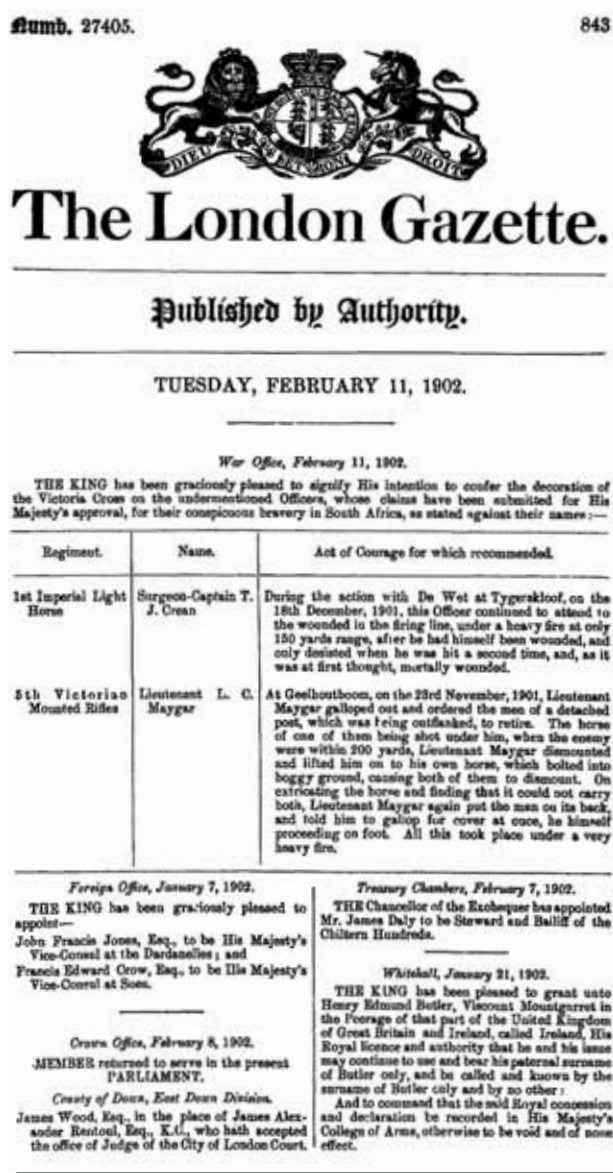
jaként. Keresztelésekor az Edgar Leslie Cecil Willis Walker nevet kapta. Apja, Edwin Willis Maygar és felesége, Helen Grimshaw Angliában születtek, Bristolból vándoroltak ki 1841-ben Ausztráliába. Az Australian Dictionary of Biography online kiadása említi, hogy az apja családja eredetileg Magyarországról menekült. („His father's family were originally political refugees from Hungary.”)⁴ A család az 1870-es évek végén telepedett le a Viktória állambeli Ruffyban. Szülőhelyének honlapján olvasható: „Ruffyban született a megye három Viktória-keresztrel kitüntetett lakosának egyike, Leslie Cecil Magyar, akiről a Maygar Hill Borászatot elnevezték.” („Ruffy is the birthplace of one of three Victoria Cross winners born in the Shire – Leslie Cecil Magyar namesake of Maygars Hill Winery”).⁵

Apjával és testvéreivel együtt Stratheam nevű birtokon Euroában gazdálkodtak; nagy kiterjedésű marhatenyésztő gazdasággal rendelkeztek, rajta tejszarnokkal, amely az 1901-es hatalmas bozóttűzben égett le. A család eredeti neve Magyar volt, és csak az angol nyelvterületen lépten-nyomon tapasztalható kiejtési nehézségek miatt – amelyek az eredeti családnév jelentős torzulásával is járnak – változtatták meg Maygarra. Ilyen további eseteket Egon F. Kunz is felsorol könyveiben: Gyulay-Duloy, Ábel-Abeles, Üрге-Murray, Vécsey-Vessey, Vékey-Wekey, Pongrácz-Pongrass stb. Kunz megemlíti, hogy Ausztráliában az illetékes hatóságok semmilyen nehézséget nem támasztottak a családnév megváltoztatása vonatkozásában, viszont az eredeti keresztnevek „átírását” nem engedélyezték.

Leslie Alexandriában és Kilmore-ban állami, majd magániskolában tanult. A közel 183 cm magas, barna hajú férfi kiváló lovas volt, később Kitchener-bajuszt viselt (a brit hadügyminiszter fotója a jellegzetes bajusszal az első világháború toborzóplakátjairól is ismert – a szerző).

1891 márciusában önkéntesként jelentkezett a Viktória-lovasághoz (Victorian Mounted Rifles). A második búr háború kezdetén nem kerülhetett be az első önkéntes csoportba kezelésre szoruló foga miatt, azonban 1901 márciusában az 5. lovasalakulattal (5th Mounted Rifles Contingent) megérkezett Cape Townba.

Alakulata tizenkét hónapon keresztül folyamatosan Middelburgtól északra East Transvaalban harcolt, majd Rhenoster Kop, Klippan, Komfontein és Drivelfontein következtek. Agusztusban már Natalban küzdöttek az ellenséggel.

MAYGAR HŐSISSÉGÉRŐL A SAJTÓ IS BESZÁMOLT

Maygar hadnagynak 1901. november 23-án a Geelhoutboom (Dél-Afrika) melletti csatában hősi cselekedetért Viktória-keresztet adományoztak. A hősiességéről beszámolt az Euroa Advertiser 1902. február 14-i száma „A Local Hero” című írásában.⁶

1901. november 23-án a geelhoutboomi harcokban az ausztrál előretolt egység felé egy nagyobb ellenséges kötelék nyomult. Maygar kivágtatott hozzájuk és visszavonulást rendelt el, ám az ellenség tüzet nyitott. Az egység egyik közkatónájának, A. J. Shortnak kilőtték a lovát, és maga is megsebesült. Maygar élete kockáztatásával a 200 yardról (187 méter) tüzelő ellenség ellenében odalovagolt, feltette bajtársát a lóra, ám az nem bírta vinni a kettős terhet a süppedő sárban, eldőlt velük. A hadnagy felségítette a bajtársát a nyeregbe, és megparancsolta, hogy térjen vissza az elsősegélyhelyre. Ő gyalogosan indult vissza a még mindig ellenséges tűz alatt tartott terepen a fedezékbe. Ezt a hősi cselekedetét honorálták a magas kitüntetéssel, amit Lord Horatio Herbert Kitchener főparancsnoktól vehetett át.

A Viktória-kereszt adományozását a London Gazette című újságban rendre kihirdet-

ték. Így történt ez Leslie Maygar esetében is. A London Gazette 1902. február 11. számában közzétették a VI. György brit király által adományozott Viktória-kereszt kitüntetését. L. C. Maygar hadnagy, az 5. Victorian Mounted Rifles katonája hősiességét ismerteti részletesen a közlemény.⁷ 1902-ben Maygar visszatért Ausztráliába, majd a 8. Könnyűlovas Ezredben (8th Light Horse Regiment), a későbbi 16. Könnyűlovas Ezredben (16th [Indi] Light Horse Regiment) folytatta a szolgálatot. 1905-ben századossá lépett elő.

A Nagy Háború kitörése után, 1914. augusztus 4-én Ausztrália hadba lépése napján szolgáltra jelentkezett az Ausztrál Birodalmi Haderőbe (Australian Imperial Force). Az előretolt egység részeként ők alakították ki Melbourne északi kerületében, Broadmeadowsban az első könnyűlovas tábort, amely jelenleg az ausztrál hadsereg egyik bázisa. Tiszteletére ezt a bázist Maygar Barracksnak nevezték el, valamint egy autóútnak is névadója Brisbane északi részén. Emlékét őrzi a Maygars Hill (Maygar Dombja) S Rathbogie Rangesben (Victoria állam). Több ausztrál városban utcanév őrzi emlékét, így az új-dél-walesi Hughesben és a queenslandi Windsorbán.

1914. augusztus 20-án a 4. Könnyűlovas Ezred B század parancsnokává nevezték ki. 1914 októberében kihajóztak Egyiptom felé.⁸

1915-ben őrnaggyá léptették elő Gallipoliban. Harcolt a Ryrie's Post, a Lone Pine, a Courtney's Post és a Leane's Trenches

lövészárkaiban. 1915. október 17-én a 8. Könnyűlovas Ezred megbízott parancsnoka lett, (ideiglenes) alezredesi rendfokozattal. Beosztásában és rendfokozatában 1915 decemberében erősítették meg. A gallipoli hadműveletek során negyven katonával fedezte a távozó ezred visszavonulását, a parancs szerint tartotta a lövészárkokat hajnalig.

1916-ban Maygar vezette végig az ezredet a Sínai-félszigeten és Palesztinában; katonái nagy tiszteletben tartották.

A London Gazette 1916. december 1-jei különkiadásában Archibald J. Murray tábornok, az Egyiptomi Expedíciós Hadsereg főparancsnoka az Ausztrál és Új-Zélandi Haderő Könnyűlovas Ezredében szolgáló L. C. Maygar alezredes bátorságát napiparancsban említette meg.⁹ A tábornok ugyanezen újság 1917. július 6-i (30 169. számú) különkiadásában L. C. Maygar alezredes újabb bátor cselekedetét teszi közzé.¹⁰

1917. június 1-jén megkapta a Distinguished Service Order kitüntetést, amelyről a London Gazette 1917. június 4-én (a 30 111. számú) különkiadásban adott hírt.¹¹ 1917-ben J. R. Ruyston dandártábornok betegsége idején Maygar alezredes megbízott dandártábornokként látta el a 3. Könnyűlovas Dandár vezetését. Maygar 1917. június 25-én írt végrendeletében a bátyját, Albert Edmund Maygart jelölte meg mint akit halála esetén értesíteni kell.

1917 júliusában megkapta a harmadik kitüntetését, a Volunteer Decorationt.

1917. október 31-én a beersebai csatában a 8. Könnyűlovas Ezred katonái végig a tűzvonalban harcoltak, német bombázók támadták őket, és súlyos veszteségeket szenvedtek. Délután fél háromkor kapták a parancsot, hogy vonuljanak vissza Chauvel tábornok főparancsnokságára. Még sötétedés előtt Maygar jelentette, hogy a parancsot végrehajtotta az ezred. Az alakzatban várakozó egységet ekkor támadták meg német repülőgépek, amelyek bombákat dobtak le és géppuskázták a terepet. Maygar megsérült, a karját találat érte. A sűrű hátasát a 8. Könnyűlovas Ezred katonái találták meg, őt egy másik alakulat harcosai vitték a katonai kórházba. Nagyon sok vért veszített, a kórházban amputálták a bal karját. A műtét nem segített, másnap behalt a sérülésbe.

A VIKTÓRIA-KERESZT AZ ELSŐ HELYEN VEISELŐDŐ KITÜNTETÉSEK SORÁBAN

MAYGARNAK AZ AUSZTRÁL BIRODALMI HADERŐBEN VEZETETT SZEMÉLYI LAPJA

„Elsie”-nek (ahogy katonái becézték), Leslie Cecil Magyar alezredesnek, a magyar származású ausztrál lovastisztnak és parancsnoknak, aki bátorságáért, önfeláldozásáért, bajtársiasságáért, példamutató életéért és hősi haláláért kiérdemelte szülőföldje Ausztrália, valamint származási helye, Magyarország tiszteletét. Emlékét kegyelettel és szeretettel ápoljuk.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

A Local Hero, In: Euroa Advertiser, 14th February 1902.

<http://trove.nla.gov.au/ndp/del/page/6472469> (Megnyitva 2012. április 29.)

Ausztrália hős katonája – magyar származású, Magyar Élet (Hungarian Life), 2011. október 6. szám 5. oldal

Australian National Archive <http://www.nationalarchives.gov.uk/documentsonline/victoriacross.asp> (Megnyitva

2012. április 28.)

Australian War Memorial <http://www.awm.gov.au/visit/hall-of-valour/> (Megnyitva 2012. április 27.)

Commemorative Service for local war heroes,

The Euroa Gazette, 30 October 2007 <http://www.euroa-gazette.com.au/articles.aspx?d=8829> (Megnyitva 2012. április 29.)

H. S. Gullett: Official History of Australia in the War of 1914–1918 – Volume VII – The Australian Imperial Force in Sinai and Palestine, 1914–1918 (10th edition, 1941)

Chapter XXIII – The Battle of Beersheba, Pages 384 to 407

http://www.awm.gov.au/histories/first_world_war/volume.asp?levelID=67893 (Megnyitva 2012. május 1.)

Harvey, David (1999). Monuments to Courage: Victoria Cross Headstones and Memorials. Vol.1, 1854–1916. Kevin & Kay Patience.

Harvey, David (1999). Monuments to Courage: Victoria Cross Headstones and Memorials. Vol.2, 1917–1982. Kevin & Kay Patience.

Kunz Egon F.: Blood and gold: Hungarians in Australia, Melbourne: Cheshire; 1969, p. 301.

Kunz, Egon F. (1985), The Hungarians in Australia, Australasian Educa Press, Blackburn, Victoria. ISBN 0867872055 National Library of Australia Bib ID 8499

Elyne Mitchell, 'Maygar, Leslie Cecil (1868–1917)', Australian Dictionary of Biography, Online Edition, 2006, ISSN

1833-7538, published by Australian National University <http://www.adb.online.anu.edu.au/references/A100452r.htm> (Megnyitva 2012. április 29.)

Cameron Victor Simpson: Maygar's Boys: A Biographical History of the 8th. Light Horse AIF 1914-1919, Moorooduc, Vic.: Just Soldiers, Military Research & Publications, 1998. 308 p.

¹ A melbourne-i Emlékezés emlékművének (Shrine of Remembrance) látható a „Greater love hath no man” felirat, amely az ausztrál hősök napi emléknappal (ANZAC-day) jelképévé vált. Az I. világháborúban harcoló ausztrál és új-zélandi katonák hadteste (Australian and New Zealand Army Corps, ANZAC) 1915. április 25-én partra szállt a törökországi Gallipoli partjainál, ahol több mint 8700 ausztrál katona halt meg. Ezen a napon az azóta az országért életüket áldozó ausztrálok előtt tisztelegnek.

² Kunz Egon: Magyarok Ausztráliában. Teiki László Alapítvány, Budapest, 1997. p. 249.

³ Ausztrália hős katonája – magyar származású. Magyar Élet (Hungarian Life), 2011. október (6. szám), 5. oldal

⁴ Lásd a Leslie Cecil Maygar címszót az Australian Dictionary of Biography-ban, <http://adb.anu.edu.au/biography/maygar-leslie-cecil-7539> (Megnyitva 2012. április 29.)

⁵ Lásd Ruffy város honlapját <http://www.ruffycommunity.com.au> (Megnyitva 2012. május 1.)

⁶ A Local Hero, In: Euroa Advertiser, 14th February 1902. <http://trove.nla.gov.au/ndp/del/page/6472469> (Megnyitva 2012. április 29.)

⁷ London Gazette, 11 February 1902, Numb: 27405, page 843. <http://www.london-gazette.co.uk/issues/27405/pages/843> (Megnyitva 2012. április 22.)

⁸ Service Record of Leslie C. Maygar National Archives of Australia, <http://naa12.naa.gov.au/SearchNRRetrieve/Interface/DetailsReports/ItemDetail.aspx?Barcode=8334255>

⁹ Supplement No. 29845 to London Gazette of 1st December 1916., page 11.

¹⁰ Supplement No. 30169 to London Gazette of 6th July 1917., page 19.

¹¹ Supplement No. 30111 to London Gazette of 4th June 1917., page 23.

¹² Gullett H.S.: Official History of Australia in the War of 1914–1918 – Volume VII – The Australian Imperial Force in Sinai and Palestine

¹³ Gullett H. S. i. m. Volume VII. Chapter XXIII Battle of Beersheba

¹⁴ Grave Memorial Reference Q 82 in Beersheba War Cemetery

¹⁵ Supplement No. 30480 to London Gazette of 16th January 1918., page 9.

Gullett professzor *Ausztrália hivatalos történelme 1914–1918 között* című monumentális munkájának VII. kötetében az Ausztrál Birodalmi Erők Símai-félszigeten és Palesztinában folytatott harcairól ír.¹² A kötet 23. fejezetében részletesen taglalja a 8. Könnyűlovasság Ezred katonáinak hősiességét, valamint Maygar sebesülésének és halálának történetét.

„Minden válsághelyzetben a tűzvonalon személyes példamutatással tartotta a lelket ezrede katonáiban. Igazi harcos parancsnok volt” – így jellemezte Maygart.¹³

1917. november 2-án El Imarában (Palesztína), a Beersheba katonai temetőben, a 17. számú sírba temették el, amely ma Izrael állam területén fekszik.¹⁴ R. J. R. Skipper kápolnán búcsúztatta. Maygar alezredes nemcsak az ausztrál könnyűlovasság, de az új-zélandi erők is gyászolták, róla a legnagyobb tisztelettel emlékeztek meg.

A London Gazette 1918. január 16-i (30 480 számú) különiadásában Sir Edmund Allenby tábornok, az Egyiptomi Expedíciós Hadsereg főparancsnoka napiparancsában jelent meg L. C. Maygar halálhíre.¹⁵

Hazánk jó hírért, polgárainak tehetségét, szorgalmát sokan öregbítették széles e világban. Közütk voltak tudósok, művészek, mérnökök, szakemberek és nagy számban katonák is. A mai katonageneráció méltán lehet büszke elődeire, Bercsényi Lászlóra, Franciaország marsalljára, Türr Istvánra, Garibaldi harcos-társára, az 1848-as Czetz János tábornokra, aki földmérői munkát végzett a paraguayi és brazil határvidéknél, Mayer Móricra, aki a paraguayi háborút végigharcolta az argentinok oldalán, és folytathatnánk a sort sok dicső magyar katonával. Méltán állíthatunk emléket

HONNAN JÖVÜNK, HOL VAGYUNK ÉS HOVA MEGYÜNK?

Konferencia a magyarországi zsidóságnak az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharcban betöltött szerepéről

„Magyarországi zsidóság az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharcban” címmel rendezett konferenciát a Stefánia úti Honvéd Kulturális Központban a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum április 20-án. A tudományos tanácskozást dr. Hende Csaba honvédelmi miniszter nyitotta meg, előadói pedig a téma kitűnő ismerői, kutatói voltak: Köves Slomó, az Egységes Magyar Izraelita Hitközség vezető rabbija, tábori főrabbi, prof. dr. Haraszi György, a Holokauszt Közalapítvány igazgatóhelyettese, dr. Zakar Péter, a Szegedi Tudományegyetem tanára, dr. Hermann Róbert, a HM HIM főigazgatójának tudományos helyettese, dr. Kedves Gyula ezredes, a HM Hadtörténeti Intézet igazgatója, dr. Bona Gábor ny. ezredes, a Miskolci Tudományegyetem tanszékvezetője, dr. Halmos Sándor nyugalmazott egyetemi docens. A tudományos tanácskozás megtartását indokolta, hogy ez az alig ismert és keveset kutatott téma ma időszerűbb, mint gondolnánk.

Hende Csaba bevezető előadásában hangsúlyozta: az ismeretek hiánya okán, valamint a huszadik századi holokauszt után fel kell mutatnunk azokat az eseményeket, amelyek összekapcsolnak minket zsidó honfitársainkkal. 1848–49 történelmünk egyik legszebb és legizgalmasabb fejezete, amelyre – társadalmi helyzetétől, világnézettől, politikai meggyőződéstől függetlenül – mindenki büszke lehet. Új nemzet született ekkor. E függetlenségi és szabadságharchoz, a polgári átalakuláshoz, a haza fegyveres védelméhez a magyar zsidóság is hozzájárult. A későbbiekben is harcoltak zsidó katonák az első világháborúban, az ezeréves határok védelmében, a székes-községi soraiban.

„A zsidóság vezetőivel együtt fontosnak tartottuk, hogy azt a hozzájárulást, hősiességét, amit a magyar nép többi fiával egyetemben, velük egy sorban és azonos kötelességet teljesítve, az első világháború poklában tanúsított a magyar zsidóság, méltó megbecsülésben részesítsük. Ugyanúgy, ahogy a mai napot az 1848–49-ben helytálló zsidó nemzettársaink emlékének szenteljük; ezek az emberek mind közénk tartoztak, velünk együtt fizették meg a szabadság árát, és ezt sosem felejthetjük el nekik” – hangsúlyozta a miniszter. Felvetette a kérdést: Vajon megeshetett-e volna velünk a soá tragédiája és szügye, ha a nemzet minden egyes polgára ismeri, mi és hogyan történt ezekkel a fiúkkal, akik a nemzet zászlaja alatt, a nemzetért harcolva adták oda az életüket? És vajon elhangozhatna-e a mai magyar parlamentben a vérvád gyalázatos szava, ha a magukat nagy magyar hazafiként megjelölők egyáltalán tudnák, mekkora vérdíjazatot hozott a magyar hazáért a magyar zsidóság?

Hende Csaba megköszönte mindazok munkáját, akik múltunkat kutatják, azon belül a hazai zsidóság 1848–49-es hagyományait:

„...a régi történetek nélkül ugyanis nem tudhatjuk meg, honnan jövünk, hol vagyunk és hova megyünk” – zárta beszédét.

KÖVES SLOMÓ

Az első előadó, Köves Slomó vezető rabbi, tábori főrabbi igazi történelmi panorámát rajzolt fel a történelmi Magyarországon élő zsidók betelepüléséről és életéről 1849-ig. Az első források – elsősorban héber írásos emlékek és hazai római kori ásatások – bizonyítják, hogy az első zsidó közösségek a Bar Kochba vezette lázadás leverése után – valószínű mint rabszolgák – kerültek Pannoniába. A több mint ezeréves történelmi folyam leglényegesebb elemeit elevenítette fel az előadó. Érdekességként említette, hogy a népvándorlások korában a kabar törzsek – kimutatva politikai ellentétüket az akkor virágzó bizánci birodalommal – felvették a zsidó vallást, és a honfoglalás során a magyarokhoz csatlakozó kabar törzsek maguk is vallották az Ószövetség hitét. Az államalapítás után a magyarországi zsidóságról fennmaradt írások, törvények, királyi rendeletek, menlevelek stb. azt bizonyítják, hogy az itt élő közösségek folyamatos megkülönböztetésben, korlátok között éltek. Ritkább volt a pozitív kivétel, a jogok bővítése, mint a tiltások sora. A külső dűlások, pusztítások az itt élő zsidókat sem kímélték. A tatárjárás, a török uralom népességüket – csakúgy, mint a magyarokét – ritkította.

1849-ben, a szegedi országgyűlés elfogadja a nemzetiségekről (azon belül a zsidók), azok egyenlőségéről a törvényt, azonban annak bevezetésére nem került sor. A szabadságharc bukása utáni megtorlások, a Habsburg-diktatúra egészen a kiegyezésig tolja el a magyarországi zsidók emancipációjának megteremtését. Végül is az 1867. évi XVII. tc. egyenjogúsítja a zsidó polgárokat az ország keresztény lakosaival.

HARASZI GYÖRGY

A Holokauszt Közalapítvány igazgatóhelyettese előadásában hangsúlyozta, hogy 1848–49 a magyar zsidóság történetének egy igen fontos fordulópontja. Ez egy speciális történet, amely közel sem volt olyan fényes és pompás, mint amilyen korszakot megalapozott.

Öt nagyobb időszakra lehet osztani ezt a 15 hónapot.

Az első szakasz a március 15-i eseményeket és az azt közvetlenül megelőző időszakot tekinthetjük. Ekkor ülésezik az 1847-es rendi országgyűlés, amelyen már felvetődik a zsidók emancipációja. Ez a problémakör egyébként az egész reformkort végigkíséri, a liberális magyar nemesség jó része támogatta egy ilyen törvény megszületését. Egyre több és több törvény születik a zsidók megkülönböztetését oldandó, de átfogó emancipációs törvényről nem beszélhetünk.

A második szakasz a márciusi forradalom napjaira és az azt követő időszakra tehető. A 12 pont, amely lázba hozza az országot, hallgatólagosan a polgárok egyenlőségéből indul ki. A márciusi események része a nemzetőrség megalakítása, a nemzetőri szolgálat. A zsidókat kezdetben beveszik a nemzetőrség soraiba, majd rövidesen mozgalom indul, hogy szorítsák ki őket a testületből. Előbb-utóbb ez eredményre is vezet. Kivéve Pestet, ahol Tánicsics vezetésével a forradalmi ifjúságból alakul nemzetőrszázalaj, ami befogadja a zsidókat.

A nemzetőrség kapcsán kialakuló küzdelmek március-áprilisban az egész országra kiterjednek. Zsidóellenes megmozdulásokra került sor több városban – Pozsonyban többször is. Végül a hadi helyzet oldja fel a feszültséget, hiszen amikor a nemzetőrség már részt vesz a fegyveres küzdelmekben, soraikban akkor már ott harcolnak a zsidók is.

A harmadik szakasz a honvédség felállítása idejére tehető. Egyes források szerint 20 ezer zsidó harcolt a szabadságharcban, azonban a valóság ennél sokkal szerényebb. Az 1848-as népszámlálás szerint a magyar zsidóság másfél százalékát tette ki az összlakosságnak. A honvédség létszáma ebben az időben mintegy 60 ezer fő volt, ezen belül 5-6 ezerre tehető a zsidó vallású katonák száma. A szabadságharc idején a honvédség tisztikarában 150 zsidó tisztről tudunk. Ez abból is fakadt, hogy a honvédség tiszti állománya jelentős része a császári haderőből került a honvédség kötelékébe, egy-két rendfokozattal előléptetve. A tisztek kisebbik hányadát azok teszik ki, akik önkéntesként jelentkeztek, és a harcok alatt futották be a karrierjüket, emelkedtek a ranglétrán.

A negyedik szakasz a kormány és a nemzetgyűlés Szegedre költözése idejére tehető (1849 nyara). Itt az utolsó törvények között megszületik a nemzetiségek egyenjogúsításáról és a zsidók emancipációjáról szóló határozat, amely végül is nem nyeri el végleges jogi formáját, és nem válik törvénnyé. Azonban ez az országgyűlési határozat lett az 1867-es kiegyezés első törvényei között elfogadott emancipációs törvény alapja, előfutára.

Az ötödik szakasznak a szabadságharc leverése utáni állapotokat tekintjük, amikor is a Haynau-féle uralom „hadisarc” fizetésére kötelezi a pesti zsidó hitközséget. Később ezt kiterjeszti az összes magyarországi hitközségre, kivéve azt a két várost, amely osztrák kézen maradt. Ez igen nagy megterhelést okozott, hiszen a városi polgárság – közöttük a zsidók is – igen komoly összegekkel járultak hozzá a szabadságharc költségeihez.

Amit mindenképpen hangsúlyozni kell: a forradalom és szabadságharc egy merőben új viszonyt alakított ki a hazai zsidóság és a magyar nemzet között, amelynek eredménye az emancipáció lett.

ZAKAR PÉTER

A Szegedi Tudományegyetem tanára a zsidó tábori lelkészek (rabbi) tevékenységét elevevintette fel.

Előzmények. Az 1848-as forradalmakat megelőzően a zsidó származású katonák jogilag hátrányos helyzetben voltak nem zsidó bajtársaikkal szemben, így zsidó tábori lelkészek alkalmazásának még a gondolata sem vetődhetett fel a hadsereg vezetőinek körében. A 18. században rabbi nem léphettek be a katonai intézmények területére. A kaszánya vagy a kórház kapujában a halott izraelita katonákat átadták az illetékes rabbinak, hogy az eltemesse őket.

Mivel a napóleoni háborúk időszakában eltörték a katonai szolgálat megváltásának lehetőségét, a zsidó katonák létszáma megnőtt a hadseregen belül, és sor került az első zsidó származású tisztek kinevezésére is.

Az 1840-es évek végén a zsidó származású katonák temetési költségeit viszont az állam nem akarta magára vállalni. 1848-ban a Morvaországi és Sziléziai cs. és kir. Főhadparancsnokság rákérdezett arra, hogyan kell eltemetni egy izraelita katonát, ha a közelben nincs zsidó közösség, amelynek temetőjében örök nyugalomra lehetne helyezni a halottat, illetve ki viseli a költségeket, ha az elhunytat egy távolabbi zsidó temetőbe kell szállítani? A haditanács 1848. április 10-én kelt válasza szerint a jövőben is arra kell törekedni, hogy a zsidó közösségek fedezzék az izraelita katonák temetésének költségeit. „Csak ha ezt nem lehetne elérni, abban az esetben fedezhetné a katonai kincstár az ilyen irányú költségeket” – zárta gondolatmenetét a haditanács illetéke.

Löv Lipótról (1811–1875). A magyarországi liberális politikusok fölvtették programjukba a zsidóság egyenjogúsítását is, ugyanakkor vezetőik közül sokan, így Kossuth Lajos is, nem csak a magyarsággal való összeolvadást, hanem a zsidó vallás reformját is elengedhetetlennek tartották. Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc során a tábori lelképásztorko-

dással kapcsolatba került rabbi kivétel nélkül a neológ irányzat képviselői voltak. Azon gazdagabb és műveltebb rétegek képviselői közül kerültek ki, akik az emancipációval együtt a gazdasági mellett a politikai életbe is nagyobb mértékben be tudtak kapcsolódni. Löw Lipót pápai rabbi nemcsak az emancipáció megvalósulását, hanem helybeli ortodox ellenfelei legyőzését is joggal várta el a polgári rendszertől. 1848. március 16-án a református ifjúság fényes ünnepélyt tartott Pápán, este az ablakokat kivilágították, „egész Pápa fényzőnben lószott” – örökölte meg az eseményeket Plosszer Ferenc helybeli káplán naplójában.

Az ünneplőkkel együtt érzett Löw Lipót pápai rabbi is, aki 1848. április 8-án tartott prédikációjában arra intette hallgatóságát, hogy ne magasztalják a régit, mert újat és nagyobbat terem az Isten.

Ezzel egy időben Pápán is megkezdődött a nemzetőrség megszervezése, melynek parancsnokságát a város felkérésére Esterházy Károly gróf, győri főispán vállalta el. A pápai nemzetőrség szerepet vállalt az 1848 júniustól szerveződő drávai őrvonal fenntartásában is. A korábbi ellenszenvet levetkőzve a magyarországi városok ekkor már az izraelitákat is befogadták a nemzetőrségbe. A pápai zászlóalj tábori lelkészeként Löw Lipót is elkísérte a nemzetőröket a drávai táborba. A nemzetőrök tisztjeiket századosig maguk választhatták, mely lehetőség gyakran egy orvos és egy tábori lelkész kiválasztásával is párosult. A nemzetőrség tábori lelkészeinek többsége önként csatlakozott alakulatához, de néhány esetben a hatóságoknak kellett kijelölni a táborban szolgáló egyháziakat. A nemzetőrség tábori lelkészei, hasonlóan a reguláris alakulatok hadlelkészeihez, nemcsak egyházi feladatokat láttak el, hanem az adott egységek morális tartására is ügyelniük kellett.

Különleges jelentőséget kell tulajdonítani a táborokban elhangzott prédikációknak. Löw Lipót esetében egy Sellyén 1848. július 30-án elhangzott tábori prédikáció szövegét ismerjük. A beszéd elhangzásának körülményeivel kapcsolatban érdemes megemlíteni, hogy a nemzetőrök ellátása nem volt kielégítő. A kenyér gyakran ehetetlen, a hús pedig megfizethetetlenül sokba került. A vizet és a bort gyakran ihatatlan minőségben szolgálták fel. Katasztrófális volt az egészségügyi ellátottság is. Az állapotok természetesen kedvezőtlenül befolyásolták a kimozdított Veszprém megyei nemzetőr zászlóaljak harckészültségét és morális tartását.

A beszéd elhangzásával kapcsolatban figyelemre méltó, hogy nem szombaton, hanem vasárnap (1848. július 30-án) hangzott el, ami az előzmények ismeretében nem szorul magyarázatra.

A lelkes hazafiak elve – mondotta többek között Löw – „a hazának szava az Istennek szava... Valamint Isten a tűz közepéből meghívta Mózeset, úgy hívott meg titeket a haza emészto lángok közepéből”. Alaptalanoknak bélyegezte az „ámító” rágalmaikat, hogy a magyar nemzet valamely nép nyelvét, szokását, vallását meg akarja semmisíteni, vagy sérteni. Nem a kényuralmat gyámolítjuk, hanem a törvényes szabadságot – folytatta. „Mi nem akarjuk táplálni a durvaságot és míveletlenséget,

hanem kívánjuk, hogy a nép minden osztályai, a tudatlanság karjai közül kibontakozva, a műveltség és felvilágosodás áldásaiban részesüljenek... A magyar nemzeté pedig a dicsőség, minélfogva mint egy Cherub villámló karddal őrt állott s most is őrt áll, hogy az európai művelődés paradicsomát a barbárok dühös berohanása ellen megőrizze... Mi nem akarjuk ótalmaszni a pártütést, hanem megszállást akarunk felséges királyunk trónját...” – fejezte be szónoklatát a tábori rabbi.

A pápai zászlóalj felváltását követően augusztus 14–15-én tért vissza Pápára, ahol a helyiek nagy lelkesedéssel fogadták őket. Löw Lipót azonban nem volt a hazatérők között. A táborban ő is megbetegedett, így a táborból, gyógykezelés céljából, Balatonfüredre távozott. Hosszasan nem betegeskedhetett, mert novemberben már ismét lelkesen tevékenykedett Pápán.

Rokonstein Lipótról (1822–1872) és a kisebítő lelkészekről is meg kell emlékeznünk. Az emancipációs törvény elfogadásának halogatója következtében a reguláris hadseregben nem volt meg a törvényes alapja az izraelita tábori lelkészek alkalmazásának. Az ilyen jellegű folyamodványokat a hadügyminisztériumnak el kellett utasítania. Két rabbiról van tudomásunk, akik bizonyosan tábori lelkészeként szerettek volna szolgálni a honvédségben. Rokonstein Lipót, a nagyváradi izraelita reformközség hitszónoka 1849. február 5-én kelt levelében kért tábori lelkészi állást. A hadügyminisztérium illetékes (tábori lelkészi) osztályának főnöke, Vidasics Ede, négy nappal később a következő választ fogalmazta meg számára:

„Folyó év febr[uar] 5^{kétől} kelt s hozzám címzett becses soraira van szerencsém válaszolni:

Miután tábori lelkészekül a hadügyminisztériumhoz izraelitákat – kinevezés végett – felterjesztési joggal felhatalmazva nem vagyok; önnök e részbeni kívánatát nem teljesíthetem.”

Rokonstein Lipót az elutasítást követően a nagyváradi Országos Ruházati Bizottmányánál vállalt írónoki állást. Május 10-én számvevő hadnaggyá nevezték ki, június 28-án pedig számvevő főhadnaggyá terjesztették fel. A szabadságharc leverését követően több városban tanított (Nagykanizsa, Szombathely, Bonyhád), 1868-tól Pesten dolgozott, 1871-ben a bukaresti zsidó hitközség főabbijává választották.

Nem járt sikerrel először a másik folyamodó, *Einhorn Ignác*, a pesti reformközség rabbi-ja sem. Löw Lipóthoz hasonlóan ő is hatalmas beszéddel köszöntötte a függetlenség kikiáltását a pesti reformtársulatban, 1849. május 27-én. Április 14-én „...az átokerhelt királyi család száműzését, a magyar köztársaság [sic!] szabadságát és függetlenségét kinyilatkoztattuk”. A kettős ünnep, a tízparancsolat átadásának és a néptavasznak az ünnepe. „Európa közepette mindennemű fejedelmi trónusokból máglyát látok készíteni, melyen a zsarnokság és a zsarnokok legutolsó maradványai hamu-égetnek” – mondta.

E beszéd elhangzása után fölöttébb indokoltan menekült 1849. július elején a kormányral együtt Szegedre, ahol július 17-én kelt levelében a harcmezőn vagy a hadügyminisztérium tábori lelkészi osztályában történő

hadlelkési alkalmazását kérte Mednyánszky Cézártól, az osztály akkori vezetőjétől. Tábori lelkészi szolgálata mellett három érvet hozott fel. Először, hogy eddig sem a harcmezőn, sem a tábori lelkészi osztályban nem működött izraelita lelkész. Másodsor mellékelte néhány közelmúltban megjelent iratát, mivel bizonyítványait Budapestre hagyta. Harmadszor rámutatott, hogy szükség esetén Horváth Mihály, Csengery Antal, Irányi Dániel és más tekintélyes képviselők is szívesen ajánlanák.

A kérelem elutasításának indoklását nem ismerjük, de a tábori lelkészi osztály július havi előterjesztési íve egyértelműen bizonyítja, hogy kérelmét elutasították.

A világi fegyverletételt követően Einhorn Ignác több társával együtt az ellenséges vonalakon keresztül Komáromba menekült, ahol 1849. szeptember 11-én elnyerte a már Szege-den is óhajtott posztot. Az e napon kelt hadseregarancs szerint: „Mint hogy sorainkban az izraeliták is igen hasznosan harcolnak, méltányosnak tartá a főparancsnok [Klapka György tábornok – Z. P.] az egész várórség számára egy rendszeresített izraelita tábori lelkészt állítani, havonkint 50 forintnyi illetménnyel és ezen állomásra Einhorn Ignác ide menekült budapesti lelkész alkalmaztatik.”

A szeptember 15-i hadseregarancs pedig többek között a következőket tartalmazta: „A héber hitvallás jövő hétfőn, azaz 17-én sátoros ünnepet tart. Einhorn, héber hadlelkész ezen alkalommal az izraelita honvédek számára isteni szolgálatot kíván tartani, azért felszólítatnak a zászlóaljparancsnokok, hogy a zászlóaljban található minden hébert, a nevezett isteni tiszteletre kirendeljenek. Az ájtatosság ideje reggeli 10 óra, s helye az evangélikus egyház leend.”

Einhorn Ignác (Horn Ede) az emigrációban tekintélyes közgazdasági szakértővé képezte át magát. A kiegyezést követően Tisza Kálmánhoz csatlakozott, 1875-ben – halálának évében – az ipari és kereskedelmi minisztérium államtitkárává nevezték ki.

HERMANN RÓBERT

A HM HIM főigazgatójának tudományos helyettese egy érdekes fejezetet elevenített fel, a hírszerzés, kémkedés témáját. Bár a források igen korlátozottak – egyrészt a tevékenység bizalmas jellege miatt, másrészt pedig igen sok dokumentum már nem fellelhető – mégis lehet találni erre utaló adatokat. Magyar részről ezek a források sokkal szegényebbek, az osztrák levéltárakban – érdekes módon – sokkal több az információforrás.

A forradalom után a magyar kormány gyakorlatilag a nulláról kezdte ezt a munkát. A katonai hírszerzés nem állt a figyelem középpontjában, ám a polgári hírszerzés (elhárítás) szükségessége már korán felvetődött. A Batthyány-kormány a haderő megszervezése során megszerezte a cs. és kir. haderő katonai hírszerző szervezeteit.

1848 áprilisában a belügyminisztérium rendőri osztálya kapta ezt a feladatot. Már júliustól vannak adatok arról, hogy a rendőri osztály rendszeresen tájékoztatta Szemere Bertalan belügyminisztert a legfontosabb „politikai hírekről”. Ezek a jelentések tartalmazták az ellenzék (baloldali) tevékenységét, az ellenzék

politikusokról szolgáltatott adatokat, kitértek a képviselők közötti konfliktusokra. Tájékoztatták a belügyminisztert több más eseményről: például a fővárosba érkező idegen utazókról, a haderő tagjaitól szerzett információkról stb.

1848 novemberében leválasztották a rendőri osztályt a belügyminisztérium kötelékéből és létrehozták más szervezetekkel összevonva az Országos Rendőri Hivatalt. 1849 elejére ez a hivatal kiépítette saját rendőri biztonsági hálózatát az országban.

Írásos feljegyzés a „klasszikus” hírszerzőről kevés maradt fenn. Három esetet lehet dokumentálni, témánk szempontjából Rosowitz József jelentése érdekes. Születése szerint lengyel zsidó, aki más szerepet vállalt a lengyel szabadságharcban is, hadnagy sarzsival. A forradalomhoz pesten csatlakozott, és Kossuth, majd Hunyadi szabadcsapatában vállalt szolgálatot. Parancsnok, Szalay alezredes felkéri, hogy kémlelje ki Jellacic táborát. Rosowitz elvállalta a feladatot. Ettől kezdve, október 2-ától, részletes feljegyzések, az általa küldött jelentések állnak rendelkezésre, ami alapján tevékenységét rekonstruálhatjuk. Például: október 9-én Magyaróvárról küldött részletes jelentést a horvát tábornok táboráról, annak létszámáról és elhelyezkedéséről Csány Lászlónak. Ebben a jelentésben elmondja mindazt a problémát, amellyel mint zsidónak és kémnek szembe kell néznie. Ugyanitt felajánlja, ha parancsot kap rá, akkor Jellacicot saját táborában lövi le.

Érdekes adalék Rosowitz tevékenységéhez, hogy míg titkos küldetéseiben utazgatott, tervezetét dolgozta ki a hírszerzői szolgálat működtetésére, amelyet eljuttatott az illetékesekhez. Fennmaradtak források arról, hogy Görgei megbízta Ivánka ezredes kiszabadításával – aki Jellacic fogságában van ez idő tájt. Rosowitz 1948. december 9-én jelenti Görgeinek, hogy elkészültek fedőiratai Moritz Rosenfeld parfümkereskedő nevére, és kész „életét és szabadságát” áldozni Ivánka kiszabadítására. Ugyanezen a napon ír Kossuthnak is, azt javasolva, hogy a szabadság védelme érdekében a köztörvényes rabokból alakítsanak „büntetőzászlóaljakat”, a honvédség soraiiban pedig így fel lehetne függeszteni a halálbüntetést, azt csak a büntetőzászlóaljaknál lehetne alkalmazni.

Az ezt követő időszakban, mintegy két hónapra keresztül nincs írásos nyoma ténykedésének. Valószínűleg tett lépéseket Ivánka kiszabadítása érdekében, de nem járt sikerrel. Bécsben azt javasolta, hogy cseréljék ki az ezredest Anton Fligely őrnaggyal, aki Pákozdnál esett magyar fogságba, de elutasították. Windisch-Grätz herceg tábornagy kijelentette, hogy ő és Ivánka régi ismerősök, elszámolnivalójuk van, így a cseréről szó sem lehet.

Amikor visszatért, a magyar rendőrség (1849 elején) letartóztatta. Az okokról nem állnak rendelkezésre adatok. Azt biztos, hogy február 12-én írt egy beszámolót sikertelen küldetéséről. Letartóztatása nem tartott sokáig, március 8-án jelentést küldött Görgeinek a pesti megszálló erőről.

A szabadságharc bukása után Rosowitz további életéről nincsenek adatok. Neve nem lelhető fel az emigránsok névsoraiban, de nem található a hadbírószági eljárással terhelt közt sem.

KEDVES GYULA EZREDES

A HM Hadtörténeti Intézet igazgatója a „Zsidó katonáorvosok a szabadságharcban” című előadásában azt hangsúlyozta, hogy ebben az igen érzékeny témában le kell vetköznünk azt a tulajdonságot, hogy a ma szemüvegén keresztül vizsgáljuk a múltat. 1948–49 eseményeit az akkori kor összetett viszonyai szerint kell értékelnünk, hiszen az eseményeket azok a motivációk mozgatták.

A felállított haderőben a zsidók részvétele meghaladta a népességben képviselt arányukat. Fel sem vetődött annak a gondolata, hogy zsidó alakulatok szerveződjenek. A magyar zsidóságnak az elsődleges célja magyarságának elismerése, az emancipáció volt. Ezt több forrás is alátámasztja, például Kunewalder Jónásnak a „szózata a mózesi vallású magyarokhoz”. A polgári Magyarországot kívánó márciusi forradalmárok – és az őket támogató tömeg – is azt fogalmazták meg, hogy a nemzet legyen egységes, mentes a megkülönböztetésektől.

Érdekesen alakult a zsidó katonáorvosok helyzete a szabadságharcban. Ennek alapjául az a társadalmi helyzet szolgált, hogy a hazai zsidókat több magasabb képzési lehetőségből – jog, államigazgatás stb. – kizárták a XIX. század első felében. A magyar zsidóság főleg a gazdaságban, a kereskedelemben, a szellemi életben találja meg boldogulását ebben az időben. Nyitott volt előttük az orvosi pálya is. Ezért az akkori orvostársadalomban többségben voltak az országban.

Igen aktívan vettek részt a haderő működtetésében, ellátásának megszervezésében – ma úgy mondanánk, hogy a logisztika ellátásában. Ide tartozott a katonáorvosi szolgálat is.

A szolgálat rekrutációja többszoros volt. A legtöbben a forradalmárokat követték – például Korányi Frigyes, aki nem csak orvosi, de komoly politikai véleményt is nyilvánít –, másiktól részük az egyetemi hallgatókból kerül ki, harmadik részük pedig a bécsi egyetemistákkal jön a haderőbe. Őket a forradalmi hevület jellemzi. A polgári életből jelentkező orvosok jelentős része – főleg a fiatalabbak, akiknek még nincs kialakult páciéntúrjuk, állásuk – a szakmai kihívást tekintették fontosnak. Egy szűkebb réteg pedig megélhetési célból csatlakozik a forradalmi honvédséghez.

Érdekes e szolgálati ág felépítése és abban a zsidó orvosok részvétele. A legfelső vezetésben nincsenek jelen. A honvédelmi tárca egy osztálya végzi a szervezést. Az elképzelések szerint a hadtesteknél az ellátás szervezése folyik egy törzsorvos vezetésével. Itt, vagyis középszinten a 20-30 törzsorvos közül mindössze 2-3 fő a zsidó. Ezek alárendeltségébe tartoznak a tábori kórházak. A hadosztályok egészségügyi ellátását általában egy főorvos vezette stáb irányította, alorvosok közreműködésével. Az alapszint a zászlóalj szintje, ahol egy főorvos és egy alorvos látta el a feladatokat.

Ez a szervezeti felépítés több ezer orvost igényelt, amely nem állt rendelkezésre. Így a legtapasztaltabb doktorokat, főleg a sebészeket, a tábori kórházakba irányították. A csapatszinten kialakuló hiányt pedig az egyetem szigorló medikusaival pótolták. Ám ők a vizsgaidőszakban szabadságra mentek, hogy vizsgáikat letehesék.

Az adatok szerint csapatszinten – a tábori kórházakban is – többségben voltak a zsidó orvosok. Rózsafalvi doktor már ekkor ír cikket az étterrel való narkózisról, amelyet aztán kollégái alkalmaznak is a későbbiekben.

A harcmezőn a csapatorvosok elsődleges feladata a sebesültellátás és -válogatás volt. Az elsődleges ellátás után ők irányították a súlyosabb eseteket a tábori kórházakba.

Feladatukat lelkiismeretesen, a legjobb tudásuk szerint végezték. Bár, mint minden foglalkozásban, itt is voltak kisebb surlódások, amelyekről fennmaradtak dokumentumok.

A zsidó orvosok helyállásának részletes feltárása még hosszas kutatómunkát igényel, de a források azt mutatják, hogy mind az akkori, mind a mai katonák köszönettel és hálával gondolhatnak a sokak életét megmentő gyógyítókra.

BONA GÁBOR NYÁ. EZREDES

A Miskolci Tudományegyetem tanszékvezetője előadásában azokról a zsidó születésű magyar katonákról szól, akik az 1848/49-es magyar szabadságharcot követően emigrációba mentek, s különben szereztek becsületet, jó hírnevet a magyar nemzetnek.

Megemlítette a Nyitra megyei születésű *Hübsch Edét* (1829–1894), aki már az 1848-as októberi bécsi forradalomban is részt vett, majd honvéd hadnagyként küzdött a magyar szabadságharcban. A hegedű- és zongoraművész Hübsch később Romániában telepedett le, ahol végül is a román katonazenekarok főfelügyelője, egyben pedig a bukaresti opera koncertmestere lett. Zeneszerzőként is ismert volt – nevéhez fűződik a román királyi himnusz zenéjének megkomponálása.

Az 1850-es, 1860-as években a magyar emigráció létszáma 2-3 ezer fő körül mozgott. Többségük '48-as katona, honvéd vagy honvédtiszt volt. Ők az emigráció elismert vezetője, Kossuth reménykedése szerint abban bíztak, hogy olyan európai konfliktus alakulhat ki, amelybe Ausztria is belebonyolódik, s így majd lehetőség nyílik egy új magyar szabadságharcra. Ezért azután több százan vettek részt az 1850-es évek elején folyó krími háborúban – gondolván, hogy ebbe Oroszország oldalán Ausztria is be fog avatkozni –, több ezren az olasz egység megteremtését célzó 1859-es francia–olasz–osztrák háborúban, ezt követően Garibaldi 1860-as hadjáratában, valamint 1866-ban a porosz–olasz–osztrák háborúban.

Ezeknek a háborúknak megvoltak a maguk magyar zsidó hősei is, mint például *Mogyoródy (Kaiser) Adolf* (1824–1908). Damjanich egykori híres 3. (szegedi) honvédtábornokjának főhadnagya 1859-ben a 2500 főnyi olaszországi magyar légió őrnagy zászlóaljparancsnoka, 1860-ban pedig Garibaldi magyar légiójának a parancsnoka lett. A számos csatában kitűnt Mogyoródy 1866-ban a poroszországi magyar légióban szolgált, végül pedig az olasz királyi hadsereg ezredese lett. Szolgálataiért olasz lovagi címet kapott.

A magyar emigráns katonák kiváló szerepet játszottak továbbá az 1860-as években folyó észak-amerikai polgárháborúban. Nem végleges adatok szerint ketten vezérőrnagy, négyen dandártábornok, 16-an ezredesi, további 80-an egyéb tisztí rendfokozatot értek

el a háború során az unió hadseregében. (Az előadó hangsúlyozta: sajnos ezek az adatok mindmáig szinte ismeretlenek a magyar közvélemény előtt. Pedig joggal lehetnének büszkéek rájuk! Még akkor is, ha megjegyezzük: ez csupán egy csepp volt a tengerben az unionista hadsereg több milliós létszámát és több tízezer tisztjét figyelembe véve. De hát az arányt nem ehhez, hanem az amerikai magyarság akkori 3-4 ezres létszámához kell viszonyítani.)

Az észak-amerikai hadsereg magyar tábornokai közül ketten zsidó származásúak voltak: Knefler Frigyes és Mandl Károly.

Knefler (eredetileg Knöpfler) *Frigyes* 1834-ben Aradon született, és a szabadságharcban – 15 évesen! – közhonvédként harcolt. A szabadságharc után szüleivel együtt emigrált az Amerikai Egyesült Államokba – amit bizonyára az is motivált, hogy édesapja, Knöpfler Nátán 1848/49-ben az egyik honvédtábornok főorvos századosa volt. A család Indianapolisban telepedett le. Frigyes elvégezte a jogot – közben ácsként is dolgozott –, majd 1856-ban ügyvéd lett. A polgárháború kitörésekor, 1861-ben a 11. (indianai) gyalogezred egyik szervezője lett, ahol később maga is szolgált. Számos ütközetben vett részt; 1862 augusztusában ezredessé léptették elő és a szintén indianai 79. gyalogezred parancsnokává nevezték ki. Ezredével a polgárháború végéig több alkalommal is kitüntette magát – ezért 1865 márciusában dandártábornoki rendfokozatot kapott. Knefler – és ezrede – dicsőségét ma emlékmű hirdeti az 1863. szeptember 18–20-án vívott chicamagui csata színhelyén. Knefler 1901-ben hunyt el Indianapolisban.

A másik tábornok, *Mandl* – később Mándy, Amerikában *Mundee* – *Károly* életrajzát illetően sok a bizonytalanság. Az előadó kutatásai szerint 1817-ben Nagybecskereken született és 1835-től 1845-ig a császári és királyi hadseregben szolgált. 1848-ban honvéd tüzér lett, és 1849-ben hadnagyként emigrált Törökországba. A török hadsereg századosaként részt vett a krími háborúban, majd Amerikában telepedett le – közigazgató lett Kansas államban. A polgárháborúban a Potomac Hadseregben szolgált és többször megsebesült. 1864-ben már ezredes volt, 1865 áprilisában pedig dandártábornok lett. 1871 júniusában New Yorkban hunyt el.

Ugyancsak ismert személyiség lett Amerikában *Utassy Frigyes György* – aki Strasser Dávid néven 1827-ben Nagykanizsán látta meg a napvilágot. Ő a szabadságharcban Bem alatt Erdélyben szolgált hadnagy vagy főhadnagyi rangban. Az 1850-es években emigrált és 1860-ban New Yorkban telepedett le. Ugyanitt 1861 májusában – még a polgárháború kitörése előtt! – felhatalmazást kapott egy önkéntes csapat alakítására. Ez a Garibaldi Guard elnevezést kapta – s jelentős részben New Yorkban élő németekből és magyarokból alakult.

Később a 39. gyalogezred lett belőle, melynek ezredes parancsnokává Utassyt nevezték ki. Az ezred és parancsnoka több csatában is kitüntette magát, ám a fényesnek induló karriernek 1863-ban vége szakadt. Utassyt ekkor pénzügyi visszaélésekkel vádolva megfosztották rangjától. (Utassy 1892-ben Wilmingtonban halt meg.)

Az előadó a továbbiakban egy később nagy hírnevet szerzett közkatónáról, Pulitzer Józsefről emlékezett meg. Az 1847-ben Makón született Pulitzer 1864-ben emigrált az Amerikai Egyesült Államokba, s mindjárt be is állt a New York-i 1. lovasezredbe, hogy ő is harcoljon a demokráciáért, a rabszolgák felszabadításáért. Rövidlátó szeme és gyenge fizikai alkata következtében azonban már a következő évben leszerelték a hadseregtől. Így „nem maradt más lehetősége”, hogy mint újságíró, s később, mint az „amerikai újságkirály” szerezzon becsületet és tiszteletet Amerikában a magyar névnek.

Dr. Bona Gábor végül – Kedves Gyula előadásához kapcsolódva – megemlítette: a szabadságharc zsidó katonaorvosai közül többen Amerikába is elvetődtek és a polgárháború idején katonaorvosi szolgálatot teljesítettek az unió hadseregében. Így például Bettelheim Bernát (1811–1870), Langer Ignác (? – 1879), Schöney Lázár (1838–1914), Tauszky Rudolf (1833–1889), Wadmagyar Artúr (1824–1899).

HALMOS SÁNDOR

A nyugalmazott egyetemi docens a debreceni zsidóság 1948–49-es tetteit idézte fel előadásában. „Először szeretnék egy nagyon fontos dolgot tisztázni – hangsúlyozta dr. Halmos Sándor. – Magyar vagyok, s zsidó vallású. Ezt vallották déd- és nagyszüleim is, akik valamikor e tájra kerültek. S ezt vallották szüleim is a II. világháború után, annak ellenére, hogy családomból 47 fő a holokauszt áldozata lett.”

A Hajdú kerület a vármegyékkel egyenlő rangú önálló törvényhatóságként működött. 1790 után részt vett az országgyűlés Rendi Tábláján. A nemesi felkeléshez katonát állított, közadót nem fizetett. Székhelye Hajdúböszörmény volt. 1820-ban – amikor Debrecenben még zsidó nem lakhatott – a kerület népessége 54 477 fő.

Az 1876. évi 33 tc. szüntette meg a Hajdú kerületet és hozta létre Hajdú vármegyét Debrecen székhellyel. A Hajdú kerület kiváltságot élvező része volt az országnak, a hat hajdúvárost – Böszörmény, Dorog, Hadház, Nánás, Szoboszló, Vámospercs – összefogó területnek.

A törvény után is sokáig ellenezték s igazságtalannak tartották a Debrecenhez való rendelést.

Debrecen szabad királyi városként a görög kereskedők kiűzése után a zsidó kereskedőket próbálta megnyerni. Az 1840. évi 29. tc. megengedte a zsidók letelepedését a szabad királyi városokban, köztük Debrecenben is. Az első zsidó – Lefkovits Mózes – 1840. október 5-én kérte a letelepedést, amelyet 1841. április 22-én megkapott. A városi politika nem volt biztató a gyors letelepedéshez, ezért a zsidóság létszáma 1848-ban csak 97 fő volt. Az első vita a temető körül alakult ki. A város 1842. június 8-án járult hozzá a temetkezési helyhez úgy, hogy fakerítéssel elkerülhetik. 1845. július 29-ig ment a vita, amíg a kőkerítést engedélyezték.

Az első betelepülők még ingyen telepedhettek le, de a város 1842-től 20 – 40 pengő között szabályozta a zsidók fizetési kötelezettségét. 1843-ban a város tanácsa napirendre tűzte a zsidó letelepülők magas számát. A zsi-

dók pedig panaszt tettek amiatt, hogy tiltják az egy utcában való lakhatásukat.

Az 1843/44-es országgyűlés kifogásolta, hogy a zsidók nem elég gyorsan magyarosodnak. Debrecen városa 3000 aláírással tiltakozott a zsidók polgárjogai ellen. E korról írja Zoltai Lajos debreceni történész: „idegenkedtek a zsidóktól, holott mindenki vallásos áhítattal olvasta Mózes 5 könyvét, Izrael prófétáinak írásait s sok gyermek Ótestamentumi nevet kapott.”

1848. március 15. nagy reményeket táplált, hiszen a törvény előtti egyenlőséget, polgári és vallási tekintetben is célul tűzte ki. S nem véletlen, hogy március 16-án a Közcsempé Bizottságnak több zsidó tagja is lett. A zsidók Budapesten 1848. május 16-án 10 nemzetőr zászlóaljat alakítottak, melynek vezetését Táncsics Mihály vállalta. S mivel az 1848. augusztus 22-i újoncok törvény lehetővé tette a zsidók besorozását, Debrecenből is heten jelentkeztek a nemzetőrségbe: Liebermann Ábrahám, aki honvéd orvos lett; dr. Popper Alajos, aki honvéd főorvos lett; Hollander Gyula honvéd őrnagy 20 évesen állt szolgálatba – aki később bankigazgató lett. Popper Mór 17 évesen vonult be, és hadnagyként szerelt le. Később ügyvédként működött és elnöke lett a szabadságharc tradícióit őrző honvéd egyesületnek. Érdemes megemlíteni Klein Gábor őrmestert, Heimann Károly tizedest, Ellenbogen József közhonvédet.

Petőfi Sándor egyébként egyértelműen támogatta, hogy zsidók is részt vegyenek a nemzetőrségben: „Német polgárok, bevádolnak benneteket a nemzet és az utókor előtt. Miért üldözitek ti a zsidókat, hogy meríték őket üldözni itt, minálunk? „ – írta egyik cikkében. Az Országgyűlés 1849 januárjában Debrecenbe költözött, s az akkori Kossuth-bankók tervezője és rajzolója a zsidó Tyroler József volt.

1849. május 14-én Debrecenben terjeszti elő javaslatát Szemere Bertalan a zsidó emancipációról, amelyet csak 1849. július 28-án Szegeden fogadtak el. Kossuth erről 1848-ban Angliában nyilatkozott, s sajnálta, hogy az egyenlő jogot és kötelességet a zsidókra nem tudta kiterjeszteni.

1849. augusztus 13-án a szabadságharc Világosnál véget ért. Az a szabadságharc, amelyben 18 ezer zsidó fiatal is részt vett, s amelyért a zsidóság jelentős anyagi áldozatot hozott.

Dr. Halmos Sándor előadásának végén azokról a zsidókról szólt, akik szerepet vállaltak a híres magyar államférfiak és politikusok életében.

Elsőkén Széchenyiről beszélt. Arról a Széchenyiről, aki nem ellenezte, hogy az MTA – amelyet ő alapított 1840-ben – a zsidók bármely jogai megszavazása előtt tagjai közé válassza Bloch Móricot, a 25 éves zsidó nyelvtudóst, a későbbi Ballagi Mórt. Maga mellé vette Falk Miksát, a 30 éves zsidó fiatalembert, akinek diktált, aki átnézte kéziratait, s akire egész életműve sajtó alá rendezését bízta.

Kossuthról megemlíttette, hogy nyolc évesen édesanyja elvitte Teitelbaum Mózes sátoraljúj helyi rabbihoz, mivel vérszegény, félős gyermek volt. A rabbi a 60 Zsoltár 6 verséből következtetett, hogy hosszú életű lesz, s maga a Kossuth név a héber kóser szóhoz hasonló, ami igazságot jelent. Igaza lett. Kossuthot

a zsidók nem akkor rajzolták körül, amikor kicsőséges korszaka volt, hanem akkor, amikor a száműzetés, bujdosás, emigráció keserű sorsa jutott neki. E hosszú sorból kitűnik Helfy Ignác (1830 – 1897), aki Kossuth legbizalmasabb embere lett. Helfy a kiegyezés után hazajött s élő kapocs lett Kossuth és a Függetlenségi Párt között. Ő rendezte sajtó alá azt a hatalmas munkát, amely az „Irataim az emigrációból” címet viseli s 13 kötetben jelent meg.

A harmadik név Deák Ferenc, aki a nemzet és az uralkodóház kibékítésére törekedett. Mellette találjuk ugyanazt a Falk Miksát, akit Széchenyi bizalmára méltatott. De nemcsak az apák, hanem a fiaik mellett is ott álltak – Kossuth Ferenc, ifj. Andrassy Gyula, Tisza István – a zsidó tanácsadók.

Az előadó a téma kapcsán két kérdést tett fel és válaszolt meg. Az első: Mi indíthatta a magyar államférfiakat arra, hogy korszakos történelmi hivatásuk teljesítéséhez zsidó vallású vagy zsidó származású munkatársakat vegyenek maguk mellé? Vélhetően az vezette őket, hogy felismerték e munkatársak alkalmas voltát, a politikai élettel velejáró hírlapírói, publicisztikai feladatok elvégzésére való rátermettségüket, gazdag nyelvtudásukat, s meggyőződhetek magyar hűségükről, személyi megbízhatóságukról. A másik kérdés: Mi vonzotta a tehetséges és képzett zsidó ifjakat az államférfiak szolgálatára? Bizonyosan hatott a nagyság bűvölete. Egy Széchenyi, egy Kossuth körül olyan kultusz támadt, mint az őszösvetségi próféták vagy az újszerű vallásalapítók körül, lelkes papokkal s rajongó hívekkel, akik közül nem hiányozhattak a magyar zsidók sem. A magyar zsidók úgy érezték, hogy amikor odaállnak a magyar államférfiak mellé, akkor hazafias kötelességet teljesítenek, hogy őket követve, nekik szolgálva, a megtestesített magyar hazát szolgálják.

Előadása befejezésekként Halmos Sándor is Lőw Lipót pápai beszédét idézte: „Ne emlékeztek meg az előbbiekről, s a régiekre ne figyelmezzetek. Mert íme! Újat teremtek, most fejlődik ki, s azt nem értenétek! Hiszen utakat készítek a pusztában, folyókat a kietlenségben.”

Az előadó szerint a mai zsidóság az újjá születését éli, annak ellenére, hogy az emberi gonoszság hirdetői még a vérvádmesénél tartanak. „Mi hisszük és valljuk, hogy Pelle János könyve után („Utolsó vérvádak”) többet nem kell erről beszélni. Vérontás nélkül léptünk újra a szabadság útjára. S továbbra is Isten és hazánk iránt határtalan bizalommal viseltetünk.” – hangsúlyozta Halmos Sándor.

HOZZÁSZÓLÁSOK

Az előadások után vélemények, kiegészítések hangzottak el.

Reiner Péter elmondta: Már annak is örülni kell, hogy a szervezőknek volt bátorságuk hozzányúlni ehhez a mindmáig érzékeny témához, amelyet természetesen nem a megtörtént történelem, hanem a sajnálatos napi politikai küzdelmek tesznek problematikussá. A felkért előadók kiváló felkészültségüket bizonyították előadásaikban. Reiner szólt arról, hogy maga is a vészidőszak túlélője, mert Budapesten született 1944 nyarán. Soha meg nem tagadva zsidó gyökereit, egyben büszke magyar-

ságára. Igen fontosnak tartja a konferencián elhangzott előadások minél szélesebb körben történő ismertetését a média segítségével. A tanácskozás anyagának megismerése nagyban elősegítené a sajnálatosan meglévő, súlyos ismerethiány pótlását, és ezzel hozzájárulhatna az annyira óhajtott megbékéléshez.

Dr. Szóór Anna hozzászólásában nemcsak a témát érintette, hanem ezt hozzákapcsolta korábbi politikai és törvényhozási aktusokhoz. „Fontos, hogy éles határvonalat húzzunk a nemzeti érzelmű, magyarságukért áldozó zsidók és az internacionalista nagytőkések érdekeit képviselők közé. Elengedhetetlen, hogy megemlékezzünk azokról a katonákról, akik magyar zsidóként 1848–49-ben hősiességgel harcoltak magyar hazájukért.”

A konferencia résztvevői – előadók és hallgatók – egyetértettek abban, hogy történelmünk nagyszerű fejezetének e kevésbé ismert lapjait tovább kell kutatni, szigorúan a tudományosság alapján, lehántva róla minden előítéletet.

Összeállította:
Haris T. Csaba

AZ ELŐADÓK ÁLTAL HASZNÁLT ÉS AJÁNLOTT FORRÁSOK ÉS IRODALOM:

- Hermann Róbert: A polgári hírszerzés 1848–49-ben. Szakszolgálat Magyarországon, avagy tanulmányok a hírszerzés és titkos adatgyűjtés világából (1785–2011) Kiadta: Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, Budapest, 2012.
- Gröger – Ham – Sammer 2001. 62–63.
- ÖStA KA HKR Protocollum FV I. k. (1789. november 28.) 211.
- ÖStA KA HKR FV Mährisch-schlesisches Feldsuperiorat in Brünn Verordnungen, Circulare, Erlässe des General Commandos des HKR, des Apostolischen Feldvikariates der Jahre 1842-1858. Kt. 176. HKR – A morva-szléziai főhadparancsnokságnak. Bécs, 1842. október 25. d.sz.
- Lőw Lipót: Zsinagógai beszédek. Szeged, 1870. 77–90.
- Hudi József: Veszprém megyei parasztmozgalmak 1848–1849. Tanulmányok Veszprém megye múltjából. Szerk.: Kredics László. Veszprém, 1984.
- Dr. Zakar Péter: A magyar hadsereg tábori lelkesítő hierarchiája 1848–49-ben. In.: Hadtörténelmi Közlemények 1995/4. 98–101.
- Szinnyei József: Komárom 1848–49-ben (napló – jegyzetek). Bp., 1887.
- Múlt és Jövő . Kiadja: Múlt és Jövő Alapítvány, Keleti Károly u. 16.
- Magyar zsidó történelem – másképp. Szerk: Michael K. Silber. Múlt és Jövő Kiadó. Budapest, 2. átdolgozott kiadás.
- Miskolczi Ambrus: A zsidóemancipáció Magyarországon 1819-ben. Múlt és Jövő Kiadó. Budapest
- Venetianer Lajos: A magyar zsidóság története. (A szerző 1922-es kötetének, bevezető fejezettel módosított kiadása – az előszót írta: Raj Tamás), Könyvtér-kiadó Vállalat, Budapest, 1986.

Dr. Besenyő János őrnagy:

FELTÁRUL A TITKOK KAMRÁJA

A mélységi felderítés történetét feldolgozó kötetről

Az egyre inkább magára találó Zrínyi Kiadó nemrég jelentette meg „Békében és missziókban” című sorozatában a mélységi felderítés történetéről szóló tartalmas, igényes kiadású kötetet, amely bizton számíthat nemcsak a katonák, hanem a honvédség és a különleges alakulatok iránt fogékony „civiliek” érdeklődésére is. Már csak azért is, mert egyfajta reneszánszát éli a különböző fegyveres testületekkel (köztük a Magyar Honvédséggel), valamint a magyar hadtörténelemmel kapcsolatos kutatómunka, és egyre színvonalasabb kiadványok jelennek meg e tárgykörben.

A katonai felderítést, információszerzést mindig is egyfajta titokzatosság vette körül, arról az „átlag katonák” vajmi kevés információval rendelkeztek, részben azért, mert a felderítőtisztokat, katonákat szigorú titoktartási kötelezettség terhelte, így ritkán beszéltek tetteikről. Emlékszem, hogy kisgyermekként milyen áhítattal néztük az egerbaktai lőtérré kivonuló egri felderítő katonákat, majd utána mi is megváltuk kisebb sérülésekkel járó csatáinkat; természetesen mindenki egri felderítő akart lenni (lévén, hogy mindig ők győztek), és büntetésszámba ment ellenséget játszani. Később tiszthelyettes-hallgatóként egyfajta csodaként éltük meg, hogy a híres *Furkó Kálmán őrnagy* kiképzést tart nekünk, „mezei” hallgatóknak. De hasonló érdeklődéssel forgattuk az egri felderítő-zászlóaljnál szolgáló – később a Bolyai János Katonai Műszaki Főiskolán oktató – *Tóth Lóránd alezredes* által a mélységi felderítőkről írt, az idő tájt megjelent *Ejtőernyők, siklózárnnyak, az Ejtőernyős deszant* vagy a *Magyar kommandós* című könyveket. Ezek mellett *Tóth alezredes* összeállított egy nagyon jó túlélési – *Katonai túlélés* című – kötetet is. E munkák néhány ismerősömet szintén a felderítőpályára irányították.

Én ugyan megmaradtam logisztikusnak, de jó néhány ejtőernyős ugrást magam is végrehajtottam, amelyek során több ejtőernyőssel kerültem baráti kapcsolatba. Azóta is igyekszem a magyar katonai felderítéssel kapcsolatos cikkeket, könyveket elolvasni, figyelemmel kísérni a még működő alakulatok munkáját. Sajnálatos módon a sokszor átgondolatlan haderőreformok következtében megszűntették az összes mélységi felderítőalakulatot – Lenti, Győr, Szombathely, Eger, Szolnok, Kiskunfélegyháza és Nyíregyháza. Mára már csak Debrecenben maradt kétszakasznyi ejtőernyős képességgel rendelkező mélységi felderítő. Már csak ezért is nagyon fontos, hogy *Boda József rendőr dandártábornok* javaslatára a Magyar Ejtőernyősök Bajtársi Szövetsége támogatásával

egy eltűnő szakma jeles képviselői összefogtak és elkészítették ezt a – bátran állíthatom – hiánypótló kötetet. Külön tetszik, hogy a fejezetek megírásában nemcsak az alakulatokat korábban vezető főtisztok, hanem a nagy gyakorlati tapasztalatokkal rendelkező altisztek is részt vettek. Azt azért hiányolom, hogy a kötet szerzői között nem látok még aktív állományban szolgáló olyan mélységi felderítőket, mint például *Szűcs András Péter dandártábornok* (egészen alezredes koráig mélységi felderítőként, majd a szárazföldi csapatok felderítőfőnökeként szolgált), *dr. Forray László alezredes* (a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Művelési Támogató Tanszékének tanszékvezető-helyettese, aki jelenleg is ejtőernyős/mélységi felderítő szakmai számú katonája), vagy éppen *Gulyás László százados* (aki a debreceni mélységi felderítő parancsnoka). Talán érdemes lett volna még a szerzők közé felkérni, avagy a lektorálásba bevonni a rendkívül komoly tapasztalatokkal bíró *Nagy György nyá. ezredes*t, *Kovács Sándor nyá. ezredes*t, *dr. Négyesi Lajos nyá. alezredes*t és *Tóth Lóránd nyá. alezredes*t. Így elkerülhető lett volna, hogy olyan szakemberek lektorálják a kötet kéziratát, akik annak a megírásában is részt vettek. Mindezek ellenére az olvasó pontos képet kap a magyar mélységi felderítés történetéről, az abban szolgálók élet- és munkakörülményeiről, tapasztalatairól. Különösen tetszik, hogy felderítők által elmesélt történetek színesítik a szerzők által készített fejezeteket, amelyek akár önálló tanulmányként is megjelentethetőek lennének.

Az első fejezetben („A mélységi felderítés létrejöttének meghatározó tényezői, helye és szerepe a felderítés rendszerében”) egy rövid történelmi és világpolitikai visszatekintés után megismerhetjük a mélységi felderítés helyét és szerepét a katonai felderítés rendszerében, valamint ezen erők alkalmazásának elméleti és gyakorlati kérdéseit. A következő fejezetben információt kapunk a mélységi felderítők – tisztok, tiszthelyettesek és katonák – kiválasztásáról, kiképzéséről, beleértve a különböző speciális képzéseket is, amelyekről a többi alakulatnál szolgáló katonának sem volt tudomása akkoriban. Ebben a részben is több személyes hangvételű visszaemlékezés található, köztük a széles körben ismert *Furkó Kálmán nyá. ezredes*é, aki katonai és felderítőnemzedékek számára oktatót katonai közelharcot és mutatott példát helytállásból. A harmadik fejezetben bemutatkoznak a hadászati mélységi felderítőerők (Budapest, Szolnok), a hadművelési mélységi felderítőerők (Szolnok), majd pedig a harcászati mélységi

Legendák és titkok katonái

A mélységi felderítés története

Árvai Zoltán • Bánki Imre
Boda József • Furkó Kálmán
Gécsi Sándor • Girtl Vilmos
Gombosi Lajos
Juhász János • Juhász József
Kiss Lajos • Kópcsi József
Kovács Albert • Lits Gábor
Lőrincz László • Szabó Ferenc
Szabó János • Ujfalusi Csaba
Váraljai Gyula • Vincze Béla

felderítő-alegységek (Eger, Pécs, Lenti, Szombathely, Győr, Nyíregyháza, Kiskunfélegyháza stb.), amelyek történetéről, mindennapjairól eddig sehol nem publikált eseményeket ismerhetünk meg. Az alakulatoknál szolgáló katonák a hivatalos történetírás eseményei mellett láttatják mindazt, amit ők tapasztaltak, megélték a kemény, de mégis bajtársias légkörű egységekben, alegységekben szolgálva. Ezeket a szokatlan, alkalmanként vicces vagy éppen szomorú, de mindig komoly tapasztalatokat hordozó történeteket eddig csak egymás között beszélhették ki, amelyekből jó párat most az olvasók is megismerhetnek, majd elgondolkodhatnak a mélységi felderítők életén.

Sokak számára talán kevésbé tűnik érdekesnek „A mélységi felderítő-alegységek hadtáp- és technikai biztosítása” című fejezet, de az abban foglalt véleményem szerint elengedhetetlenek a mélységi felderítők történetének ismeretéhez. Az ötödik fejezetben a katonai felderítés területéről származó eseményekről tájékozódhatunk, így az első szervezetszerű felderítő-alegységek létrehozásáról – SAS, Ranger stb. –, a mélységi felderítőalakulatok számának rohamos szaporodásáról, majd pedig a korábban velünk ellenséges, illetve szövetségben lévő országok mélységi felderítőiről. Az utolsó fejezetben („A mélységi felderítés jelene és jövője”) az MH 34. Önálló Mélységi Felderítő Zászlóalj bázisán létrehozott MH 34. Bercsényi László Különleges Művelési Zászlóalj feladatairól, tevékenységéről – nemzetközi műveletek, katasztrófavédelmi, humanitárius, kutató-mentő feladatokban való részvétel – kaphat információkat az olvasó.

Az eddig elmondottak mellett a könyv értékét jelentősen növeli a szerzők és más felderítők által közreadott minőségi fényképanyag is. Mindazok számára ajánlom a könyvet, akik – bármilyen okból is – kíváncsiak egy nagy múltú magyar fegyvernemi kultúrára, akik érdeklődnek a hadsergőtörténet egy kevésbé kutatott és ismert területe iránt.

(Magyar katonai szerzői munkaközösség: *Legendák és titkok katonái – A mélységi felderítés története. Zrínyi Kiadó, 2012, 312 oldal*)

„A KÖZÖS MUNKÁT FOLYTATNI KÍVÁNJUK!”

Beszélgetés Biagio Abrate vezérezredessel, az Olasz Véderő Vezérkar főnökével

Július elején dr. Benkő Tibor vezérezredes meghívására hazánkban járt Biagio Abrate vezérezredes, az Olasz Véderő Vezérkar főnöke. Folyóiratunk ez alkalomból kért interjút az olasz vezérkarfőnöktől.

– Vezérezredes Úr! Magyarország kiemelt stratégiai partnerként tekint az olasz szövetségesre, melyet mi sem bizonyít jobban, mint hogy a tartósan külszolgálatot teljesítő hivatásos állományunk közel húsz százaléka Olaszországban teljesít szolgálatot.

– Magyarország nagyon fontos hozzájáruló (együttműködő) nemzet a NATO Olaszországban diszlokáló szervezeteiben. Bizonyos vagyok abban, hogy a NATO új szervezeti keretei között, a CAOC-5 szervezetét helyettesítő telepíthető parancsnoki vezetési központban (Deployable Air Command and Control Centre – DACCC) is meghatározó lesz a magyar jelenlét.

Udine a Többnemzeti Szárazföldi Kötelék (Multinational Land Force – MLF) székhelye. Az MLF immáron több mint tízéves múlttal rendelkezik. Számos közös tapasztalatot szereztünk a kiképzés és a műveleti együttműködés terén a legmegterhelőbb missziókban. Ma Udinében folyamatosan dolgozik a tisztekből, tiszthelyettesekből álló ITA-HUN-SLO többnemzeti törzs. Az ő feladatuk, hogy tervezék, szervezzék a dandár tevékenységét nemzetközi környezetben. Az utolsó hetekben (2012. május–június) igazán meghatározó volt a magyar kötelékek jelenléte Udine térségében, hiszen készenléti-készültségi erőként felajánljuk közös képességeinket az Unió számára 2012 második félévében az MLF bázisán. A készenlét elérésének érdekében közös kiképzést folytattunk, majd az uniós követelményeknek megfelelő többnemzeti értékelést hajtottunk végre. Ez a képességsomag, melyhez Magyarország 244 katonával járul hozzá, néhány napja már szolgálatban van és részét képezi az EU gyorsan bevethető erejének. Az IT-HU-SI harccsoport kész és képes az esetleges alkalmazásra

Magyarország a harmadik felajánló (hozzájáruló) nemzet a NATO Gyorsreagálású Hadtest (NRDC-ITA) parancsnokságának és törzsének szervezetében, Solbiate Olona helyőrségben. A NATO haderőstruktúrájának részét képező parancsnokság a NATO műveleti főparancsnokának (SACEUR) hadműveleti irányításával (parancsnoksága alatt) tevékenykedik. Az NRDC-ITA jelenleg egy összhaderőnemi szintű, a rögzített NATO-ambíciószintnek megfelelő képességgel bíró, telepíthető képességekkel rendelkező – kisebb NATO-művelet (Smaller Joint Operation) vezetésére alkalmas – pa-

rancsnokság, úgynevezett Joint Task Force HQ (JTFHQ) kialakításán munkálkodik.

– A Honvéd Vezérkar főnöke, dr. Benkő Tibor vezérezredes múlt év júniusi látogatása kapcsán érzékelhetően megélnék a két ország katonai kapcsolatai. Tábornok úr hogyan látja, milyen területeken érhetők el kézzelfogható eredmények az együttműködés terén?

– Olaszország és Magyarország között a történelem során nagyon erős barátság szövődött, amely lehetővé teszi a strukturált és eredményes munkát. Az együttműködés különösen intenzívvé vált az elmúlt évtizedben. Ezt bizonyítják és alátámasztják a védelmi szféra felső vezetői szintjein lebonyolított találkozók és tárgyalások is. A közös munkát folytatni kívánjuk, annak hatékonyságát igyekszünk növelni és összetartozásunkat megerősíteni. A kiemelt területek, ahol számos más mellett konkrét eredményeket szeretnénk elérni, az összhaderőnemi szintű tisztképzés, valamint a katonai nyelvi felkészítés.

– Tábornok úr milyen további lehetőségeket lát az olasz–magyar műveleti együttműködés terén?

– Reális, megvalósítható közös célokat kell kitűznünk. Ilyen lehet például a többnemzeti katona-egészségügyi képességek fejlesztése, amely kiváló alapot biztosíthat műveleti környezetben, integráltan és komplex módon történő közös alkalmazásra. Ez a munka sikerrel kecsegtet, hiszen Magyarország, a magyar haderő katona-egészségügyi kiválósági központja számos eredményt tudhat már magának. Olaszország szponzornemzetként támogatja és szakértővel segíti a központ munkáját.

– A modernizáció, a meglévő képességek felhasználása és felosztása fontos kérdésként szerepel a szövetségi és európai uniós környezetben. Milyen területeken érintheti ez a két ország katonai együttműködését?

– A modernizáció a képességek megosztását és nyilvánvalóan az erőforrások optimális felhasználását is jelenti. Napi kérdésként jelentkezik nemzeti, szövetségi és uniós szinten egyaránt. Feladatunk az, hogy a legfontosabb, meghatározó területeken mutassunk felelősségérzetet. A legfőbb modernizációs bázis és egyben a képességfejlesztés alapja a képzés

és a kiképzés. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy az eddig elszigetelten meglévő képességek integrálása, megfelelő helyre és időben való átcsoportosítása komoly modernizációs tényező és jelentékeny megtakarítási forrás lehet.

– Június 28-án került sor a regionális együttműködésben érintett partnerországok, Olaszország, Magyarország, Ausztria, Horvátország és Szlovénia vezérkarfőnökeinek találkozására Udinében. Olaszország a technikai együttműködés vonatkozásában számos kezdeményező lépést tett. A regionális védelmi képességek erősítését a „Defense European Capability Initiative – DECI” elnevezésű program szolgálja. Mi az önök által elvárt valós eredmény ezzel kapcsolatban?

– Azt gondolom, hogy ez a kezdeményezés szoros összhangban van a NATO legutóbbi csúcserkeztetésén, szövetségi szinten hangoztatott célkitűzésekkel. Itt arról van szó, hogy maximális jelentőséget kell tulajdonítanunk a többnemzeti együttműködésnek. Udinében a kollégáimmal beazonosítottunk négy olyan kiemelt területet – az öt ország katonai-technikai együttműködésének bővítése, közös képzés-kiképzés, műveletek, képességfejlesztés –, amelyek meghatározóak lehetnek regionális és többnemzeti céljaink elérésének érdekében. Valamennyien kifejezésre juttattuk, hogy pozitív kezdeményezésről van szó. Annak ellenére, hogy csak az első lépések megtételénél tartunk, és politikai szintű kötelezettségvállalásra még nem került sor, a lehetőségeink áttekintése már megkezdődött. Szakértői egyeztetéseket tervezünk különböző helyszíneken még az öt vezérkarfőnök jövő év tavaszára tervezett találkozásját megelőzően. Bízom a kezdeményezés sikerében.

– Vezérezredes úr, köszönöm a beszélgetést!

Szép László ezredes

VÁSÁROLJON KÖNYVEKET

*Kiemelt
ajánlataink*

A ZRÍNYI KIADÓTÓL!

3500 Ft

Babos László–Papp Tamás:
A MODERN KOR HÁBORÚI
ÉS CSATÁI

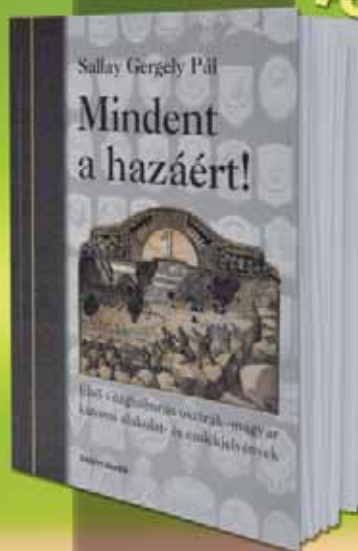
B/5 formátum * 288 oldal
keménykötés
ISBN 978 963 327 480 4
Kiadás éve: 2009

2990 Ft

M. Szabó Miklós:
SZUPERITTKOS ALAKULAT
Az MN 1480 hadművelési-
harcászati rakétadandár
története (1963–1991)

B/5 formátum * 136 oldal
keménykötés
ISBN 978 963 327 496 5
Kiadás éve: 2010

4500 Ft

Sallay Gergely Pál:
MINDENT A HAZÁÉRT!
Első világháborús
osztrák–magyar katonai
alakulat- és emlékjelvények

182 oldal
keménykötés
ISBN 978 963 327 506 1
Kiadás éve: 2010

3995 Ft

Somogyi Győző:
A SZABADSÁGHARC KATO-
NÁI • MÁRIA TERÉZIA MA-
GYAR KATONÁI • MAGYAR
HADIZÁSZLÓK

A/4 formátum
152/116/124 oldal * kartonált
Kiadás éve: 2011 * Megjelent a
Cser Kiadó gondozásában

H o n v é d s é g i   S z e m l e